

פיתוחי חותם

מ"מ והערות

במסכת סוכה

פרק ראשון

ישראל לנדא
רח' קלונימוס 24
רמת שלמה
ירושלים
טל. 02-5711576

דף ב ע"א

רש"י ד"ה ושחמתה וכו' שהמועט בטל ברוב וכו' דברי רש"י צ"ב מדוע נצרך כאן דין ביטול ברוב הא בפשוטו כל שרוב הסוכה אינו מסוכך ודאי לא חשיב שהסוכה מסוככת [ואדרבה בחציה או רובה מסוכך צ"ב מנ"ל דמהני, ומהיכי תיתי דסגי במיעוט] ועיין בספר יד המלך [על הרמב"ם בפ"ה מהל' סוכה ד"ה ומצאתי וכו'] שביאר בדברי רש"י דמצד הסברא אין הכרח שכל הסוכה תהיה מסוככת ודי לנו במה שיש צל על ידי הסכך ולכן ס"ד דגם מעט צל סגי בו לשם סוכה, ולכן ביאר רש"י דטעם הפסול הוא מפני שהמועט בטל ברוב,¹ וכן כתב גם בעמק ברכה [סוכה סי' א] ועיי"ש עוד בזה.

ובעיקר דברי רש"י תמה החכמת שלמה [סי' תרלא ס"א] כי דין ביטול ברוב בעלמא נאמר בתערובות וספיקות, אבל כאן שהחמה ניכרת לעצמה והצל ניכר לעצמו לכאורה לא שייך ביטול.²

ויעיין בקה"י כאן שביאר דבאמת אינו כלל מדין ביטול ברוב אלא מדין רובו ככולו, וכוונת רש"י דמדין רובו ככולו חשיב הסוכה כאינה מוצלת ובזה א"ש כל הקושיות. [דמצינו בתורה שני ענינים חלוקים, האחד דין ביטול ברוב שנאמר בתערובות וספיקות ודין זה נלמד מקרא דאחרי רבים להטות, ועוד דין של רובו ככולו שנאמר בשחיתת רוב סימנים [חולין דף יט ע"א וע"ע בנוזר דף מב ע"א דילפינן לה התם מקרא], וכן בארבע כוסות ועוד כמה מקומות, ודין זה אין ענינו משום ביטול המיעוט אלא מחמת חשיבות הרוב להיות ככולו³]

ואולם לשון רש"י דחוק, וגם מסברא יל"ע בזה טובא, חדא דלא מצינו רובו ככולו בהעדר אלא דשחיתת רוב סימנים כשחיתת הכל וגילוח הרוב כגילוח הכל וככן כל כיו"ב וכן בסכך אפשר שאם רוב הסוכה מסוככת רובה ככולה, אבל כשרובה חמה מהיכי תיתי דמחמת זה יתבטל כח הצל להכשיר הסוכה, ועוד דדין רובו ככולו לעולם אינו שולל את דין המיעוט אלא שהרוב יש לו חשיבות ככל, אבל לבטל דין המיעוט לא מצאנו בשום מקום,⁴ וצ"ע.

ויעיין בסוגיא לקמן דף טו ע"א דשם דנה הגמ' בסוכה המסוככת מחציתה בסכך כשר ומחציתה בסכך פסול, והגמ' תולה דין זה במחלוקת רב פפא ורב הונא ברדרי"י במחיצות שבת אי מהני בהו פרוץ כעומד, ומבואר מהגמ' דשיעור הסכך תלוי בגדרי ושיעורי מחיצות, והנה בדין פרוץ מרובה עיין ברש"י לקמן בדף ז ע"א שביאר שם דין פרוץ מרובה על העומד גבי מחיצות שבת וכתב שם שהפרוץ מבטל

¹ וביאר שם דלכן הוסיף רש"י עוד דעל שם הסכך קרויה סוכה, והיינו דהוקשה לרש"י דאף אי נימא דמחמת דבטלה הצל אין כאן כלל צל אבל מנא לן דבעינן כלל שיהא צל בסוכה ולזה תירץ דעל שם הסכך וכו' ומ"מ אלמלי דין רוב ס"ד דסגי במעט צל כדי שתיקרא סוכה.

² ועיין עוד בט"ז בסי' תרלב סק"ג שהביא מהלבוש דבגם בניכר האיסור בטל ותמה עליו, ועיין עוד בגמ' בשבת דף כט איתא דעצים של מוקצה שרוצה להסיק בהם ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקים, וביאר הרשב"א דאין כוונת הגמ' לדין ביטול ברוב דאין ביטול בדבר הניכר עיי"ש וע"ע ברשב"א בביצה בדף ד ע"א בזה.

³ כן נקט שם הקה"י שהם ב' דינים נפרדים וכך משמע מדלא מדמי הש"ס בשום מקום הענינים זל"ז, וגם דדין ביטול ברוב כתבו הראשונים [רש"י בחולין צח ע"ב ועוד] דילפינן להמ קרא דאחרי רבים להטות, ואילו דין רובו ככולו ילפינן בגמ' בנוזר [דף מב] מפסוק אחר. ועיין בשו"ת חידושי הרי"ם יו"ד סי' ט שעמד בזה וכתב דהם שני דינים חלוקים, ואולם מדברי הגר"ח [בחי' עהש"ס פרק המניח סי' רכט] מבואר שנקט בפשיטות שהכל דין אחד ודין רובו ככולו ילפינן נמי מקרא דאחרי רבים להטות.

⁴ ולשיטת רש"י בחולין [דף ל ע"ב] יש ספק בגמ' אם שהיה במיעוט בתרא דשחיטה פוסלת, ומוכח מזה דאין לומר שהמיעוט כמי שאינו שאם כן למה תפסול בו השחיטה, ומוכרח דדין רובו ככולו הוא דעל ידי רוב חשוב כאילו שחט הכל, ולכן כששחט באמת הכל אפשר שתיפסל השחיטה בסופה.

להעומד. וכן בעירובין [דף י ע"ב ד"ה יעשה וכו' וד"ה לעולם וכו'] כתב רש"י דעומד מרובה על הפרוץ כשר משום דהעומד מבטל להפרוץ, ופרומ"ר פסול משום דהפרוץ מבטל להעומד.

ואפשר לפרשו כפשוטו מדין ביטול אלא די"ל דבעלמא איסור ניכר לא בטל משום דכיון שהוא ניכר אין כאן תערובת כלל, אבל הכא הרי הסוכה אחת היא, ועל כרחנו אנו צריכים ליתן לה שם אחד אם מסוככת היא או לא ולכן הרוב קובע שם הסוכה כולה, וכן במחיצות, ויסוד לזה מדברי הרשב"א בתוה"ב דמבואר שם דהיכא דאי אפשר להפריד החתיכות איכא ביטול גם בחתיכות ניכרות ראה בהערה.⁵

ואמנם אפשר שיש מקור לדברי הקה"י מדברי התוס' בחולין דיעויין בסוגיא בחולין דף כז ע"ב דפליגי התם אמוראי אי מחצה כרוב דמי או לא ופליגי לענין שחיטה וכמה ענינים נוספים, והתוס' שם הקשו מדקיי"ל כרב פפא דפרוץ כעומד כשר והתם מחצה אינה כרוב, וכתבו לחלק בין מחיצות לאיסורים, והנה התם אינו ענין של ביטול דהא בשחיטה כשר רוב סימנים מדין רובו ככולו, ומדמדמו לה התוס' משמע דגם במחיצות הענין הוא כן, ואפשר דבאמת נחלקו בזה רש"י ותוס' בדין רוב ומחצה במחיצות]

ובעיקר דברי רש"י שכתב שהמועט מתבטל ברוב **ענין בר"ן שביאר** שיש שפירשו שהכוונה למיעוט הסכך שבטל ברוב האוויר, ודחה הר"ן **דבריהם**, וביאר דכוונת רש"י דהמיעוט צל שנוצר מהסכך בטל ברוב חמה, ולמד הר"ן כן מסוגית הגמ' לקמן בדף כב ע"ב דשם איתא [לפי' רש"י שם] דאם יש מחצה סכך כשר ומחצה אויר הסוכה פסולה משום דכה"ג יש למטה יותר אויר מסכך ולכן בהכרח כוונת רש"י על הצל למטה שהוא מתבטל.⁷ **ובדעת המפרשים האלו** יש לבאר בפשיטות שרש"י פירש משנתנו להס"ד דגמ' התם דמיירי כשהסכך עצמו מועט מהאוויר וכפשטות לשון המשנה, וכן דרך רש"י בכל מקום לפרש המשנה כהס"ד. [והר"ן עצמו בהרבה מקומות בש"ס מפרש המשניות שבר"ף ע"ד רש"י

5 שדן הרשב"א בתוה"ב בית שלישי ריש שער שישי בחמאה שיש בה 'קום' שהוא דבר אסור שנתערב בה, וז"ל שם ולולי זה היה לנו להתיר את החמאה שהטעם שכתב הרב ז"ל באיסור החמאה מפני שהקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה שיבטל במיעוטו אינו מחזור כלל שהביטול ברוב דעלמא אינו מצד שהמיעוט מתערב בתוך הרוב שהרי חטים של תרומה או גרגרות של תרומה שנפלו לתוך החולין אע"פ שזה בפני עצמו עומד וזה בפני עצמו עומד בטלים בשיעורן שכל שאין אתה יכול לברור דבר מתוך דבר אלו היית אסור הרוב מפני המיעוט נמצא שאין המיעוט בטל אלא בכלול לה כגון יין או שמן וכיוצא בזה. אבל חתיכה בחתיכות לא. וגדולה מזו אמרו בשתי קופות בשתי עיירות שמצטרפות ומעלות את האיסור כל שכן בקום שבחמאה שאי אתה יכול לברור אותו מתוך החמאה ולסלקו דרוב כל האיסורין המתבטלין ברוב בטלין בכיוצא בזה עכ"ל.

6 ויש להעיר בזה עוד, דלכאורה תקשי אדבריהם דכמו דהעומד חשוב כרוב מדין מחצה כרוב נימא כן גם לגבי הפרוץ, ובאמת גם בשחיטה יש לשאול כן, והתשובה לזה היא דהתם לא בעינן לבטל המיעוט והעדר השחיטה אינו פסול אלא העדר החיוב, ולכן אם שחט מחצה קיים בזה מצות השחיטה דמחצה כרוב ונעשתה שחיטה בבהמה, וכן יש לפרש בדין המחיצות להתוס' דאין דין שהפירצה פוסלת ההיקף אלא דבעינן מחיצות חשובות, ואם מחצה כרוב הרי גדר את הרשות ויש כאן גדר על הרשות.

ומזה סתירה גדולה לדברי הקה"י שדן לפרש דברי רש"י מדין רובו ככולו, שהרי דין זה אינו מבטל ושולל המיעוט אלא נותן חשיבות להרוב בלבד, ואף אם רוב החמה חשיב ככולו חמה אין זה פוסל את הצל כלל כדחוינן דמחצה פירצה אינו פוסל את המחצה מחיצה, ואם כן רש"י בסוגיין פליג להדיא על דברי התוס' הנ"ל, וכן רש"י בעירובין אויל לשיטתו בסוגיין.

7 ויש לחקור בכוונת הר"ן: דאפשר לפרש כוונתו דכיון שהחמה למטה מבטלת את הצל נמצא שאין צל בסוכה והסוכה פסולה מחמת שכך דינה של סוכה דבעינן בה צל, ואפשר עוד דכיון שבטל הצל ממילא הסכך עצמו פסול אך לא מחמת מיעוט הסכך אלא מפני שאינו עושה צל כלל, ומדברי הר"ן לקמן בדף כב מבואר דפסול הסכך כה"ג הוא מדין פרוץ מרובה על העומד וזה אינו מתאים עם שתי הדרכים שכתבנו וצ"ב, ויתבאר להלן בהמשך המשנה עוד.

כהס"ד] ויל"ע בדברי הר"ן כאן ובדברי רש"י על פי המתבאר מסוגית הגמ' להלן בדף כב ומפירושי הראשונים שם ויתבאר להלן בס"ד.

ועיין בפורת יוסף שכתב לדון נ"מ בין שני הפירושים בר"ן בדעת רש"י, באופן של סוכה תחת הסוכה דמבואר הדין בגמ' להלן[דף ט ע"ב] דאם העליונה חממ"צ התחתונה כשרה, ואם העליונה צממ"ח התחתונה פסולה, וכתב הפור"י לדון כאשר העליונה מחצה ע"מ, דאז לדעת הי"מ הסכך בטל והתחתונה כשרה, אבל לדעת הר"ן יש לדון שהתחתונה פסולה כיון שסכך העליונה לא בטל. ועוד כתב לדון נ"מ נוספת באופן שסיכך הסוכה מחציתה בסכך כשר, ועדיין הסוכה פסולה לפי שחמתה למטה מרובה, ואח"כ הוסיף סכך פסול דע"ז מתכשרת הסוכה,⁸ ודן הפור"י לומר דלדעת הי"מ המובאים בר"ן הרי כה"ג הסוכה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי שעל ידי הוספת הסכך הפסול מוכשר המחצה סכך כשר לסכך בו, וקודם להוספה היה הוא בטל ברוב, אך לאחר ההוספה הוא כשר וזה בגדר תולמ"ה,⁹ אבל להר"ן שהצל בלחוד מתבטל אם כן לא נפסל הסכך מעולם אלא דהצל נתבטל וכעת אינו מתבטל כיון שאין רוב חמה וכשר.¹⁰

וכל הנידון הוא לרש"י לשיטתו דכשהם שוים למעלה החמה מרובה למטה, אבל לדעת הסוברים דכשהחמה והצל שוים למטה איכא למטה רוב צל הרי פשוט דפשט המשנה חמתה מרובה הוא אלמעלה, והאור מביטל הקנים, וכ"ה להדיא בספר הישר לר"ת [בסי' שסה] שכתב דהאור רבה על הקנים ומבטלן.¹¹

ויעיין ברמב"ם [הל' סוכה פ"ה הי"ט] שכתב וז"ל סכך שהיו בו חלונות חלונות שהאור נראה מהן, אם יש בכל האור ככל מקום המסוכך הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה על צלתה, וכל שהחמה מרובה על הצל אינו סכך. עכ"ל, ולשונו משמע כהי"מ בר"ן שהסכך עצמו בטל, ומיהו הרמב"ם לא הזכיר הטעם מפני ביטול ברוב, ויתכן דלהרמב"ם טעם הפסול הוא מפני דסכך צריך שיהיה ראוי ליתן רוב צל ובלא זה אינו קרוי סכך כלל, ודלא כרש"י.

במשנה ושחמה מרובה מצילתה וכו' יעויין בסוגית הגמ' להלן [דף כב ע"ב] דפריך התם מהמשנה שם דתני צילתה מרובה מחמת כשרה ומשמע דכי הדדי פסולה, וכאן משמע להיפך, ומשני כיזוחא וכו'. ונחלקו ראשונים שם בביאור הסוגיא – וממילא גם בפשט המשנה דידן – ושלש שיטות נאמרו שם: שיטת רש"י והרי"ף, שיטת ר"ת, ושיטת העיטור.

⁸ בסוגית הגמ' לקמן דף טו מבואר דלדעת ר"פ דפרוץ כעומד כשר כשרה סוכה המסוככת במחצה סכך כשר ומחצה סכך פסול, ועיין להלן בטעם הדין מדוע כה"ג עדיף ממחצה אור דפסול.

⁹ וכתב דאין לומר דאם כן גם בהוסיף סכך כשר נימא כן דקודם לכן היה המועט בטל ועתה חוזר וניעור, דכיון דכך הוא הרך לסכך אין זה בגדר תולמ"ה.

¹⁰ ולעיל כתבנו דלהי"מ מיירי רש"י כשהסכך הכשר עצמו הוא מועט, אך מדברי הפור"י מבואר שהבין דלדעת הי"מ נמי מיירי כשיש מחצה סכך כשר ומ"מ כתב רש"י שהמועט בטל ברוב, וזה דבר תמוה היאך יתבטל המחצה בחצה אחרת והרי אין כאן רוב, וצ"ע.

¹¹ ואזיל שם בשיטת העיטור דאיתרא וזוא היינו שכשלמעה הם שוים הסוכה כשרה מפני שלמטה יש רוב צל, ודלא כשיטתו שם בסי' שסח ששם כתב כפי שהובא בתוס' משמו.

שיטת רש"י בסוגיא לקמן: רש"י פירש דכאשר הסוכה מסוככת למעלה בשה יש למטה רוב חמה מפני שחמת האויר רחבה מן הצל.¹² וזהו דתנן במתני' דידן שאם חמתה מרובה פסולה והכוונה שכשהאדם מודד למטה ומוצא שהחמה מרובה נמצא שלמעלה יש מחצה סכך והסוכה פסולה, הא כי הדדי נינהו כשרה הסוכה דכאשר למטה הצל והחמה שוים אז בידוע שלמעלה הסכך מרובה, ואמנם כאשר ימדוד האדם למעלה וימצא שהסכך מרובה אז הסוכה כשרה דלמטה הם שוים, וזה ביאור המשנה לקמן דצילה מרובה מחמת כשרה היינו למטה הא כי הדדי למעלה פסולה.

ויל"ע בדברי רש"י מהו העיקר, האם טעם הפסול כשלמעלה הם שוים מחמת דלמטה יש רוב חמה, ולכן כשלמטה שוה הסוכה כשרה, דבמחצה צל סגי, או שהעיקר תלוי בלמעלה, ואם למטה יש רוב חמה הסוכה פסולה מפני שלמעלה יש מחצה צל ולא סגי לן בחצי, וכאשר למטה הם שוים אזי כשר מפני שלמעלה יש רוב.

ובמשמעות דברי רש"י יש בזה סתירה ועמד בזה הרש"ש, דבתחילת דבריו [בד"ה כאן וכו'] כתב דכי הדדי פסולה לפי שחמת האויר מרובה וכו' ומשמע שטעם הפסול מפני שלמטה יש רוב חמה, אך להלן שם כתב דכי הדדי כשרה מפני שהקנים רחבים מן האויר ומשמע דבקנים שוים לאויר פסולה. ועיי"ש מש"כ לבאר בדעת רש"י, ולהלן יתבאר דיתכן דפליגי בזה הראשונים בדעת רש"י.¹³

גם יש בזה נידון לדינא ונסתפק בו הרש"ש דלכאורה משכח"ל כשיהיה רוב מצומצם למעלה של סכך, ואז יהיה למעלה רוב צל ולמטה רוב חמה, ויש לעיין מה הדין כה"ג, דאם הפסול מחמת דלמטה יש רוב חמה גם כה"ג פסול ואם הפסול מחמת שהם שוים למעלה אזי כה"ג כשר. **ועיין בשו"ת אגרות משה** [ח"א אור"ח סי' קפב] שכתב דמשמעות לשון הגמ' דכללא הוא דלעולם כשיש למטה חמה מרובה למעלה הם שוים ולא יהיה במציאות אופן שלמעלה העומד מרובה ולמטה הפרוץ.¹⁴ **ויתבאר בזה עוד להלן.**

12 ותופעה זו מוסברת ע"י חכמי הטבע משום שהשמש מפזרת קרניה באלכסון לכל הכיוונים, ונמצא דאותו חלק מן השמש הנמצא מעל האויר מאיר באלכסון גם לתוך החלק המוצל של הסוכה, והסטיה היא בשיעור של אחד למאה ועשרים היינו שסוכה שגבוהה עשרים אמה [שהם מאה ועשרים טפחים] והשמש בדיוק מעליה והיא מוצלת בחציה יחדור שטח המואר טפח לתוך השטח המוצל, מחצית הטפח מכל צד. ועיין עוד להלן בהערה הסבר נוסף בענין ואופן החישוב של הסטיה.

והדרך להגיע לתוצאה זו היא כך: השמש מסובבת את הארץ בסיבוב מאופק לאופק שהם מאה ושמנים מעלות, אותן היא עושה בשבע מאות ועשרים דקות [שתים עשרה שעות] ונמצא אם כן שבכל ארבע דקות השמש הולכת מעלה אחת, ואם נרצה לחשב את רוחבה של השמש בתוך קשת השמים החישוב הוא כך: הזמן מתחילת עליית כדור השמש מעל פני האופק עד שמופיע כולו הוא שתי דקות, וכיון שבארבע דקות הולכת השמש מעלה אחת [כנ"ל] נמצא שרוחבה של השמש [ביחס לקשת מאופק לאופק] הוא חצי מעלה, נמצא אם כן שהשמש שולחת קרניה ישר וגם בזוית של חצי מעלה, והכלל הוא שסטיה של חצי מעלה רוחבה הוא אחד חלקי מאה עשרים מגובה הזוית. ולכן כאשר השמש בדיוק מעל הסוכה הרי היא כאלו היא מתפשטת רבע מעלה מכל צד של הסוכה [כאמור שרוחב השמש חצי מעלה]

13 ויעיין במחזור ויטרי [סי' שנו] ובסידור רש"י [סי' רלא] שכתב וז"ל דכל שמעילאי שיעור זזוא, מתנאי שיעור איסתרא, הילכך כי הדדי פסולה, דהוי חמתה מלמטה טפי ממאי דהויא מלמעלה, הא דקתני ושחמתה מרובה מצילתה פסולה, הא כי הדדי כשירה, מלמטה. עכ"ל. ומשמע טפי דעיקר הפסול הוא מחמת הלמטה.

14 ודבריו מוקשים מהמציאות שרש"י כתב שחמת האויר רחבה 'הרבה' מן הצל, ואם יש הפרש בין למטה ולמעלה הרי באופן שימדד חצי מההפרש הזה שעליו דברה הגמ' יהיה למטה פרוץ מרובה ולמעלה עומד מרובה.

אמנם קשה דאם כן הרי לא מתורץ כלל תמיהת הרש"ש מסתירת המשניות שהקשתה הגמ', דבמשנה דידן מבואר דכל שחמתה מרובה למטה פסולה ואם כן גם באופן שיהיה למעלה רוב כשר משמע דפסול, ואילו במתני' דלקמן משמע דכל

ויעויין בתוס' שם שהקשו על רש"י דהא קי"ל כר"פ דפרוץ כעומד כשר ומדוע תפסל הסוכה כשלמעלה הסכך והאוויר בשוה. ולכן פירשו התוס' שם הסוגיא כשיטת ר"ת. [ויתבאר להלן בס"ד בשיטת ר"ת] וקושיית התוס' צריכה פירוש, דמנא להו להשוות דין פרוץ כעומד שנאמר במחיצות דסגי בהו במחצה לדין הסכך לומר דגם בסכך סגי בחצי, **ואמנם בסוגית הגמ'** [בדף טו ע"א] מבואר כדברי התוס' דמבואר שם בגמ' דהיכא שמילא הסוכה כולה בסכך כשר ובמחצה סכך פסול תלוי הדבר במחלוקת רב פפא וירב הונא ברדרי"א אם פרוץ כעומד כשר או לא, ומבואר כן מסוגית הגמ' שהכשר הסכך כהכשר מחיצות. ולכן קשיא טובא לרש"י מאי שנא מחצה אויר ממחצה סכך פסול.

ושלשה פירושים נאמרו בזה בדעת הר"ף ורש"י: פירוש הרמב"ן והר"ן, פירוש הרא"ש, ודרך המ"מ ואחרונים בדעת הרמב"ם.

שיטת הר"ן בדעת רש"י ויעויין בר"ן שם שביאר בשיטת רש"י ועיקרי דבריו יש גם ברמב"ן במלחמות שם דהכא לא שייך לדון פרוץ כעומד דדוקא בסכך כשר וסכך פסול הוא כן אבל באויר אי אפשר לומר כן 'שכיון שאם הם שוים מלמעלה האוויר רבה מלמטה וסוכה בצל תליא מילתא הרי פרוץ שלה מרובה על העומד' ואמנם נתקשה בזה הר"ן דאם כן כשלמטה שוים התינח לרב פפא דכשר אבל לר"ה ברדרי"א הסובר פרוץ כעומד פסול אם כה"ג נמי לפסול [אף שלמעלה הוא מרובה] **ולכן הוסיף הר"ן עוד** 'ולרב הונא בריה דרב יהושע דאמר פרוץ כעומד אסור [נמין] תני ליה בבי הדדי מלמטה משום דלמעלה עומד מרובה ומלמטה נמי כי הויא כי הדדי כעומד מרובה על הפרוץ מחשיב ליה הלכך רב פפא בעי כי הדדי מלמטה (דרב) [ורב] הונא ברדרי"א נמי סגי ליה בהכי'. **ודברי הר"ן צריכים ביאור ופירוש**, כי נראה מדבריו שעיקר המדידה היא למטה ולכן כשלמטה רוב חמה הסוכה פסולה לרב פפא מדין פרוץ מרובה, ואם כן מדוע כשהם שוים

שצילתה למעלה מרובה כשרה. ולכאורה היא תמיה עצומה, גם תמוה משמעות הגמ' וראשונים דנראה דכלל הוא דכל איכא רובא למעלה שוה למטה וכן איפכא ואמאי, הרי תמיד אפשר שיהיה הרוב באופן כזה שלמטה יהיה רוב חמה.

ואולי אפשר לומר, דהנה בחולין דף כט מספקין בגמ' אי מהני בשחיטה שיטת מחצית הסימן ומחצה כרוב או לא, ומסקינן דבעינן רוב הניכר לעינים. וביארו רוב ראשונים דניכר לעינים היינו לאפוקי מחצה, אבל הט"ז ביו"ד סי' כא ס"א הביא כמה ראשונים שסוברים דכוונת הגמ' דבעינן רוב שניכר לעין המתבונן, ולאפוקי דרוב שנמדד רק בכלי מדידה ואינו ניכר לעין אינו רוב וחשיב כמחצה, ועיי"ש בט"ז שביאר שגם רש"י שם בחולין סובר כן [אך הרמב"ן בחולין שם ביאר דברי רש"י באופ"א], ואנן לא ידעינן אם לדעה זו הוא רק בשחיטה או בכל מקום דבעינן רובו, ושמא י"ל דכל שאין הרוב חמה למטה או רוב צל למעלה מנכר לעינים חשיב כמחצה, ולפי זה אפשר דלא משכח"ל לנידון הרש"ש ואפשר דכל שהרוב למטה מנכר בהכרח למעלה לכה"פ הוה שוים, וכן איפכא אם הרוב למעלה ניכר לכה"פ הוה שוים למטה.

וצריך להוסיף בזה דאם נדון כל סוכה כמות שהיא ודאי אינו כן שבסוכה גבוהה ההפרש גדול יותר, אבל כבר כתב הר"ן בסוגיין דבאמת בעשרים אמה אינו מיצל כלל אלא דבעינן סכך הראוי להצל, ומסתברא לפי"ז דמשערים הסוכה לפי גובה י טפחים שהוא הכשר סוכה או כסתם סוכה דעבדי אנשי שהיא כקומת אדם ויותר, ואפשר דקים להו לחז"ל דמנכר למטה שווה למעלה [ולפי החשבון שכתבנו לעיל בהערה הסטיה למטה ב' טפחים היא כשליש אצבע (0.8 ס"מ לשיעור חזו"א) ואפשר ומסתבר דזהו שיעור רוב הניכר לעין] ובוה מדויק היטב לשון רש"י שכתב 'לפי שחמת האוויר רחבה מן הצל הרבה', ולשון 'הרבה' לכאורה שפת יתר, אך למש"נ הוא מדוקדק היטב שאם לא היה הרבה לא היה פוסל הסוכה, ופשוט.

¹⁵ וצריך להוסיף בזה ביאור, דכאשר הפרוץ מרובה נחשב המקום כולו כפרוץ וכאשר העומד מרובה המקום כולו גדור, ובמחצה על מחצה אין זה עדיף מזה ובוה נחלקו ר"פ ורהרד"י אם מחיצה חשובה שאינה מתבטלת במיעוטה אך גם אינה מבטלת את המיעוט חשובה כמחיצה למקום או לא. ולפי זה כשכתב רש"י במתני' דהחמה מבטלת את הצל ופירש הר"ן דאין הכוונה לסכך אלא החמה מבטלת את הצל עצמו נמצא שבהכרח גם כוונת הר"ן בדף כב אינה לפסול הסכך שלמעלה מחמת הפירצה שלמטה אלא דהמקום למטה חשוב כפרוץ, ודלא כמש"כ לעיל בפנים באופן השני, ודוק.

כשר לר"ה, ואפשר שאנו מחשבים הלמטה והלמעלה ביחד, ואם למטה בארץ הם שוים נמצא שבכל שטח הסוכה לכל גובהה העומד מרובה, אף שלמטה הם שוים כיון שבסה"כ לכה"פ מצד אחד יש יתרון לעומד חשיב כעומד מרובה, וכן משמע במאירי שכתב דאם יש עומד מרובה מצד אחד [מלמטה או מלמעלה] כשר.

ועוד אפשר דאין כוונת הר"ן שהפירצה היא למטה שהרי המחיצה למעלה היא אלא דכאשר למטה האויר מרובה חשובה המחיצה דלמעלה כפרוץ מרובה דהפירצה שלמטה מבטלת ומקלקלת שם המחיצה, אבל אם למטה היא שוה אזי דנים הסכך כמות שהוא והרי הוא עומד מרובה, וג"ז אינו ברור כה"צ. **ועיין בפ' הריבב"ן** שביאר הטעם דבסכך אזלינן בתר הלמטה וז"ל הואיל דכשרות ופסלות תלוי בחמה ובצל במקום ישיבת האיש תלוי אם מלמטה שהיא לישיבה הצל והחמה שוין כשרה וכו' **עב"ל**.

והעולם מקשים בסתירת דברי הר"ן דמדבריו אלו מבואר דפסול הסוכה הוא מדין פרוץ מרובה על העומד, ואילו בסוגיין פירש דברי רש"י שהפסול הוא מפני שהחמה המרובה מבטלת ברוב את הצל, **אך כבר נתבאר לעיל** שמשמעות דברי רש"י בכמה מקומות דעיקר דין פרוץ מרובה הוא מפני שהמרובה מבטל את המועט והם הם הדברים, מש"כ רש"י בתחילת המסכת הוא עצמו ביאור בדין פרוץ מרובה על העומד. וע"ע ברמב"ן במלחמות שם שכתב שהאויר מרובה ומבטל.

ומכל דברי הר"ן מבואר שעיקר הפסול לדעת רש"י הוא מפני שיש פרוץ מרובה למטה, וראה לעיל שהבאנו ספיקו של הרש"ש בזה, ומדברי הר"ן לכאורה מוכרע בבירור שאם יהיה למעלה רוב סכך ולמטה רוב חמה הסוכה פסולה בדין פרוץ מרובה על העומד, **ועיין בתורי"ד** שכתב כן להדיא דאף בחור קטן אם יהיה למטה רוב חמה פסולה הסוכה.

שיטת הרא"ש בדעת רש"י יעויין ברא"ש שם שביאר דהכא לא שייך להזכיר פרוץ כעומד דנתנה הלכה שיהיה הצל מרובה, **והוכיח כן הרא"ש** מהא דלא מהני לבוד להשלים סכך כשר, והיינו דמזה מוכח שכללי ההלכות בסכך שונים מכללי ההלכות מחיצה. **ואפשר לבאר כוונתו בשני אופנים:** (א) דיש שני דינים בסכך והיינו דמלבד דין מחיצה דסכך איכא הלכה נוספת שיתן הסכך צל, וכלפי הלכה זו ליכא דין פרוץ כעומד אלא בעינן שיהיה הצל מרובה וכמו"כ ליכא להלכתא דלבוד מחמת החמה. (ב) דעיקר דין מחיצה דסכך היא כלפי הצל, דהסכך מהות וחפצא דשם מחיצה ידידה הוא במה שעושה צל וכלפי דין מחיצה המצלת ליכא הלכה דפרוץ כעומד אלא שיעורה ברוב. **ולשונו של הרא"ש** מורה כהדרך השניה, דההלכה של פרוץ כעומד כשר מעיקרה לא נאמרה אלא במחיצות או כלפי סכך פסול אבל לא כלפי ברצת אויר ביחס לסכך, ומש"כ הרא"ש שנתנה הלכה שיהיה הצל מרובה כוונתו אלמעלה וכינה הסכך בשם 'צל' לאפוקי ממקום החמה.¹⁶

וחילוק יסודי נראה בין שיטת הר"ן להרא"ש, שהר"ן כתב דהכא הוי פרוץ מרובה על העומד, ונמצא שהסכים עם התוס' בדין [דפרוץ כעומד מהני בסכך] ונחלק עליהם בהגדרת המציאות, [שסובר דהכא חשיב

¹⁶ אמנם יש מקור להדרך הראשונה שכתבנו בספר ראב"ן [בשו"ת בסוף הספר] שכתב לתרץ קושית התוס' וז"ל ונראה לי ודאי פרוץ כעומד אית ליה לרב פפא [דמותר] והכא לאו משום פרוץ כעומד היא פסולה אלא משום למטה על הארץ חמה מרובה מצל (ואם בענו) [ואנן בעינן] סוכה לצל וליכא. עב"ל. אך בדברי הרא"ש לא משמע כן וכנ"ל, גם דהרא"ש כתב שנתנה הלכה שיהיה הצל מרובה, ואם הוא דין נוסף דצל מנא ליה להרא"ש מקור להלכה למשה מסיני כזה, ולהראב"ן מסתברא שאינה הלכה אלא מסברא דכיון שעל שם הסכך קרויה סוכה וסכך הוא לצל כדילפינן מקרא דסוכה תהיה לצל וגו' לכן בעינן שיהיה צל למטה, אבל הרא"ש שכתב דנתנה הלכה נראה דכוונתו דבהל' סכך נאמרה לכתחילה הלכה שיהיה עומד מרובה על הפורץ אף לרב פפא, ודוק.

פרומ"ר] אך ברא"ש נראה להיפך, דבאמת הוי כעומד והסכים עם התוס' בהגדרת מציאות [דהוי הכא פרוץ כעומד] אבל נחלק עליהם בדין וסובר דכאן לא ניתנה הלכה דפרוץ כעומד כשר, וצ"ב מש"כ הרא"ש דיש הלכה דצל מרובה, שהרי אם צילתה מרובה למעלה דהווי שוים למטה הסוכה כשרה אלמא סגי בצל מחצה, ולכאורה צ"ל דהרא"ש פליג עוד על הר"ן וסובר כהתוס' דאזלינן בתר למעלה שיהיה הסכך המצל ברוב גג הסוכה, אך לפי זה אין הטעם בשוים משום האויר דלמטה אלא משום דלמעלה יש רוב, ובאמת ברא"ש הועתק לשון הרי"ף ושם לא הוזכר כברש"י 'לפי שחמת האויר רחבה' ורק כתב דבידוע וכו' וגם הזכיר תחילה דין השני דאם למטה שוים כשר בידוע וכו' וקצת משמע דהוא העיקר ולא השני. ולפי דברי הרא"ש לכאורה נראה בספיקו של הרש"ש כשלמעלה רוב כשר ולמטה רוב חמה הסוכה כשרה דעומד מרובה על הפרוץ כשר בסוכה ולא מצינו פסול מחמת החמה דלמטה.¹⁷ גם אין מקום להרא"ש לכל הנידון בר"ן מדוע מודה רב הונא ברדר"י כששוים למטה, כי להרא"ש הפירצה נקבעת למעלה ולמעלה כה"ג הוי עומד מרובה, ופשוט.

וגם מדברי התוס' נראה שהבינו בשיטת רש"י שהעיקר הוא בסכך למעלה אלא שפרוץ כעומד בו פסול, דאם סברו כדעת הר"ן שפירצה למטה פוסלת אלא הבינו בדבריו שפסול מחמת שלמעלה שוה, אין מקום לשאלתם מר"פ, והל"ל לאפלוגי בעיקר דברי רש"י ולמימר דחמה אינה פוסלת (ויש אמנם ראייה לקושייתם נגד דברי הר"ן מהסוגיא בדף טו דחצי סכך כשר מהני אבל התוס' הרי לא הקשו כן ואף לא הביאו כלל לסוגיא הנ"ל אלא להסוגיא בעירובין בלבד)

החילוק בין סכך ואויר לבין סכך כשר ופסול ויעויין בסוגיא לקמן בדף טו ע"א דמבואר שם בסוכה שיש בה סכך כשר ופסול שניהם שוים דתליא במחלוקת ר"פ ורב הונא ברדר"י אם פרוץ כעומד כשר, והנה מזה ראייה ברורה לשיטת התוס' דאילו לפי רש"י כיון דבלמטה אויר מרובה פסול אם כן גם הכא הרי הסכך הפסול כמאן דליתא ונמצא שיש כאן רוב אויר, וראה היטב בר"ן וברא"ש שתירצו דדוקא בסכך כשר ופסול מהני אבל לא בסכך ואויר. והדברים צ"ב דסכך פסול כמאן דליתא חשיב, והיאך יועיל להכשיר הסוכה.

ומצינו שתי דרכים לבאר ענין זה: א) יעויין בחזו"א [סי' קנ אות יא] שביאר דהטעם הוא דסור"ס עתה כשכל הסוכה מסוככת הרי הצל שלם בכולה נמצא בהכרח שכל אחד מהסככים עושה מחצה מן הצל, ועשה הכשר מחצה והפסול מחצה,¹⁸ וחידש החזו"א לדינא דלפי זה כשר כה"ג דוקא כשאין אויר כלל בסוכה, אבל אם יש משהו אויר נמצא שלא סיכך הכשר מחצה. נז"ל בדבריו דלכאורה כיון שהחמה

¹⁷ אלא דיל"ע דהטעם דלא נתנה הלכה דפרוץ כעומד כשר בסכך הוא מפני שיש למטה חמה, ואם כן היאך נתנה הלכה דעומ"ר כשר הרי פעמים שלמטה יש חמה, ואפשר שלא חלקה תורה בשיעור הרוב הנצרך, ויותר נראה לומר כמש"כ לעיל בהערה דבעינן רוב הניכר לעיניים ולא משכח"ל רוב למעלה ורוב למטה הסותרים זא"ז.

¹⁸ הנה מחצה סכך כשר מסככת פחות מחצי מהסוכה, וכן מחצה סכך פסול אם נסלק מכאן הכשר מסככת פחות מחצי, והיאך יתכן שכאשר יהיו שניהם ביחד תסוכך הסוכה לגמרי, אך ראה לעיל בהערה 12 ולהמבואר שם הסבר הענין הוא כי בסוכה שחציה אויר וחציה סכך הסכך מצל לגמרי על 49% משטח הסוכה, והחמה מאירה לגמרי על 49% משטח הסוכה, ובשני האחוזים הנותרים יש קרינה חלקית מהשמש, וכן אם ישם סכך פסול במקום האויר ויסלק הסכך הכשר יהיה באותם שני אחוז קרינה חלקית מהצד האחר של השמש, וכאשר יסוככו שניהם ביחד נמצא שבהצטרפות שניהם אין השמש מאירה כלל על המקום הזה.

נכנסת תחת הכשר והפסול מנע כניסה זו נמצא שבאותו שטח אנו צריכים לשני מיני הסכך כדי לסכך עליו, והוא זה לכאורה בגדר זה וזה גורם ולא שכ"א מסכך מחצה בפ"ע, ומנא לן להכשיר בזו"ג¹⁹ וצ"ע]

ואולם יעויין היטב בריטב"א בדף ט ע"ב ובדף טו ע"א שמדבריו שם ניתן ללמוד באופ"א, והוא דמדינא בעינן שיהא צילה מרובה מחמתה וזה הרי איכא בסכך כשר ופסול, ואמנם בעינן שיהיה הסכך כשר ולזה מהני אם הוא רוב [או מחצה] נגד הסכך פסול, והיינו דכלפי מניעת האויר מצטרף הסכך פסול לסכך כשר להכשר סוכה ואח"כ דנים בנפרד על מהות הסכך המכשיר וגם בזה בעינן מחצה או רוב. ועייש"ה בדבריו דמשמע לדינא דלא כהחזו"א דכתב שם בתוה"ד דכשר כה"ג כל שאין אויר כנגד הסכך כשר. [ועיינן שם בסוגיא במה שביארנו באורך שני מהלכים בדברי הריטב"א והר"ן, ולדרך האבנ"ז שנתבאר שם הרי מפורש שיטת הריטב"א והר"ן דלא כחזו"א, אך החזו"א עצמו ביאר דבריהם באופ"א עיין שם בכ"ז באורך ואכ"מ]

ועיקר דברי הריטב"א צ"ב דאיזו סברא היא לומר דע"י הפסול חשיב כצילתה מרובה ולכאורה סכך פסול כמאן דליתא, וצ"ע. ולכאורה צ"ל לומר דשני דינים נפרדים הם, דין הצל ומהות הסכך, והיינו שגזירה תורה שתהא רובה של סוכה מסוככת ומוצללת וכלפי זה לא איכפת לן אם מסכך כשר או פסול ודין נוסף במהות הסכך שסכך הסוכה צריך להיות מסכך כשר ואם רובו סכך כשר סגי בזה אף שסו"ס אין רוב צל כשר בסוכה, וזה חידוש גדול,²⁰ גם צ"ע לדרך זו דאם כן כשנבוא לדון הסכך הכשר ולשערו נגד הפסול לכאורה אינו בסוג פרוץ כעומד אלא דין רובו ככולו של כה"ת, וצ"ע בזה ודוק.

ולמש"נ לעיל בדברי הרא"ש נראה ע"ד הריטב"א באופן אחר דסכך פסול הוא פוסל ואויר הוא פוסל, והם שני סוגי פירצה בסכך וכלפי סוג פירצה דחמה נאמרה הלכה דבעינן צל מרובה אך כלפי סכך פסול נאמרה הלכה דפרוץ כעומד כשר.

ויש לדון בכמה ענינים לשתי הדרכים הנ"ל, דכאשר יסכך הסוכה מחציתה בסכך כשר, ואז עדיין פסולה היא לשיטת רש"י, ואח"כ יוסיף סכך פסול הרי הסוכה כשרה, ויעויין בספר דבר בעתו [מר"א טיקטין בעל פתח הבית, בסי' תרלא ס"ק מא] שכתב דכיון שבלא הסכ"פ הרי הסוכה פסולה משום חממ"צ אם כן אם הסכך פסול הוא גזול תיפסל הסוכה משום מצוה הבאה בעבירה. ויתכן שהדבר תלוי בשתי הדרכים שנתבארו לעיל לדברי הריטב"א הסוכה כשרה מחמת תוספת הצל שיש על ידי הסכך פסול ונמצא שעשיית הסכך פסול היא חלק מעשיית הסוכה, ואם הוא גזול יש כאן מהב"ע, אבל לדרך החזו"א אין הדבר כן כי טעם כשרות הסוכה מחמת שהסכך כשר מסכך מחצה אלא שסיכוכו חשיב סיכוך רק כאשר יש עמו סכך פסול.. **ולהאמור אפשר שתלוי הדבר בשתי הדרכים דלעיל.**²¹

¹⁹ ושיטת הראב"ה לקמן בדף ט דהיכא דאיכא סכך כשר צממ"ח ומעליו סכך פסול חממ"צ פסולה הסוכה כיון דהסכך הכשר באותם מקומות שהוא תחת הסכך פסול חשיב כמאן דליתא כיון שבאותם מקומות איכא גם כשר וגם פסול, וכתב הראב"ה שם בתו"ד דפסול משום דהוי זוז"ג ופסול, ומבואר מדבריו דהיכא דעל מקום מסוים איכא ב' סיכוכים חד כשר וחד פסול פסולה הסוכה מדין זוז"ג אף שהכשר מצד עצמו ראוי לבדו לסכך, ולכאורה נראה דכ"ש הכא שאין הסכך הכשר לבדו יכול לסכך ואי אתה יכול לומר דל מהכא הפסול דנפסול משום זוז"ג. מיהו הראשונים שם שכתבו כסברת הראב"ה כתבו הטעם משום דהצל בא מן העליון, וצ"ע בסוגיא שם ואכ"מ.

²⁰ אמנם מצינו חילוקי דינים דסכך פסול יותר משלשה כשר ואויר פוסל בשלשה, ועוד דלדעת רש"י אין ישנים תחת אויר פחות משלשה ואילו סכך פסול ישנים תחתיו. ומבואר הטעם בסוגית הגמ' לקמן [דף יט סו"ע א] לפי שהוא מצטרף להסכך כשר.

²¹ ולפי זה יש לדון גם שאם הניח הסכ"פ שלא לשם צל תיפסל הסוכה, וכן בעינן שיניחו דרך עשיה ולא באופן של תולמ"ה. אך מסתבר דזה אינו כי הרי הסכך פסול, ומה שהכשירה תורה סוכה כזו הוא מפני דלא בעינן סכך כשר אלא

בקושי'ת ר"ת על רש"י התוס' הקשו על רש"י מהא דקיי"ל כר"פ דפרוץ כעומד מותר, וברור מדבריהם שלא פירשו בשיטת רש"י כהר"ן שהפרוץ מלמטה דאם כן אין מקום לקושי'תם כלל [אלא ה"ל לאפלוגי בעיקר הסברא שכתב הר"ן] אלא ודאי פירשו בשיטת רש"י שהעיקר תלוי למעלה, דבשנים פסול ולכן כשלמטה הם חמתה מרובה פסול מפני שהם שוים למעלה ועל זה הקשו. וקצ"ע שהרי מפורש בלשון רש"י הטעם לפי שחמת האויר וכו'.

ויעויין בספר הישר [בסי' שסח] ששם מובא הקושי'א בסגנון אחר וז"ל וקשיה (ליה) [לי] לפי' כאן מלמטה הא דדייק' הא כי הדדי פסולה אלמעלה קאי וכו' כזוזא מלעיל כאי'סתר'א מלתחת כשהנקב רוחב שיעור זוז מלמעלה חמתו רחב מלמטה כשיעור אי'סתר'א. והשתא מהאי פירכא משמ' פרוץ כעומד אסור ורב פפא דאמר לעיל פרוץ כעומד מותר אפי' בסכך גופיה. והכא קאסר. ועוד משל' דרב פפא מהו היינו דאמרי אינשי המשל' שקר הוא שהרי בשעה שנכנסת החמה בכאן ולא בא לכסות אי אתה מוצא שהחמה מועטת מן האויר שהעובי ממעטה. ועוד אי'סתר'א זה [חצי] זוז הוא ולא סלע. ועוד מה לנו בחמה שהרי אפי' בעשתרות קרנים שאין החמה זורחת שם העובי ממעטה אנו אוסרין. אלמא אינו תלוי בחמה. אלא טעמא משום שצריך סכך חשוב. וכו' עכ"ל, הנה קושי'ת התוס' כאן מבוארת דעיקר הקושי'א היא ממה שהכשיר רב פפא בסכך עצמו עומד כפרוץ, וכבר נתבאר לעיל שתי דרכים בישוב השאלה מסכך פסול. וקושי'א נוספת הקשה מעשתרות קרנים שהרי בעשתרות קרנים נמי אסור בפרוץ כעומד למעלה והתם הרי אין חמה כלל.

והנה ר"ת לא הקשה מכל סוכה שיש לה דפנות דעל ידי הדפנות צילתה מרובה, דקיי"ל [לקמן דף ז ע"ב] חמתה מחמת סיכוך ולא מחמת דפנות, אבל הוקשה לו מעשתרות קרנים ששם החמה הבאה דרך הגג נמנעת על ידי הקירות הזקופים מעל הסוכה.

ובדעת רש"י בזה הנה להביאור שלמדנו מדברי הריטב"א הרי ניחא בפשיטות דסכך כשר מצטרף עם הפסול להצל רובה, אך לדעת החזו"א צ"ב. דעל ידי העשתרות קנים נמצא הכשר מסכך חציה, ומה לי אם מצטרף עם סכך פסול או עם קירות הסוכה,

ויעויין היטב בסוגיא לקמן [בדף כב ע"א] דאיתא התם דסוכה המדובללת שסככה עשוי מקנה עולה וקנה יורד כשרה, וביאר שם רש"י דהחידוש הוא דכשרה אף שחמתה מרובה מצילתה ומטעם דרואים הככך כאילו הוא שוה [מהלמ"מ] והתוס' שם הקשו עליו שאין זה חשוב חמתה מרובה מצילתה כיון שאם החמה בראש כל אדם צילתה מרובה, וקושי'ת ר"ת לכאורה תלויה בזה דכשהחמה בראש כל אדם הרי סוכה בעשתרות קרנים היא ככל שאר הסוכות בעולם ולכן לדעת התוס' שם לכאורה לא קשה כלל, אבל לרש"י הקושי'א חמורה דכמו דהתם חשיב חמתה מרובה על ידי חמה הבאה אלכסון ה"נ גידור באלכסון הוי גידור, ושמא בעינן תרוויהו לחומרא וכל שאילו תהיה החמה בראש כל אדם הסוכה חמתה מרובה פוסלת. ובדעת ר"ת יתכן עוד דסובר אף הוא דתליא בחמה בראש כל אדם אלא

מחצה ורק יש דין נוסף דבעינן צל בסוכה ולזה מועיל הסכ"פ אך בודאי כלפי דין זה שאינו חלק מדין הסיכוך ליכא לדיני הסיכוך כגון תולמ"ה והנחה לשם צל וזה פשוט. אך לגבי מהב"ע יש מקום לדון שגם בסכך פסול תיפסל דאף אם אין לו שם סכך אבל סו"ס הוא חלק מהמכשיר של הסוכה. וכמו"כ יש לדון אם הוקצה הסכ"פ למצותו לכל שבעה כי הקצאה למצוה היא גם בדפנות ובנוי סוכה ואם הסכך נצרך לכשרות הסוכה אף הוא הוקצה לה [ובזה מסתברא דגם להחזו"א הוקצה].

ובכל זה יש לדון גם בסכך פסול פחות מארבעה טפחים, שאלמלי היה כאן היתה הסוכה נפסלת מחמת אויר יותר משלשה ובהנחת הסכך פסול נכשרת, וגם בזה יש לדון בכל האמור לעיל.

דסובר דהטעם של רש"י לפסול למטה הוא מפני שבפועל יש חמה בסוכה ולכן גידור דעשתרות קרנים דמונע החמה סגי בו להכשיר הסוכה [עכ"פ לדרך החזו"א]

שיטת הרמב"ם יעויין ברמב"ם [בפ"ה מסוכה ה"ט] שפסק דסוכה שהסכך והאור בה שוים פסולה מפני שלמטה חמתה מרובה מצילתה, וזה כמסקנת הסוגיא לשיטת הרי"ף ורש"י, ואף לדרכו קשה קושית התוס' מאי שנא מההיאא דרב פפא, **אך יעויין ברמב"ם לעיל שם** [הט"ז] שכתב דאם סיכך בסכך כשר ופסול זה בצד זה והם שוים הסוכה פסולה מפני שהסכך הפסול נחשב כפרוץ, **ועיין במ"מ שם** שתמה מסוגית הגמ' בדף טו דמבואר דלר"פ דפרוץ כעומד כשר הסוכה כשרה כה"ג, והרי הרמב"ם בהל' שבת פסק כר"פ, **ותירץ המ"מ** שהרמב"ם למד מסוגיין דפסולה כה"ג שהסכך הפסול הוא כאור, וסובר שבסוגיא שם אף לר"פ פסול והמ"ל לטעמיה התם. **והמרכזה מכתב** שהיא מחלוקת הסוגיות בין הסוגיא בדף טו לסוגיא בדף כב אי אמרינן פרוץ כעומד בסכך. **ועיין בשפ"א** [לקמן בדף כב] דרך נוספת בשיטת הרמב"ם.

שיטת העיטור עיין ברא"ש שהביא שיטת העיטור הסובר להיפך מרש"י, וכתב דכאשר הסכך בשוה עם האור למעלה אזי למטה צילתה מרובה מחמתה, וכאשר למטה הם שוים בידוע שלמעלה חמתה מרובה. **וכן כתב גם בספר הישר לר"ת** [בס' שסה וזה שלא כדבריו בס' שסח שם שפירש כמו שכתבו התוס' בשמו] **ועיין בקרב"נ שתמה** דכי פליגי רש"י והעיטור במציאות אם החמה מרובה או לא, ותירץ שהדבר תלוי בשעות היום, ודבריו תמוהים מאוד,²² ויש לבאר מחלוקת רש"י והעיטור בענין אחר, ראה בהערה.²³

ויש לעיין לדעת העיטור, כשהצל מרובה למטה הסוכה כשרה דבידוע שהם שוים למעלה, וקשה לדעת רב הונא בריה דרב יהושע מדוע הסוכה כשרה, וא"ת דלידידה פסולה אכתי תקשי לדידיה סתירת המשניות שהקשתה הגמ' שם. **ואפשר לדרך הר"ן** בדעת רש"י, דכמו"כ נימא הכא דכאשר למעלה הם שוים ולמטה הצל מרובה חשיב כעומד מרובה וכשר גם לר"ה ברדרי, ולדעת הרא"ש נמי יש לומר דבסכך לכו"ע נתנה הלכה שפרצת אור אינה פוסלת במחצה כיון שהצל מתפשט למטה.²⁴

שיטת התוס' התוס' פירשו דכאשר הסוכה חציה מסוכך וחציה אור כשרה, ופליגי לדינא על רש"י, **ויל"ע לדרכם** מדוע הסוכה כשרה והרי סו"ס למטה יש רוב חמה, ולכאורה היה נראה שהתוס' אין

²² שכתב שם שבשעות שהשמש נוטה אזי הצל ארוך יותר ואז בחצי סכך כשר רב הצל על החמה, והמציאות היא להיפך, שסכך המונח במאוזן הרי הצל שלו פוחת והולך ככל שהחמה נוטה הצידה, ורק בכתלים הוא כן שאין להם צל כלל כשהחמה בראש כל אדם וצילם מתארך והולך בנטות השמש.

²³ נתבאר לעיל בהערה 18 שמחצית סכך מצלה על פחות מחצי שטח הסוכה, אך בשטח האור יש צל חלקי, וכגון אם גובה הסוכה מאה ועשרים טפחים ורחבה עשרה, וחציה מסוככת אזי ברוחב ארבעה טפחים יש צל מלא, וברוחב שני טפחים יש צל חלקי [דהיינו שהמקום מקבל קרינה מחלק מהשמש] וברוחב ארבעה טפחים יש חמה לגמרי, ולפי זה אפשר דפליגי רש"י והעיטור באותם שני טפחים, שרש"י סובר דכיון שיש עליהם חמה חשובים כחמה ומרובים על המקום המוצל, אבל להעיטור כל שיש בהם מקצת צל באיכות חשובים כצילתה ומרובה הצל על החמה.

ובספר הישר שם כתב 'שדרכה של חמה להיות מתקצרת ויורדת והצל מרחיב. צא ולמד משחרית וערבית כמה צל האדם מאריך' אך נראה דאין כוונתו כהקרב"נ אלא בא להוכיח משחרית וערבית שכן הוא גם בצהרי היום, אלא שהראיה אינה מובנת כלל ואפשר שכוונתו דכמו שבנטית השמש מאריך הצל כך גם כשהשמש באמצע השמים יש נטית צל על חלק מאור החמה

²⁴ אלא דקשה לפי זה מדוע כשסיכך מחצה בסכך פסול פסולה הסוכה לדידיה אטו מפני שהוסיף סכך פסול מגרע גרע, ועיין לעיל בהערה 19 ואפשר דה"נ חשיב כחזו"ג ופסול.

מתחשבים כלל בצל בפועל אלא דבעינן שיסכך רוב הסוכה בסכך הנותן צל ולא איכפת לן כלל כמה צל יש בסוכה, **אך יעויין בדבריהם לעיל שם** [בדף כב ע"א ד"ה קנה וכו'] שהביאו דברי רש"י שם שכתב דבקנה עולה וקנה יורד הוי הסוכה חממ"צ, והשיגו עליו התוס' דמחשבים כשהחמה בראש כל אדם, והנה התם הרי סיכך רוב הסוכה אלא דמהפירצה המועטת מתפשטת החמה באלכסון, ולא הקשו התוס' אלא מצד שהחמה באה באלכסון ומבואר מדבריהם דלו יצוייר שהיה רוב חמה למטה כה"ג כשהחמה בראש כל אדם היתה הסוכה פסולה אף כשסיכך רוב הסוכה, וסתרי דבריהם אהדדי, וצ"ע. ואולי נאמר דגם כאן זהו טעמם לפי שמה שהחמה מרובה הוא מחמת שהשמש מתפשטת באלכסון ואין מתחשבים בזה אף שהכא מיירי כשהחמה בראש כל אדם וזה דוחק, וצ"ע. **ויותר קשה** בדברי התוס' ר"פ, שבדין סוכה המדובללת הסכימו עם פירושו של רש"י דחשיב חמה מרובה, הרי להדיא דחמה למטה פוסלת, ובסוגיא בע"ב כתבו כר"ת. ושם פליגי במציאות הדבר שאין חמת האויר מרובה או שאין מתחשבים בכך כיון שהוא דבר מועט, וצ"ע.

בגמ' רבה אמר ראה ברש"י שביאר דרבה מפרש לקרא דבסוכות הושבתי היינו שציויתי לישב, ונראה שהוכרח לפרש כן מת' הגמ' בע"ב דההוא לדורות כתיב וקשה דסו"ס כתיב למען ידעו, ולכן פירש רש"י דלמען ידעו בפשוטו מתקיים גם כשאינו רואה הסכך, ורבה דריש לקרא דאיכא ציווי בסוכה שתהא ישיבתה ניכרת. [ומסתברא דאף לרבה הוא פסול בהחפצא דהסוכה ולכן אף אם ישב באופן שהישיבה ניכרת כגון שישב על תיבה מוגבהת בתוך הסוכה יהיה פסול, והסוגיא דאיצטבא בדף ד אף לרבה היא (עיי"ש בריטב"א) וע"ע בשפ"א מש"כ לגבי סוכה שיש בה חקק, ודבריו תמוהים]

בגמ' רבי זירא אמר וכו' א"ל אביי וכו' יל"ע בקושית הגמ', דנראים הדברים שאביי סבר שכוונת רבי זירא דכיון שהצל בא מחמת הדפנות ולא מחמת הסכך לכן הסוכה פסולה, והדבר צ"ב דלעולם במקום שהדפנות מצלות אין הסכך מצל, ולא יתכן שבאותו מקום יהיה סיכוך גם מחמת הדפנות וגם מחמת הסכך [אא"כ הדפנות הן מעל הסכך כמו בעשתרות קרנים] ואם כן בהכרח טעמו של רבי זירא מחמת שאין הסכך מצל ולא מחמת שהדפנות מצלות, ושם סבר אביי דהפסול דצל דפנות אינו מחמת העדר הצל של הסכך אלא מפני שאדם יושב בצל דפנות ולכן הקשה עשתרות קרנים, ויתכן עוד דכיון שחידש רבי זירא דבעינן צל סכך הקשה לו אביי דבעשתרות קרנים כיון יש צל דפנות בלעדי הסכך נמצא שאין הסכך המצל בפועל ולכן אינו סוכה העשויה לצל, ועל זה השיבו רבי זירא דכיון שהוא ראוי להצל סגי בכך.

וכל זה להאמור לעיל שלעולם אין החמה והדפנות [שמתחת לסכך] מצלות באותו מקום וכפי שהחוש מעיד, **אבל יעויין ברש"י** שביאר בדברי זירא שהצללין מגיעין זה לזה מחמת גובהן של דפנות ואין צריך סכך, ומשמע מלשונו שאף הסכך מצל אלא שאין צורך בו כי הדפנות מצלות אף הן, ולשון רש"י תמוה כי במקום שהדפנות מצלות אין הסכך מצל, וצ"ע.

וסוף דבר למסקנת הגמ' הפסול לרבי זירא הוא מחמת שאין הסכך מצל ולא מחמת שיש צל דפנות, **וכן מבואר להדיא בריטב"א. ועייין בפנ"י** כאן ודבריו אינם מובנים כלל, וע"ע ברש"ש וכן בשפ"א לקמן בע"ב, ודבריהם צ"ע.

בגמ' דל דפנות וכו' בביאור הפסול לדעת רבי זירא מצינו כפה"נ ג' שיטות בראשונים: שיטת רש"י שהפסול מפני שהחמה באה מתחת הסכך. **שיטת הריטב"א** שבסכך גבוה כ' אמה אין צל מחמת הסכך כלל. **ושיטת הר"ן** שסכך גבוה הרבה אינו מגן מהחום.

ראה ברש"י ד"ה דל וכו' שהחמה באה תחתיה וכו' בפשוטו נראה כוונת רש"י דטעמו של רבי זירא הוא משום שהחמה אינה זורחת מלמעלה על הסוכה אלא באה מהצד ונכנסת מתחת הסכך ואין הסכך מצל. וכן כתבו התוס' המובאים בריטב"א דבימי תשרי השמש באה מהצד.

ויעויין בר"ן שהקשה שלא יוכחש המוחש דבסוכה זע"ז גם בגובה פחות הרבה מכ' אמה ליכא צל כלל, וכפה"נ שגם הר"ן הבין כן בדברי רש"י ולכן נקט בפשיטות שאין צל בפחות מכ' נותלוי הדבר בזוית השמש באותו מקום ובימי תשרי בא"י זוית השמש היא כ33 מעלות מקו האמצע,²⁵ ובודאי הרבה פחות מכ' אמה ליכא צל כלל תחת הסכך ואף בסוכה רחבה ד"א]

והיא תמיה גדולה על פירוש רש"י, ובודאי על פירושם של התוס' המובאים בריטב"א שכתבו להדיא דהטעם הוא מפני נטית השמש בימי תשרי, גם צ"ע הדבר במציאות שבארצות הצפוניות מאוד אין הסכך מגין כלל ביומי תשרי שהחמה לעולם באה מן הצד ואף בפחות מעשרים אמה יפסל מה"ט, ויש מקומות שגם בגובה עשרה טפחים אין הסכך מצל, ושם נקבע שיעורה לפי א"י וצ"ע.

ולכן פירש הר"ן דבסכך גבוה פחות מכ' אמה אף שאינו מצל בפועל אבל הוא מגין וממעט מחום החמה, וכל שהוא גבוה יותר מכ' אמה אינו מגין כלל.

ויעויין בריטב"א שהקשה היכי אמרינן דלמעלה מעשרים אדם יושב בצל דפנות, הרי כשהשמש באמצע הרקיע אין צל מהדפנות כלל, [כוונתו מבוארת דכשהשמש באמצע הרקיע הרי אין שום צל באלכסון ולכן אין הדפנות מצלות כלל, שאין צילן אלא כשהשמש נוטה מקו האמצע] ולכן אם חזינן צל בסוכה בהכרח שמחמת הסכך הוא ולא מחמת הדפנות, וכתב הריטב"א בשם התוס' דבימי תמוז כאשר השמש באמצע השמים נכון הדבר, אבל בימי תשרי שהשמש נוטה בזוית יש צל מהדפנות, והצל צל דפנות הוא. וביאור זה של התוס' לכאורה מתאים לביאורו של רש"י שהחמה נכנסת תחתיה, דאם החמה באמצע הרקיע אינה נכנסת תחת הסכך.²⁶

והריטב"א עצמו כתב וז"ל מיהו בר מן כל דין אפילו תימא דבחיזי היום ליכא צל דפנות אנו הכי אמרינן דכל שלמעלה מעשרים כי איכא צל כגון בשחרית וערבית מחמת דפנות הוא וכי הוי חצי היום דליכא צל דפנות ליכא נמי צל סכך והיינו דאמרינן דל דפנות ליכא צל. עכ"ל,²⁷ והדברים סתומים וחתומים דמשמע מדבריו דאף אם השמש באמצע הרקיע לגמרי ליכא צל, ואינו מובן היאך ולמה אין צל בסוכה ואפילו גבוה הסכך כמה. ועיין בער"נ שעמד בזה והקשה על הריטב"א דא"א להכחיש המוחש שיש צל אף כה"ג מחמת הסכך [ועיי"ש שתירץ דבגובה כ' אמה בסוכה ד"א מתמעט הצל לכדי פחות מז' על ז', ומה נעשה שאף תירוצו מכחיש

²⁵ השמש נמצאת בקו כמעט ישר מעל הרקיע בקו המשווה, ולאדם הניצב בקוטב הרי השמש נמצאת לגמרי מצדו, נמצא שנטית השמש מקו המשווה לקטבים היא 90 מעלות, ומרכז ארץ ישראל נמצא באזור מעלת הרוחב 33, ונמצא שנטית השמש מקו אמצע הרקיע היא בזוית של 33 מעלות.

²⁶ ואמנם כתב רש"י להלן בדף כבד חמת האויר מתפשטת אבל לשונו כאן לא משמע שזו כוונתו אלא שהשמש עצמה נכנסת תחת הסכך, וגם במציאות התפשטות החמה היא בשיעור מועט, ובודאי דכ' אמה איכא צל. וראה לעיל שנתבאר ששיעור ההתפשטות מב' הצדדים ביחד הוא אחד למאה ועשרים ולכן בסוכת דע"ד מתמעט שיעור חצי טפח מכל צד בלבד.

²⁷ מדברי הריטב"א נראה שבתירוצו זה מיאן בסברת התוס' דביומי תשרי וכו' וס"ל דמודדים כשהשמש באמצע השמים ולכן אין צל דפנות כלל, והעירונו דלדרך זו צ"ב בקושיית אב"י שהרי אף בעשרות קרנים אין צל מכתלי ההרים כשהשמש באמצע היום ואיכא צל סוכה, ובדוחק צ"ל דאב"י הבין באמת שסברת רבי זירא לחשב לפי ימי תשרי, או בשעות הבוקר והערב, ורק למסקנא נתחדש ענין זה דהחשבון בצהרי יום, וזה דחוק בלשון הגמ' וצ"ע.

את המוחש ששיעור התמעטות הצל הוא אחד למאה ועשרים, [כמו שנתבאר בהערה באות ב] ובד"א בגובה כ מתמעט כדי טפח מכל צד]

עוד צ"ב בדברי הריטב"א שבתחילת דבריו פירש דלמעלה מכ' אין צל, והצל שישנו הוא מחמת הדפנות, ואח"כ הקשה שהרי הדפנות באמצע היום אינן נותנות צל, ואם כן הצל הוא מחמת הסכך, ותירץ דבאמצע היום אין צל מהסכך, ונראה כאילו חזר בו מדבריו באמיתת המציאות עצמה אם יש צל או לא וזה תימה, גם משמע מדבריו שהדפנות אינן נותנות צל וגם הסכך אינו נותן צל, ואם כן הגע עצמך בית שיש לו כתלים וגם בלא חלונות, גובהו כ' אמה והוא סגור מכל צד וכי השמש מאירה בו, וצ"ע. וראה בהערה דרך נכונה בביאור דברי הריטב"א.²⁸ וע"ע בספר עמודי הוד שהאריך בחשבונות שונים בביאור הענין.

ובגמ' להלן בע"ב איתא דלדעת רבי זירא בסוכה שהיא יותר מד' אמות כשרה גם ביותר מכ' דכיון דרויחא היא יש בה צל. **ועיין שם בתוס' שהקשו** דכי נכשיר בסוכה שיש בה מעט יותר מד"א אפילו גבוהה טובא מכ' אמה הרי ודאי אין בה צל, **ותירצו בתו'** אחד דלעולם הסוכה כשרה לפי חשבון ד' אמות לעשרים. **עיין במהרש"א** שפירש בדבריהם דלא רק למעלה עבדינן חשבון אלא אף למטה, ולפי זה כלל דמשנתנו הוא רק בסוכה שיש בה ד"א בצמצום, **ויל"ע מלשון הגמ' להלן** דכי פליגי מזו' ועד ד"א, וממ"נ אי קאי אגובה כ' אם כן דוקא בד' פליגי, ואם קאי על כלל מחלוקתם אם כן בכל גובה שהוא פליגי. וצ"ל דסו"ס בסוכת כ' אמה פליגי מזו' ועד ד"א. **ועיין ברש"ש שתמה בזה** דאם כן אמאי נקטה מתני' שיעור כ' אמה דוקא הרי פליגי בכל רוחב לפי חשבון והל"ל בכל סוכה כפי רחבה, **ויעיין בתשב"ץ בח"א סי' קכו** [שצויין בגהש"ס] שכתב כן דאף למטה הוא לפי חשבון כהמהרש"א ועמד בקושית הרש"ש, **וביאר התשב"ץ** דסתם סוכה רחבה ד"א שזהו שיעור שכיבה של אדם [ג"א לגופו ואחת לפשוט את ידיו] וכדחזוין דרבי מכשיר רק בשיעור ד"א שהוא רגילות לדור בו והוא שיעור בית לכל דבר [ראה בגמ' להלן בדף ג סוע"א] ובסוכה כזו פליגי בכ' אמה.

עוד תירצו התוס' שם דביותר מד"א אפילו גבוה הרבה קים להו לחכמים דיש בה צל פורתא, ואין הדברים מובנים, **ועיין בגליון מהרש"א שם** שפירש דבריהם ע"ד הר"ן דענין הצל כאן הוא מה שהסכך מגין מהחום.

והר"ן בסוגיין כשהקשה על רש"י כתב דלא יוכחש המוחש שבסוכה זע"ז אין צל גם בגובה פחות הרבה מעשרים אמה, **ומבואר מדבריו** דס"ל כתירוצם השני של התוס' דגם בסוכת זע"ז השיעור הוא בעשרים אמה.

²⁸ הנה הדבר ברור במציאות שכאשר השמש באמצע הרקיע גם סכך של ד"א נותן צל, אבל נראה פירוש הדברים כך, שהמציאות היא שככל שהדבר המצל גבוה יותר [ביחס לגדלו] כך הצל למטה בהיר יותר, וכצל העננים שהוא בהיר מאוד. ולכן בגובה כ' בשיעור דע"ד אינו נחשב כבר כצל חשוב לענין הסוכה. ואמנם הסיבה לכך היא שהאור הרב הנכנס מהצדדים מחליש את הצל. ואמנם כמובן שאם תהיה הסוכה סגורה בדפנות מכל צד הרי היא מוצל וחשוכה לגמרי.

ולפי זה אפשר שסברת הריטב"א בתחילה דכיון שהסכך אינו מצל בגובה כ', נמצא אם כן שהצל הוא מחמת הדפנות, והרי הסוכה פסולה לדעת רבי זירא, והקשה הריטב"א דהרי הדפנות כשלעצמן אינן נותנות צל באמצע היום, ואם כן בהכרח הצל בא מהסכך [אמנם בסיוע הדפנות אבל סו"ס הצל הוא צל הסכך] ועל זה תירצו התוס' וכו' והריטב"א עצמו תירץ דכיון שבלא הדפנות אין הסכך נותן צל נמצא שאין הסכך מצד עצמו חשוב כסכך מצל, ומיחוס הצל לצירוף הסכך והדפנות, וכה"ג הסוכה פסולה, ודוק.

בגדר פסול הסוכה לרבי זירא ובעיקר הסוגיא יש לעיין לפירוש רש"י שפירש דהחמה באה תחת הסכך, **דיעויין בגמ' לקמן** [דף ז ע"ב] דפליגי רבנן ורבי יאשיה בחמה הבאה מהדפנות, וקיי"ל כרבנן דחמתה הבאה מחמת סכך ולא חמתה הבאה מחמת דפנות, ולכן כשרה הסוכה בדפנות י' כשהסכך גבוהה הרבה ויש חמה בסוכה. **ואם כן ה"נ** מאי איכפת לן בחמה הבאה מתחת הסכך הרי הוי חמה מחמת דפנות.

אך נראה ברור דהכא אינו שייך כלל לפסול דחמתו מרובה מצילתו, ודינו של רבי זירא הוא דין נוסף בהלכות הסכך וכך הוא הכלל דסכך שאין בו כל תועלת לעולם להגן מפני החמה שלעולם החמה באה מן הצד פקע מיניה שם סכך ואין הסוכה קרויה סוכה, **וראה לשון רש"י** בד"ה וסוכה תהיה לצל וכו' שכתב דאין סכך אלא העשוי לצל, וכן להלן ד"ה דל וכו' ונמצא שמה בטל עכ"ל ומבואר כנ"ל.

וכן יש להקשות בדברי הר"ן שכתב דבודאי אין צל כלל אף בפחות מכ' אמה אלא שהסכך מגן מהחמה, וקשה דהרי בעינן צילתה מרובה מחמתה ובודאי לא סגי במה שהוא מגין מעט מהחום, **ופשוט התירוץ** דכל שהסכך מצד עצמו ראוי אלא שמחמת הגובה הסכך הולך לצד זה אינו חשוב כחמתה מרובה, אלא דרבי זירא פוסל מפני שאין לסוכה כזו שם סוכה כלל כמש"כ רש"י ששמה בטל, ולזה סגי במה שמגן מהחום.

וכן בדברי התוס' בע"ב שכתבו דלמעלה מד"א קים להו לרבנן דאיכא צל פורתא, **והקשה העמק ברכה** [בסי' א] שהרי בעינן צילתה מרובה מחמתה, ותירץ שם דחממ"צ פסולה מפני שהחמה מבטלת את הצל ברוב כמש"כ רש"י במשנה, והכא כיון דיש צל מהדפנות אין צל מבטל צל, **ודבריו תמוהים מאוד** דאם כן למעלה מד"א נמי פסול כשהדפנות גבוהה י' טפחים ואינן מצילות כלל, ובודאי משמע סתימת הסוגיא להלן דלרבי זירא פליגי בכל גווני. [ורק לרבא יש חילוק אם מגיעות לסכך עיי"ש] **אבל התירוץ פשוט** דכל שהסכך ראוי להצל על רוב הסוכה הוי צממ"ח, והפסול כאן לדעת רבי זירא פסול אחר הוא וכמש"נ לעיל.²⁹

ויעויין בריטב"א ובר"ן במשנה שהקשו איפכא לדעת רבי יהודה דמכשיר הכא אלמא לא בעי רבי יהודה צל כלל ומדוע פוסל בחמתה מרובה מצילתה, **ותירץ הריטב"א** דאף דרבי יהודה לא בעי צל בסוכה אבל סכך שהוא קלוש כל כך שאינו ראוי להצל אינו קרוי סכך.³⁰

בדין סוכה לשם צל והנה אף לדעת רבי זירא מהני סוכה במקום עשתרות קרנים שלעולם אין שם חמה, וכ"ש להחולקים על רבי זירא מהני סוכה במקום שאין הסכך מצל לעולם, **ויעויין בסוגיא בדף ח ע"ב** ת"ר גנב"ך וכו' שעשאה לשם צל וכו' וברש"י שם שביאר דסוכה כשרה רק כשעשאה לשם צל ולא לצניעות בעלמא, והביא רש"י לקרא דסוכה תהיה לצל יומם, **וכן ביאר רש"י יסוד זה** גם בדף יב ע"א ד"ה חדא וד"ה והתורה אמרה וכו' שביאר שם דעשית סוכה לשם צל היא, **וקשה** שהרי במקום

²⁹ ושמענו להעיר בשיטת ר"ת [בתוס' לקמן בדף ט סוע"ב] דסוכה ע"ג סוכה שהעליונה למעלה מכ' אמה התחתונה כשרה, אף כששתיהן חמתה מרובה מצילתן דמצטרף הסכך של העליונה בהדי סכך של תחתונה, וקשה לדעת רבי זירא דהא הסכך העליון אינו נותן צל, ולהאמור בפנים י"ל בזה דכיון שחלק מהסכך מגין ומצל למטה כבר חשיב כיושב בצל סוכה, אף שצל זה החמה מרובה ממנו, ודמיא לצל פורתא דהתוס' בע"ב דסגי ביה.

³⁰ ויש להעיר מדוע הקשו כן לרבי יהודה אליבא דרבי זירא ומדיקא דמתני', הרי בגמ' להלן בע"ב מבואר דכולהו כרבי זירא לא אמרי דקרא לימות המשיח כתיב, ופירש רש"י דסוכת מצוה אינה לצל, ואם כן קשיא לכולהו אמוראי מדוע פסולה הסוכה לרבנן כשחמתה מרובה מצילתה, וה"ל להראשונים להקשות ולתרוץ כפי שתירצו אליבא דרבי יהודה, וצ"ע.

עשתרות קרנים וכן בסוכה גבוהה לעולם אינה סוכה לשם צל שהרי אין הסכך מצל, **וביותר קשה** לדין לא קיי"ל כר"ז כלל ודאי דלא בעינן לשם צל, **וגם תמוה** מה שהביא רש"י להך קרא דסוכה תהיה לצל יומם ובגמ' בע"ב מסקינן דכולהו כרבי זירא לא אמרי משום דהאי קרא לימות המשיח כתיב, וראה ברש"י על אתר שפירש דסוכת מצוה אינה לצל, **ובקושיא זו כבר עמד החכמת שלמה** בריש סי' תרלג.

והמרומי שדה לקמן בדף ח ביאר דסוכה שעשאה לשם חג ודאי כשרה, ורק כשלא עשאה לשם חג או בעינן שיעשה לשם צל דהעיקר בעינן שיהיה לשם סוכה, וסוכת חג כ"ש דהוי לשם סוכה ואפילו סוכה העשויה לצל, ויש לכונן הדברים בדברי רש"י להלן [דף ח ע"ב ד"ה א"ר חסדא וכו'] עיי"ש.

[אך צ"ב מהו איפוא המגדיר שם סוכה, ואפשר לומר באופ"א דגדר הדין הוא דבעינן שיעשה סוכה הראויה להצל דבזה מקרי סוכה במה שראויה להצל, וצריך לעשות לשם סוכה הראויה להצל, ולכן כשעושה להדיא לשם חג מהני אף בעשתרות קרנים דאף שאין לו צורך בצל סוכה דבלא"ה ליכא חמה מ"מ הרי התורה ציוותה לעשות סוכה הראויה להצל והוא מקיים רצון בוראו ועושה סוכה לשם ראויה להצל, ומי שעשאה שלא לשם חג או כשר כשעשאה לשם צל דאז הוי לשם סוכה, אך כשעשאה לשם צניעות הרי לא עשאה לשם סוכה ופסולה. ונראה פשוט דסוכה הכשרה בעשתרות קרנים הוא רק כשעשאה לשם חג דאז נתכוין לסוכה הראויה להצל אבל סוכת גנב"ך בעשתרות קרנים מסתבר מאוד שהסוכה פסולה דודאי לא נתכוין העושה לשם צל שאין אדם עושה סוכה לשם צל במקום שאין שמש³¹ ויעויין ברש"י בדף ח ע"ב שכתב דסוכת גנב"ך דכשרה הוא כשמסוככת כהלכתה דודאי עשאה העושה לשם צל, ומבואר מדבריו דאם אינה מסוככת יפה פסולה [אף שודאי מיירי כשצילתה מרובה מחמתה] ואפשר הדבר שגם במקומות שאין בהם צורך לצל פסולה הסוכה אף אם סיככה יפה] **וע"ע במשי"ת בס"ד להלן בדף ח ע"ב.**

עיין בירושלמי כאן ששם איתא לסברת רבי זירא בשם רבי יוחנן, דלמעלה מכ' אדם יושב בצל דפנות ועיי"ש בהמשך דברי הירושלמי, ובפירושי הקה"ע, הפני משה, והאו"ש [בפ"ה מהל' סוכה הכ"ד]

בגמ' ורבא אמר מהכא וכו' עד עשרים אמה וכו' ראה ברש"י שפירש שצריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועין שלא תיפול, **וכן לעיל** [בד"ה שבעת וכו'] ודייה במחיצות קלות. ועיין **בשעה"צ** [בסי' תרלג סק"ה] שביאר דפסול משום דצריך לעשות יתידות לסכך באופן דקבע ומחמת היתידות פסולה, **וכדבריו משמע מלשון רש"י** שכתב דצריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבע [ולהלן כתב יתידותיה] ומשמע דלא רק מחיצות מחשבי לה קבע אלא אף יסודות. ולפי"ז מש"כ רש"י שלא תפול הכוונה על הסכך.

אך יעויין בב"ח [בריש סי' תרלג] שהביא דברי רש"י וכתב על זה וז"ל ומשמע לי דהיינו שעושה מחיצותיה ביתידות עראי ואירע שלא נפלה ואפילו הכי לא יצא אי נמי שלא היו המחיצות מגיעות לסכך דיכולה לעמוד ביתידות עראי ואפילו הכי מאחר שגובה הסכך הוא למעלה מעשרים טאם היה עושה מחיצותיה מגיעות לסכך היה צריך לעשות יתידותיה קבועין גם עתה שאין מגיעות לסכך נמי לא נפיק ידי חובתו. **עכ"ל. ונראה מדבריו** שסובר דעיקר הצורך בקבע בסוכה למעלה מכ' הוא בדפנות שדפנות בגובה כזה צריך לעשותן קבועות ופירש כן בלשון רש"י, וכשאין המחיצות מגיעות לסכך אין סיבה לפסול הסוכה, אלא דפסולה כמו כשעשאה מגיעות לסכך באופן דעראי, היות והוא שיעור בסוכה או מטעם אחר. **ולהלן שם הביא הב"ח את דברי**

³¹ וע"ע בט"ז בסי' תרלה סק"ה שמדבריו נראה דלשם צל היינו לשם אהל וע"ע בלבושי שרד שם וצ"ע.

העראי מעכב בסוכה,³⁴ וכתב דזה לשיטתם דבאמת למעלה מכ' לעולם קבע היא ופסולה משום קבע, ולדרכו שלו ביאר תירוצו של רבא דהקבע עצמו אינו פוסל אלא שיעור הוא בסוכה, וכתב דזו דרכו של רש"י, ולכאורה אין הדברים מתאימים עם מש"כ למעלה דהוא מפני שבטלה דעתו אצל כל אדם, ויתכן שפירש כן להס"ד קודם קושית אביי אבל אליבא דאמת לא זה הטעם אלא כ' אמה הוא שיעור בסוכה, כמש"כ רש"י תוס' והר"ן.

ונמצא שיש כאן שתי דרכים בדינו של רבא: לדעת רש"י התוס' דידן הר"ן ומסקנת הסוגיא להריטב"א הוא דין שיעור בסוכה, **ולדעת התוס' המובאים בריטב"א** הקבע עצמו פוסל, אלא דלמטה מכ' כשר מדין כל הראוי לבילה.

ודרך נוספת בענין מבוארת בדברי המאירי, שכתב דלמטה מכ' כשרה אף במחיצות של ברזל שאין דרך בני אדם להוציא הוצאות על סוכה לעשותה כקבע, ואף אם עשאה במחיצות של ברזל אין הדבר מצוי ובדבר שאינו מצוי אין צורך לתקנה, אבל אילו הכשרתו יותר מכ' נמצאו הדברים מראים לו שהוא צריך לדירת קבע ובטל היכר סוכה. וכע"ז בפ"י הר"י מלוניל על המשנה.³⁵

פסול למעלה מעשרים אם הוא בדפנות או בסכך או בשיעור הסוכה מצינו בראשונים בכמה מקומות שנראה שנחלקו אם פסול סוכה למעלה מכ' אמה הוא פסול בסכך או בדפנות. **דבסוגית הגמ' להלן** בדף ד ע"א איתא בברייתא דסוכה למעלה מעשרים ובנה בה איצטבא על פני דופן אחת הסוכה כשרה אם האיצטבא אינה רחוקה ד"א מדופן שכנגד ומדין דופן עקומה, ואיתא בגמ' דחידושא דברייתא הוא דאף כה"ג אמרינן דופן עקומה דמהו דתימא דהא לא חזיא לדופן קמ"ל עיי"ש. **ומשמע מדברי הגמ'** דסוכה שהיא למעלה מעשרים הדופן פסולה שאם הוא פסול בסכך אם כן פשיטא דאמרינן דופן עקומה כבכל דוכתי. [ועיי"ש בריטב"א ויש לדחוק לפי דבריו לדחות הראיה]

ויעויין ברש"י שם לעיל שכתב דהיכא שהאיצטבא היא כנגד דופן אמצעי על פני כולה [והיינו דיש לה לבדה שלש מחיצות] דכשרה כה"ג כשרה אף בהמשך הסכך בגובה עשרים אמה מדין פסול היוצא מן הסוכה, **ועיין ברא"ש שם בשם רבינו ישעיה שהקשה על רש"י** דהרי בסכך פסול אי אפשר להכשירה מדין פסול שנאמר רק בדליכא דפנות אבל פשיטא דלא יוכשר סכך פסול על ידי דין פסול, ולכאורה נראה דפליגי רש"י ורבינו ישעיה אם סכך למעלה מכ' נחשב כסכך פסול או לא.

ויעויין בתוס' להלן בדף ט ע"ב שדנו התוס' בסכך למעלה מעשרים המסכך על סוכה תחתיו שלמטה מעשרים אי איכא ביה פסול דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, ובתחילת דבריהם נקטו דהוא סכך פסול לאיצטרופי ואח"כ כתבו בשם ר"ת דסכך למעלה מכ' אינו חשוב כסכך פסול, ויכול להצטרף בהדי סכך למטה מכ'.³⁶

³⁴ אף כאן אין הסברא מובנת, דהרי אף סוכת קבע ולמעלה מעשרים ראויה היא לשיבת עראי, ואם תאמר שעצם מה שהסוכה יש לה שם דירת קבע פוסלה, מה שייך ראוי לבילה בזה, הרי סוכה זו קבע היא, ומה שיכול לפרק מחיצותיה ולבנותה עראי אטו בשביל זה סוכה זו העומדת לפנינו במחיצות של ברזל תחשב ראויה לעראי מפני גובהה, ואדרבה סוכה רעועה למעלה מכ' ראויה לבילה יותר מזו אם ימעט קרקעיתה בעפר ותבן.

³⁵ מדברי המאירי והר"י מלוניל לכאורה משמע שסוכה למעלה מכ' פסולה מדרבנן, אך לא יתכן לפרש כן דבגמ' לעיל להדיא סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן וכו', ושמא יש לפרש דסוכה שעיקר דינה דאורייתא תני פסולה וכו' וזה שלא כפירושי רש"י ושאר.

³⁶ ואולם שיטת רש"י בסוגיא שם דסכך למעלה מכ' חשיב סכך פסול לענין צירופו לסכך כשר, ולכאורה סתרי דבריו למש"כ בדף ד שיש להכשירו בדין פסול, וצ"ע. ושמא נאמר דאין הסכך פסול בעצמותו אלא דשיעור כ' אמה הוא שיעור

ולסברת רש"י ור"ת שאין הסכך סכך פסול יש לנו לחקור דיש לפרש דדין כ' אמה הוא שיעור בסוכה שהסוכה פסולה כשחללה למעלה מכ' אבל הסכך בעצמותו סכך כשר. ויתכן לפרש כמשמעות לשון הגמ' בדף ד דהוא פסול בדפנות

ועיין בראב"ד בהשגות על הרי"ף שהקשה על הרי"ף שפסק כרבא מסוגיא זו דאיצטבא דאמאי כשר בבנה איצטבא הרי סו"ס בנין כזה אי אפשר לעשותו עראי, ותירץ הראב"ד וז"ל אלא דאיכא למימר דרבא לא קפיד אדפנות בין דירת קבע לדירת עראי אלא הסכך דבעינן סכך הראוי לדופני עראי וכיון דאיכא הוצין יורדין או איצטבא הא איכא סככה דחזי לדירת עראי וכו' עכ"ל ומבואר מדבריו דנסתפק בחקירה זו [אך נקט דלהצד דהדפנות פוסלות יפסול אף אם אין כ' אמה מקרקעית הסוכה לסכך, ולפי זה אף אם יעשה דופן גבוה כ' אמה ובאמצעותו יעמיד הסכך יהיה פסול, ולהלכה ודאי אינו כן, וצ"ל דאף אם הוא פסול בדפנות גדרו הוא דכשיש בין קרקעיתה לסככה כ' אמה נפסלו דפנותיה וכמש"כ לעיל] **ועיין עוד בכ"ז להלן בסוגיא שם**

ולעיל הובאו דברי השעה"צ שנקט שהפסול הוא גם כשאין הדפנות מגיעות לסכך מפני שיסודות הזוכר הם של קבע, **ודברי הב"ח** שמבואר מדבריו דעיקר הפיסול הוא מחמת קביעות הדפנות ומ"מ פסולה גם כשאין מגיעות. **ויל"ע לדברי שעה"צ** שפסולה משום יתירות אם כן אין טעם כלל לומר דהוא פסול בדפנות, **ולהב"ח נחא היטב** שכתב דעיקר הפסול בדפנותיה מגיעות לסכך ובאין מגיעות נמי פסולה עיין לעיל ודוק.³⁷

בשיטת רבי יהודה דסוכה דירת קבע יעויין בגמ' להלן [דף ח ע"ב] מימרא דאביי שמונה את כל התנאים דס"ל סוכה דירת קבע בעינן וביניהם רבי יהודה דמתני'. **והדבר צ"ב טובא** היכן מצינו כאן שסובר רבי יהודה דבעינן דירת קבע, ועד כאן לא שמענו אלא דמכשר דירת קבע. **וכן יעויין בסוגיא לקמן** [דף כא ע"ב] דפירשה שם הגמ' בחד שינויא דרבי יהודה דמכשיר לישן תחת המיטה בסוכה לשיטתו דדירת קבע בעינן וכיון שכן לא אתי המטה שהיא אהל עראי ומבטל להסוכה שהיא אהל קבע. **וגם כאן קשה כנ"ל** היכן מצינו דרבי יהודה מחשיב לסוכה אהל קבע. **ועוד בה שלישיה בגמ' ביומא** [דף י ע"ב] דפליגי רבי יהודה ורבנן בברייתא שם אם סוכה חייבת במזוזה ומבארת הגמ' שם דרבי יהודה לטעמיה דאמר דירת קבע בעינן. וצ"ב וכנ"ל. **ועיין ברי"ף בסוגיין** שכתב דהלכתא כוותיה דרבא דקיימא לן דסוכה דירת עראי בעינן, ורבי יהודה דמכשיר ס"ל דסוכה דירת קבע בעינן. **ומשמע מדברי הרי"ף** דלרבי יהודה לא זו בלבד דמכשיר בדירת קבע אלא צריך שתהיה הסוכה דירת קבע, וגז"ב וכנ"ל.

וכבר עמדו במדוכה זו רבותינו הראשונים, ומצינו כמה שיטות בדבר: א) יעויין במלחמות ה' להרמב"ן שכתב בתו"ד וז"ל וקסברי רבנן דכי היכי דמכשיר רבי יהודה למעלה מכ' אע"ג דלא אפשר לה אלא בדירת קבע

בסוכה, וכיון שכן סכך הנמצא מחוץ לשיעור סוכה לעולם אינו יכול להצטרף להצל דאין הצל כולו מחמת הסוכה אלא מחמת דבר אחר מחוץ לסוכה.

³⁷ ולפי זה יתכן ששורש מחלוקת הראשונים בזה הוא במחלוקתם של הב"ח והשעה"צ, ויש לבאר טפי דמחלוקתם היא האם הפסול הוא מחמת קביעות הדפנות או מחמת קביעות הסכך דעל ידי שיסודותיו חוזקים חשוב הסכך עצמו כקבוע.

וראה בתוס' שכתבו דאם סיכך באופן שאין יורדים בו גשמים הסוכה פסולה, דנהי בדפנות לא חיישינן אי עביד להו כבע מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך פסול אי עביד לה קבע, ומש"כ התוס' דלא חיישינן בדפנות אם עשאן קבע כוונתם למחיצות של ברזל, ומבואר דעכ"פ הנידון לפסול מחיצות של ברזל הוא מחמת פסול דפנות עצמן, דלכך חילקו בין הסכך שהוא עיקר הסוכה לבין הדפנות. והנה באמת כמו שחקרנו בפנים בגדר הפסול למסקנא, כן יש לדון בגדר הפסול להס"ד דאביי, ואף דלהדיא בגמ' מחיצו של ברזל י"ל מפני שהסכך מונח על גביהן וכלשון הגמ' עשה וכו' וסכיך על גביהן וכו' ומסתברא שלא לאפושי פולגתא אלא דלהס"ד כל קבע פסול ולמסקנא הוא שיעור, וכיון שכן יש מקום ללמוד מדברי התוס' דפסול סוכה למעלה מכ' הוא בדפנות.

ה"נ פסיל דירת עראי מ"ט קרא או בדירת עראי דוקא או בדירת קבע דוקא מדריש וכדבא וכו' עכ"ל. הרי מבוארת שיטתו דודאי ר"י מכשיר סוכה למטה מכ' אמה אבל מדמכשיר למעלה מכ' מוכח שהוא דורש קראי דסוכה לדירת קבע דהפסוק מתפרש רק באחד משני האופנים או עראי או קבע, אלא שלא נתפרש הטעם בדברי הרמב"ן מהו ההכרח דקרא מדריש עראי או קבע, וצ"ע.

(ב) עיין בריטב"א כאן שכתב דבאמת מקור דברי אביי להלן אינו מהסוגיא דידן אלא מהמשניות האחרות וכן כתב הריטב"א גם להלן בדף ז. [והוסיף שם דאף דהגמ' שם מיייתי למתני' דידן תלמודא נקט לה לאשמעינן דהלכתא כרבא בפלוגתא דידן] ולפי זה ניחא בפשיטות.

(ג) דרך נוספת כתב הריטב"א דבאמת שלש שיטות בדבר, דלרבנן דמתני' דידן סוכה דוקא דירת עראי, לרבי יהודה או עראי או קבע, וכתב דלדעת רבה ורבי זירא אף לרבנן הוא כן או עראי או קבע, ושאר התנאים שהוזכרו בסוגיא בדף ז ס"ל דדוקא קבע בעינן, ואביי כללם בשיטה לאפוקי משיטת רבנן דידן דסוכה דוקא דירת עראי.³⁸

(ד) יעויין בתוס' רא"ש לקמן [בדף ז ע"ב ד"ה כולחו וכו'] שכתב וז"ל פ"י כיון דיכול לעשות סוכה דירת קבע א"כ כל דירת סוכה מיקרי קבע הילכך לא אתי אהל עראי ומבטל דירת קבע וכו' עכ"ל. והדברים סתומים, ואפשר דס"ל דהסוכה מצד עצמה חשובה דירת קבע, אלא דלרבנן דבעינן דוקא שיעשה דירת עראי על ידי זה חשובה הסוכה כדירת עראי, ולמאן דמכשר ממילא הוי דירת קבע.

ויעויין ברא"ש כאן שהעתיק דברי הרי"ף והוסיף עמש"כ הרי"ף דלר"י דירת קבע בעינן פ"י דמכשיר אף בדירת קבע, ובקרב"נ תמה דבכל הגמרות שהובאו לעיל מוכח דרבי יהודה בעי דוקא קבע, ויש להוסיף עוד דהרא"ש עצמו לקמן [בסי' טו] פירש דרבי יהודה הסובר דבעינן שתהא קרקעית הסוכה ראויה לקבל כרים וכסתות [לקמן בדף י ע"א] לשיטתו דבעי דירת קבע, ופירש דזו כוונת הרי"ף בסוגיין. ואפשר דאין כוונת הרא"ש בסוגיין דרבי יהודה לא בעי קבע, אבל מש"כ לפרש דברי הרי"ף כוונתו דמדמכשיר רבי יהודה בסוכה למעלה מכ' נפקא לן דבעי דירת קבע, ומתפרשים הדברים או כמש"כ התוס' רא"ש הנ"ל או אף כהרמב"ן.

(ה) ושיטה מחודשת בזה יש במאירי בסוגיין שכתב דלרבי יהודה סוכה למטה מכ' אמה פסולה, וחייב אדם לעשות סוכתו דירת קבע למעלה מכ' אמה,³⁹ ופירוש נוסף כתב דגם למטה מכ' אמה כשרה ובלבד שיעשה דרך קבע. ולמד כן מהגמ' להלן דלרבי יהודה דירת קבע בעינן, ומדבריו נראה להדיא שהבין כך בשיטת הרי"ף.

ועיין היטב בתוס' בדף ז ע"ב שכתבו דאביי אינו סובר כרבא בטעמו של ר"י וכשיטתו כאן שחולק על רבא, ומ"מ מדמכשיר רבי יהודה למעלה מכ' ש"מ דרגיל לעשותה קבע והדברים סתומים מאוד וצ"ע. גם קשה מאור דסו"ס מבואר בריש פ"ב דיש חולק על סברת רבי יהודה זו, ותמוה בתרתי, חדא דאם כן לת"ק דריש פ"ב תיפסל סוכה במחיצות של ברזל וכקושית אביי, ועוד תמוה דאם בעל כרחו הך תנא פליג משום דירת עראי מאי איכפת ליה לאביי לאוקמה לתנא דידן כוונתיה וכרבא וצ"ע. ועיין בהגהת הגר"א בריש סי' תרל"ג שהקשה על התוס'.

³⁸ והריטב"א בדף ז כתב דזו שיטתו של הרמב"ן, אך ברמב"ן לפנינו יש ביאור אחר וכמש"נ בפנים, אבל נראה שכוונת הריטב"א היא לעיקר הביאור בדעת אביי שהודה לרבא ולכן נקט התם למתני' דידן דאילו לרבה ור"ז ליכא ראייה, ועל זה כתב שהיא שיטת הרמב"ן.

³⁹ ואמנם הוא דבר תימה, דאטו אין קבע בפחות מכ' אמה, והרי סתם בית ארבע על שש וטרקלין עשר על עשר ורומו כחצי ארכו וחצי רחבו כדאיתא במשנה בב"ב [דף צח ע"ב] הרי דטרקלין שהוא בית חשוב אינו אלא י' אמות בגבהו ואטו אינו דירת קבע.

דהא אביי מוקי לה בשיטה ואי רבנן לא פליגי אמאי מוקי אביי לרבי יהודה בשיטה ואי לית הלכתא כר"י ורבנן נמי לא פליגי אם כן הלכה כמאן.

ועיין ברמב"ן במלחמות שביאר באופ"א דסוכה או עראי היא בדוקא – כדעת רבנן – או קבע בדוקא – כדעת ר"י – ולפי זה מוכן היטב סוגיות הגמ' בדברי הרי"ף.

וכתב הרמב"ן דאביי לקמן חזר בו מקושיתו ממחיצות של ברזל, ומבואר דנחלקו הרמב"ן והרא"ש בביאור קושית אביי דאפשר לפרש הקושיא בשני אופנים: א) דבא להוכיח דבנין קבע אינו חסרון כלל בשם דירת עראי ב) דבא להוכיח דכשר אף בקבע. והנה נחזי אנן אם נפרש הקושיא דבא להוכיח דאינו חסרון בשם עראי אם כן אין מרבי יהודה ראייה דמכשיר סוכת קבע כלל ולכן להרא"ש בהכרח דאביי מודה דהוי דירת קבע אלא בא להוכיח דלכו"ע כשר וכהפי' הב' אך להרמב"ן א"א לומר כן שהרי סובר או דוקא קבע או דוקא עראי ומה הוכיח אביי, אלא בהכרח דכפי' הא' ולכן חזר בו אביי וסובר דהוי חסרון בדירת עראי וממילא רבי יהודה סובר דקבע דוקא בעינן, וברא"ה בדף ז כתב להדיא כהפי' הראשון וזה מתאים עם שיטת הרמב"ן. [ואין בכ"ז ישוב למה שתמנהנו בדברי הרא"ש בשיטת אביי]

במחלוקת רבא עם שאר אמוראי ובהכרעת הרי"ף לדינא פליגי אמוראי בטעם פסול למעלה מכ' ונ"מ כשהיא יותר מד"א או כשאין הדפנות מגיעות לסכך, ונתקשו בזה הראשונים דבגמ' להלן מבואר דהני אמוראי לא ס"ל כרבא משום קושיא דאביי, ולהלן אביי עצמו קאמר דרבי יהודה קאי בשיטה וסובר דסוכה דירת קבע בעינן, ומדקאמר דרבי יהודה ס"ל דירת קבע והיינו דחכמים ס"ל דירת עראי משמע דפירש כרבא והרי אביי עצמו הקשה על רבא.

ונאמרו בזה כמה דרכים בדברי הראשונים: א) ראה בתוס' שם [דף ז ע"ב ד"ה כולוהו וכו'] שסוברים דבאמת אביי לא ס"ל כרבא אבל מדמכשיר למעלה מכ' והרי לא קיימא אלא בדירת רבע ש"מ דרגיל לעשות סוכתו קבע, והדברים סתומים וחתומים, ועיין במהרש"א שם מה שביאר בדבריהם דכוונתם לפי' הרא"ש, ואף דברי הרא"ש עצמם שם אינם מבוררים לן כה"צ, שכתב דמרבי יהודה דמכשיר למעלה מכ' יש ראייה דסוכה דירת קבע היא מדמכשיר למעלה מכ', ואין הדברים מבוארים, שהרי סו"ס לאביי עצמו אף רבנן מכשרי למעלה מכ' מעיקר הדין ורק הם פוסלים מטעמים אחרים [וגם באופנים מסויימים כשר כגון כשיש בה יותר מד"א לר"ז, ובדפנות מגיעות לסכך לרבה] ומדברי המהרש"א נראה דכוונת הרא"ש והתוס' דמרבי יהודה שמעינן להדיא דדירת קבע בעינן אבל מרבנן אין ראייה גמורה כי הרי אפשר שטעמם משום דירת עראי.⁴⁰

ב) יעוין ברי"ף שפסק דהלכתא כרבא דמטעם קבע היא פסולה, ולכן פסולה הסוכה גם כשאין הדפנות מגיעות וכשיש בה יותר מד"א. וטעמו של רבי יהודה משום דדירת קבע בעינן ולא קיי"ל כוותיה אלא סוכה דירת עראי, ופירשו הראשונים דכוונת הרי"ף להוכיח ממימרא דאביי שכלל רבי יהודה בכלל הסוברים דדירת קבע בעינן אלמא ס"ל כן לדינא, וחזר בו אביי וקיבל תשובתו של רבא.

אך נראה שנחלקו ראשונים בהבנת ראית הרי"ף ושורש מחלוקתם בהבנת המחלוקת בין אבייל רבא, כי הרא"ש דחה את ראית הרי"ף מכח תירוצם של התוס' המובא לעיל, ומבואר מדברי הרא"ש דעצם המציאות שלמעלה מכ' חשיב דירת קבע היא דבר מוסכם, ואביי בקושיתו בא להוכיח שסוג קביעות כזה גם לרבנן כשר, ולכן לשאר אמוראי אפשר דאף רבנן דידן ס"ל דסוכה דירת קבע היא, ולפי זה

⁴⁰ ואף שאביי דחה טעם זה מקושיא דמחיצות של ברזל, אפשר דנקיט הכא באופן שאף רבא מודה לו, או דאה"נ שמא פסלי רבנן אף במחיצות של ברזל אף דאינו מסתבר לומר כן.

ראית הרי"ף מאבני היא ממה שנקט אבני דרך רבי יהודה ס"ל כן ולא רבנן דמתני', ואת זה דחו התוס' וכנ"ל.

אבל יעויין היטב במלחמות ה' להרמב"ן ומכל דבריו מבואר שנקט דלשאר אמוראי אין ראייה כלל מרבי יהודה דסוכה דירת קבע היא, וראית הרי"ף פשוטה וברורה דמדנקט אבני דלרבי יהודה סוכה למעלה מכ' היא דירת קבע מזה עצמו מוכח שסובר כרבא, וביאור הדברים דאבני מכח הקושיא דמחיצות של ברזל רצה להוכיח דדירה שמחיצותיה ויתידותיה חזקים אינה חשובה כקבע מחמת זה, ולכן אף סוכה למעלה מכ' עראי היא וזה טעמם של אבני ושאר אמוראי, ולפי זה עצם מימרא דאבני דסוכה למעלה מכ' דירת קבע היא מכרחת שחזר בו וסובר כרבא ולא יועיל על זה תירוצם של התוס'.

תוד"ה כי עבד לה וכו' כיון דלא אסור אלא מדרבנן וכו' דברי התוס' צ"ב דסו"ס כיון מדרבנן אסור לשבת בה למה אין הגשמים סימן קללה, ויעויין בחי' רע"א שביאר דכוונת התוס' משום שכשירידים גשמים יוכל לקבוע בה מסמרים ולישב בה כיון שבלא"ה אינו מקיים מדרבנן יקיים לכה"פ הדאורייתא ומשום הפסד מדרבנן לא חשיב סימן קללה ואף שביו"ט עצמו אם ירדו גשמים לא יוכל לעשות כן משמעות הגמ' שם דכל החג הוא סימן קללה, וראית התוס' היא מהא דהוי סימן קללה אף בחוה"מ.⁴¹ ומבואר מדברי הרע"א דבסוכה פסולה מדרבנן קיים מיהת מדאורייתא, ועיין בתוס' לקמן בדף ג סוע"א שכתבו דבראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית לב"ש דגזרו אף הדאורייתא לא קיים, וזה סותר לדברי התוס' דידן לביאור הרע"א וצ"ע. נועצם דברי התוס' שם צ"ב, ואפשר שהוא בכלל יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה וראה מש"כ שם והערל"נ ביאר דברי התוס' באופן נוסף דכיון דמדאורייתא יכול לקיים מצותו ונמנע מזה מפני תקנת חכמים לא חשיב כה"ג כסימן קללה עיי"ש. ואף זה במשמע רק אם יש כאן קיום מיהת מדאורייתא ויכול לקיים מצותו, ועדיין קשה מדברי התוס' להלן דלא יצא אף מן התורה ויעויין בתוס' ר"פ שכתב וז"ל דאי לא הוי אלא משום גזירת רבנן לא מקרי סימן קללה, דקללה משמע דהוי חשש מן התורה. עכ"ל.⁴²

שם בתוס' וז"ל וכו' בביאור דברי התוס' נראה שנחלקו רבותינו, דפשוט לשון התוס' משמע דהסכך פסול מפני שכשהוא קובעו במסרים אין הגשמים יורדים לתוכו, אבל אם יקבענו במסמרים באופן שיורדים גשמים אין שום פסול בדבר, ואולם בספר האגודה [ריש הל' סוכה] כתב וז"ל כי עבד לה קבע שפיר דמי, פירשו התוס' דסבר בעינן עראי שלא יכנסו בנסרים נטועים במסמרים ואפילו פחותה מארבעה טפחים ועיין במג"א [סי' תרכז סק"ב] שהעתיק דברי האגודה להלכה, ועיין בשעה"צ [בסי' תרלג אות ו'] שכתב בשם התוס' דידן והר"ן דאם קבע הנסרים במסמרים הסוכה פסולה מן התורה. ועיין בשו"ת מהרי"ל [החדשות סי' סו] שכתב וז"ל ורבו' האחרונים ילפי מהך הילכתא דבעינן דירת עראי לאפוקי היכא דקבע הסכך במסמרים אפי' בנסרים פחות מד' ושירדו בה גשמים ילפי נמי מהא וכו' עכ"ל.

⁴¹ ואולם בפיה"מ שם בתענית איתא דגשמים שירדו בתחילת החג הם סימן קללה. ובעיקר דברי הרע"א יש להעיר דלכאורה פשוט שאין אדם חייבת בעת שיורד גשם לטרוח לקבוע הסכך במסמרים ולפרקו אח"כ כשיפסיק הגשם, דאם לא הטריחוהו כשעלה לביתו מחמת הגשמים להוריד כרים וכסתות כ"ש שלא הטריחוהו רבנן לפסול סוכתו מדרבנן כדי לקיים הדאורייתא ואח"כ להכשירה. אך י"ל דכוונת הרע"א דכיון שיכול לעשות כן סו"ס אין זה סימן קללה. ואינו קרוי הדיוט כשעושה כן כמש"כ המ"ב בשם הביכוי"ע דהטורח להוריד כרים וכסתות אינו נקרא הדיוט ואדרבה לכתחילה ראוי לו לעשות כן.

⁴² ואפשר לפרש כוונתו, דבעצם המניעה לקיים סוכה אין בהכרח סימן קללה, אלא בירידת גשמים שהיא הפקעה בעצם צורת הסוכה יש סימן קללה, ובפסול דרבנן דמיא טפי למי שנאנס ואינו יכול לישב בסוכה דלא מצינו בזה שהוא סימן קללה.

אבל מדברי רוב הראשונים לא נראה כן כי דברי רבינו תם הובאו בראשונים להלן [בדף ח ע"ב] דאיתא ה"מ מימרא דרב חסדא גבי סוכת גנב"ך כשרה 'והוא שעשאה לשם צל' ורש"י שם פירש דלשם צל בא לאפוקי היכא שעשאה לשם צניעות בעלמא, והרא"ש והמרדכי שם הביאו בשם ר"ת שפירש דעשאה לשם צל לאפוקי סוכה המסוככת בסכך מעובה כמין בית שאין הגשמים יורדים לתוכו. ואמנם הראשונים הנ"ל לא הזכירו סכך הקבוע במסמרים. אבל בתוס' ר"פ כאן הזכיר את שני האופנים.

והדברים מפורשים בשרשם בדברי ר"ת עצמו דיעויין בראבי"ה [בח"ב סי' תריא, והועתקו דבריו בהגהו מיימוניות פ"ה מהל' סוכה, וכן הובאו כך דברי ר"ת באו"ז הל' סוכה סי' רפה] שכתב וז"ל ורבינו תם מפרש שעשויה לצל ולא מעובה להגן מן הגשמים, שזו פסולה, שאם כשירה למה שנינו מאימתי יורד ואוכל חוץ לסוכה משתסרח המקפה, יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו, ולא יפטור ממצות סוכה. ותנן בריש תענית אמר[ן] לו והלא גשמים סימן קללה הם בחג וכו', וכדאמרינן בפרק הישן משל לעבר שמזג לו כוס לרבו ושפך עליו קיתון על פניו ואמר אי אפשי בשימושך, אלמא דסתם סוכה אינה מצלת מן הגשמים. ואף על גב דתנן המעובה כמין בית כשירה, ואמרינן דאין כוכבי חמה נראים לתוכה, מיהו צריך לפרש שאינה מצלת מן הגשמים שלכסוף יורדין דרך גג סוכה. ומעשה היה וסיכך הרב רבי שמשון גיסו של רבינו תם בנו של הר"ר יוסף נ"ע בנסרים שאין בהם ארבעה, דאמרינן דברי הכל כשירה, ועשה סוכתו כעין כיפת החדר יפה מאד תקוע במסמרות, ופסלה רבינו תם מטעם שמצלת מן הגשמים. אבל השכיבן זה אצל זה כשירה, דאינה מצלת מן הגשמים. ובתוספות של רבינו יב"א ראיתי כתוב סתם סוכות רועים עשויה להגן מפני החמה ומפני הגשמים ולא אתי למעוטי הא דקאמר שעשאה לצל אלא עשאה לדור שם בקבע או אם עשאה לאצור פירות בתוכה. ושמא הצלת גשמים דקאמר הצלה פורתא, אבל אם אינה יורדין בה גשמים כלל לא. והמחמיר ישא ברכה מאת ה'. עכ"ל. ובזה היו דברי ר"ת לאחדים דמכח מה שפסל בסוכה מעובה ופירש כן בגמ' שם גם פסל ר"ת לסוכה הקבועה במסמרים, ובודאי נראה דזה מקור דברי התוס' דידן.⁴³ וע"ע במחצה"ש [סי' תרמ סוסק"ט]

⁴³ והנה הטור בסי' תרלא הביא את דברי ר"ת לגבי סכך מעובה, וכתב שהרא"ש לא הביאו [הרא"ש מביא את דברי ר"ת בדף ח ועיי"ש בב"ח ובב"י בכוונת דברי הטור] וכן הזכירם בסי' תרלה. אבל השו"ע בשני המקומות השמיט לדברי ר"ת ולא פסק כוותיה, והמ"ב בשעה"צ [בסי' תרלג סק"ו] העתיק את דברי התוס' דידן דסכך הקבוע במסמרים פסול, ומשמע מלשונו להדיא שהפסול הוא מחמת שהסכך קבוע במסמרים ולא מפני ירידת הגשמים, וכמש"נ בפנים ולכן בכל המקומות שהשו"ע השמיט דברי ר"ת, ובסי' תרלא פסק להדיא דסכך מעובה כשר מן התורה לא הזכיר המ"ב לחוש לשיטת ר"ת, כי סבר שדברי התוס' דידן אינם תלויים בדבריו שם, אבל דבריו תמוהים מאוד, כי בתוס' דידן מפורש דקבעו כך שלא ירדו גשמים, וכן בראשונים הנ"ל מבואר להדיא דזהו שורש הפסול. וביותר קשה, דבסו"ס תרכט כתב הטור דנהגו שלא לסכך בנסרים כלל גזירה שמא יתקנם כך שלא ירדו בהם גשמים דאז הסוכה פסולה, והוא הדין בשו"ע, והמ"ב שם ביאר הטעם כנ"ל הרי מבואר דנקט לפשוט דפסול מפני ירידת הגשמים ולא מפני המסמרים, וצ"ע.

וגם בדעת השו"ע בזה צ"ע, כי הטור הביא דברי ר"ת בשני המקומות הנ"ל, ומדברי הב"י בסי' תרלא משמע שחשש לשיטת ר"ת, אך בשו"ע השמיט לגמרי דברי ר"ת, ומכל מקום בסי' תרכט העתיק המנהג שלא לסכך בנסרים ומוכח שחשש לשיטת ר"ת, וצ"ע.

והמג"א בריש סי' תרלא כתב דהלבוש והב"ח פוסלים בסכך מעובה כמין בית, וכוונתו למה שהכריע הב"ח כר"ת [בסי' תרלא ציין הב"ח לדבריו בסי' תרלה, ושם פסק לדינא כר"ת וכתב דכן המנהג] וכך משמע גם סתימת דברי הלבוש שכתב דכה"ג הוי כמין בית, אבל המ"ב שם כתב דהאחרונים כתבו שסוכה זו פסולה מדרבנן משום גזירת בית, וציין בשעה"צ לשע"ת, ואין מובנים דבריו כי השע"ת ציין לדברי הבה"ט, שאף הוא הביא לדברי הב"ח, ודברי הב"ח ברורים שהחמיר לדינא לשיטת ר"ת שהסוכה פסולה מן התורה, וצ"ע. ואמנם יש מקור לדברים בט"ז סי' תרלה סק"ב שכתב דלדעת ר"ת כשאין הגשמים יורדים הוי פסול מדרבנן, ועיין בפמ"ג שם הקשה עליו מדברי התוס' דידן דמפורש להדיא שהוא פסול מהתורה מדהוי סימן קללה בחג, ושמא הט"ז חילק בין נסרים דפסולים מן התורה לבין סכך עב, וכמו שנראה מכ"ד המ"ב שהובאו לעיל. מיהו בדברי הראשונים משמע שהכל אחד, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ס.

ובביאור שיטת ר"ת נפלה מחלוקת גדולה בין חכמי זמננו, ושורש הענין במה שהמציאו בעיר אנטוורפן לעשות סוכה עם סכך קל ועראי שאין הגשמים יורדים לתוכו, על ידי שקורות הסכך עשויות כמין מרזב והגשם נשפך מהם החוצה, ⁴⁴

והרבה מחכמי הזמן פסלו את הסוכה לשיטת ר"ת דסוכה שאין הגשמים יורדים לתוכה פסולה, [עייין בספר הסוכה במילואים לפרק ט דעות האוסרים והמתירים בזה] אבל מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הכשירה [ונדפסה תשובתו בסוף ספר הסוכה] ונידון זה תלוי בהבנת דברי התוס' ור"ת שהאוסרים סוברים שמה שפסל ר"ת סוכות אלו הוא מפני עצם הענין שאין יורדים בה גשמים דסכך שאין יורד בו הגשם חשיב כתקרת קבע, אבל הגרי"ש ביאר דלא זו כוונת ר"ת אלא כשהסכך חשוב עבה וחזק עד שלא יורד בו גשם על ידי זה חשיב תקרה אבל מה שנמנע ירידת הגשם כך עראי על ידי גורם חיצוני אינו פוסל את הסכך. ואולם משמעות דברי הראשונים בזה משמע טפי כדעה הראשונה דעצם ירידת הגשמים פוסלת את הסכך. ⁴⁵

⁴⁴ שעשוי הסכך משתי שורות של נסרים פחות מג"ט, ההולכים לכל אורך הסוכה, בשורה התחתונה נסר ורווח כמעט כמלוא נסר ושוב נסר וכך על כולה, ובשורה העליונה נסר מעל כל רווח שבתחתונה, ומי הגשמים היורדים על הנסרים העליונים נשפכים על גב הנסרים התחתונים, אלא שנסרים אלו חקוקים לכל ארכם כמין מרזב [ואינם מקבלים טומאה כי פתוחים הם משני צידיהם] והמים זורמים לאורך התעלה ונשפכים חוץ לסוכה.

⁴⁵ יעויין בתשובת הגרי"ש [בספר הסוכה] שהביא מהשו"ע הגר"ז שכתב וז"ל אין אדם יוצא י"ח אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד אבל וכו' או שהיא עשויה גם למחסה ולמתסור מזרם וממטר כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית עכ"ל. ולפי זה מבואר שהסוכה דין פסולה היא מחמת שהסכך שלה עשוי להדיא להגן ממטר, אך השיג הגרי"ש על השו"ע הגר"ז דברא"ש בדף ח מפורש דעשויה לצל היינו להגן מחמה וממטר, וכן מפורש בריב"א המובא בהגהות מיימוניות [בפ"ה מסוכה אות ט] שכתב דסתם סוכת רועים עשויה להגן מחמה ומן הגשמים, ולכן הכשיר את הסוכה לבתחילה [להנהיגם לסכך בנסרים]

אבל דבריו בזה תמוהים מאוד, דלהדיא משמע ברא"ש דכל זה הוא לשיטת רש"י שפירש המימרא דרב חסדא לקמן בדף ח הווא שהעשה לשם צל היינו לאפוקי לצניעות בעלמא [או כהראשונים שפירשו לאפוקי מבית] אבל ר"ת פירש שם דזה בא לאפוקי סוכה מעובה שאין הגשמים נכנסים לתוכה, וברור שהשו"ע הגר"ז בא לפרש עומק הפשט בשיטת ר"ת דמיעט סוכה זו ממימרא דרב חסדא והוא שעשאה לשם צל' והיינו דבעשיה כדי שלא ירדו גשמים אין זו עשיית סוכה אלא בית כיון שאינה עשויה לצל.

וכן משמע להדיא במרדכי שם שכתב וז"ל והוא שעשה לצל סוכה פרש"י [שצלתה מרובה מחמתה שמוסככת יפה דמוכחא מילתא שעשאה לצל ולא לצניעותא וכו'] מתוך פירוש רש"י משמע דמגינה מן הגשמים כשירה. ור"ת פ' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מפני הגשמים שזו פסולה וכו' עכ"ל, וכוונת המרדכי ברורה, דלרש"י שהלשם צל בא לאפוקי מצניעות אם כן מעובה כשרה אבל לר"ת לשם צל היינו לאפוקי מעשאה להגן מהגשמים, וזה שורש דברי הגר"ז דפסולה כל שעשאה להגן מגשמים.

וגם מה שהביא מההגהות מיימוניות תמוה מאוד דמדבריו משמע להדיא שהביא דברי הריב"א כדי להוכיח שאינו סובר כר"ת וע"ז כתב ההגה"מ דשמא כוונת הריב"א להצלה פורתא מגשמים אבל אם אין יורדים בה כלל פסולה. ואם כן אדרבה מדברי הראשונים הנ"ל משמע להדיא כהשו"ע הרב דזה שורש מחלוקת ר"ת ושא"ר דלר"ת סוכה שאין הגשמים יורדים בה אינה סוכה העשויה לצל אלא חשובה כבית, ואם כן אין נ"מ אם אינם יורדים מחמת עובי הסכך או מחמת שעשה הנסרים כמרזב ובכל גווני הסוכה פסולה לר"ת.

וטעם נוסף להכשיר ביאר הגר"ח קנייבסקי שליט"א [נדפסה תשובתו בקובץ יד הרש"ז ח"ב עמ' נא] שהרי אם ירדו גשמים באלכסון יכנסו לסוכה אלא שאין דרך הגשמים לירד כך והוי כנותן דבר חוץ לסוכה שיפזר את הגשם דפשיטא דכשר.⁴⁶

דף ב ע"ב

תוד"ה יש בה וכו' דלעולם וכו' עיין במהרש"א ומדבריו מבואר דלא רק למעלה עבדינן חשבון אלא אף למטה, ולפי"ז סוכת זע"ז פסולה בגובה ה' אמות וחמשה טפחים, ויל"ע מלשון הגמ' להלן דכי פליגי מז' ועד ד"א, וממ"נ אי קאי אגובה כ' אם כן דוקא בד' פליגי, ואם קאי על כלל מחלוקתם אם כן בכל גובה שהוא פליגי. וצ"ל דסו"ס בסוכת כ' אמה פליגי מז' ועד ד"א. ועיין ברש"ש שתמה בזה דאם כן אמאי נקטה מתני' שיעור כ' אמה דוקא הרי פליגי בכל רוחב לפי חשבון והל"ל בכל סוכה כפי רחבה, ויעויין בתשב"ץ [ח"א סי' קכו, צו"י בגהש"ס] שכתב כן דאף למטה הוא לפי חשבון כהמהרש"א וביאר שם התשב"ץ את כלל החשבון דכל שגובהה פי חמש מארכה ורחבה פסולה, ועמד בקושית הרש"ש, וביאר התשב"ץ דסתם סוכה רחבה ד"א שזהו שיעור שכיבה של אדם [ג"א לגופו ואחת לפשוט את ידיו] וכדחזינן דרבי מכשיר רק בשיעור ד"א שהוא רגילות לדור בו והוא שיעור בית לכל דבר [ראה בגמ' להלן בדף ג סוע"א] ובסוכה כזו פליגי בכ' אמה.

שם בתוס' אי אפשר וכו' פורתא דברי התוס' צ"ב, ועיין בגליון מהרש"א שפירש דבריהם ע"ד שיטת הר"ן דמגן מעט מן החום בכל גובה אבל אין כוונתם לצל ממש. וראה לעיל בע"א שנתבאר מדוע אין בזה פסול דחמתה מרובה מצילתה.

בגמ' מעשה בהילני וכו' מדרבנן הוא דמחייב וכו' עיין בתוס' ישנים ביומא [דף פב ע"א ד"ה בן שמונה וכו'] שכתבו [בתי' אחד שם] שאין מצות חינוך אלא על האב, ושאר ישראל אינם מחוייבים בזה. והקשו התוס' מסוגיין דמבואר שהלני המלכה היתה מחנכתם, ותירצו בב' אופנים: או שהיה להם אב, או שהיתה מחנכתם למצוה בעלמא. ועיין בגליון הש"ס להרע"א שתמה על דבריהם דהרי משמע להדיא בגמ' שיש כאן חיוב דאיתא בגמ' וכ"ת מדרבנן הוא דמחייב וכו' והניח בקושיא.

ויעויין בקה"י [סי' ב] שתירץ דמלבד מצות החינוך הקיימת על האב – שהאם פטורה ממנה לדברי התוס' ביומא – יש גם מצוה על הקטן עצמו מדין חינוך, כדמבואר מדברי התוס' בברכות [ראה להלן] ולכן בניה של הלני בעצמם היו מחוייבים לישב בסוכה, ומה דאיתא בגמ' וכ"ת וכו' בדרבנן לא אשגחה הכונה שהיתה דואגת לקיים מצוות דרבנן שלהם, וס"ד דמצוות שהם עצמם אינם מחוייבים בהם אלא

⁴⁶ כוונתו שאין הסוכה סגורה ומסוגרת מפני הגשמים אלא שכיון שטבע הגשמים לירד ישר ועל ידי זה נשפכים למרוב המסלקם אין העדר הגשמים מחמת מעלת וחשיבות הסכך כמחיצה מעליא אלא שיש כאן ענין חיצוני, ובוה הדבר דומה למי שיתקין מאוורר חזק שיפזר את האויר חוץ לסוכה דודאי כשר. [ומכאן סברא זו אולי יש מקום להכשיר גם לדעת השו"ע הגר"ז המובא בהערה הקודמת וכן למש"כ שם שכן משמעות הראשונים לקמן, עייש"ה וצ"ע]

והנה המג"א [בסי' תרכ"ט סק"ה] כתב דבעת שיורדים גשמים עדיף לפרוס סדין המונע את ירידת הגשמים מאשר לצאת מהסוכה, דבזה יוצא ידי חובת סוכה להשיטות שהסדין אינו חשוב כסכך פסול מפני שהוא בטל להסכך, והו"ד להלכה במ"ב שם [בסקנ"ח] ועיין בשו"ת אגרות משה [ח"ה סי' מג] שכתב לדעת ר"ת הסוכה פסולה באופן כזה כיון שאין הגשמים יורדים לתוכה, אבל בשו"ת שבט הלוי [ח"ד סי' נז] כתב דכה"ג אינו דומה כלל לדברי ר"ת שהרי מצד הסכך עצמו הגשמים יכולים לירד והסדין שפורס הוא מניעה חיצונית ובוה בודאי שאין פסול בסוכה. ובאמת סברת האגר"מ תמוהה מאוד דאטו בדבר חיצוני המפזר את הגשם נמי פסולה הסוכה, ואפשר דטעמו מפני שהתר הסדין הוא מפני שהסדין בטל לסכך ואינו חשוב סכך בפ"ע לפסול הסוכה [לדעת הסוברים כן] וכיון שכן נמצא שהוא כחלק מהסכך והסכך מגן מפני הגשמים, וצ"ע.

מדרבנן לא היתה משגיחה שיקימו, ועל זה קאמר דכל מעשיה עשתה על פי חכמים. ודקדק הקה"י כן מלשון הגמ' דידן מהו וכו' מדרבנן הוא דמיחייב וכו' ומשמע דקאי על הקטן בעצמו.

ודע כי מחלוקת גדולה יש בין רבותינו הראשונים בדין מצות חינוך אם היא רק על המחנכים [האב או אף אחרים] או גם על הקטן עצמו, **דיעויין בסוגיא בברכות** [דף מח ע"א] דשיטת רש"י שם מבוארת דקטן אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם משום ד'ההוא אפילו מדרבנן לא מיחייב, דעליה דאבוה הוא דרמי לחנוכיה' **וכן דעת הרמב"ן** [בקידושין לא ע"א ובמלחמות בברכות דף כ] **והריטב"א** [במגילה דף יט ע"ב] **אבל התוס' שם** [בברכות דף מח ע"א בד"ה עד וכו'] נחלקו על רש"י וסוברים שאף הקטן עצמו חייב במצוות מדין חינוך. **וכך סובר גם הר"ן** [בפי' על הרי"ף במגילה שם]⁴⁷

ולדעת התוס' מתפרשת הגמ' היטב דמדרבנן הוא דמיחייב קאי על הקטן וכמש"כ הקה"י, אבל לדעת הנהו ראשונים בהכרח כוונת הגמ' על האם ואם כן לדידהו מוכח מסוגיין להדיא דהאם חייבת בחינוך, והתוס' ביומא אזלו לשיטתם דהקטן עצמו חייב במצוות.⁴⁸ **וע"ע בחי' רבי ראובן.**

ודרך נוספת בזה נתבארה בערל"נ שכתב דמה שלא נתה להם לאכול חוץ לסוכה הוא משום דאסור לספות לקטן איסור בידים והרי אסור לאכול חוץ לסוכה. **ועיין במלא הרועים** שדן לתרץ כהערל"נ ודחה.⁴⁹

עיין בריטב"א כאן שכתב דמכאן מבואר דקטן המחויב במצוות מטעם חינוך בעי למעבד סוכה מעלייתא בכל דיני הכשר סוכה והביא שיש חולקים בזה, **ועיין בזה במ"ב** [בביאור הלכה סי' תרנז] שכתב דארבעת המינים של קטן הדבר פשוט שצריכים להיות כשרים כמו של גדול **וזה כדברי הריטב"א**, ואמנם בריטב"א מבואר שנחלקו בזה ראשונים. [ועיין במ"ב בסי' תרנח סקכ"ח שהביא שם מחלוקת ראשונים אם אפשר לתת לקטן לולב ביום הראשון אף שאינו של הקטן, והוכיח שם מדברי המרדכי בשם ראב"ן דשאר למעבד כן ומשמע דמקיים אב בזה מצות חינוך, ואמנם אין זה סתירה לדבריו בסי' תרנו דיעויין בשעה"צ שם

⁴⁷ ויעויין ברש"י בנדה [דף מו ע"ב ד"ה איסורא וכו'] שכתב שם בתו"ד ח"ל דהא אי אתו רבנן לתקוני הכי תקון שלא יאכלו אחרים את הקדשו או הוא לכשיגדיל אבל בקטנותו לא באו לאסור עליו דקטן לאו בר קבולי עליה תקנתא דרבנן הוא. עכ"ל. ולמדנו מדבריו דפטור קטן מתקנת חכמים הוא דבר מוכרח מפני שהקטן שאין לו דעת אינו בר חיובא כלל להשית עליו חיוב, ומסתבר מאוד דזה שורש שיטת רש"י דמצות חינוך אינה על הקטן, דקטן לאו בר קבולי וכו' וגם מסתבר דזה טעם הפטור של קטן מן המצוות דבר תורה, והיינו דמאותו טעם עצמו שפטרנו תורה מן המצוות אף חכמים אין להם לחייבו בתקנותם, אבל להתוס' אפשר דס"ל דקטן בר חיובא הוא אלא שהתורה פטרנו כעין מה דאיתא בגמ' דקטן פטור מעונשים משום דחס רחמנא עליה, [סנהדרין נה ע"ב] ואף ממצוות פטרתו תורה מפני מיעוט דעתו, אבל חכמים חייבוהו מדבריהם כדי שיתחנך במצוות.

⁴⁸ ובאמת רש"י בחגיגה דף ב ע"ב כתב דאביו ואמו חייבים לחנכו, ולשיטתו, וצ"ע ובדיקה בשעת שא"ר.

⁴⁹ מלשון הערל"נ משמע שנקט שיש איסור עשה לאכול חוץ לסוכה, ואמנם רוב האחרונים נקטו כדבר פשוט שאינו כן אלא האוכל חוץ לסוכה מבטל עשה באכילתו. ומ"מ עיקר הדין דאסור להאכיל קטן בידים חוץ לסוכה מבואר במג"א בסי' תרמ סק"ג ונפסק במ"ב שם. [ומשמע מדבריהם דזה דוקא בקטן שהגיע לחינוך וצ"ב דאי משום ספיה מה לי אם הגיע לחינוך או לא, ולהערל"נ מוכרח הדבר מגמרינן דמפורש דרק בקטן שאינו צריך לאמו קשה, אך אפשר לדון באופ"א עפ"י דהגרי"ז דקטן הצריך לאמו פטור משום דהוי כמצטער ואכ"מ]

[ויש נידון במבטל עשה אם יש בו איסור ספיה, ועיין בזה במג"א סי' תרטז סק"ב ובמג"א סי' תר"מ סק"ג. ובתרה"ד סי' קכה דאין דין ספיה בביטול מ"ע, והו"ד ברמ"א בסי' תעא ס"ב, וכן במג"א סי' תעב סק"ז. וע"ע במג"א בסי' רסט סק"א גבי קידוש, והדברים ארוכים ואכ"מ]

שביאר הטעם דמצות חינוך היא על עיקר המצוה ולא על פרטי המצוה כגון לכם בלולב, אך לולב פסול אינו לולב כלל, וסוכה למעלה מכ' דמיא לכאורה ללולב פסול ועיין

דף ג ע"א

לא נצרכה אלא לקיטוניות ראה בתוס' שפירשו שהיתה ארוכה הקיטונית מאוד אבל לא היתה רחבה ז"ט, וגרסת התוס' שלפנינו דלא היה ברחבה ז"ט, ונחלקו אחרונים בגירסת התוס' ובירוש דבריהם, דלפום גירסא דידן תירוצ' התוס' שלא היתה רחבה ז', והיה ארכה יתר על רחבה, ועיין בב"ח נבריש סי' תרלד] שהוכיח מדברי התוס' דשיעור ש על ז שאמרו בסוכה אין צריך ז באורך ו ברוחב אלא שיהיה שטח הסוכה שווה לשטח ריבוע של זע"ז דהיינו מט טפחים מרובעים, וכוונת התוס' בתירוצם שהיה רחבה של סוכה פחות מז וארכה טפי מז לפי אותו יחס. ואולם יעויין במג"א ובט"ז בריש סי' תרלד שנחלקו על הב"ח וסוברים שהסוכה צריך שיהיה רחבה ז וארכה ז, שהרי טעם שיעור ז טפחים הוא משום דבפחות מזה אינה ראויה לישיבה דאדם באמתא יתיב ובעינן טפח לשולחנו. ולכן הגיהו בדברי התוס' דצ"ל שלא היתה רחבה אלא ז"ט, וכ"ה בתוס' רא"ש ובתוס' ר"פ.

ולדרכם של הט"ז והמג"א יש כאן חידוש נוסף בפשט מימרא דרב חנן בר רבה לעיל, דהנה בפשוטו אם יהיה ארכה של הסוכה ז ורחבה יתר על ז אפשר דכשרה לרב חנן ב"ר, דכבר אינה דומה ללול של תרגולים, אבל לדבריהם מוכח דאף כה"ג פסולה ואינה כשרה אלא כשגם האורך וגם הרוחב טפי מז, ועיין בתוס' ר"פ שכתב כן להדיא.

בדין קרן זוית בסוכה ויעויין שם במג"א בהמשך דבריו שכתב דין דסוכה שיוצאת ממנה קרן זוית ובקרו זו אין שיעור זע"ז פסולה אותה הקרן שצר לשבת בה, וכתב המג"א דכן מוכח מסוגיא דידן דקיטוניות, וסתם המג"א ולא פירש ראיתו. ועיין במחצה"ש שביאר בשני אופנים: האחד דראיתו מדברי התוס' שכתבו [להגהת המג"א דהיתה רחבה ז, ומבואר מדבריהם דאל"כ הקיטונית פסולה אף שהיא פתוחה לסוכה הגדולה והיינו קרן זוית, אך לפשט זה דחוק מש"כ המג"א דהראיה מהגמ' שהרי אין ההוכחה אלא מדברי התוס' ולפי הגהתו דלעיל. ועוד ביאר המחצה"ש באופן אחר דראית המג"א היא מגוף סוגית הגמ' דמבואר בגמ' דאף למ"ד דפסול סוכה למעלה מכ' הוא רק בסוכה קטנה מ"מ הוכיח רבי יהודה לרבנן משום שבניה ישבו בקיטוניות, וקשה דכיון שעיקר הסוכה כשרה שהיתה גדולה אם כן יוכשרו הקיטוניות מדין פסל, ומזה מוכח דסבך למעלה מכ' אינו כשר בדין פסל ומזה למד המג"א לקרן זוית שאינה נכשרת בדין פסל.

ועיין בביאור"ל בריש סי' תרלד שהביא שם דברי הדה"ח שכתב דהיכא דהקרו זוית ארוכה ז אבל אינה רחבה ז [והיינו שעומקה אינו ז] כשרה כיון שאין צר לשבת שם שהרי יכול להניח שולחנו בסוכה הגדולה, ועיי"ש במ"ב ששתמה על הדה"ח וגם דקדק מדברי המג"א שלא כדבריו, ויש להוסיף ולהקשות על הדה"ח שהרי התוס' כתבו להדיא דהקיטונית היתה ארוכה ז ומ"מ היה בדין קיטונית כיון שלא היתה רחבה ז והרי ראית המג"א היא מקיטונית זו. וצ"ע [ושמא הדה"ח נתכוין לחלוק על המג"א ולא לפרש דבריו, אבל הביאור"ל לא הבין כן וכתב לדקדק מלשון המג"א, וצ"ע]

ועיי"ש עוד בביאור"ל שהביא שיש אחרונים שדחו ראית המג"א דהכא בקיטונית שאני שיש לה שלש מחיצות והרי היא כרשות נפרדת מן הסוכה ומשא"כ בקרן זוית, והביאור"ל ביאר דברי המג"א דכיון דבאותו מקום לא ניחא תשמישיה מחמת זה חשיב לרשות בפ"ע דומיא דקרן זוית הסמוכה לרה"ר. ועיין בחזו"א [סי' קמד סק"ו] שחלק על המג"א והעמיד סוגיין בדאיכא צוה"פ לקיטוניות, ועוד כתב שם לחלק עיי"ש.

סוגיא דראשו ורובו ושולחנו. תוד"ה דאמר לך וכו' מדברי התוס' מבואר דמחלוקות ב"ש וב"ה בסוכה קטנה וגדולה שתי מחלוקות הן, שהרי כתבו לחלק דבקטנה הלכה כב"ש ובגדולה כב"ה, ובפשוט סברי התוס' דבקטנה פליגי בדאורייתא בשיעור סוכה וכהגמ' לקמן דאמר אביי דב"ש סברי דסוכת קבע בעינן ובגדולה נחלקו משום גזירה, וכמו שיתבאר להלן דכך היא שיטת כמה ראשונים, אך יעויין במהרש"א שכתב דלמסקנת דבריהם אחר שביארו הסוגיא דברכות אין צורך להדחק כמו שכתבו לעיל דבסוכה גדולה הלכה כב"ה אלא י"ל דגם בגדולה הלכה כב"ש, ואם שתי מחלוקות נפרדות לגמרי הם תיממה מדוע נאמר שאף בזו הלכה כב"ש, וצ"ע. ושמא סובר המהרש"א דאף להתוס' שורש שתי המחלוקות אחד הוא וכמו שיתבאר לקמן בשיטות ראשונים אחרים בזה, וצ"ע.

שם בתוס' ואפילו מדאורייתא לא קיים וכו' מבואר כלל בדברי התוס' היכא שגזרו והעמידו חכמים דבריהם במצוה מן התורה אחר תקנתם אף מן התורה לא יצא, ועיין עוד בתוס' בברכות [דף יא ע"א ד"ה והטה וכו' וע"ע בתוס' רא"ש שם] שכתבו דהקורא את שמע והטה, לדברי בית הלל לא עשה ולא כלום וכדאמרינן הכא גבי סוכה לבית שמאי.⁵⁰

ודברי התוס' צ"ב כיון שאינו אסור אלא משום גזירה אמאי נימא דאף מדאורייתא לא יצא. ועמד בזה בדבר אברהם [ח"ב סו"ס כו] וכתב שם דלא יצא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. ודוחק גדול לפרש כן דברי התוס' ופשוט (ועוד יש להעיר דהתוס' לקמן בדף ט צידדו דדין מהב"ע גופיה דרבנן הוא אלא דבלא"ה סתרי דבריהם למש"כ התוס' בדף ל כנודע)

ויעויין בקובץ הערות [סי' סט] שביאר באופן אחר והאריך שם בענין מה דמבואר דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת, וחקר אם תוכן הענין הוא שחכמים יכולים למנוע מהאדם קיום המצוה באופן דשוא"ת ואמנם המצוה דאורייתא קיימת אלא שיש כח ביד חכמים לצוות על האדם שלא יקיימנה, או דבענין דשוא"ת דהוא קיל טפי יש כח בידם לעקור לגמרי הציווי ואחר הפקעת החכמים אף מן התורה אינו מצווה.⁵¹ וביאר דהתוס' דידן סברי דגדר הענין הוא שבמקום שעקירת החיוב היא בשוא"ת אזי יש כח בידם לעקור הדין בעצמו ונמסר הדבר לחכמים לעקור את גוף החיוב, ולכן סברי התוס' דכשקבעו חכמים שדירה עם שולחן בתוך הבית אינה בכלל דירת סוכה איתכיל בזה הפקעה מעצם מצות סוכה דאורייתא לאופן כזה. והביא שם הקוה"ע את דברי רבינו יונה בברכות בענין קריאת שמע של ערבית שכתב דמי שלא קרא עד חצות אינו צריך תו לקרותה וז"ל שם ונראה למור הרב נר"ו דס"ל לרבנן דאפילו קריאת שמע עצמה שהיא מן התורה כל הלילה אינו קורא אותה אחר חצות שיכולין חכמים לפטרו ממצות עשה כל זמן שעושין כן משום סייג או משום קיום המצוה עצמה דהכי חזינן בלולב וכו' כשחל יום

⁵⁰ ועיין בערל"ג כאן שפירש דברי התוס' על פי שיטת הרי"ף דפסולה הסוכה מן התורה משום דירת קבע, ודבריו תמוהים ביותר, דבתוס' מפורש שהפסול הוא דרבנן ומ"מ לא יצא מן התורה, ומינה ילפינן לשאר דוכתי שנחלקו ב"ש וב"ה.

⁵¹ וביאר שם דלהצד הראשון החילוק בין קו"ע לשוא"ת הוא דכשיש ציווי החכמים שלא לעשות הרי דין האדם לישיב ולא לעשות כי הוא מצווה לדברי חכמים כמו שהוא מצווה לדין המצוה ובסתירת החיובים דינו בשוא"ת, ולכן בקו"ע אין כח בידם דכיון שדבריהם סותרים לדין התורה גם כאן דינו בשוא"ת ואין כח בידם להכריחו לעבור על המצוה, אבל להצד השני ההפך ביניהם הוא דעקירה בקו"ע חמורה טפי ולזה לא ניתן להם הכח אבל בשוא"ת דקיל הכח בידם לעקור לגמרי..

וכתב דנ"מ בזה היכא דמצד הדין הוא בשוא"ת אבל בפועל הוא קו"ע וכגון מי שבא לעזרה בלא קרבן, דהעבירה היא במה שאינו מביא קרבן אבל כדי לעבור צריך לעשות מעשה ולבוא לעזרה, דלהצד הראשון דינו בשוא"ת ולא יכנס לעזרה [אף לו יצויר שיחייבוהו חכמים בכך דאין כח בידם] אבל להצד השני כיון דעצם החיוב עקירתו היא בשוא"ת כבר נעקר ממנו חיוב הקרבן ושרי ליה לכתחילה לבוא לעזרה.

ראשון בשבת פטרו חכמים ליטלו משום גזירה וכו' עכ"ל. הרי מבואר להדיא מדבריו דכשיש כח בידם חכמים לעקור מצות עשה נעקרה המצוה לגמרי ולכן אין כלל ענין לקרותה אם עבר ולא קרא עד חצות שכבר פקעה המצוה לגמרי, וזה מתאים היטב עם דברי התוס' דידן. ועיין עוד בקוה"ע שם בכ"ז.⁵²

והרע"א בדרו"ח במערכה ח דן אם מי שתקע בשופר בר"ה שחל להיות בשבת יצא ידי חובת תקיעה מן התורה, והחלקת יואב בקבא דקשייתא [קושיא צט] הקשה עליו מדברי התוס' דידן דמפורש דאחר גזירת חכמים פקע החיוב.

ועיין באבנ"ז [יור"ד סי' קמא אות יא] שנקט בפשיטות דכשגזרו חכמים על מצות עשה בשוא"ת לא נעקרה המצוה, והביא ראיה לזה מדברי רש"י בברכות [דף כ ע"א] שכתב וז"ל שב ואל תעשה שאני, דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות, היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידי, אלא יושב במקומו, ודבר תורה נעקר מאליו, כגון תקיעת שופר ולולב בשבת, וסדין בעיצית, ודכוותיהו טובא ביבמות (דף צ', ב'), אבל מעקר בידים לא עכ"ל. ומשמע מזה דבמצוה במקומה עומדת אלא שהוא יושב במקומו ואינו עושה את המצוה.⁵³ ונראה דבאמת מחלוקת ראשונים היא דכמה ראשונים פליגי ע"ד רבינו יונה בברכות גבי ק"ש אחר חצות ואכ"מ.

בשיטת הריטב"א והר"ן עיין בריטב"א לקמן [דף כח ע"א] שחולק על דברי התוס' דידן וכתב וז"ל אמרו לו וכו' לא קיימת מצות סוכה מימך. לאו דוקא דהא סוכה גדולה וכשרה היא, אלא דאסרו רבנן שלא תהא שולחנו בתוך הבית גזירה שמא ימשך אחר שולחנו, אלא פירושו לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים, ודכוותה בפרק ערבי פסחים מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, שפירושו שלא קיים מצותו כראוי אבל ודאי אינו מעכב, וכן רבים. עכ"ל. וכן כתב הר"ן שם בסוגיא

ויעיין בביאור"ל [בסי' תרלד ס"ד] שכתב דאין נ"מ לדינא בין תוס' להריטב"א והר"ן דלכל דיעות צריך לחזור ולאכו אם אכל כה"ג [כוונתו בלילה הראשון כמובן] אך נחלקו הביכוי"ע והפמ"ג אם צריך לחזור ולברך זמן. ויש להעיר טובא בזה דמדברי המ"ב וכן הביכוי"ע שם מבואר דנקטו לפשוט דלהר"ן והלריטב"א לא יצא ידי חובתו מדרבנן ורק דפליגי על התוס' אם מכח תקנת חז"ל נעקרה גם המצוה דאורייתא וכן נקט הקוה"ע [בסי' סט] והחלקת יואב [הנ"ל בקושיא צט]

אבל מלשון הריטב"א והר"ן לא משמע כן כלל דאם כן היה להם לפרש בפשיטות שלא יצא ידי חובתו מדרבנן, והם כתבו שלא קיים המצוה כראוי וכרצון חכמים, וגם מה שהביאו הראשונים מההיא דלא אמר שלשה דברים, **יעיין במלחמות ה' בברכות** [דף ב] שכתב שם גבי הקורא ק"ש מעלות השחר וז"ל אלא ודאי מאי לא יצא ידי חובתו שלא קיים מצוה כהלכה וכו' אבל לחזור ולקרות אין לנו ושנינו כיוצא בה כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ולא שיהא צריך לחזור ולאכול פסח מצה ומרור וכו' עכ"ל. ולמדו אחרונים מדבריו שחיוב אמירת שלשה דברים אלו אינו מחובת ההגדה ומצות סיפור יצי"מ אלא מדיני

⁵² ויש לציין כאן לדברי התוס' בגטין [דף לב ע"א ד"ה מהו וכו'] שכתבו דכשעקרו חכמים ביטול שלא בפניו נעקר לגמרי ואע"ג דאין כח בידם לעקור מ"מ כיון שדמי לדברים שבלב אינו חשיב כעקירת דבר מן התורה, ודבריהם סתומים מאוד, ונראה לפרש דבאמת יש כך ביד חכמים בכל דבר מן הדין בין בקו"ע ובין בשוא"ת אלא דבקו"ע כיון שנראה שעושה בידים נגד הדין בזה לא ניתנה להם הרשות [ודמייא קצת לדין מתנה עמש"כ בתורה] אבל במקום שיש לדבריהם סמך ושורש מן הדין אלא שהרחיבו הדין בזה יכולים לעקור לגמרי.

⁵³ **והאבנ"ז הוכיח כן עוד** מדין חיי"ל שאינן עולים ליבוס מדרבנן ומ"מ הדין דאם בעלו קנו [ומשא"כ בחיי"ל ועשה שאינם עולים מן התורה דאם בעלו לא קנו, כדאיתא ביבמות דף כ ע"ב] ואי נימא דעקרו חכמים המצוה אם כן אם בעלו למה קנו, רצ"ע.

אכילת הפסח והמצה והמרור שיזכיר עליהם שלשה דברים אלו, ולכן היה ס"ד שיצטרך לאכול שנית וזה קמ"ל הרמב"ן דאינו צריך אלא שלא קיים המצוה כראוי, וזו כוונת הראשונים דידן שבאו ללמוד משם דמה דאיתא לא יצא ידי חובתו אין הכוונה שצריך לחזור ולאכול אלא דלא קיים המצוה כראוי וכרצון חכמים. וכן משמע להדיא מדברי הר"ן בפסחים⁵⁴ והריטב"א ביומא.⁵⁵ ודברי האחרונים בזה צ"ע.⁵⁶

וכן מוכח מדברי הריטב"א לקמן בדף יד דאיתא בגמ' שם דאף שאסרו חכמים לסכך בנסרים שיש בהם ד' מ"מ בשעת הסכנה שרי, ותמה הריטב"א שם דהא פשיטא דאין עושים סוכה מדבר שפסולו בגופו שהרי אינה סוכה כלל, וביאר דצ"ל דחכמים לכתחילה לא גזרו אשעת הסכנה, ומבואר להדיא כהתוס' דידן דפסול גמור פוסל אף מן התורה.⁵⁷ ואולם יעויין בשלטי גבורים שם באות ב שכתב דבשעת הסכנה מסככים כיון שאין פסול מן התורה אלא מגזירת חכמים, ולכאורה מבואר שלא כהתוס' דידן, ולעיל הערנו בסתירת דברי התוס' מדבריהם לעיל שכתבו דבפסול דרבנן ליכא סימן קללה בחג נועיין מש"כ

⁵⁴ על המשנה בדף קטז ע"ב וז"ל שם כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. כלומר לא יצא ידי חובתו כראוי אבל לא יצא ידי חובתו כלל לא קאמר, ודכוותה בסוכה (דף כח א) א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך לאו דוקא דהא לא הוי טעמא דהדיא אלא משום דילמא אתי לאמשוכי בתר שולחנו וכל היכא דלא אימשך לא סגי דלא יצא אלא ודאי כדאמרי. עכ"ל

⁵⁵ דף לו ע"ב וז"ל שם הקורא קריאת שמע עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא. פי' לאו דוקא לא יצא אלא שלא קיים מצותו כראוי, ודכוותה הא דאמרינן התם (סוכה כ"ח א') לא קיימת מצות סוכה מימך, ואמרינן נמי (פסחים קט"ז ב') כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו וכבר פרישנא לה בפ"ק דברכות בס"ד. עכ"ל.

⁵⁶ ולפי זה נמצא שאין מקור כלל מדברי הראשונים הנ"ל שחולקים על היסוד שכתבו התוס' דאחר הדרבנן פקעה המצוה גם מן התורה, דהא לדרכם אף מדרבנן קיים מצותו. ושורש מחלוקת התוס' והריטב"א הוא האם כשתקנו חז"ל שלא יישב ושולחנו בתוך הבית הפקיעו בזה בעיקר צורת ישיבת סוכה שאם ישב כן אינה ישיבת סוכה, ואם כן לא קיים מדרבנן ואפשר שאף מדאורייתא לא קיים, וזו דעת התוס', אבל הריטב"א והר"ן סברו שאין כאן כלל תקנה בעצם דין ישיבת סוכה אלא גזירה חיצונית שלא לעשות כן שמא ימשך אחר שולחנו אבל בודאי מקרי ישיבת סוכה אף מדרבנן, אך עבר על גזירת חכמים.

ולשון הרמב"ם דהאוכל ושולחנו בתוך הבית, הרי זה אסור וכאילו לא אכל וצ"ב הכפילות דאסור וגם כאילו לא אכל, והרי אין כאן איסור נוסף אלא מה שאכל חוץ לסוכה, ואפשר שיש כאן גם איסור מטעם גזירה וגם עקירת המצוה והשו"ע השמיט מש"כ אסור וכתב דהרי זה כאילו לא אכל בסוכה, ואין ברמב"ם ובשו"ע ראייה מכרחת אם הוא דאורייתא או דרבנן, אבל בודאי מבואר מדבריהם דעכ"פ מדרבנן כאילו לא אכל ופשיטא לפי"ז דצריך לחזור ולאכול דחכמים עקרו מאכילה כזו שם אכילת סוכה לגמרי.

⁵⁷ אך יעויין שם בריטב"א להלן שכתב דמברכים עליה בשעת הסכנה ולדרכו דבשעת הסכנה לא גזרו, והוכיח כן הריטב"א דאם אין מברכים היכי מייתי מינה ראייה לרבי יהודה הרי ממה שלא מברכים מוכח דפסולה מדרבנן, ולכאורה סתרי דבריו אהדדי דמדבריו אלו מבואר דאם היא פסולה מדרבנן יתבינן בה ולא מברכין עליה נלהצד דגזרו בשעת הסכנה] ושמא כוונתו דאפשר דבשעת הסכנה מיהת לא עקרו חכמים הדאורייתא אבל מ"מ מדרבנן פסולה היא, ועיין בפרי מגדים בפתחה הכוללת אות ד' שנסתפק בדין שעת הסכנה ולאחר שהניח לפשוט בדברי התוס' דידן דסוכה הפסולה מדרבנן אינה כלום, ונסתפק בג' צדדים אם גם בשעת הסכנה אינה כלום או"ד יתבינן בה ולא מברכין או"ד אף מברכין והביא לדברי הריטב"א הנ"ל ודוק.

והתוס' לעיל בדף ב כתבו דבסוכה שקבעה במסמרים אי פסולה משום גזירת תקרה אין בה סימן קללה מפני שפסולה מדרבנן, וידוע להקשות בסתירת דבריהם למש"כ בסוגיין דאף מדאורייתא לא יצא [נועיין מש"נ בזה לעיל שם] והנה התם דמיא לשעת הסכנה שהרי בומן ירידת הגשם אין אפשרות אחרת לקיים מצות סוכה, ואנוס הוא, ומבואר מהתוס' בודאי דלא כהריטב"א הסובר שמברכים עליה, אך יתכן דס"ל דבשעת הסכנה אמנם פסולה מדרבנן אבל לא עקרו הדאורייתא ומיושבת גם הסתירה בדברי התוס' דבמקום דאי אפשר ודאי יצא מן התורה ומ"מ פסולה מדרבנן.

ליישב שם לדרך הערל"נ] אך יתכן דבגזירת נסרים מעיקרא לא העמידו דבריהם לעקור מצות סוכה באופן זה אלא גזרו שלא לסכך אבל אם סיכך יצא, וצ"ע.

מחלוקת הראשונים בפלוגתא דב"ש וב"ה בסוכה קטנה נחלקו הראשונים בטעם וגדר הפסול בסוכה קטנה לב"ש: דעת המאור הרא"ש והתוס' דפלוגתייהו בסוכה קטנה היא מחלוקת בשיעור סוכה מן התורה וטעמם של בית שמאי דבעו שבעה טפחים הוא מפני דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן כדאיתא בגמ' לקמן [דף ז ע"ב] ולכן כתב המאור דדוקא בסוכה קטנה הלכה כבית שמאי כדאיתא בסוגיין, אבל בסוכה גדולה אין הלכה כמותם שהרי שתחי מחלוקות הן, ובקטנה מצינו בגמ' שפסקו בבית שמאי אבל בגדולה שלא נתפרש כן בגמ' הדרינן לכלל דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה.

ואולם יעויין ברי"ף לקמן [בדף ג סוע"ב בדפי הרי"ף] שכתב דקיי"ל כב"ש בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה ומשום דאין טעמם משום דירת קבע, אלא דגזרינן שמא ימשך אחר שולחנו. וכן כתב גם להלן בפ"ב [דף יג ע"א בדפי הרי"ף] דהלכה בבית שמאי בתרומיהו דחד טעמא ניהו. ומבוארת שיטת הרי"ף בראשונים שהוקשה לו דהרי אביי מעמיד את בית שמאי בשיטה עם כל התנאים הסוברים דסוכה דירת קבע בעינן וקיי"ל בעלמא דאין הלכה כשיטה, ואם כן היאך נפסק בגמ' דידן דהלכה כב"ש, ומזה למד הרי"ף שהסוגיא דידן חולקת על אביי וסוברת שטעמם של בית שמאי משום גזירה, ולכן הלכה כב"ש, ולפי זה נמצא דגם בסוכה גדולה הלכה כמותם שהרי טעם אחד הוא.⁵⁸

ויעויין ברע"א לקמן [בדף כח] שכתב נ"מ בין הרי"ף לתוס' היכא דיתיב בסוכה קטנה וע"ו ושולחנו בסוכה הגדולה, וכתב דכה"ג התוס' לחומרא והרי"ף לקולא, וביאור דבריו, דהונח להרע"א לפשוט דהיושב בסוכה גדולה ושולחנו בסוכה אחרת ודאי לא גזרו שמא ימשך דאף אם ימשך הרי ישב בסוכה כשרה, ומזה למד דלהרי"ף כן הוא הדין גם בסוכה קטנה, משא"כ להתוס' דהוא ענין של שיעור.

ויש להתבונן בדברי הרע"א שלא כתב בפשיטות דנ"מ היא שדחק והכניס שולחן לסוכה קטנה, ואפשר דבזה ס"ל דמודה הרי"ף דגזרו, וכן באופן שאוכל בלא שולחן משמע מדברי הרע"א דפסולה אף להרי"ף, וכן לשאר דיני סוכה כגון שינה וטיול פסולה להרי"ף ורק בציור כזה דשולחנו בסוכה אחרת בזה סובר הרע"א שהסוכה כשרה לדעת הרי"ף.

ויש בזה מקום עיון בהבנת הראשונים בדברי הרי"ף, דיעויין ברא"ש שהקשה על הרי"ף מלשון שתהא מחזקת [וביאר הקרב"ג דלהרי"ף הל"ל עד שיהא ראשו ורובו ושולחנו בפנים ומלשון מחזקת משמע דאף אם שולחנו בפנים פסול] וכן מהא דמדמי לה לפלוגתא דרבי הסובר דשיעור סוכה ד' אמות משמע דאף אם שולחנו בתוך הסוכה פליגי, ולכאורה מבואר מדברי הרא"ש וכ"כ הקרב"ג דלפי הרי"ף היכא דשולחנו בתוך הסוכה כשר לכו"ע אף בסוכה קטנה של ו על ו, וצ"ע דלפי זה הרי אין שום חילוק בין קטנה וגדולה, ואמאי תני בקטנה דב"ש פוסלים ומזה דייק הגמ' דמיירי בקטנה הרי גם בקטנה אין פסול אלא היכא ששולחנו בתוך הבית, וצ"ע. וע"ע בקרב"ג באות ט וצ"ע.

ויעויין בבית הלוי [ח"ג סי' נג] שתמה על הבנת הקרב"ג בדברי הרא"ש, וכתב דאי אפשר כלל שיהיה שולחנו עמו בסוכה קטנה של וע"ו, ודוחק לפרש שכוונת הרא"ש שהכניס השולחן בדוחק,⁵⁹ ועוד הקשה

⁵⁸ ואביי באמת סובר שאין הלכה כב"ש, ויל"ע אם לאביי פליגי בקטנה ובגדולה ובתרי טעמי, או דס"ל לאביי שמחלוקתם בקטנה בלבד ולא חייש לדיוקא דמתני' ודברייא.

⁵⁹ אינו מובן מה דוחק בזה, דודאי שיכול לדחוק עצמו להכניס השולחן או באדם קטן במדותיו, ובר מן דין הרי כבר נתקשו האחרונים מדוע שיעור סוכה לב"ש הוא בזע"ז ולא סגי בז' על ו' וכמו דלב"ה סגי בוע"ז יוסיף טפח מצד אחד

דסוכה שודאי אחרי גזירת חכמים הסוכה פסולה לגמרי ואף לטייל או לישן בה פסולה כמש"כ הרמב"ן, [וראה להלן בדברי הרמב"ן בזה] וכיון שכן פשיטא דפסולה גם כששולחנו עמו בסוכה. **ולכן פירש** כוונת הרא"ש דלהרי"ף היכא דאיכא סוכה וע"י ויוצא ממנה פסל בזה בעינן לאכשורי היכא דשולחנו בפסל דכיון דעיקר השיעור הוא ו' אם כן יש לה פסל והרי שולחנו בפסל, וכן היכא שיושב בסוכה קטנה ושולחנו בגדולה דאז ליכא חשש שמא ימשך כשרה הקטנה, ועל זה תמה הרא"ש. **ודברי הביה"ל מתאימים למאוד עם דברי הרע"א** דמשמע מדבריו דרך באופן זה יש חילוק בין הרי"ף להתוס', והיינו דאע"ג שחז"ל פסלו הסוכה כשיש חשש שמא ימשך וכה"ג פסולה לכל מילי, אבל באופן ששולחנו בסוכה גדולה [או בפסל] בזה אין חשש שמא ימשך ולא נפסלה הסוכה מעיקרה.

אבל דברי הביה"ל דחוקים מאוד בלשון הרא"ש וקשה לפרש דבריו דהוקשה לו מציורים אלו שלא הוזכרו כלל בדבריו, **עוד קשה** דאם פסלו חז"ל את הסוכה גם כששולחנו בה או כשאין לו שולחן ואפילו לשינה וטיול ודאי מסתברא שפסלוה גם כששולחנו בפסל או בסוכה גדולה.

ואולם גם לפי הקרב"נ אין דברי הרא"ש מובנים כה"צ, דאם כן נמצא דלהרי"ף אין שום חילוק בין קטנה לגדולה ומחלוקת אחת היא, **וצ"ע**.

ויעויין בביה"ל שהקשה עוד מסוכה קטנה שיש בה אויר משלשה שאין ישנים תחתיו ואמאי כשרה סוכה זו הרי אינו יכול לשים בה שולחן תחת האויר שמא ימשך תחתיו, והשתא סוכה דוע"י פסולה שמא ימשך כ"ש סוכה זו שאין בה אלא ארבעה דשרי לאכול בהו, **ועוד הקשה הביה"ל** מהא דמבואר לקמן בדף ז' דעושה דופן שלישית ארבעה ומשהו ומניחה בתוך שלשה סמוך להפתח ובעינן להך משהו בדופן כדי להשלים לשיעור שבעה, ולהרי"ף אמאי לא סגי בארבעה כיון דעיקר השיעור הוא ו', ושמא ימשך לא שייך כאן שכל שהסכך עצמו שבעה או יותר הרי כשר מדין פסל.

ולכן ביאר הביה"ל דאף להרי"ף ודאי דאינו כגזירה בעלמא אלא שיעור שיערו חכמים שיהיה משך סוכה קטנה זע"ז, ומשום האי גזירה דשמא ימשך שיערו כן משך סוכה, ולפי"ז ניחא הכל, אך כתב דזה שלא כדברי הרא"ש **וצ"ע**.

ויעויין עוד בשפ"א שהביא דברי הרע"א הנ"ל דלהרי"ף כשרה הסוכה כששולחנו בגדולה, וכתב דאמנם נראה מהרא"ש שהבין בדעת הרי"ף דכששולחנו בסוכה שרי אך השפ"א אף הוא כתב לפרש דברי הרי"ף דשיעור הוא ששיערו חכמים בסוכה זע"ז מטעם דשמא ימשך, והסוכה פסולה לעולם.

עלה בידינו שתי דרכים מדברי האחרונים בדעת הרי"ף: האחת היא דעת הרע"א דהסוכה פסולה רק לאכילה כזו שיש לחוש בה שמא ימשך ולכן אם שולחנו בסוכה אחרת פסולה, וכן הבין הביה"ל בדעת הרא"ש. **ודעת הביה"ל עצמו והשפ"א** דדין שיעור גמור שנו כאן ומדרבנן שיעור סוכה קטנה בזע"ז מטעם דשמא ימשך.⁶⁰

ויעויין בספר המאור שהשיג על הרי"ף דודאי טעמם של ב"ש בסוכה קטנה הוא משום דבעו דירת קבע, 'שהרי אין לו שולחן שימשך אחריו' וכוונתו דהא פשיטא דאף כשאין לו שולחן אסור, דאם האיסור בסוכה

לב"ש בשביל השולחן ודיו בכך, ועיין בפמ"ג בריש סי' תרלד בזה, ועכ"פ ודאי שיכול לישב בסוכה של ו' על ז' ברווח ושולחנו עמו בסוכה בטפח השביעי.

⁶⁰ ויש כאן לכאורה דרך שלישית והיא הנלמדת מדברי הרא"ש להבנת הקרב"נ אלא שלא נתברר לן גדרם של דברים מהו דין סוכה קטנה להיר"ף אליבא דדרך זו.

קטנה רק כששולחנו בתוך הבית אם כן אין כאן שתי מחלוקות אלא מחלוקת אחת בלבד, ולזה הקשה דכשאין לו שולחן אין מקום לגזור.

ויעויין היטב במלחמות ה' להרמב"ן שיישב קושית המאור ודבריו שם סתומים וצריכים פירוש וז"ל זו אינה תשובה דטעמא דב"ש בסוכה קטנה נמי משום הכי הוא משום שמא יביא שולחן וימשך אחריו וכל שכן הוא דכיון שאין לו מקום בסוכתו להניח בו שולחנו פסולה שאם מניחו בחוצה לה ימשך אחר שולחנו אפי' לישן ולשנן ולטייל בה או לאכול ופתו בידו פסולה שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה וכו'. **עכ"ל. ולכאורה נראה כוונתו** שהגזירה שייכת גם במקום שאין שולחן בסוכה שמא יביא וכו', וכיון שכן נמצא שאינה ראויה לאכילה, וסוכה שאינה ראויה לאכילה אינה כשרה גם לשאר דברים.

ויעויין עוד בביה"ל שם [באות ב] שדן בזה במחלוקת האחרונים בסוכה שאינה ראויה לשינה, **דיעויין ברמ"א** [בסי' תרמ ס"ד] שפסק לדברי המרדכי [לקמן בפ"ב סי' תשמ] שהעושה סוכתו במקום שאינו יכול לישן בה מפני שמתירא מן הליסטים אף לאכילה ושתיה היא פסולה, "לא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו" **והחכם צבי** [בשו"ת סי' צד] חולק על המרדכי וסובר שהסוכה כשרה לאכילה. **וכתב הביה"ל דמדברי הרמב"ן מבואר להדיא כהמרדכי** שהרי כתב הרמב"ן דכיון שאינה ראויה לאכילה כדרכה פסולה לשאר מילי.

וידוע לחלק בזה וכתב כן באבי עזרי דהתם בליסטים הוא פטור בהגברא שמצטער והסוכה מצד עצמה ראויה שסוכה זו עצמה לאדם שאינו חושש ראויה היא, ומשא"כ הכא שהסוכה מצד עצמה חל בה דין שאינה ראויה לאכילה כדרכה, וכל שיושב בה לסעודת קבע אינו יוצא בה יד"ח, ובוה מודה החכ"צ.⁶¹

ובתשובת אבנ"ז [סי' תעב אות יב] הקשה ע"ד הרמב"ן, **דיעויין בגמ' לקמן בדף כג ע"א** דמבואר התם דפליגי ר"מ ורבי יהודה בסוכה שאינה ראויה מדרבנן ביו"ט [שהיא ע"ג בהמה שאין משתמשין בה ביו"ט] אי חשיב מחמת זה אינה ראויה לשבעה מדאורייתא כדעת רבי יהודה, או דכיון דמדאורייתא מחזי חזי חשיב ראויה לשבעה כדעת ר"מ, והלכתא כר"מ. **וקשה ע"ד הרמב"ן** שכתב דכיון דהכא רבנן גזרו אאכילה חשיב אינה ראויה כלל.⁶² **ועיין בזכרון שמואל** [סי' כט אות ד] שכתב לחלק דהכא אחר שפסלו

61 ואמנם החכ"צ שם הוכיח מר"ע שעשה סוכתו בראש הספינה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים שאין דרך לישן בה ומ"מ יוצא, וגם פירש דזהו טעמו של רבי דמצריך שיעור ד"א משום דבוה ראוי לשינה, ולכאורה משמע דאף אם אינה ראויה לשינה לכל אדם מ"מ הוי סוכה, ועדיין יש לחלק דהפטור בכל הני משום מצטער הוא, ואף שכל אדם מצטער מ"מ אם ימצא אדם קטן שאינו מצטער וכן בים ימצא מי שאינו מצטער הסוכה כשרה לשינה, אבל כאן הפסול הוא בגוף הסוכה.

62 ויש לדון בקושיתו בתרתי, חדא דאף הכא באמת רק מדרבנן חשיב אינו ראוי ומדאורייתא יוצא בשינה, והא דהתם אינו פסול מדרבנן לשאר יומי הרי בלא"ה קשה בסברא, וצ"ל בזה דכיון דהך איסור אינו בדיני סוכה אלא מחמת שעובר על איסורי שבת אינו מחשיב הסוכה אף מדרבנן לאינו ראוי דחשיב כחסרון צדדי. וכיון שכן הכא דרבנן אחשבוה כמי שאינה סוכה י"ל מדרבנן אינה ראויה לדירה.

ועוד יש לדון דהנה י"ל דהכא מדאורייתא חשיב כלא חזי ומשום דגזירה דרבנן לא גרע מליסטים כיון דסו"ס אינה ראויה לדור בה אינה חשובה דירה, ומאי איכפת לן למה אינו יכול זה לדור בה, אך התם כלפי דין אינה ראויה לשבעה לא איכפת לן במה שאינה ראויה בפועל וסוכה שבי"ט אינה שמורה מהליסטים חשוב ראויה לשבעה כיון דהשתא מיהא ראויה וביו"ט ישתנה מצבה, ולכן בהכרח התם באנו לפסול מחמת שהדין עצמו פוסלה, ובוה דין דרבנן לא מהני אך דין דאורייתא פוסל הסוכה ומחשיבה לסוכה שאינה ראויה, ודוק.

ועיין בריטב"א שם שביאר בדעת רבי יהודה דכיון דאינה ראויה לשבת ולעולם בתוך סוכות יש שבת הוי כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, ונראה מדבריו שסוכה שאינה ראויה מחמת שיהיה בה מצטער באיזה יום נמי פסול לר"י, ומיהו ע"כ ר"מ פליג בזה או דסבר דאיסור אינו דומה לליסטים מחמת שהמקום עצמו סו"ס ראוי במציאות לדירה, וצ"ע.

רבנן את הסוכה הרי היא פסולה מדרבנן ולא יצא בה ידי חובתו אבל התם אסרו לעלות על גבי האילן ולהשתמש בו אבל אם עלה אף שאמנם עבר איסור בשימוש באילן אבל מ"מ אף מדרבנן יצא ידי חובתו.

ואמנם עיקר דברי הרמב"ן צריכים עיון ופירוש, ודברי הרמב"ן צ"ב שבתחילת דבריו כתב דבסוכה קטנה ודאי גזרינן שמא יביא שולחן, ומזה נראה דאף כשאוכל בלא שולחן הוא מעיקר הגזירה, ואח"כ כתב דכיון דגזרינן כן אף אם אוכל ופתו בידו או בשינה וכו' אינה סוכה, ומשמע דהגזירה אינה אלא כששולחנו בתוך הבית, אבל באוכל ופתו בידו דמיא לישן ומטייל דכיון דמחמת הגזירה אינה ראויה לאכילה כדרכה עם שולחן שמא ימשך אחריו ממילא נפסלה לכל שאר דיני סוכה, **וכן נקט הבה"ל** בתו"ד דזו כוונת הרמב"ן, **וצ"ב** שהרי באוכל ופתו בידו זה גופא הוי בכלל הגזירה ואי"צ בזה לסברא זו שמחמת הגזירה אינה סוכה, **ואפשר דכוונתו** דהאוכל לאכילה הראויה לשולחן שהיא סעודת קבע שהרגילות לאכלה עם שולחן גזרו, וממילא אף באכילת עראי דרך עני שפתו בידו שאינה ראויה לשולחן אינו יוצא כיון שאינה ראויה לאכילת קבע.⁶³ **גם לשון הרמב"ן** שכתב דסוכה שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה, והדברים צ"ב שהרי כאן אינה ראויה לאכילה אבל ראויה לשאר מילי, אך אפשר שכוונתו לומר בזה כלל דהסוכה צריכה להיות ראויה לאכילה ולכל מילי דסוכה ואם אינה ראויה לאחד מתשמישי סוכה אינה סוכה.

ודרך נוספת בדברי הרמב"ן מבוארת במ"ב ובחזו"א, דיעויין בשעה"צ [סי' תרלד סק"ז] שכתב דמלשון הרמב"ן משמע דלב"ש פסולה הסוכה מן התורה, ומבאור מדברי השעה"צ שהבין בדברי הרמב"ן שאין הפסול משום גזירה אלא משום שאין הסוכה ראויה לשיבה כראוי עם שולחן אין לה שם סוכה, והקשה על זה מלשון הרי"ף דמשמע שהוא גזירה עיי"ש. **ועיין בחזו"א** [ריש סי' קנ] שאף הוא פירש כן בדברי הרמב"ן דסוכה שיש בה חשש שמא ימשך אינה סוכה שאינה ראויה לדירה. **ואין הדברים מובנים**, דברמב"ן משמע להדיא דתחילת הענין משום גזירה, שהרי הבעה"מ ודאי הבין כן בדברי הרי"ף ולכן הקשה מיושב בלא שולחן ותשובתו של הרמב"ן היא דאף בלא שולחן יש לחוש וכו'. והדברים צ"ע.

ולדרך האבנ"ז והבה"ל יש לדון אם הסוכה פסולה מן התורה, דבפשוטו כיון דמדאורייתא ראויה לכל דבר סוכה כשרה היא ורק מדרבנן חשובה כסוכה שאינה ראויה לאכילה, **אך יתכן לומר** דאינו כן דאחר תקנת חכמים כיון שכל אדם מישראל מצווה לשמוע דברי חכמים נמצאת סוכה זו סוכה שאינה ראויה, דסו"ס בפועל אינה בשום אופן לאכילה כדרכה.

ויש דרך נוספת לפרש דברי הרמב"ן דיעויין בהגהת הב"ח במש"כ בדברי הרמב"ן להוסיף תיבת 'לפיכך' ואין הדברים מתפרשים כראוי לדרכם של האבנ"ז והבה"ל ואף לא לדרך המ"ב והחזו"א, **ושמענו לפרש דברי הרמב"ן באופן אחר**, והוא דכל סוכה קטנה מכח החשש שמא ימשך גזרו רבנן שלא לאכול, והוסיף הרמב"ן 'ואפילו לישן וכו' וכוונתו דאף גזרו חכמים שלא לישן ולטייל בסוכה שאין בה שולחן, והוסיף הרמב"ן דלפיכך היא פסולה ולא מקרי סוכה, וכוונתו ליישב דכיון דסו"ס הכל גזירה הוא כלפי ישיבת האדם אם כן אין נופל על זה לשון פסולה דקתני ב"ש פוסלין, ועל זה הוסיף לבאר דכיון דגזרו חכמים על כל מילי ואינה ראויה לכולם פסולה היא ואינה סוכה. **ולפי זה לק"מ הני קושיות**, ולא זו בלבד אלא שמוכח מדברי הרמב"ן להיפך מהמרדכי [אם לא שנחלק בין איסור לליסטים, דאיסור דרבנן קיל, שהרי בלא"ה צ"ל כן לחלק בין דברי המרדכי להדיא דאינה ראויה לשבעה]

⁶³ ולפי זה מתפרש לשון הרמב"ן שכתב דסוכה שאינה ראויה לאכילה כדרכה וכו' וכוונתו דלאכילת עראי ופתו בידו באמת היא ראויה אך פסולה הוא מחמת שאינה ראויה לאכילה כדרכה הצריכה שולחן.

וגם לפיז' אין צורך לדחוק ולחלק בין אכילה הראויה לשולחן לאכילה ופתו בידו כמש"כ לעיל. אך קצ"ע לומר שמחמת גזירה גזרו שלא ישן ויטייל והרי בסוכה גדולה לא גזרו.⁶⁴

ובשו"ע בסי' תרמ ס"ד הובא שם דינו של המרדכי, וכתב הגר"א שם מקור לדבריו מהא דבעינן ראשו ורובו ושולחנו, ולכאורה כוונתו כדברי הרמב"ן, אבל ע"כ אין לפרש כן שהגר"א גם הביא מקור מפחותה מ"י טפחים ומהוצין יורדים לתך עשרה והיינו דהתם נמי ראויה לשינה ולא לאכילה, והתם הרי על כרחנו שיעור דאורייתא הוא בפחותה מ"י ובגוונא דמרדכי אינו ענין לשיעור והרי מי שאינו חושש מהליסטים ודאי יצא, ומשא"כ באדם ננס שיכול לישב בט' טפחים פשיטא דאינה סוכה, וצ"ע כוונת הגר"א, ונראה כוונתו רק ללמד דסוכה בעינן שתהא ראויה לכל מילי שאל"כ היה ניתן בה שיעור נפרד לאכילה ושיעור נפרד לשינה.

שיטת הרמב"ם עיין ברמב"ם בפ"ד מסוכה ה"א שכתב שם דשיעור סוכה שבעה על שבעה, ומשמע דהוא שיעור גמור ולא גזירה בעלמא, ומזה משמע דלא כהרי"ף לפי' הרא"ש, אך אפשר"ל כהרמב"ן דפסולה לכל מילי. **ובהקדמה לפיה"מ** במס' ברכות כתב שם דשיעור זע"ז הוא הלמ"מ וזה אף שלא כהרמב"ן, [ומיהו לדוגמא בעלמא נקטה שם ואפשר דכוונתו לזע"ז ונקט ז' משום דהוא עיקר השיעור למעשה] **ואולם יעויין בפ"ו ה"ח** ששם פסק כב"ש אף בסוכה גדולה דאסור לישב ושולחנו בתוך הבית, וסיים 'גזירה שמא ימשך אחר שולחנו ואפילו בסוכה גדולה' **וצ"ע בתרתי, חדא** דאם תרי פלוגתות הן מהיכי תיתי לפסוק כבית שמאי אף בסוכה גדולה, [ועיין במש"כ לעיל בדברי התוס' דידן ומהרש"א וצ"ע ודוק] **ועוד** דלשונו אפילו בסוכה גדולה משמע דאף בקטנה גזירה הוא. [ואפשר שאין כוונתו גדולה היינו ז' וקטנה ו' אלא שהיא גדולה הרבה ומקום מרווח בה לשולחנו וקמ"ל דאף בזה גזרו וצ"ע] **ועיין בהגהת הגר"א בסי' תרל"ד** אות ד שכתב דפוסק כהרי"ף דקטנה משום גזירה, וצ"ע.

שיטת הר"ן ושאר'ר ובעיקר קושית הרי"ף דפסקינן הלכה כב"ש בקטנה אף דאביי פירש טעמם דבשיטה אזלי נאמרו עוד כמה תירוצים בראשונים: (א) הבעה"מ סובר דכה"ג אפשר שהלכה ככמה מהם ולא ככולם. [והרמב"ן האריך להשיג עליו בזה] **והר"ן לקמן** [בדף יג מדפי הרי"ף] כתב די"ל דאביי הכי קאמר דמתוך דשמא ימשך בעו דירת קבע, וחד טעמא הוא בסוכה גדולה וכ"ה בריטב"א בסוגיין. אפשר לפרש בכוונתו ע"ד המ"ב והחזו"א דסוכה שיש בה חשש שמא ימשך אינה סוכה מן התורה אך יותר נראה כוונתו דאף לאביי הוא משום גזירה אלא דכיון דמחמת הגזירה בעו דירה חשובה מנאם אביי בכלל השיטה, **ועוד כתבו** דאף אי אביי סבר דפליגי בקטנה ולדידן בתרווייהו פליגי משום גזירה מ"מ פסקינן רק בקטנה כוותיהו, ומשום דבקטנה איכא למגור טפי.

דף ג ע"ב

בגמ' היתה גבוהה מעשרים אמה וכו' עיין בספר המכתם לעיל [בדף ב ע"א] שכתב בשם ספר ההשלמה דמסוגיין מוכח שהלכה כרבה דטעמא משום דלא שלטה ביה עינא, דאי לרבא ומשום דירת קבע מאי מהני כרים וכסתות הרי הדפנות עדיין גבוהים מכ' אמה. **ועיין במאירי בסוגיין שהביא שיש שפירשו** דסוגיין כרבה, **ודחה המאירי דבריהם** שהרי הרי"ף ושאר פוסקים פסקו כרבא, **וביאר המאירי** 'דכל שמייעט רואים את המיעוט כקרקע גמור' ואם כן נמצא שגובה הסוכה הוא פחות מכ' אמה ויכול לעשות דפנותיה עראי, ומה שעשאו קבע והן גדולות יותר מן הסוכה בזה לא נפסלת הסוכה, **ועיין עוד**

⁶⁴ ולדרך זו תיבות 'ולאכילה כדרכה' אינן מבוארות כה"צ שהרי אינה ראויה לשום אכילה מכח הגזירה.

בראב"ד [בהשגות על הריף בדף א ע"ב] שעמד בזה בסוגיא דלהלן דבנה בה איצטבא ומיעטה מכ' וכן בסוגיא דהוצין, וכתב דמדמהני איצטבא מוכח דשיעור כ' אמה הוא בסכך ולא בדפנות.⁶⁵

ובא למעטה וכו' משמעות הסוגיא דמהני המיעוט אחר עשיית הסכך, ועיין במאירי שהקשה אמאי לא נפסל מדין תעשה ולא מן העשוי, שהרי נעשה הסכך בפסול ואח"כ הכשירו על ידי מיעוט, וכן הקשו הרבה ראשונים. וכתב המאירי דהכא שאין הפסול בגופו של סכך ליכא דין תולמ"ה כשעשה מעשה להכשירו ודבריו צריכים פירוש.⁶⁶

שם בגמ' נחלקו ראשונים בדין הביטול ושיעורו, ויש בזה שתי שיטות בראשונים: שיטת רש"י ודעימיה דביטול היינו לכל ימי החג ובפה, ואינו עתיד לפנותו היינו דבדעתו שלא לפנותו אבל לא ביטלו בפיו. [ובפשטות זהו גופא החילוק בין ביטול לא"ע לפנותו, וזה גופא הכריח לרש"י לפרש דביטול הוא בפה, וכ"מ בריטב"א ויבאר עוד להלן באות יג] שיטת הר"ח והריטב"א שביטול הוא לעולם [ואינו צריך לבטלו בפה] ואילו אין עתיד לפנותו ביאר הריטב"א דהיינו לימי החג. [ולפי"ז לכאורה עיקר החילוק בין ביטול לא"ע לפנותו הוא במשך זמנם, דביטול הוא לעולם וא"ע לפנותו היינו לזמן, וכ"כ מדברי הריטב"א]

ובדעת רש"י איכא לעיונא מדוע בעינן ביטול לשבעה דוקא, ואי סגי בביטול לזמן לכאורה אף אם יבטלנה ליום אחד סגי בזה, ובודאי סתימת רש"י לא משמע כן, וגם דרש"י כתב דבכרים וכסתות אין סופו להניח כל ז' מפני הפסד ממונו, ומשמע מזה דעביד אינש להניח ליום או יומים ורק בביטול לכל שבעה אין דרך בכך ובטלה דעתו, וקשה דאם כן כשהניחם ליום או יומים יועיל.

⁶⁵ ומבאר מזה דהראב"ד מודה לסברת ההשלמה שמחשבין גם גובה הדפנות שמחוץ לחלל הסוכה ומחשבין דפנות כמות שהן אלא דמזה הוכיח דלדעת הרי"ף שפוסק כרבא הפסול הוא בסכך, אבל המאירי חולק בעיקר הסברא וסובר שחלק הדפנות שמחוץ לחלל הסוכה אינו בכלל, ומיהו הראב"ד לא הוכיח מסוגיין אלא מאיצטבא והוצין, ושם מודה לסברת המאירי בסוגיין, דלכאורה נראה ברור דאם יקח אדם דופן גבוהה כ' אמה או יותר וישקע מקצתה בתוך האדמה ודאי כשרה היא לסוכה, ויש לדון ולחלק בין הוצין ואיצטבא למיעוט דסוגיין ויל"ע בזה ודוק.

ויש להעיר עוד בכ"ז דיעוין בסוגיא בדף כא ע"ב דפליגי התם רבי יהודה ורבנן בסומך סוכתו על כרעי המטה, ופירשו התוס' שם על פי הירושלמי דפליגי כשסמך סוכתו

⁶⁶ מדברי הראשונים נראה שיש שני טעמים להכשיר כאן הסוכה ולומר דליכא פסול תולמ"ה. עיין באו"ז [הל' סוכה סי' רפט] שהביא בשם רבי ברוך מרנשבורג שהעושה סוכתו תחת הבית ואח"כ הסיר התקרה פסול משום תולמ"ה והר"י הלבן נחלק עליו וכתב דכיון שנעשה הסכך עצמו בהכשר ולא אמרינן תולמ"ה אלא היכא שהפסול בגוף הסכך. ולפי דבריו יש לומר דאף הכא הוא כן שהרי אין הפסול בגופו של סכך [ואפשר שאף החולקים על ר"ת יודו לענין תולמ"ה]

ויעויין בספר ההשלמה כאן [להלן בסוגיא בד"ה היתה גבוהה מכ' וכו'] שהקשה מדוע לא נפסלה הסוכה מדין תולמ"כ, ותיירץ דהכא כיון שעושה מעשה להכשיר השכך אין כאן משום תולמ"ה, וסתם ולא פירש מאי שנא מקוצץ סכך מחובר שאף הוא עושה מעשה להכשיר בגוף הסכך. ועיין בספר המכתם שהביאו וכתב דמכאן יש ללמוד להכשיר סוכה שתחת התקרה שאם הסיר התקרה שאינו צריך לנענע, וסיים דבריו דהכא כיון שלא היה הפסול מחמת עצמו של סכך אלא מחמת גובה כשר, ולכאורה נראים דבריו כסותרים אהדדי בטעם ההכשר, ועיין במאירי שאף הוא הרכיב שני הטעמים יחדיו כיון שנעשה כאן מעשה להכשיר הסכך ואין הפסול בגופו של סכך, והדברים צריכים פירוש.

ואפשר שכוונת הראשונים כך היא דודאי דדין תעשה נאמר גם על הכשר שאינו מגוף הסכך ואף כלפי פסול דלמעלה מכ' או סוכה תחת הבית איכא דין עשיה ולא שיוכשר ממילא, אך היכא דהפסול הוא בגוף הסכך אם כן קציצת המחובר אינה עשית הסוכה אלא הכשר מן הצד לסוכה פסולה, אבל הכא שהפסול הוא בגובה הסוכה בזה מהני מיעוט מלמטה להכשיר הסכך שהרי הפסול אינו בחפצא של הסכך אלא מחמת גובה ומה לי אם ממעט הגובה מלמעלה או מלמטה, בכל אופן הוי עשיית סוכה ושרי, ודוק. וע"ע בב"י ובב"ח בסו"ס תרכו והובאו שתי הדעות להלכה במ"ב שם.

ויעויין ברש"ש לקמן [בדף כג] שכתב דטעמו של רש"י משום דבעינן סוכה הראויה לשבעה וכדמבואר בגמ' להלן [דף כג ע"א] דסוכה שאינה ראויה לשבעה [כגון שאסור להשתמש בה ביו"ט] פסולה. **וכן כתבו בעיקר הסברא גם הישועות יעקב** [בסי' תרלג] והערל"נ [להלן דף ד ע"א]

אך מדברי הראשונים נראה שיש כאן ענין אחר, דיעויין בר"ן שהכריע ברש"י דסגי בביטול לשבעה, והוסיף דבטומאה בעינן ביטול כל זמן שהטומאה שם, והתם הרי לא שייך הך טעמא דסוכה הראויה לשבעה, **וכן יעויין ברא"ש** שהביא מחלוקת רש"י והר"ח אי בעינן ביטול לעולם והכריע ברש"י 'דביטול דהכא כל זמן מצות סוכה דומיא דמיעוט דכותל וחרץ שבין ב' חצרות דפרק חלון דלא בעי ביטול אלא באותה שבת וכו' עכ"ל. ולמדנו מדברי הראשונים דכללל הוא דבעינן ביטול לכל זמן שחל אותו הדין שכלפיו מועיל הביטול והדבר צריך ביאור ופירוש.⁶⁷

ויעויין בריטב"א שהקשה על רש"י מסוגיא דרקיך [בב"ב דף יט ע"ב] ונידון הסוגיא כשהמת בבית והחלון פותח טפח, וע"י החלון מתפשטת הטומאה בין בית לבית, ודנה הסוגיא או דברים ממעטים בחלון, וכלל הסוגיא דכל דבר שאינו עשוי ליטלו משם ממעט בחלון. **וכתב הריטב"א דבסוגיא שם** ענין הביטול הוא לעולם והביא שכך כתב רש"י שם. ול"מ להדיא ברש"י שם כן. [ואפשר שכוונתו לדברי רש"י שם בדף יט ע"ב ד"ה הא חזו וכו' מידי דחזי ליטלו משם לאחר זמן אינו ממעט בחלון עכ"ל] **ואמנם פשטות הסוגיא שם משמע** דבעינן שישאיר את הדבר בחלון לעולם. וראה עוד להלן. **וע"ע ברש"י בחולין** [דף פג ע"ב ד"ה וליבטליה וכו']⁶⁸

⁶⁷ ואפשר אולי לומר דבסוכה כדי שיחשב התבן כקרקע הסוכה בעינן ביטול לכל זמן קיום הסוכה דאל"כ הרי הוא כחפצים המונחים בסוכה, וכן גבי מת ענין התפשטות הטומאה באהל הוא מפני שהאהל הוא מקומו של מת, ואם עתיד התבן לינטל משם נמצא שביחס לאהל המת הרי הוא עראי, וכן גבי חריץ קביעת שם הרשות לגבי דיורים היא לענין השבת ואם לשבת זו החריץ מלא נמצא ששתי החצרות הן רשות אחת לאותה שבת.

ויל"ע בזה בעושה סוכה לחלק מימי החג ובדעתו לסתור סוכתו באמצע החג דלפי זה יהני לה ביטול אם מבטל לכל זמן היות הסוכה, ומש"כ רש"י לכל ז' היינו בסתם סוכה דקיימא לו.

ויעויין בטור בסי' תרלז שכתב דצריך לבטל התבן לכל שמונת ימי החג, וכלל בזה יו"ט שני של גלויות, והב"ח שם העיר דבראשונים כתבו לשבעת ימים, וכתב דשמא הראשונים נקטו לעיקר הדין, ועוד ביאר דליום השמיני אין צריך ביטול דבלא"ה התבן מוקצה ואינו ניטל.

ויל"ע בשורש הדבר, דאם ננקוט דטעם הדין דבעינן שבעת ימים הוא משום סוכה הראויה לשבעה אם כן בהכרח צריך לפרש כוונת הטור דבעינן לשמונת הימים כיון שתקנו לנהוג ביום השמיני מספק לישב בסוכה אם כן בעינן אף שהביטול יהיה לכל שמונת הימים [ולאצד דבעינן סוכה הראויה לשבעה בהכרח עתה תהיה דלכאורה מה דנהיגין יו"ט שני משום ספיא דיומא ואף עתה משום דמנהג אבותינו בידינו, היינו לענין להחמיר ביום עצמו כיו"ט אבל לחוש בשאר יומי לספיא דיומא זה לא שמענו שהרי עתה מקדשים על פי חשבון.

וגם דלפי זה אם ביטל לשבעת ימים שרי ביומא קמא לישב בסוכה דממ"נ אם עתה הוא יום טו הרי ביטלו לשבעה ואם היום יד אם כן אין כלל חיוב לישב בסוכה, ומש"כ הטור לבטלו לשמונה הוא רק לאכשורי להסוכה גם לחוה"מ.

ולהמתבאר בפנים מדברי הראשונים יתכן לדון בדעת הטור דכיון דבפועל בעינן סוכה לשמונת ימים וכך הוא דינה של סוכה בעינן מעיקר הדין לבטל התבן לשמונת הימים כדי שיחשב כקרקע הסוכה, ולפי זה גם ביום הראשון צריך לבטל לשמונת הימים, ושמא אפילו מדאורייתא לא בטל כיון שמצות סוכה כעת היא לשמונת ימים ודוק.

⁶⁸ דמבואר שם בגמ' דעפר המונח על המזבח אינו חציצה בין הדם למזבח אם בטלו, וברש"י שם מבואר דבעינן ביטול לעולם, ויש שהקשו מזה סתירה לדברי רש"י דידן, אך להאמור בפנים אין כאן כל קושיא, דבעינן ביטול לכל זמן שהמזבח קיים והיינו לעולם.

שיטת הסוברים דבעינן ביטול לעולם שיטת הר"ח והראב"ה והריטב"א דבעינן ביטול לעולם. ומעיון דברי הראשונים עולה ששתי שיטות שונות יש כאן: דיעויין בריטב"א שהקשה על שיטתו מהסוגיא דב"ב [דף כ ע"א] דאיתא התם בגמ' דתינוק ממעט בחלון ומוקי לה בתינוק נפל שנולד לח' חדשים ומונח בחלון בשבת והתינוק מוקצה ולכן ממעט, והקשה הריטב"א דמזה מוכח דביטול לזמן מעט דאף אם מבטלו בחלון בשבת מפני שהוא מוקצה אבל לאחר שבת הרי יוכל ליטלו משם, ותירץ הריטב"א דבאמת אף כאן היה ראוי שיועיל ביטול ליום אחד אלא דחיישינן שמא ימלך אבל במקום שהחפץ אסור ליומו ואין חשש שמא ימלך מהני ביטול ליום אחד. ולמדנו מדבריו דביסוד הענין סובר כרש"י דמהני ביטול לזמן [ומשמע דמיקל אף בביטול ליום אחד ולא בעינן ביטול לכל ימי החג] אלא דדבר שאדם עתיד ליטלו לאחר זמן אף כשהחליט לבטלו ליום אחד אינו ביטול גמור דשמא ימלך. וע"ע **בריטב"א בב"ב שם** שחזר ושנה שיטתו וביאר כמה דינים בסוגיא שם בכלל זה דכשמבטלו מחמת איסור סגי בביטול לזמן.

ואולם יעויין בתוס' בב"ב שם שעמדו בקושית הריטב"א, ותירצו דמיירי בתינוק גוסס שימות בו ביום ושם תהא קבורתו, הרי מבואר מדבריהם דאף בחפץ מוקצה שאין חשש שמא יטלנו לא מהני ביטול ליומא. וכן יעויין ברא"ש בסוגיין שהביא את שיטת הר"ח דבעינן ביטול לעולם והקשה עליו מהסוגיא בעירובין דמבואר התם דבדבר שאינו ניטל בשבת הוי מיעוט, ולדרך הריטב"א הרי לק"מ דבדבר שאינו ניטל אין חשש שמא ימלך כדין תינוק.

ומבואר מדברי התוס' והרא"ש דהא דבעינן ביטול לעולם לדעת הר"ח אינו מפני חשש שמא ימלך אלא דמעיקר הדין לא מהני ביטול לזמן דאינו חשוב כביטול.

ובעירובין יש שתי סוגיות בענין הביטול: האחת היא בענין סתימת חריץ שבין שתי חצרות בדף עט ע"א ושם פריך בגמ' מהא דמשמע במתני' דהתם דעפר סתם בטל אפילו לא בטלו בפירוש ודלא כרבנן ואיכא התם ג' תירוצים בגמ'. רב אסי תירץ דמתני' דעירובין רבי יוסי היא, רב הונא ברדר"י תירץ דשאני איסור שבת דאפילו ארנקי מבטלי אינשי, וביאר רש"י דמשום איסור שבת הוא בטל. ורב אשי תירץ דשאני חריץ לסתימה עומד ולכן בסתמא בטל העפר. ומדברי ר"ה ברדר"י מבואר דעכ"פ במקום איסור שבת מהני ביטול לזמן, ושאר אמוראי אין להוכיח דפליגי בזה, דאפשר דס"ל דמ"מ אף במקום איסור כל שלא ביטלו בפירוש אינו מבטל.

וסוגיא נוספת יש בענין ביטול הכותל שבין שתי חצרות והיא בדף עח ע"א-ע"ב ומבואר שם בגמ' דדבר שאינו ניטל ממעט אם הניחו שם ליד הכותל, ודבר הניטל אינו ממעט, ומשמעות הפשוטה של הסוגיא דמיירי שהניחו שם לשבת בלבד.

והרא"ש בסוגיין שהוכיח מהתם כרש"י הוכיח מהסוגיא בף עח כך משמע מלשוננו, **ויש לעיין** מדוע לא הוכיח מדעת ר"ה ברדר"י בדף עט, ושמא משום דהתם פליגי אמוראי, אך קשה באמת לדעת הר"ח והתוס' מהסוגיא בדף עז. ועיין בתוס' בעירובין [דף פד ע"א ד"ה כיון] שחילקו בין שתי הסוגיות וכתבו דלביטול חריץ לא מהני דבר שעתיד לפנותו אף שאינו ניטל בשבת ורק לשווי פתח מהני התם. ונראה שהתוס' לשיטתם דבעלמא בעינן ביטול לעולם ואף בדבר שאינו ניטל הוא כן לבד מדין אשווי פתח בשבת דלזה מהני ביטול לזמן. וע"ע בערל"נ בזה. ולדעת הרא"ש צ"ל דהתם פליגי משום דלא ביטלו

בפירושו וכו"ל. ועיין ברמ"א [בסי' שנח ס"ב] שהובאו להלכה שתי השיטות אי בעינן ביטול לעולם בדבר שאינו ניטל.⁶⁹

בגדר החילוק בין ביטול לאין דעתו לפנותו דעת רש"י דביטול היינו בפיו, ואין עתיד לפנותו הוא כשלא בטלו בפיו, ועין בריטב"א שנראה מדבריו שפירש בדעת רש"י דא"ע לפנותו היינו שגמר בדעתו שלא לפנותו אלא שלא אמר כן, והקשה דהכא אין מקום לחלק בעין דבין שפיו או בדברים שבלבו ובכל גילוי דעתא סגי.⁷⁰

ויעויין בפנ"י שביאר באופ"א דלרש"י ביטול היינו שגמר בלבו לבטלו ואף בלב מהני, וא"ע לפנותו לכאורה צ"ל דהוי כפשוטו שהסיח דעת מלפנותו, ועיין בבעה"מ שכתב דא"ע לפנותו היינו 'בשגלה בדעתו שאין בלבו לפנותו אלא שהוא מניחו לכל הרוצה לפנותו שיפנה' ולכאורה נראה מדבריו דרך שלישית, והיא דביטול רוצה הוא שהדבר יהיה שם בדוקא, וא"ע לפנותו לא איכפת לו אם יהיה שם אם לאו. ויש לעיין במאי פליגי ר"י ורבנן בדין זה דא"ע לפנותו לדרך רש"י ולא נתפרש בזה דבר בראשונים וצ"ע.

ודעת הריטב"א דביטול הוא לעולם וא"ע לפנותו היינו לזמן, בסוכה לכל ימי החג ולענין טומאה כל זמן שהטומאה בבית, אך הענין מוקשה מדוע בעינן לכל שבעת הימים, ולעיל פירשנו בדעת רש"י דבלא זה אינו חשב כבטל לסוכה, אבל בדעת הריטב"א א"א לומר כן שהרי כתב דביטול ליומא סגי כל שאסור לו ליטלו ואף לענין טומאה אלמא אין צריך מעיקר הדין ביטול לכל זמן שהטומאה שם, אלא דהחשש שמא ימלך, ואם כן בא"ע לפנותו בהכרח פליגי דלרבי יוסי לא חיישינן שמא ימלך וצ"ב מדוע אם כן

⁶⁹ ובאמת נראה דפליגי הראשונים בשורש החילוק בין דבר הניטל לשאינו ניטל, דיעויין בסוגיא בשבת דף ק ע"א דאיתא התם דבור שמילאהו פירות ביטלו הפירות את המחיצה, ונתקשו הראשונים שם דהרי לא ביטל את הפירות, ועיין בריטב"א שם שכתב בשם התוס' דמיירי בפירות טבל שאינם ניטלים ליומם וכו"ג הוי ביטול, ועוד תירץ בשם הרמב"ן דלגבי מחיצות חשיב ביטול כיון שאין המחיצות ניכרות.

אך יעויין בתוס' שם [בד"ה פירות וכו'] שעמדו בקושיא זו, ותירצו בתחילה דמיירי בפירות טבל והקשו דהרי מדאורייתא הטבל ניטל ואם כן מדוע פטור הזורק, ודבריהם מופלאים מאוד דסו"ס אחר שמדרבנן הפירות אסורים הרי הוא מבטלו שם בדעתו לאותה שבת, ומוכח מדבריהם דמעלת דבר שאינו ניטל היא בחפצא דמכח שהוא אסור ליטלו הדבר חשוב יותר כחלק מהקרקע וצ"ע. ועיי"ש עוד שתירצו דמדאורייתא גם דבר הניטל ממעט ומדרבנן הוא דגורו דדבר שאינו ניטל אינו ממעט, ונתקשו התוס' אם כן היאך מדמי הסוגיא בעירובין [דף עט] שבת לביטול בטומאה דהתם הוא מן התורה. ונראה דבתירוץ זה נקטו התוס' דכל דבר ממעט מן הדין לענין שבת אלא דבדבר הניטל גזרו חכמים שמא יטלנו ויבוא לידי תקלה. ונמצא שבין להס"ד ובין למסקנת התוס' שורש החילוק בין דבר הניטל לשאינו ניטל אינו מפני דבאינו ניטל מבטלו טפי אלא מפני שהדבר בטל מעצמו או מפני שגזרו בניטל, אבל הריטב"א מסתבר שפירש דבדבר שאינו ניטל גומר בדעתו טפי לבטלו ולא ימלך ולכן חידש בסוגיין דמהני בטול ליומא בדבר שאסור ליטלו.

ויעויין בריטב"א בעירובין שם שהעתיק דברי התוס' דדבר שאינו ניטל מדרבנן הוא דלא ממעט, ולפי זה יש מקום לפרש דגם כאן הא דלא מהני ביטול לזמן שכתב הריטב"א דחיישינן משא ימלך הוא מדרבנן, ומדאורייתא סגי בביטול לזמן, אלא שהכבר כתבו התוס' בשבת והריטב"א בעירובין שם דלגבי טומאה ליכא למימר כן, וכוונתם דהתם ודאי משמע דדינא דמתני' הוא גם לקולא דכיון שאינו ממעט הרי הבית חוצץ בפני הטומאה שלא תבקע למעלה מהגג כדין רצוצה, וגם סתימת דברי הריטב"א בסוגיין משמע להדיא דבעינן ביטול לעולם מעיקר הדין.

ועיין בשעה"צ [סי' תרלג סקי"ד] מש"כ שם לצרף שיטת התוס' בשבת לענין ביטול בסוכה, ולא הובן לן דבריו כראוי, ומ"מ מבואר שם שנקט דלהתוס' אף בסוכה הא דבעינן ביטול [או מה שבעינן ביטול לעולם] הוא דרבנן וצ"ע.

⁷⁰ דברי הריטב"א צ"ב דהא גילוי דעת מהני גם במקום שדברים שבלב אינם מועילים כבסוגיא בגטין דף לד, ועוד דהכא לא גילה בדעתו כלל, ושמא כוונתו דמה שהשאירם זה גופא הוי גילוי דעת.

בעינין שיהיה כן לכל זמן הסוכה או הטומאה, וצ"ע. וע"ע בריטב"א בעירובין שכתב שם דא"ע לפנותו היינו שאין עתיד ליטלו לזמן מרובה, וזה שלא כדבריו בסוגיין, וצ"ע.

ועוד יש לעיין בדעת הריטב"א שהקשה על רש"י מהא דלא מהני ביטול לכרים וכסתות וכתב דודאי אדם עשוי לבטלם לזמן, ומדלא מהני ביטול בכרים וכסתות מוכח דבעינן ביטול לעולם, וקשה דאם כן לרבי יוסי ליהני בכרים וכסתות באין עתיד לפנותו, ולהדיא משמע בגמ' דלא מהני דקאמר דכרים וכסתות אינו מיעוט ואפילו בטלו וכו' ותבן וא"ע וכו' באנו למחלוקת ר"י ורבנן ומשמע דבכרים וכסתות לכו"ע לא מהני, וצ"ע רב.

עוד יש לעיין בדין עפר סתם דלדעת רש"י מתפרש הענין בפשיטות דעפר סתם אינו עומד לינטל ודמאי לתבן שא"ע לפנותו, אבל לדעת הריטב"א הרי אין טעם כלל לומר דסתם עפר אינו עומד לינטל כל זמן שהטומאה שם, ואם טעמו של רבי יוסי בעפר הוא מפני שבסתמא אינו עתיד לינטל לעולם אם כן מדוע פליגי רבנן, ואפשר דתרי פלוגתות הם ופליגי בעפר סתם אי אלימא האי סתמא לאחשובי כביטול לעולם, ונחלקו הראשונים בדין עפר שאין עתיד לפנותו דדעת רש"י ותוס' שדינו כעפר סתם, אבל הריטב"א סובר דבעפר שא"ע לפנותו מודו רבנן לרבי יוסי דבטל, ואף בכאן הדברים סתומים מאוד דאם א"ע לפנותו היינו כל זמן שהטומאה שם והרי ביטול לזמן לא מהני בתבן מאי שנא עפר מתבן דמהני, ושמא בעפר מודו רבנן דלא חיישינן שמא יטלנו ולכן מהני א"ע לפנותו.

בגדר הביטול יש לעיין בעיקר הענין מדוע בעינן כלל ביטול, והיינו דכיון שאחר שימת הכרים והכסתות גובה הסוכה פחות מכ' אמה מדוע תיפסל. ובפשוטו הענין הוא שאלמלי הביטול אין משערים הסוכה בדברים הניטלים אלא הם נחשבים כחפצים המונחים בתוך הסוכה וגבולות הסוכה נקבעים על ידי הדברים הקבועים.

ועיין ברש"י להלן [בע"א ד"ה ה"ג] שכתב גבי טומאה דבעינן ביטול דאל"ה אף שהתבן שם הרי הוא כמאן דפניה. ומשמע מדבריו דאין הדין בחיוב דבעינן ביטל אלא להיפך דבלא ביטול נחשב הדבר כאילו אינו שם, וצ"ע.

ולהסוברים דבעינן ביטול לעולם יש לעיין אם בעינן ביטול גמור שנחשב הדבר לחלק מהקרקע עולם ממש או לא, ועיין בתוס' בב"ב [דף יט ע"ב ד"ה ותיפוק וכו'] ובריטב"א שם שביארו דאף דמבטל להקריק בחלון לא פקע ממנו שם אוכל בלא מעשה, ולמדנו מדבריהם דשייך ענין ביטול אף שעדיין החפץ שמו עליו.⁷¹ וע"ע בגמ' בחולין דף פג ע"ב דאסור להניח קרקע ע"ג מזבח ולבטלו שם דהוי כמוסיף על מדות המזבח. [והעירו בזה בסתירת

וצל"ע בטעמו של רבי יוסי בא"ע לפנותו אי סובר דאף בזה סגי דלמהוי ביטול גמור, או דסובר דאף אם לא הוי כקרקע ממש מ"מ סגי בה לבטל החלל.

עיין בביאור הל' [סי' תרל"ג ד"ה לא וכו'] שנסתפק בשטיחים אם ממעטים גובה הסוכה להסוברים דבעינן ביטול לעולם, דאמנם הם עשויים להישאר שם דרך קבע אבל כשהם מתלכלכים נוטלים אותם לכבסם, והניח בצ"ע.

עיין בתוס' בדרף כא ע"ב בסופו שכתבו שם דהיכא שעשה סוכה והניח מטה בתוכה אין המטה ממעטת מחלל י' כמו כרים וכסתות, אבל אם יתדות הסכך מונחות על המטה ואין ממנה לסכך י' פסול. וצ"ב

⁷¹ וראה במאירי בריש סוגיין שלשונו שם דאחר המיעוט הוי כקרקע גמור, ואמנם אין מדבריו הכרח דהוי כקרקע אלא לענין סוכה עיי"ש דוק. וע"ע בשו"ת מהרי"ק [סי' קמב] שכתב לדמותו לביטול חמץ דמשוי ליה כעפרא.

להשיטות דבעינן ביטול לעולם [לדעת הריטב"א וכן משמע מהתוס' בב"ב בדף כ סוע"א] וי"ל בשני אופנים: (א) דהיכא שהמטה היא יסוד הסוכה הרי רשות הסוכה אינה מקומה בקרקע זו אלא נקבע שמה מעל המטה, ונמצא שאין צורך לבטל המטה לקרקע מקום הסוכה כי היא עצמה הסוכה. (ב) דסברת ביטול היא דבלא הביטול חשיבי הכרים וכסתות ככלים הניטלים ואינן חלק ממחיצות הסוכה, אבל אם הסוכה בנויה על גבי המטה על כרחנו המטה היא מחיצת הסוכה. ובהיום הרבה רגילים לבנות סוכה על עמודי ברזל ומניחים עליהם לוחות עץ לרצפה, ומפנים אותה לאחר ימי החג, והרי הסכך גבוה מקרקע עולם יותר מעשרים אמה, ויש להעיר להשיטות דבעינן ביטול לעולם למה לא תיפסל הסוכה אחר שריצפת הסוכה עשויה לשבעה בלבד, ופשוט הטעם להכשיר כדברי התוס' הנ"ל דהכא כיון שכל עצם הסוכה היא לשבעה וכך היא בנויה מעיקרה ודאי חשובים לוחות אלו כקרקע גמורה לכל דבר ולא כחפצים המונחים בסוכה.⁷²

ועיין בפמ"ג [בסי' תרלג אשל אברהם ד] שתמה מדוע בעינן בסוכה ביטול לעולם [להסוברים כן] הרי בלא"ה יסתור סוכתו לאחר שבעה. ולכאורה צ"ל לפרש דבעינן ביטול לקרקע ולא לסוכה ועל ידי הביטול לקרקע יש כאן מיעוט בשיעור סוכה.

דף ד ע"א

בגמ' היתה גבוהה מעשרים והוצין יורדים וכו' **בפשטות מתפרשת הגמ'** דאם למטה צילתה מרובה אז יש כאן סכך כשר בתוך השיעור ולהכי מהני, ואם למטה חמתה מרובה נמצא דאין כאן סכך כשיעור בתוך כ', ובעינן להסכך דלמעלה מכ' ופסול, והקשו ראשונים בזה מהדין המבואר לקמן בדף ט דסכך כשר הנמצא תחת סכך פסול פסולה הסוכה, **ועיין בתוס'** לקמן בדף ט שביארו דהך דינא לא איתמר אלא כאשר הסכך הכשר בעצמו חמתו מרובה מצילתו אבל אם צילתו מרובה אין הסכך הפסול שמעליו פוסלו, **ועוד כתבו התוס'** שם בשם ר"ת דסכך שלמעלה מעשרים אינו חשוב סכך פסול לענין זה כיון שאין הפסול אלא מחמת גובה, [וע"ע בראשונים שם שהביאו פירוש הריב"א שאף שצילתו של סכך הכשר מרובה מחמתו מ"מ פוסלו סכך פסול ולפי זה מוכרח כר"ת דסכך למעלה מכ' לא חשיב סכך פסול]

ועיין היטב בסוגיא בעירובין בדף ג סוע"א ובראשונים שם שהיא יסוד ושורש להבנת סוגיא דידן.

בגמ' בעירובין מקצת סכך למעלה מכ' וכו' **איכא בגמ'** שתי לשונות בדעת רבה אם בסוכה כשר כה"ג וכן איתא התם דעת רבא דמכשיר משום דחלל סוכה תנן, ונחלקו ראשונים בהבנת הסוגיא **יעיין בתוס' שני הפירושים: להפירוש הראשון** [בתוס' שם וכן היא דעת התוס' בסוגיין] **וכן דעת הר"ן** מיירי כל הסוגיא כשצילתה מרובה מחמתה דאם חמתה מרובה הרי מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. [והתוס' שם וכן דברי התוס' דידן אזלי שלא כשיטת ר"ת וסוברים דסכך למעלה מכ' הוא פסול] **להפירוש השני וכן דעת הרשב"א שם** היכא דצילתה מרובה לכו"ע כשר שם [ואפשר דלדידהו אין בזה צורך לסברת קלוש כלל, וצ"ע] והיכא דחמתה מרובה נחלקו אמוראי אי כשר משום קלוש. ויתבאר להלן מהלך הגמ' לשני הפירושים

שם בגמ' מאי שנא במבוי דכשר וכו' נימא קלוש תחילת דברי הגמ' מאור צ"ב מדוע בעינן לדין קלוש כדי להכשיר הסכך שלמטה מכ', **ולהפי' הראשון בתוס' וכן להרשב"א** דמיירי הכא כשהסכך למטה הוא צממ"ח תמיה ביותר שיש כאן סכך כשר למטה מכ' והסכך העליון אינו פוסלו [נדכל שהתחתון צילתו מרובה אין העליון פוסלו] ומדוע בעינן לקלוש, [והתוס' אמנם כתבו הסברא דאם ינטל העליון מתפור התחתון

⁷² וע"ע בטור סו"ס תרל, ובחזו"א סי' קמג ס"ג.

ברוח, אבל כתבו כן לבאר מדוע אחר דאמרינן קלוש פסולה הסוכה אבל בלא דין קלוש לכאורה אין זה טעם לפסול⁷³ וזה פלא. ולפירושה השני נמי צ"ע אף שהתחתון חמתו מרובה אבל הרי סברי התוס' לפירוש זה דצל העליון מצטרף עם התחתון להכשיר כיון שאינו פסול בגופו, ואם כן למה בעינן לדין קלוש. ואף בדין הקורה צ"ב דכיון דסו"ס יש כאן חלק קורה בתוך כ' למה יפסל והרי קורה זו בריאה ואינה ניטלת ברוח [ואף דמבואר בגמ' דאי נימא קלוש יש מקום לדון דהוי ניטלת ברוח אבל בלא קלוש אינו כן ולמה תיפסל] וצ"ע.

וצ"ל בזה דיסוד הסוגיא הוא דסבך או קורה שנמצא מקצתו בתוך השיעור ומקצתו למעלה מן השיעור כולו סבך אחד הוא, וכיון דמקצתו למעלה מן השיעור נמצא שאין סבך סוכה זו כולו בתוך כ', וזה לבד הוא סיבה גמורה לפסול דשיעור כ' ששיערו חכמים היינו שהסבך יהיה בתוך כ' ואם אין כולו בפנים פסול, והדרך היחידה לדון להכשירו הוא לומר קלוש והיינו דחזינו להעליון כמי שאינו והתחתון קובע שם סבך לעצמו, וכן בקורת מבוי⁷³.

שם בגמ' אי קלשת ליה הוי חמתה וכו' להפ' הראשון בתוס' היינו דתבוא החמה ותפוז עד שיהיה חמתה מרובה, וצ"ב מהו הפסול בזה, ועיין ברשב"א שנראה מדבריו בדעת התוס' דסבך שעומד להיות ניטל ולהתפזר פסול לסבך בו [והקשה שם על התוס' דאם כן אין לכתוב בו לשון פסול אלא לשון דאין מסככין בו כמו בגמ' לקמן גבי מיני דברים שריחם רע דאסרו חכמים לסבך ולשון הגמ' דאין מסככין ומשמע מזה דהוא פסול דרבנן עיי"ש] ואין הדברים מובנים דסו"ס הרי אין סבך זה עומד להתפזר שהרי לא נקלש בפועל אלא דאמרינן קלוש ורואים כאילו ניטל אבל בפועל אין חשש ולמה יפסל, וצ"ע. [ולמש"נ לעיל י"ל דכיון דאלמלי קיום העליון יפסל התחתון על כרחנו חשובים כסבך אחד ואין לומר בו קלוש וצ"ע]

שם בגמ' אלא על כרחך נעשו כשפודים וכו' ה"נ וכו' להפ' הראשון בתוס' מתפרש דכיון דעתה סו"ס העליון קיים אין הקורה התחתונה ניטלת ברוח, והיינו שפודים של מתכת שהיא חזקה כמתכת ע"י צירופה לעליונה וכן גבי סבך, [ונראה לפרש טפי דשפודים של מתכת הם חזקים טובא אף שהם דקים, ואף כאן אנו דנים הקורה לא כקורה עבה שחלקה מחוץ לכ' אלא הקורה הדקה שבתוך כ' היא קורה דקה בפ"ע ומדין קלוש ומאי אמרת דאי קלשת לה הרי אינה בריאה לזה התשובה שאנו רואים אותה דקה וחזקה כשפודים על ידי חיזוק שיש לה שאינו מגוף הקורה] ולהפ' השני בתוס' צ"ב מה הדמיון לקורה הרי הסבך סו"ס חמתו מרובה מצילתו ופסול, ועיין שם בחי' הר"ן שהקשה כן לפי זה ומכאן זה דחה שיטה זו ופירש כהפ' הראשון בתוס' דמיירי בצילתו מרובה, ועיין בריטב"א שם שכתב בזה דברים [בד"ה סוכה דיחיד] וצ"ע כוונתו [ולכאורה היה נראה לישב קושית הר"ן ולומר דכיון דמצטרף העליון להשלים כשר התחתון וסברת הגמ' דאף שצריך להעליון מ"מ לא חשיבי כסבך אחד ואפשר לדון בהם קלוש, וצ"ע בכוונת הריטב"א]

73 אך שו"ר דמדברי הר"ן שם משמע דמה דבעינן לקלוש הוא משום דהסבך התחתון הוא חמתה מרובה [ע"י הרוח וכתוס'] וכן בקורה ודקאמר בגמ' מ"ט דכשר וכו' היינו משום דהגמ' כבר ידעה להסברא דלקמן, דוק בדבריו שם ותשכח.

ובדברי התוס' בסוכה דף ב ע"א יש פלא גדול שהקשו לרבא ותירצו דאינו אסור אלא מדרבנן, ותמוה מאוד דפרכת הגמ' מ"ט וכו' מבואר להדיא דבעיקר הדין ראוי למפסלא, וכאן א"א לומר דפשוט להגמ' לפסול משום גזירה דשמא ינטל, וביותר לרבינא דמדרבנן לא אמרינן קלוש הרי מוכרח שיהיה איזה טעם וחסרון בסבך העליון כדי שנאמר דראוי שנכשיר התחתון לבדו מדין קלוש, ואילו לרבה כיון דשלטא עינא הרי אין שום חסרון וגריעותא בסוכה זו, ואף שהעליון מצד עצמו אינו בשליטת העין מה בכך לא גרע תחתון מדפנות מגיעות, וצ"ע ג.

עוד קשה בדבריהם שם שהקשו מדגרסינן בעירובין רבה ולא רבא, והרי בין כך ובין כך קשה מקורת מבוי דלכו"ע משום דלא שלטא ביה עינא הוא, ואמאי ל"מ כשמקצת קורה למטה מכ', וע"כ דכיון שניתן השיעור ניתן ואינו תלוי בטעם ול"ד לאמלתרא, ודברי התוס' צ"ע.

בגמ' רבא אמר זה וזה כשר חלל סוכה תנן וכו' דעת רבא ניתנת להתפרש בשתי דרכים: יעויין בחזו"א שביאר [בסי' קמג באמצע סק"ה] דרבא בא להכריע דמקצת סכך למטה כשר ודייק כן מלשון המשנה, ועם זה למדנו דין נוסף דשיעור הגובה אינו עשרים אלא למעלה מעשרים ולכן סגי שיהיה אותו המקצת בגובה עשרים ולא תוך עשרים, ולפי זה אף לרבא הכל מדין קלוש דאין שום חילוק בהבנת הדין דסוכה למעלה מעשרים בין רבה לרבא.

ואולם יעויין ברשב"א בעירובין שם שמדבריו נראה דרבא חידש בעיקר הדין דסוכה שהיא גבוהה מעשרים דאין כאן שיעור בסכך אלא שיעור בחלל וכל שהחלל הוא עשרים הסוכה כשרה אף אם הסכך גבוה הרבה, ולפי זה אין כאן כלל סכך פסול וסכך כשר אלא הכל כשר. ונראה לפירושו דלרבא אין צורך לקלוש ונעקר לגמרי ספק הגמ' לעיל במקצתו בתוך כ'. ומסתיימת דברי התוס' משמע כהחזו"א דאף לרבא הוא מדין קלוש וסכך דלמעלה מעשרים סכך פסול הוא, ולא כהרשב"א. שהתוס' בסוגיין הקשו מדין קלוש וסתמו ולא פירשו דקושייתם רק לרבה, וכן לקמן בדף ט דנו אי חשיב סכך דלמעלה מעשרים סכך פסול או כשר ולא הזכירו מאום דלרבא ליתא כלל, ומשמע דסברי דאף לרבא הוי שיעור בסכך.

ונראה דמחלוקת ראשונים היא בביאור דברי רבא, שכהרשב"א שכתב דלרבא הכל סכך כשר כתב באו"ז כאן בשם הריב"א דמשום דחללה תנן הכל כשר, וכ"כ ג"כ המאירי בבית הבחירה שם בעירובין [ומשמעות דברי המאירי בחידושי לעירובין היא להיפך וצ"ע] וכ"ה ברבינו יהונתן על הרי"ף שם, ולעומת זאת כבר הערנו שהתוס' בדף ט נתקשו מסוגיא דהוצין דהא איכא סכך פסול ולא תלו הדבר בפלוגתא דאמוראי, ולהדיא ברמב"ן במלחמות לעיל בדף ג ובר"ן לקמן בדף ט שכתבו דהרי"ף לקמן סמך על מה שבסוגיין הכשיר הוצין בצממ"ח שבזה גילה דעתו דסכך דלמעלה מכ' אינו סכך פסול לפסול מה שתחתיו והטעם משום דאינו פסול אלא מחמת גובהו וכו"ר, ומבואר מדבריהם שאלמלי טעמו של ר"ת הוי סכך פסול וזה דלא כהרשב"א. וכן הרא"ש ביאר סוגיין כרבא ומ"מ הקשה לקמן בדף ט דמהוצין מוכח דמהני סכך פסול בהדי סכך כשר. וכן בסוגיין להלן הביא סברת ר"ת דסכך למעלה מכ' אינו סכך פסול כיון שאינו ממין פסול, וכ"ז להדיא שלא כהרשב"א. ונהרמב"ן במלחמות כתב בתו"ד דכשרה בהצטרפות סכך דלמעלה מכ' משום דבע"כ הויא צילתה מרובה מחמתה כדמפורש התם' וכוונתו למאי דאיתא שם בגמ' בע"א דע"כ נעשה צממ"ח והיינו משום קלוש] ובמכתם הביא הקושיא דמצטרף ומחלוקת זו היא יסוד בהבנת פשט סוגיא דידן, והחילוק בהוצין בין צממ"ח לחממ"צ ויתבאר להלן.

שם בגמ' חלל סוכה תנן צ"ב דהא במתני' לא תני חלל אלא סוכה שהיא גבוהה וכו' ובפשיטות צ"ל דרבא סובר ד'סוכה' שהיא גבוהה היינו חללה ודומיא דפחות מעשרה דודאי קאי אחללה ולא על גובה הסכך, וכן שיעורי דפנות הן על חלק הדופן שבתוך החלל. ואולם יעויין בר"ן בריש פרקין שביאר ראית רבא באופ"א דמדלא קתני סוכה שהיא גבוהה מעשרים אלא תני גבוהה למעלה מעשרים משמע דהיינו למעלה מחללה והיינו שהחלל עצמו יותר מכ', ועיין בר"ח שגרסתו במשנה בלא תיבת למעלה, ולדידיה עכצ"ל כמש"נ.

שם בגמ' חלל סוכה תנן התוס' ביארו דלפי זה בסוגיין הוצין יורדין לתוך כ' לאו דוקא אלא עד כ', וכ"ה ברא"ש בסוגיין, והרא"ש בעירובין כתב דכן הוא במקצת סכך בתוך כ' לרבא כשר במגיע עד כ' דלדידיה חלל כ' כשר.⁷⁴

שיטות הראשונים בישוב סוגיא דידן עם הסוגיא בעירובין בסוגיין מבואר דכשהוצין צילתן מרובה מחמתן [תחת לכ'] כשרה ובחממ"צ פסולה, ולדעת הסוברים דסוגיא דהתם מיירי בצממ"ח הרי קשה רישא דידן מהפוסלים התם, ועמדו בזה התוס' כאן ושם ותירצו דהכא לכו"ע עבדינן קלוש.⁷⁵

ולדעת הסוברים דבעירובין מיירי בחממ"צ קשה איפכא מהמכשירים התם בעירובין, ואף בזה עמדו התוס' שם וכתבו די"ל דסוגיא דידן כהפוסלים דהתם או דבהוצים לכו"ע לא אמרינן קלוש. ויעויין בריטב"א ובר"ן כאן שעמדו בשאלה זו וכתבו דההוצין לא שייך בהו כלל דין קלוש כיון שאין להם שום קיום בפני עצמם ותלויים מהסכך העליון [נראה שהתוס' והראשונים נחלקו היאך המציאות דהוצין שהתוס' הבינו שהם ענפים מהסכך ויורדים למטה, ולכן לדידהו הוצין עדיפי ממקצת סכך לפי שיכולים לעמוד בפ"ע. והראשונים וכ"מ ברש"י סברו שהם עלים היורדים מהענפים כפי שמצוי כשמסכים בכפות דקלים, ולכן לדידהו הוצים גריעי שאין להם שום קיום וחשיבות בפ"ע⁷⁶] ועיין בחי' ר"א מן ההר שכתב כן, וביאר עוד דכשהניחו את הסכך לא הניחו את ההוצין לשם סכך. וכוונתו צ"ל שלא הניחום במקום דלמטה מכ' לשם סכך אלא הוא שם הסכך למעלה מכ' וממילא יורדים העלים למטה]

ולדעת רבא דחלל סוכה תנן כתבו התוס' בעירובין בדף ג ריש ע"ב דהוצין יורדים לתוך כ' הוא לאו דוקא ואם מגיעים בדיוק לגובה כ' נמי כשר דלדידיה כל שחללה כ' כשר. ולדעת הרשב"א הסובר דלרבא כל הסכך כשר כיון שחללה כ' ואף בחממ"צ קשה מסוגיין דהכא פסלינן בחממ"צ ואמאי הא חלל סוכה תנן, וראה לשון רש"י בסוגיין שכתב דבצממ"ח כשר משום דמנינן עשרים מהם ולמטה,

74 והרמב"ם בהלכות מבוי פ"ז משבת הביא דברי רבא דחלל תנן אבל בסוכה סתם וצ"ע, וצ"ל כנ"ל שכשצירף הרמב"ם שיעור כ' עם שיעור ז ושיעור י קאי סתמא אחללה, וצ"ע שבהוצין העתיק הגמ' כצורתה שיורדין לתוך כ' ולא עד כ' כמש"כ התוס', ועיין במג"א בסי' תרל"ג סק"ב שנראה מדבריו דלהר"ן בעינן יורדין לתוך כ', וצ"ע כוונתו.

75 ויל"ע בדברי התוס' דידן בסוכה, שהקשו היאך מהני הכא צממ"ח והא אי קלשת וכו', ותמוה סגנון קושייתם שהרי קושיא זו שהקשו אינה קשה להלכה דקיי"ל כרבא [דכ"פ הרי"ף שם כרבא והוא בתראין] ולרבה נמי לא קשיא אלא לרבינא אליבא דלישנא קמא וכמו שפירשו התוס' בעירובין והיאך סתמו כאן קושייתם בפשיטות וצ"ע. ואפשר שהתוס' שכתבו הכא דלא עבדינן קלוש שמא יפול סברי דהכא לכו"ע לא עבדינן קלוש דהתם כשהתחתון מונח ע"ג העליון וכל הסברא היא שמא תפזרנו הרוח בזה פליגי אבל הכא שהוצין תחתונים יורדים מגוף הסכך פשיטא להו דכה"ג כולו מודו או אפשר דכולהו מודו ולהכי הקשו בסגנון זה.

ויש להוכיח כן ממש"כ התוס' דאין לפרש דהתם מיירי כשחמתם מרובה וכו' ומשמע מדבריהם דאי מוקמינן לה כה"ג ניחא, וכן להדיא בתוס' רא"ש כאן שכתב דלפי ר"ת דלקמן ניחא, ותמוה דהרי אדרבה לפי זה קשה טפי דהתם מסקנת ההלכה דכשר אף בחממ"צ והכא פסלינן, ולהנ"ל א"ש היטב דס"ל להתוס' דמהא דפסלינן הכא ליכא לאקשווי כלל, דהכא איכא טעמא דשמא יפול. [ואף התוס' בעירובין כתבו כע"ז בסו"ד אלא דהכא משמע דפשיטא להו כ"כ עד שכתב התוס' בפשיטות דלר"ת ניחא והתם לא פשיטא להו כן]

עוד צ"ע בדעת הר"ן בעירובין שהכריע כפי הראשון של התוס' ולא הזכיר שם כלל מסוגיין [ואפשר אמנם לומר שסובר כהתוס' דבהוצין לכו"ע אמרינן קלוש, אך תמוה שלא הזכיר שם כלל סוגיא דידן, וגם דהר"ן בסוגיין כתב להיפך מדבריו בעירובין וסובר כאן שהסוגיא דהתם מיירי בחממ"צ ובהוצין לכו"ע לא אמרינן קלוש כיון שאין להם שום קיום, ותימה לומר דסותרים דבריו בסברות הפוכות וצ"ע.

⁷⁶ ועלי הלולב נקראים הוצין כדאיתא בגמ' לז ב ובב"ק צו א, וע"ע בתוס' לקמן דף כט ע"ב ד"ה נפרצו וכו', וקצ"ע שכאן פירשו התוס' בע"א.

ומשמע דבאמת בזה גופא נידון הגמ' דהיכא שההוצין חממ"צ אינם גבול הסוכה אלא חשיבי כמאן דליתא ומנינן חללה מעיקר הסכך ומש"כ כשההוצין צממ"ח, וצ"ב מאי שנא ממקצת סכך דסובר רבא דודאי כשר אף בחממ"צ דהא בזה גופא מכשיר התם, וצ"ל דהוצין גריעי כסברת הראשונים לפי שאין להם קיום וחשיבות ולא נעשו לשם סכך ולכך אינם חשובים למעט החלל אלא כשצילתם מרובה.

ועיין באו"ז [בסי' רפב אות א ונדפס בקבצי מפרשים החדשים] שדקדק מלשון רש"י שכתב דמנינן עשרים מהם ולמטה דקאי כרבא דחלל סוכה תנן [ולכן אף אם אין יורדים 'לתוך' עשרים אלא על שפת העשרים נמי כשרה] **והביא שם בשם הריב"א** שביאר דלא שייך להקשות הכא דמצטרף סכך פסול ומשום דלרבא דחלל סוכה תנן הכל סכך כשר וכמש"כ לעיל בשם הרשב"א. ולפי"ז צ"ל דבחמתה מרובה אינם חשובים למעט החלל וכמש"כ לעיל. **ועיין בחי' רבי אברהם מן ההר**. [ולאחולקים על הרשב"א וסברי דרבא נמי משום קלוש מכשר לה אם כן צ"ל דההוצין אינם חשובים סכך כמש"כ הר"ן כאן ולכן א"א לומר בהו קלוש]

ולפי זה נמצא שנחלקו ראשונים בהבנת דין סוגיין דמדברי רש"י משמע וכן מתפרשים הדברים להרשב"א ודעימיה דבצממ"ח כשרה משום דהחלל נחשב מן ההוצין ולמטה ואילו בחממ"צ פסולה כיון שאין ממעטים החלל, **ולהסוברים דאף לרבא** אינו שיעור בחלל אלא בסכך הרי הוצין בצממ"ח כשרים מדין קלוש, ובחממ"צ לא אמרינן קלוש, **וראה בר"ח** שפירש דכשרה בצממ"ח משום דאמרינן דההוצין הם הם הסכך, וזה מתפרש טפי להחולקים על הרשב"א. נוצ"ע בדברי הר"ן שהעתיק פירוש רש"י דמנינן עשרים וכו' והוא סובר כהתוס' להמבואר מדבריו בדף ט גם משמעות לשונו בסוגיין 'משום דחלל סוכה תנן' משמע דהוא נתינת טעם ולא ראיה לחוד, וצ"ע גם דלפי מה שביאר הר"ן ראית רבא מהמשנה לכאורה א"א לומר ע"ד החזו"א ודוק]

בגמ' היתה גבוהה י' וכו' סבר אביי למימר ראה ברש"י שפירש דסובר אביי דכמו דהתם אינם ממעטים החלל גבי כ' ה"נ גבי י', **וזה מתפרש היטב** אי נימא דשיעור כ' הוא בחלל ואז ה"נ נמי בעינן חלל י', **אך לדעת הסוברים** דהתם הוי טעם הפסול משום דבחממ"צ לא אמרינן קלוש קשה מהו הדמיון לשיעור י' דהכא אינו פסול בסכך כלל, וצ"ע. נוביותר קשה למש"כ התוס' בעירובין שם בפשט השני דסוגיא דהתם מיירי בחממ"צ, וכתבו לצדד דסוגיא דהכא אזלה כדעת אמוראי דפסלי התם, ותמוה שהרי התם פסלינן מדרבנן כדמפורש בגמ' ובתוס' ואם כן גבי י' אי אפשר לתפוס לקולא דההוצין אינם סכך ולהכשיר פסול דאורייתא וצ"ע] **ושמא סברי התוס'** דהך גמ' לאו מישך שייכא בדלעיל וסבר אביי למימר היינו מסברא דנפשיה, אבל גם בזה לא ניחא דסו"ס אמאי אין ממעטין ההוצין את החלל. [והתוס' הרי לא ס"ל דהוצין כמאן דליתנייהו שהרי הקשו בעירובין לפירושם השני אמאי פסול הכא הוצין יורדין לתוך כ' בחממ"צ, ולא תירצו כן וצ"ע]

השפ"א נסתפק לדעת אביי בהוצין יורדין לתוך י' וחממ"צ מהו הדין באופן שגם הסכך למעלה חמתו מרובה ורק בצירוף צל ההוצין הסוכה הוי צילתה מרובה אי כשר או לא. **ולכאורה צדדי הספק** הם אי נימא דכיון שאנו צריכים להוצין להכשר סוכה י"ל דא"א לומר דכמאן דליתנייהו דמי, **ולכאורה יש לדון לפסול בפשיטות** שהרי חלל הסוכה הכשר לישיבה אינו אלא תחת ההוצין שאם יוציא ראשו אל בין ההוצין לא יצא שהרי שם אין צל, ואם כן נמצא שאין כאן חלל י'.

ואולם יל"ע לפי זה איפכא בהוצין יורדים לתוך כ' וחממ"צ ואף הסכך לבדו הוא חממ"צ, דלפי זה תוכשר הסוכה דאין בה חלל כ' בהכשר סוכה, וזה חידוש לא שמענוהו, וסתימת הגמ' והפוסקים מורה הפכו, ושמא אף חלל שאין בו הכשר סוכה אבל המיעוט סכך מעליו והוא צריך לדפנות עד למעלה מכ' פוסל הסוכה, וצ"ע.

א"ל רבא הא דירה סרוחה היא דין שיעור עשרה בסוכה מקשינן בגמ' לקמן בע"ב מנא לן, ולמסקנא ילפינן לה לקמן בגמ' בדף ה ע"ב לר"מ מהכרובים שהיו במקדש, ולר"י הלכתא גמירי לה שאין מחיצה פחות מ'. וקשה דבסוגיין משמע דפסול למטה מ' מילתא בטעמא הוא משום דהוי דירה סרוחה. ובפשוטו היה נראה דהאי דינא דהכא דדירה סרוחה דין נוסף הוא בסוכה דבעינן שלא תהא דירה סרוחה מלבד דין שיעור י', וההוצין אינם ממעטים בשיעור י' אבל פוסלים מדין דירה סרוחה, ועיין בפנ"י לקמן בע"ב שתמא על קושית הגמ' דמנ"ל דמאי קשיא תיפו"ל מדין דירה סרוחה דרבא. וכתב בזה דאה"נ אלא דהגמ' בעי לקושטא דמילתא כיון דנ"מ בהא דמחיצה שיעורה י' גם להלכות שבת וגם לסוכה עצמה שצריכה מחיצות י' [כגון שהסכך גבוה הרבה ואין מחיצות מגיעות לסכך דשיעורן בי"ט [מבואר מדברי הפנ"י דיהלפותא בסוגיא שם היא לשיעור המחיצות ולא לשיעור חלל הסוכה, ויל"ע דהתינח לרבי יהודה דיליף לה מהלמ"מ, אבל לר"מ דיליף מכרובים היכי מצי למילף שיעור מחיצות מכרובים הרי לא היה מחיצות שם כלל וסככה הוא דילפינן מינה התם בגמ', ועיין בזה בסוגיא להלן במשי"ת שם] ועיי"ש בפנ"י דרך נוספת בזה.

ועיין בחי' הרע"א [החדשים במועתק מדרו"ח כת"י] שאף הרע"א עמד בקושית הפנ"י, ותירץ דנ"מ בחקק כדאיתא בסוגיא להלן דבסוכה גבוהה ה' טפחים וחקק באמצעה זע"ז ה' טפחים אם דפנות החקק רחוקות מדפנות הסוכה יותר משיעור לבוד הסוכה פסולה, והתם לא הוי דירה סרוחה וכגון דא בעינן למילף מכרובים ומהלכתא.⁷⁷

אך הקשה הרע"א דהגמ' להלן פריך אמתני' מנלן, ואכתי קשה מנא לה להגמ' באמת שיש כאן דין נוסף לפסול גם כה"ג, ודלמא טעמא דמתני' משום דירה סרוחה והניח בצ"ע.

אבל שמענו ליישב עיקר הקושיא דפסול דירה סרוחה אין כלל דפחות מ' הוי דירה סרוחה אלא דאחר שנמסרו שיעורי סוכה הרי זהו השיעור הנדרש לדירתה של סוכה, וכשמתקלקל שיעור זה בהוצין הוי דירה סרוחה ואם היה שיעורה של סוכה בכ' טפחים הרי הוצים היוורדים מכ' היו ממעטים וכן אם היה שיעורה בה' טפחים היה דין דירה סרוחה בהוצין היוורדים מתחת לה' טפחים, ולפי הבנה זו אין מקום כלל לשאלת הפנ"י.⁷⁸ [ויש לדון בזה היכא דאיכא הוצין היוצאים מן הדפנות שהרי אלו אינם ממעטים שיעור גובה, אבל ממעטים שיעור ז' מן הצד דמסתברא לפי זה דפסול משום דירה סרוחה.⁷⁹]

⁷⁷ ולא הובן לן כראוי דברי הרע"א, שדין זה אין בו שום חידוש נוסף על עיקר דין דפנות, דכל סוכה הרי נתחדש שצריכה דפנות של י' טפחים ואפילו גבוהה הרבה סגי לה בי"ט, וטעם הפסול בחקק הוא מפני שאין דפנות החקק מצטרפות עם דפנות הסוכה כיון שרחוקות מהן ג"ט, וסו"ס פסול הסוכה הוא מחמת העדר דפנות, ואם כן מדוע לא פירש הרע"א בפשיטות דדין דפנות הסוכה ילפינן מהתם, וצ"ע.

⁷⁸ אלא שתירוץ זה מיוסד על ההנחה דשיעור י' הוא שיעור בחלל הסוכה שבעינן שיהיו י' ואז ניתן לומר שצריך דירה בכל הי' אך אם הוא שיעור במחיצות א"א לומר כן. אך בלא"ה מוכח כן מהסוגיא דלקמן דיליף לה מכרובים והתם ליכא מחיצות כלל ויתבאר במקומו בע"ה, וראה להלן דיש כמה מקורות דהוי שיעור בדירה עצמה די' ראוי לדירה ולפי זה ודאי דנכון לומר כן דהוצין ממעטין שיעור דירה.

⁷⁹ וקצת סמך לזה ממה שכתבו הריטב"א והר"ן לעיל [בדף ג ע"א] דקיי"ל כב"ש בסוכה קטנה אע"ג דבעלמא סוכה דירת עראי מ"מ בעינן מחזקת ראשו רובו ושולחנו דאל"ה דירה סרוחה היא, וחזינן שהענין של דירה סרוחה אינו בהכרח בגובה הסוכה.

ומיהו עיקר הדין שכתבו בהוצין היוצאים מהצד נכון גם לדעת הפנ"י, שהרי פשוט דבהוצים יורדים למטה מ' אף אם יורדים בחלק מהסוכה פסולה, דבעינן שיהיה גובה י' לכל אורך ורוחב שיעורה, ואם כן ביוצאים מצדהדים אף הם

ואפשר שיש כאן שיטה נוספת בכ"ז, דהנה יעויין ברע"ב במשנה שפירש דין שיעור עשרה משום דירה סרוחה וכבר תמה עליו התו"ט שם דלא זהו טעם שיעור עשרה אלא דין נוסף, ומצאנו בתשובת הרדב"ז [שו"ת רדב"ז מכתב יד - או"ח, יו"ד (חלק ח) סימן א וביאר שם לשון הרמב"ם בריש הלכות סוכה וז"ל] הלכות סוכה [פ"ד ה"א] פתח, שיעור סוכה אין פחות מעשרה טפחים וכו', משום דאמרינן גבי עירוב שאם עשה לקורה צורת פתח אפילו למטה מעשרה או למעלה מעשרים כשרה גבי סוכה לא אמרינן הכי, והיינו דפתח בלשון שלילה, וטעמיה דפחות מעשרה דירה סרוחה היא. עכ"ל. וכן משמע בספר מצוות זמניות⁸⁰ ונראה דהנהו ראשונים סברי דדין דירה סרוחה אינו שיעור בפ"ע אלא שהוא ביאור וגדר בילפוטא מכרובים דחלל פחות מי' אינו חלל וכן לר"י זה גופא למדנו מהלכה דבעינן חלל י' לדירה. ולפי זה צריך לבאר מחלוקת אב"י ור"ב דאב"י סבר דבחממ"צ אינו ממעט את החלל כיון דאינו סכך ממש, וקאמר ליה ר"ב דגבי דין זה גם חממ"צ ממעט דהוא שיעור בחלל הראוי לדירה. ועיין מש"כ להלן בענין נוי סוכה פחות מי' בשם הש"ג ומג"א ודוק] ומיהו סתימת דברי שאר רבותינו הראשונים לא משמע כן, שהביאו כולם דין דירה סרוחה רק לגבי הוצין ולא הזכירו טעם זה בעיקר השיעור די' טפחים.

בשיטת הרמב"ם בפסול דירה סרוחה עיין ברמב"ם בריש פ"ה מסוכה שהביא שם דין הוצין ביחד עם דיני מיני סכך שאין מסככין בהם לכתחילה, וכתב שיש לזהר שלא לסכך באופן שהוצין יורדים למטה מי' ולמדו הראשונים מדבריו [ראה בריטב"א מאירי ורבי אברהם מן ההר] דסובר הרמב"ם דבדיעבד כשר בהוצין יורדים והוא דין לכתחילה בלבד כדי שלא יעזוב סוכתו.

ונראה שנחלקו הראשונים בהבנת דינו של הרמב"ם: יעויין בחי' רבי אברהם מן ההר שכתב שיש שתמהו מדוע השמיט הרמב"ם לדין סוגיא דידן דפסולה משום דירה סרוחה, וכתב הראמ"ה שהרמב"ם כלל לא השמיט דינו של ר"ב אלא כתבו בדבריו הנ"ל דיש להזהר וכו'. ומבואר דהנך ראשונים סברי שהרמב"ם לא הביא כלל את דינו של ר"ב ומש"כ הרמב"ם דלכתחילה אין לישב בסוכה כזו הוא מסביר או ממקור אחר, והטעם לזה משום דמשמעות הסוגיא להדיא דלר"ב הסוכה פסולה, הא אב"י כשרה קאמר ולא אמר דמותר לישב בה, ואם כן כשהשיגו ר"ב דדירה סרוחה היא היינו דלכך חולק על אב"י הסובר שהסוכה כשרה. ועיין בראמ"ה שביאר דר"ב נמי לא פסל לה, אלא דהשיב לאב"י דלכתחילה אסור לעשות כן. וכן כתבו גם המכתם המאירי [כאן] ורבנו מנחם [בפ"ה ה"א] שהרמב"ם פירש דינו של ר"ב לכתחילה.

ועיין בחידושי הגר"ז בהל' סוכה שביאר בשיטת הרמב"ם והחולקים עליו דיעויין בסוגיא לקמן בדף כא ע"ב דפליגי רבנן ורבי יהודה בסוכה על גבי המטה דר"י פוסל ורבנן מכשירים והתוס' שם פירשו בשם הירושלמי דמחלוקתם היא כשאין בין המטה לסכך עשרה ופוסל רבי יהודה משום דהוי דירת עראי [וביאר הגר"ז דאין פסול גובה עשרה בעצם משום דהמטה לא בטלה לסוכה ולכן פסולה הוא רק משום עראי]

ממעטים גובה י' במקומם ומה לי אם יורדים מהסכך או מהדפנות. ושמא נאמר דהוא הלכה דוקא בסכך שיהיה באופן הראוי לדירה, וצ"ע. ועיין במש"נ בפנים בדברי הראשונים דבנוי סוכה ליכא פסול דירה סרוחה ודוק.

ולעיקר היסוד שכתבנו דשיעור הדירה סרוחה הוא לעולם לפי שיעור הדירה שהצריכה תורה, יש להביא קצת דמיון לזה מדברי הראשונים בב"ב [רמב"ן ורשב"א בב"ב דף צח] שביארו לדעת רבי עקיבא דהמקבל על עצמו לבנות בית לחברו בונה ארבע על שש ואע"ג דבעלמא בדע"ד יש לו שם בית מ"מ הוי דירה סרוחה ואין דעת בני אדם בכך, והיינו דביחס לחשיבות בית הוי דירה סרוחה בפחות משש אמות [אף דלגבי סוכה הוי סוכה גדולה וכשרה אף לרבי דבעי דירת קבע] אך ביחס לדיורי עראי של סוכה שיעור דירה סרוחה הוא בפחות מי"ט על ז"ט.

⁸⁰ הנדמ"ח מכת"י והוא לר"י מטוליטולה תלמיד הרא"ש.

שאינה ראויה לדירה] ויעויין שם ברא"ש שהקשה דאם כן מאי טעמייהו דרבנן הרי דירה סרוחה היא [ואף מדברי הרא"ש מדוקדק היטב דליכא כאן חסרון בעצם בשיעור עשרה אלא רק משום דירה סרוחה וכהוצין הוקשה לון ולכן חידש הרא"ש דרבנן לא פליגי אר"י ולפרושי דת"ק בא, ולכן פסק הרא"ש כר"י.

וביאר הגרי"ז דהרמב"ם חולק על הרא"ש ומבאר דפסול דירה סרוחה שייך רק לרבי יהודה אך לרבנן ליכא פסול דירה בחפצא דהסוכה ולכן הסוכה כשרה ורק לרבי יהודה פסולה. [ולמד כן גם מדברי הפיה"מ להרמב"ם שם שכתב להדיא דרבנן ור"י פליגי בדירת עראי ודירת קבע, -אף שאמנם אין הכרח כלל שהרמב"ם פירש פלוגתייהו באופן דליכא עשרה מהמטה וכהתוס', וי"ל דפירשה כרש"י שם בענין אחר-] ולכן פוסק הרמב"ם דדירה סרוחה כשרה בדיעבד. **וביאר הגרי"ז שהרמב"ם כתב דין זה בכלל הלכות הסיכוך** לכתחילה וגם ביאר הטעם דבעינן שלא יהיה הוצין כדי שלא יצר לו בישיבתו, מפני דלדין דקיי"ל דירת עראי בעינן אינו דין כלל בהלכות עשיית הסוכה אלא דין בישיבת הסוכה שצריך לישוב בה לכתחילה באופן שלא תהא הדירה סרוחה, ורק למ"ד דירת קבע בעינן נפסלת בכך הסוכה.⁸¹

ומדברי הגרי"ז נראה שפירש כהנך ראשונים שהובאו בחי' הראמ"ה, דודאי רבא דפסל בדיעבד נמי פסל והרמב"ם לא פסק כרבא, אלא שהגרי"ז ביאר טעם הדברים דרבא סובר כן משום דס"ל כרבי יהודה, והרמב"ם פסק כרבנן, וגם לדרכו נוחא היטב שדינו של הרמב"ם עצמו אף הוא מקורו מסוגיא דידן, דכמו דלרבי יהודה מטעם זה פסולה הסוכה ה"נ לרבנן לכתחילה אין לישוב בה. **אמנם קצ"ע** להעמיד דברי רבא וסתם סוגיא דידן בשיטת רבי יהודה ודלא כהלכתא ונגד סתם משנה בכל מקום כרבנן, ואין שום מקור בגמ' דרבא פוסק כרבי יהודה.

יעויין בגמ' להלן [דף י ע"ב] דאיתא התם דנויי סוכה אינם ממעטים מגובה י' וצ"ב מאי שנא מהוצין, **ועיי"ש בתוס' שכתבו דכיון דעשאם לנוי אינם דומים להוצין**, ובפשטות כוונתם דכה"ג אינו בכלל דירה סרוחה כיון שהוא נוי הסוכה, והדברים צ"ב. **ויעויין במאירי שם** [בדף יא ע"א] **שכתב וז"ל** נויי סוכה היורדים לתוך עשרה אין ממעטין שהנוי שלהם מפקיע שם דירה סרוחה מהם. **עכ"ל**. **ויעויין בתשובת הרשב"א** [ח"א סי' נון] שביאר וז"ל כל שהוא לנוי אינו סרחון. וכל שהוא סרחון אינו נוי. ואם בעל הסוכה קץ בהן מי הזקיקו לעטרה בכך. ואינו דומה להוצין היורדין ממילא למטה מעשרה דאנן סהדי דנפשו קצה בהן. עכ"ל.

ואולם בשלטי גבורים כתב בשם הרי"ז דהטעם שנויין אינם פוסלים משום דאינם חשובים אהל וכ"ה **גם במג"א בס' תרלד סק"ז** שכתב על דין השו"ע דנויין אינם ממעטין ז'ה"ה כל דבר שאינו חשוב אהל. **והדברים צ"ב** דמה ענין אהל אצל דירה סרוחה, ולכאורה נראה מדבריהם דסברי דדירה סרוחה הוא נמי שיעור בסוכה דכל שגובה אהל הסוכה פחות מ' פסול והוצין אף דאינם ממעטים החלל מ"מ יש להם שם אהל, וצ"ע

בגמ' היתה גבוהה וכו' איצטבא ראה ברש"י שכתב דכל הסוכה כשרה אף מעבר לאיצטבא משום דהוי כפסל היוצא מן הסוכה דמכשר לכולה סוכה, **ומלשון רש"י משמע** דפסול למעלה מכ' פסול בדפנות הוא שכתב דיש לה הכשר דפנות בדופן האמצעי וכן בשאר דפנות עד רוחב האיצטבא וכו' והשאר כשר מדין פסל ומשמע דהדין פסל מכשר לדפנות נוכ"נ מדברי רש"י להלן גבי דופן עקומה שנראה שבא לבאר מדוע חשיב ע"י דופן עקומה כדופן פחות מכ' ויתבאר במקומו] **אך יש בזה סתירות בדברי רש"י ויתבאר בע"ה להלן ב'הרחבת דברים בגדר פסול סוכה למעלה מכ'.**

⁸¹ וראה בהערה לעיל שהובאו דברי הראשונים דסוכת וע"י דירה סרוחה היא ולכן פסקינן בזה כב"ש. ויתכן לדון ולחדש לדרך הגרי"ז דאף לבית הלל לכתחילה לא ישב אדם בסוכת וע"י דהא הוי דירה סרוחה.

עיין ברא"ש שהביא קושית הרי"ד. שהקשה דדוקא התם דאיכא הכשר דפנות אלא דלא מוכחא מילתא כולי האי מהני דין פסל אבל הכא הא לית לה הכשר והוי כסכך פסול ושפודין של ברזל שלא יועיל להם דין פסל. [נדע כי רבינו ישעיה שהביא הרא"ש הוא הרי"ד והדברים שהובאו ברא"ש מקורם בספק פסקי הרי"ד בסוגיין]

ומדברי הרי"ד אנו למדים שסובר שלא נאמר דין פסל אלא במקום שיש לו הכשר דפנות אלא דלא מוכחא מילתא, והדברים טעונים ביאור דאם יש הכשר דפנות מדוע בעינן כלל לדין פסל, ומהו ענין זה דלא מוכחא מילתא, **וראה ברא"ש להלן** שביאר דכיון שלא המשיך דופן השלישית על פני כולה [נאף שעשאה יותר מהשיעור הנצרך להכשיר את הסוכה] הרי גלי אדעתיה שההמשך אינו מהסוכה, **וכעין זה מבואר ברש"י להלן בסוגיא שם.** ולפי זה יש לפרש גם בדברי הרי"ד כן דכיון שיש הכר במה שהפסיק את הדופן לא הוי הפסל חלק מהסוכה, ודין פסל הוא להכשיר ולצרף חלק זה על הסוכה להיותו בכלל הכשר הדפנות. **ואולם בדברי הרי"ד עצמו** [לקמן בסוגיא דפסל] משמע באופן אחר שכתב שם בביאור החידוש דפסל 'מהו דתימא הואיל ושלם סככא אפלגיה דדופן האי לחודיה קאי, קמ"ל. עכ"ל. ונראה כוונתו דהפסל הוא הקנים היוצאים מן הסכך לפני הסוכה [דומיא דהשיטה האחרת בגמ' שם גבי קנים היוצאים לאחר סוכה] אבל אינם מסוככים כראוי בשתי וערב אלא על ידי הקנים היוצאים לפני הסוכה יש כאן סיכוך שצילתו מרובה, אך אינו מגוף הסיכוך השלם. **וכן מבואר בפסקי הרי"א** [נסוף ה"ט] דמיירי בקנים היוצאים מן הסוכה ונראים חלוקים מהסוכה.

והרא"ש הוסיף להקשות אחר שהביא כ"ד הרי"ד הוסיף קושיא מדיליה דהכא לא נימא שהחפירה כמאן דמליא, **וביאר הרא"ש שיטת רש"י** דאף התם ליכא הכשר דפנות כיון דגלי דעתיה וכו' ומ"מ כשר ואף הכא הוא כן והוכיח דמהני דין פסל גם בסכך מההיא דחמתה מרובה במיעוטה וכתב דלא דמי לסכך פסול וכפירוש ר"ת דסכך למעלה מכ' לא הוי סכך פסול.

ודברי הרי"ד והרא"ש צריכים ביאור טובא: **חדא** שהרי"ד פתח קושיתו דהתם איכא הכשר דפנות וכו' וסיים דהכא הסכך פסול, ואם עיקר קושיתו היא משום דסכך למעלה מכ' פסול הוא כשפודים שברזל מדוע הוצרך להקדים דהתם איכא הכשר דפנות. **ודברי הרא"ש אף הם מוקשים**, שהרי סוף דבר תירוצו על קושית הרי"ד הוא מש"כ בסוף דבריו דהכא לא מקרי סכך פסול, וכיון שכן אינו מובן סדר דברי הרא"ש שאחר שהביא את דברי הרי"ד הוסיף קושיא מדיליה על רש"י, תירצה וחזר לתרץ קושית הרי"ד, ומדוע לא ביאר מיד את תירוצו על קושית הרי"ד. **גם לא נתפרש בדברי הרא"ש** מה תירץ על קושיתו דכיון דלא מסתבר לומר חפירה כמאן דמליא סו"ס היאך יועיל כאן דין פסל הרי מקום הפסל הוא למעלה מכ', וכן קשה התם דאם אין לפסל כי אם דופן אחת מדוע באמת מוכשר הוא לשבת בו בבסוכה עצמה.

ולכאורה נראה שבאמת הרי"ד שאל שתי שאלות, האחת דלא מהני פסל אלא למקום שיש לו הכשר דפנות ומשא"כ הכא שהוא למעלה מכ', ועוד הקשה דלסכך פסול ודאי לא יועיל דין פסל ואטו יכשיר פסל שפודים של ברזל.

והרא"ש הוסיף לשאול דלא מצאנו דין פסל אלא למחיצה שלישית, **וביאר בדעת רש"י** דבאמת דין פסל מועיל אף היכא דליכא הכשר דפנות וממילא לא קשה לא קושית הרי"ד הראשונה ולא קושית הרא"ש, ועל קושית הרי"ד השנית תירץ עפ"י ר"ת, כך נראה לכאורה צורת הפשט בדברי הרא"ש, ואמנם הדברים טעונים ביאור. **ולפי זה** לכאורה נראה דלמסקנת הרא"ש הכשר הפסל אינו משום דחפירה כמאן דמליא אלא דדין פסל מכשיר גם היכא דליכא הכשר דפנות.

ועיין בקרב"נ שהקשה בדבריו רש"י עצמו מבואר הכשר הפסל דלא כהרא"ש שכתב לקמן בסוגיא דפסל שהפסל כשר מדין שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, **ואם כן הכא** דליכא הכשר מחיצות מדוע כשר הפסל. **ועיין בקה"י** [סי' ג] שעמד בקושיא זו **וביאר הקה"י** בגדר דין פסל לרש"י דכיון שמקום הפסל נטפל ונגרר אל הסוכה אנו רואים המחיצות כאילו הן נמשכות גם למקום הפסל, וה"נ הכא חזינן להאיצטבא כאילו היא ממשיכה בכל הסוכה. וכמש"כ הרא"ש בקושיתו, **ויעויין במאירי** שכתב אף הוא כרש"י דכל הסוכה כשרה מדין פסל וביאר וז"ל וישנין אף במקום שאין בו אצטבא כדין פסל היוצא מן הסוכה וכו', ופירושו בקנים היוצאים מסכך הסכה לפני הסוכה ודופן אחת נמשכת עמהם ואף על פי שאין בה דפנות בכל הצורך מפני שאנו רואין כל הדפנות כנגררות אחר אותו הפסל כך אנו רואים האצטבא כאלו מתפשטת בכל הסוכה וכו' עכ"ל. **ולמדנו מדבריו** שמפרש דין הפסל כאן כפי שלמד הרא"ש בקושיא שהחפירה כמאן דמליא והאיצטבא מתפשטת על כל הסוכה. **וכן כתב גם רבינו מנוח** [בהל' סוכה פרק ד הי"ד] 'הלכך כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה דהאצטבא חשיבין כאלו היא נמשכת לכל הסוכה וכן דעת רש"י וכו' עכ"ל. **הרי מבואר בדבריו הראשונים** ענין זה בפסל דסוגיין.

ולדרך זו חידש הקה"י דהפסל כשר רק כאשר ראשו ורובו של היושב הם מעל גובה האיצטבא דהכשר הפסל הוא מפני שהאיצטבא כמאן דמליא וזה מכשיר האויר שמעל גובה האיצטבא אבל מה שלמטה לא יוכשר כלל בדין פסל שאי אפשר להכשיר מדין פסל אלא במקום שהדפנות מתפשטות לשם.

ודע כי הביאור שכתב הקה"י בדין פסל אינו מתאים כלל עם שיטת רבינו ישעיה דמדבריו רבינו ישעיה מבואר דדין פסל הוא בתולדה ממה שהפסל הוא בתוך הכשר הדפנות ורק דבעינן לדין פסל משום דלא מוכחא מילתא, **אך הקה"י ביאר** דיסוד דין פסל משום שהוא מן הסוכה דהוא מקום הטפל לסוכה, אלא דבזה לבד לא סגי להכשירו ובדין פסל נתחדש דכיון שהוא נטפל לסוכה רואים מחיצות הסוכה כאילו הן נמשכות ונגררות אל מקום פסל וה"ה בריצפת האיצטבא, **ומפשטות לשון הרא"ש** נראה דאין צורך בדין פסל לחידוש נוסף זה ועצם מה שהפסל הוא פסל היוצא מן הסוכה מכשירו אף בלא היקף דפנות וה"ה דאין צורך לומר ריצטבא כמאן דמליא, ולפי זה להרא"ש אפשר לשבת גם בעומק מתחת גובה האיצטבא. **ויעויין ברא"ש להלן** [בסי' לו] שכתב בדין סוכה העשויה כמין צריך וביאר דמיירי כשיש בה גובה עשרה ברוחב זע"ז, והוסיף הרא"ש דאפשר שכשרה הסוכה אף בשיפועה במקום שאין בה גובה י' מדין פסל היוצא מן הסוכה, **ומוכח מדבריו** שדין פסל מכשיר גם במקום דליכא הכשר סוכה, שהרי מקום זה שאין בו גובה עשרה לא יועיל בו גרירת הדפנות ומילוי החפירה דסו"ס אין בו גובה י', **ונראה שהרא"ש לשיטתו** שסובר בסוגיין שדין פסל הוא להכשיר כל היוצא מן הסוכה ונטפל אל הסוכה אף שאין לו הכשר מצד עצמו, ובלבד שלא יהיה הסכך עצמו פסול.

ויעויין בקרב"נ שהקשה בסתירת דברי הרא"ש מדבריו לקמן [בסי' לו] גבי החוטט בגדיש לעשות לו סוכה, דאם יש שם מעיקרא חלל זע"ז בגובה טפח כשרה הסוכה ולא הוי בדין תולמ"ה, **וכתב הרא"ש שם בשם הראב"ה** דאם חטט והמשיך את הסוכה אל תוך הגדיש הרי מה שחטט פסול בדין תולמ"ה, ולא אמרינן בזה דין פסל היוצא מן הסוכה כיון דלא מימשכא חדא דופן בהדה. **וקשה** דהרי כאן הכשיר הרא"ש אף בלא הכשר דפנות, ועיין שם מש"כ לבאר בדעת הרא"ש.⁸²

⁸² ואין משמע כלל בלשון הרא"ש כביאור הקרב"נ, אך נראה ליישב הקושיא דאף דלהרא"ש בפסל עצמו לא בעינן הכשר דפנות אבל סו"ס מפורש בגמ' דבעינן מימשכא חד דופן בהדה, ומשום דכל עיקר דין פסל להיות נטפל אל הסוכה הוא היכא דיש לכל הפחות דופן אחת המכשרת את הפסל

ואולם עיקר דברי הרא"ש שם אינם מובנים שהרי יש שם שתי דפנות ממשיכות לתוך הפסל ומדוע לא יוכשר מקום החטט מדין פסל, ועיין במג"א [בסי' תרלה סק"ג] שביאר דברי הרא"ש וכתב וז"ל ולא הוי כפסל וכו' דהא לא ממשכא חד דופן בהדה [טור] פירוש חד דופן עם סכך כשר הזה סכך פסול הוא. עכ"ל. ועיין בביאור הגר"א שם שציין לדברי המג"א לעיל [בסי' תרלג] שביאר הכשר הפסל בסוגיין משום דהסכך שחוץ לאיצטבא סכך כשר הוא וכמש"כ הרא"ש, וכוונת הגר"א דסכך שפסולו בדין תולמ"ה חשיב כסכך פסול בעצמו ולכן לא שייך בו דין פסל. ועיין בהגהת הרע"א [בריש סי' תרכח] שביאר דסכך עליון הפסול בדין תולמ"ה פוסל הסכך שתחתיו בדין צירוף סכך פסול ולא דמי לסכך למעלה מכ' שהכשיר ר"ת כדמוכח בסי' תרלה דלא אמרינן ביה דין פסל ומשום דהסכך פסול. הרי דרבותינו המג"א הגר"א והרע"א פירשו כולם טעם הפסול משום דהסכך בעצמו פסול, ולפי זה לא קשה כלל קושית הקרב"נ.⁸³

בגמ' איצטבא מן הצד וכו' מחלוקת הראשונים בגדר דין דופן עקומה - עיין ברש"י לקמן בדף יט ע"א שהביא שיש שפירשו דר"ע פירשו שאנו רואים הדופן כאילו נתקרבה והגיע עד הסכך והקשה רש"י על פירוש זה דאם כן אף אם מרוחקות מהסכך ויש אויר בין הדפנות לבין הסכך נימא דר"ע ואמאי פסולה הסוכה כה"ג. ולכן ביאר רש"י דגדר ההלכה הוא דאנו רואים את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מהדופן והדופן מתעקמת והולכת עד סכך הכשר, ובפי' רבינו נסים גאון בעירובין בדף ד ע"ב משמע כהפי' הראשון, וכן בבה"ג [הל' סוכה סי' יד] וכ"ה במאירי בשם י"מ ובתוס' רא"ש כאן [ולחיפך מדבריו בפסקים, וראה להלן בדעת הרמב"ם]

וראה ברש"י כאן שפירש דהדפנות מגיעות עד הסכך כשר וזהו גובה חללה ומתפרש כוונתו על דרכו להלן דהסכך הוא כחלק מהדופן וכיון שכן והרי ראש הדופן כלה על שפת האיצטבא ונמצא שגובה הדופן פחות מכ'.

ואולם יעויין בריטב"א כאן שהביא בשם רש"י שענין דופן עקומה כאן הוא שהדופן מתקרב בסופו לאיצטבא, [וכתב בשם רש"י דמטעם זה מותר להשתמש במקום שחוץ לאיצטבא וראה להלן] ואין הדברים מתאימים עם דברי רש"י שלפנינו, וכפה"נ שהיתה לפני הריטב"א מהדורא אחרת של פירוש רש"י, ועיין גם בתוס' רא"ש כאן שגם מדבריו נראה כן בדעת רש"י. ועיין בפי' הריב"ן למסכתין ששם כתוב להדיא ע"ד הריטב"א שהדופן מתקרבת, וכן להלן [במשנה בדף יט] מבואר שם שענין דופ"ע הוא שרואים את הדופן כאילו היא מתקרבת, ויישב הריב"ן שם את קושית רש"י דאם כן באויר נמי נימא הכי, וביאר דבאויר לא אמרינן דופן עקומה מפני שהוא פירצה בסכך, עיי"ש.⁸⁴

ורבותינו הראשונים דנו האם מותר לישיב תחת הסכך שמחוץ איצטבא, ויש מהם שתלו נידון זה בגדר דין דופ"ע וכמו שיתבאר: יעויין בר"ן שכתב דאם דופ"ע ענינה הוא שאנו רואים את הסכך כאילו הוא דופן פשיטא דאסור לישיב תחת הסכך שהרי הוא כדופן, אבל אם דופן עקומה ענינה הוא שהדופן

⁸³ וקשה לירד לסוף דעתו של הקרב"נ שנראה דפירש דברי הרא"ש כפשוטם דלא מימשכא חד דופן וכו' והרי איכא התם היקף שלם של דפנות בין לסוכה ובין לפסל ואין הפסול אלא משום תולמ"ה שהוא פסול בסכך, ומיהו לשון הרא"ש דחוק מאוד לפירוש המג"א ושאר אחרונים, וצ"ע.

⁸⁴ ופי' זה לא ברור מקורו אבל הוא מבית מדרשו של רש"י או מהדו"ק לרש"י, ועיין בהקדמת המגיה שם שציין כמה מקומות במסכתין שהריטב"א מביא בשם רש"י ונמצאים הדברים בפי' הנ"ל, ומיהו מש"כ הריטב"א כאן בשם רש"י דמותר לישיב תחת הסכך ליתא בפי' זה. ועיין עוד ברש"י להלן [בדף יט ע"ב ד"ה מן הצד וכו'] שמשמע מדבריו שם דדין דופ"ע הוא לקרב הדופן, וכן משמע להדיא ברש"י להלן [בדף טו ע"א ד"ה ר"מ] ואפשר דהתם הוא ממהדו' קמא דרש"י, וצ"ע.

מתקרבת אל הסכך אפשר דשרי לישב שם מדין פסל היוצא מן הסוכה לפירוש רש"י לעיל דמכשיר היוצא מן האיצטבא מדין פסל. [אך לדינא חולק הר"ן על רש"י לעיל ולכן כתב דגם כאן אין לישב שם] ולא נתפרש בדברי הר"ן מדוע פשיטא ליה דאם הסכך חשוב כדופן אין לישב שם ומדוע לא נימא דהוי גם דופן וגם סכך, וע"ע להלן בשי' הרא"ש ובקושית המג"א מדין סוכה העשויה כמין צריף.

ויעויין בריטב"א שכתב בשם רש"י שהדופן מתקרבת ומותר לישב שם, וחלק עליו וביאר דין דופ"ע דהסכך הוא מהדופן ולפיכך אסור לישב שם. **וקרובים דברי הריטב"א לדברי הר"ן, אבל בריטב"א משמע** דלהצד שהדופן מתקרבת מותר לישב שם מעיקר הדין ולא מדין פסל בלחוד.⁸⁵

ואולם יעויין בתוס' רא"ש שכתב דאין להשתמש תחת הסכך 'דכיון דאמרינן דו"ע הרי הדופן מפסקת בין כנגד האיצטבא ובין חוץ לאיצטבא כנ"ל וכן נראה מרש"י. עכ"ל ומבואר דהבין דין דו"ע שהדופן מתקרבת ומ"מ אסור להשתמש משום דאדרבה אם אנו רואים את הדופן כאילו היא סמוכה לאיצטבא הרי היא חוצצת בינה לבין הסכך דלמעלה מכ'.

ונמצאנו למדים דלהצד שהדופן מתקרבת יש כאן שלש שיטות בראשונים: שיטת הריטב"א דמותר לישב שם, שיטת הר"ן דהוא תלוי בדין פסל, ושיטת התוס' רא"ש דא"א לישב שם דכיון שהדופן מתקרבת ע"כ הסכך הזה הוא מחוץ לסוכה. **ויתכן דמחלוקת הריטב"א והתוס' רא"ש תלויה בהבנת הדין שהדופן מתקרבת וכמו שיתבאר להלן.**

וראה ברא"ש בפסקים שהעתיק דברי רש"י שלפנינו וכתב דאין להשתמש תחת הסכך"פ משום דכיון שחשבנוהו לחלק מהדופן הרי אינו יכול ליחשב כסכך. וזה כמש"כ הריטב"א והר"ן. **וצ"ע בסתירת דבריו** בגדר דופ"ע דבפסקים משמע שהיא מתעקמת ובתוס' רא"ש משמע שהיא מתקרבת. ויתבאר עוד להלן.

ובעיקר סברת הרא"ש [בפסקיו] והראשונים דכיון דהסכך חשיב דופן א"א להשתמש תחתיו **עיין במג"א** [בסי' תרל"ג סק"ו] **שהקשה בסתירת דברי הרא"ש והשו"ע** דהרא"ש כתב בסוגיא דסוכה כמין צריף [לקמן בסי' לו ונפסק בטוש"ע סוסי' תרלא] דאם עשה סוכה כמין צריף שסככה יורד בשיפוע עד לארץ שרי לישתמש תחת הסכך אף במקום שאין בו גובה י' ומדין פסל וקשה דהרי התם על כרחו מחשיב הסכך הזה לדופן והיאך משתמש תחתיו **ועיי"ש במג"א שתירץ** דהתם חשיב כאילו כולו אהל, וצ"ע כוונתו בזה. [ולכאורה כוונתו למ"ש הרא"ש שם דמהני מדין שפועי אהלים כאהלים אבל אינו מובן דסו"ס בלא סכך זה הרי ליכא מחיצות וגם דהרא"ש בתחילת דבריו הכשירו מדין פסל ולא מדין שיפועי אהלים וצ"ע ובירור בזה] **ועוד דן שם המג"א** מהא דאיתא בשו"ע דסכך פסול אינו פוסל באמצע אלא כשמרוחק ד"א מכל צד דאל"ה נידון כדופן עקומה.⁸⁶

בצורת עיקום הדופן להשיטות השונות בסוגיין: מצינו בדברי רבותינו הראשונים כמה דרכים בצורת דין דופ"ע בסוגיין וכמושי"ת: **לשיטת רש"י ודעימיה** דהסכך חשוב כחלק מהדופן אם כן בפשטות גם כאן רואים את הסכך שהוא למעלה מכ' כאילו הוא חלק מהדופן ועל ידי זה כלה הדון מעל האיצטבא וזה

⁸⁵ כך משמע מסתימת לשונו וגם דלעיל הכריע הריטב"א דלא כרש"י בדין פסל, וכאן כשחלק על רש"י לא הוסיף להקשות עוד דאף לרש"י [המובא בריטב"א] שהדופן מתקרבת יש לאסור משום דליכא דין פסל למעלה מכ'.

⁸⁶ והוקשה להמג"א דאם כן היאך יושב בסכך שמעבר לסכך פסול הרי מחשיבו לדופן וכתב המג"א דא"י אבל הרי היושב שם אינו צריך להדין דו"ע כדי להכשיר אלא היושב בצד השני וכ"א דן הסוכה כפי רצונו ועיי"ש עוד בשעה"צ סקכ"ג.

גובהה וכמש"כ רש"י. אבל יעויין בתורי"ד כאן שביאר הצריכותא בגמ' להלן דמהו דתימא וכו' דלא חזיא לדופן וכו' וז"ל פי' שקרקע עולם מפסיק בין הדופן ובין האצטבא ואין לומר בקרקע עולם שנעשה ממנו דופן עקומה קמ"ל דאמרינן. עכ"ל. ומשמע מדבריו שהדופ"ע הכא הוא בקרקע הסוכה, והיינו דאנו רואים הקרקע המבדלת בין הדופן לבין האצטבא כאילו היא חלק מהדופן וצ"ל דהיא עולה גם על דופן האצטבא עד רצפתה. ויל"ע מדוע לא פירש כפשוטו שהסכך למעלה מכ' הוא המצטרף אל הדופן וכפי' רש"י, וצ"ע.⁸⁷

ואף להצד שרואים הדופן כאילו מתקרבת נראה שיש בזה כמה דרכים בדברי הראשונים הכא והתם. ראה ברש"י להלן [במשנה בדף יז] שכתב וז"ל ואיני מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר, ומוציא את הפסול מן הסוכה וכו' עכ"ל.

ומשמע מדבריו שהעיקום נעשה בחלק העליון של הדופן דרואים הדופן כאילו היא עקומה מתחתיתה והולכת באלכסון עד שראשה מגיע אל הסכך כשר כזה: ולפי זה יש ללמוד מדברי רש"י דהפסול בדפנות שאינן סמוכות לסכך הוא מחמת שראשן אינו סמוך לסכך אבל אין צריך שחלק התחתון של הדופן יהיה צמוד לדופן הסוכה ולכן דופן שהיא עשויה באלכסון ועקומה כך שראשה מגיע לסכך ורגלי הדופן רחוקות מן הסוכה [ומקום הדפנות אינו כשר לשבת בו ואף למכשירין בסוכה כמין צריך דהכא ודאי אסור היכא שהוא מסכ"פ] דאל"כ לא יועיל עיקום ראש הדופן.

אך מלשון הבה"ג והתוס' רא"ש כאן שכתבו כולם שהדופן מתקרבת לדון משמע טפי דרואים את כל הדופן כאילו היא מתקרבת לאצטבא, וכן משמע להדיא ברמב"ם שכתב דרואים את הדופן כאילו נוגעת באצטבא וזה בהכרח מתיחס לחלקה התחתון של הדופן. ויל"ע לדרך זו מדוע מכונה היא בשום דופן עקומה הרי אין כאן ענין עיקום כלל. ושמא יש לחלק דהתם בסוגיא סגי במה שיעקם ראש הדופן עד שיגיע לסכך אבל כאן סו"ס הדופן כבונה יותר מכ' אמה, ולכן פירשו דרואים את הדופן כולה כאילו מתקרבת ונוגעת באצטבא ואז היא עצמה פחותה מכ' אמה.⁸⁸

ויש מקום עיון בדברי הריטב"א כאן שכתב בשם רש"י וז"ל ופי' רש"י שדופן עקומה לפי שדרך כותלים להתעקם פחות מארבע אמות דינו כסכך גמור ומותר להשתמש תחתיו שרואין כאילו נתקרב הדופן בסופו לאצטבא והיה הסכך למטה מעשרים וכו' עכ"ל. [וכן משמע בפי' הריב"ן שהובא לעיל]

ומש"כ הריטב"א דרואים כאילו נתקרב בסופו לכאורה כוונתו שהחלק התחתון של הדופן מתקרב לאצטבא כזה: עולם אלא דהתם כמובן ועל ידי זה הוי הסכך למטה מי' כיון שאין מודדין מהסכך לקרקע לדופן האלכסונית, ולכאורה נראה שדוקא הכא מתפרש כן הענין, לא יועיל הדבר אם תתעקם הדופן באופן כזה, רק דהתם מעקמים

⁸⁷ ושמא סובר הר"ד דזה לא יהני דסו"ס גובה הדופן למעלה מכ' ולכן סובר דרואים גם הסכך וגם הדופן והקרקע ודופן האצטבא כאילו כולן חלק מהדופן וזה דומה לדופן בעלמא פחות מעשרים שכוללת חוצה ויש בבליטתה חלל עשרים דזה אינו פוסל הסוכה. אך לשון התורי"ד לא משמע כן שביאר הצריכותא דהכא קרקע עולם מפסיק בין הסוכה לדופן וכוונתו דהקרקע דהתם שיש מעליה סכך פסול אינה קרקע עולם והכא הוי קרקע עולם, והדבר צריך פירוש וביאור מאי שנא הכא מהתם, וצ"ע.

⁸⁸ אך קשה דהגמ' עביד צריכותא בין מתני' דהתם לדינא דאצטבא, ולהאמור לעיל הרי באצטבא נתחדש חידוש שאינו במשנה שם והוא שאפשר לעקם גם רגלי הדופן, וצ"ע.

הדופן מראשה כדי להוציא את הסכ"פ מחוץ לסוכה והכא עיקום ראש הדופן לא יועיל כלום דסו"ס למעלה מכ' היא ולכן הדרך היא לעקמה מלמטה כדי להכשיר הסכך.

ונמצא בדבדין דופ"ע דסוגיין יש ה' דרכים: (א) שהסכך עצמו חשוב כדופן [רש"י] (ב) שהקרקע שמחוץ לאיצטבא נחשבת כדופן [תורי"ד] (ג) שהדופן מתקרבת בראשה אל הסכך [רש"י בדף יז ומאירי כאן] (ד) שהדופן כולה מתקרבת אל הסוכה [משמעות הרמב"ם והתוס' רא"ש] (ה) שחלקה התחתון של הדופן מתקרב אל האיצטבא [ריטב"א בשם רש"י]

שיטת הטור בדין דופ"ע ומצינו סתירה בדברי הטור בגדר דופ"ע שכתב [בתחילת סי' תרלב] בדין מחיצה שאינה מגעת לסכך ומשמע מדבריו להדיא דהדופן עולה למעלה ומתעקמת וכפי' רש"י דלקמן וכדעת הרא"ש בסוגיין, **אך יעויין להלן** שם [בסוף הסימן] שדן בדין סכך פסול המפסיק בסוכה לרחבה באופן שמאחוריו יש הכשר סוכה וכתב דכשרה הסוכה עד הסכ"פ שיש לה שלש דפנות ומכאן ואילך פסולה אך אם יש פחות מד"א מדופן האמצעית עד הסכ"פ עבדין דופן עקומה וכתב דלא אמרינן דכיון שהסכך מתקרב נמצא חלק הפנימי חוץ לסוכה דאף שמתקרב מ"מ נשאר במקומו וזה מתאים עם סברת התוס' רא"ש שהדופן מתקרבת. **וצ"ע בסתירת דבריו** מתחילת הסימן גם שינה בזה מדברי הרא"ש שכתב דין זה להלן בסי' לג והתם כתב הרא"ש נוסח אחר והיינו דאף שהדופן מתעקמת לא אמרינן דהיושב בפנים יושב תחת דופן וזה מתאים עם שיטתו בפסקים **והוא פלא רב** שיש סתירה בזה בין הרא"ש בפסקיו לתוספותיו וגם בטור יש בזה סתירה. [ומיהו אין סתירה בין מש"כ הטור דאף שמתקרב נשאר במקומו לסברת התוס' רא"ש כאן דמחמת שמתקרב הרי הפסל חוץ לסוכה דהכא שאני שהרי כל עצמך אתה מכשיר את הסוכה מחמת שהדופן מתקרב והוא כתרתי דסתרי להכשיר נמי הפסל ומשא"כ התם דכ"א נידון לעצמו. ועיין בהערה לעיל דכך הבינו האחרונים דטעם הטור הוא משום דכ"א נידון לעצמו⁸⁹]

בשיטת הרמב"ם בדין דופ"ע עיין ברמב"ם [בפ"ד הי"ד] שכתב בדין איצטבא דעד ד"א כשרה וזכאילו המחיצות נוגעות באיצטבה, והרי מן האיצטבה ועד הסיכוך פחות מעשרים אמה וכו' עכ"ל. **ומשמע מזה** דדין דופ"ע הוא לקרב הדופן כולה מלמטה שהרי כתב דהמחיצה כאילו נוגעת באיצטבא. **וכן מבואר מהמ"מ** שהבין כן בדעת הרמב"ם וכתב דלפי זה שרי להשתמש תחת הסכך, **ועיין בכס"מ שהקשה בסתירת דברי הרמב"ם** שלקמן [בפ"ה הי"ד] בדין בית שנפחת ביאר דין דופ"ע דרואים כאילו נעקם הדופן והסכך נחשב לחלק מהדופן. **וכתב הכס"מ** דהיכא שהפסול הוא מחמת הסכך אז דין דופ"ע הוא לעקם והיכא שהוא מחמת הגובה דין דופ"ע הוא לקרב וכתב דזה דוחק ולכן ביאר דמש"כ הרמב"ם דכאילו נוגעות היינו דנתעקם הכותל ונצטרף לו הסכך ולפי"ז כתב דאסור להשתמש תחתיו. **ולפי דבריו** מש"כ הרמב"ם דכאילו נוגעות היינו מלמעלה באויר שכנגד וצ"ע בלשון הרמב"ם **ועיין באבהא"ז מש"כ לבאר** דברי הרמב"ם ע"ד המ"מ ודבריו צ"ע. **עוד יש לדקדק בלשון הרמב"ם** בדבדין האיצטבא לא הזכיר כלל

89 שם י"ל דסוברים הטור והרא"ש דדין מחיצות הסמוכות לסכך אינו דין רק בחלק העליון של המחיצות אלא דכל המחיצה צריכה להיות סמוכה לחלל הסוכה ולכן במה שהדופן מתעקמת לחוד לא סגי לן, אכן בלא עיקום הדופן לא נימא שמתקרב דמהיכי תיתי לומר כן אלא מחמת שרואים הכל כאילו הוא חלק מהדופן יש סברא להחשיב הדופן כאילו כולה כאן. ולפי"ז בעיקר הדבר אין סתירה, דכך הוא כלל הדברים דדופן עקומה שמתחברת לסכך על ידי עיקומה ונמצא שגודרת את הסוכה רואים אותה כאילו היא סמוכה לסכך ולסוכה לגמרי. אך עדיין הסתירה קיימת ברא"ש בטעם פסול הסכך שמחוץ לאיצטבא, וכן חלוקים הרא"ש והטור להדיא בס"ד לפסול חלק הפנימי של הסוכה. ולדרך זו גם יש ליישב שיטת הרמב"ם המובאת להלן ונימא דהכא ביאר דמתקרב הדופן כדי דלא נימא דהדופן היא יותר מכ' אמה אך עיקר הדבר שמתקרב הוא מחמת דין דופ"ע שהסכך מחשב חלק מהדופן כמו שביאר להלן בפרק ה אך אין בזה יישוב מספיק כי לא מובן כלל לפי זה מדוע ביאר חלק מהדין כאן וחלק להלן.

הענין דדופן עקומה אלא כתב דכשרה וכאילו הדפנות נוגעות וכו', ובדין סכך פסול כתב להדיא שרואים את הכותל כאילו הוא עקום ודבר זה הלכה למשה מסיני [נאף שדין איצטבא הזכיר בפ"ד קודם לדין סכ"פ מן הצד]

ויש דרך ליישב דברי הרמב"ם אי נימא דלצד זה דהדפנות מתקרבות לסכך אין הכוונה בהכרח דרואין כאילו הן כאן והחלק הפסול חוץ לסוכה כמש"כ התוס' רא"ש אלא דהדפנות חשובות כגודרות והולכות כל ד"א וכאילו הן בכל מקום עד ד"א, [ולכן שרי להרמב"ם לישב תחת הסכך] והתם בבית שנפחת לא סגי בזה דאם כן הכל מהסוכה ונמצא שיש בסוכה סכך פסול הפוסלה ולכן בעינן חידוש נוסף להחשיב הסכך כחלק מהדופן אבל כאן סגי בזה לומר דעל חלל כ' יש דופן וסכך דלמעלה מכ' לא חשיב סכך פסול ועדיף גם מאויר. ועי"ה במאירי ודוק. ומקור הסברה שבכאן שהדופן מתקרב שורשו בדין דו"ע דהתם די"ל דמה שהסכך חלק מהדופן בלחוד אינו מועיל ועדיין חשיב כאילו הדפנות אינן סמוכות לסכך דבעינן שחלק הדופן העומד החוצץ בין הסוכה לשמחוץ לסוכה יהיה סמוך לסכך ונמצא שהכל הלכה אחת רק התם נשנתה בהלכה זו תוספת שהסכך הוא חלק מהדופן וכאן לא הוצרכנו לה ודוק.

ועד"ז יש מקום לחדש טפי דכלל זה שהדפנות כאילו קרובות לסכך אינו מכלל ההלכה אלא מסברא אמרינן כן, ורק תוספת החידוש דרואים את הסכך כאילו הוא חלק מהדופן זו הלכה למשה מסיני, ולכן לא הזכיר הרמב"ם כלל ההלכה בדין האיצטבא, אך זה קשה ממשמעות לשון הגמ' כאן שעיקר החידוש דאיצטבא הוא דין דופ"ע, וצ"ע.

בגמ' מהו דתימא התם הוא דחזיא לדופן וכו' בביאור דברי הגמ' מצינו שלש דרכים בראשונים: (א) רש"י ביאר דהכא כיון שהדופן פסולה סד"א דלא נימא דו"ע להכשירה קמ"ל וכ"מ בר"ח. והנה לפי זה מוכרח מהגמ' דפסול סוכה למעלה מכ' פסול דופן הוא דאי פסול סכך הוא אם כן אין מקום לחלק בין הכא לבית שנפחת דאף התם הסכך פסול טפי. והדברים צ"ע שהרי כל הראשונים שלפנינו דנו בקושיית התוס' גבי הוציין ומקצת סכך דנימא מצטרף סכך פסול לסכך כשר, ולא דנו לחלק אלא משום תירוץ של ר"ת דפסול מחמת גובה ל"ד למחובר שפסול במינו, ואם כן מבואר מכל הני ראשונים דהוא פסול בסכך, והיה אפשר לדרש"י ור"ח חולקים בזה ולדידהו פסול דופן הוא ואין מקום לשאול דקא מצטרף [וכן דלהנהו ראשונים שתירצו דחלל סוכה תנן ואין כאן סכך פסול י"ל דהוא פסול בדופן ולא בחלל ואף זה אינו במשמעות דבריהם]

אך קשה מדברי רש"י בע"ב בד"ה גוד אסיק וכו' דמשמע דהוא פסול בסכך עיי"ש. ועוד קשה מדברי הריטב"א שפירש כעין דברי רש"י דהקמ"ל דאף דלא חזיא לדופן מהני [ומיהו דברי הריטב"א צ"ב שתלה הדבר דהכא אם נתקרב הסכך אצל הדופן פסול עיי"ש וצ"ב כוונתו ודוק] וכן קשה בדברי הר"א מן ההר, שלעיל בסוגיא דהוציין מבואר מדבריו להדיא דסכך למעלה מכ' סכך פסול הוא [נאף דחלל סוכה תנן וכשר רק אם סכך אחד הוא בכ' ולמעלה מכ'] והכא כתב להדיא דהקמ"ל דאף דהדופן פסולה עבדינן דופן עקומה למחשבה כאילו נתמעטה הדופן משיעורה. וצ"ע ובירור בכ"ז.

(ב) מדברי המאירי נראה שפירש תי' הגמ' באופ"א שכתב 'ולמדת שלא סוף דבר לדון כהלכת דופן עקומה בדופן הראוי לדירה כגון כותל בית וכמו שאמרו בבית שנפחת וסיכך על גביו שכל שאין בין כותל הבית לסכך ד' אמות כשרה אלא אף בכותל שלא נעשה לדירה כן. עכ"ל ומשמע שפירש דזו הרבותא הכא שלא נעשה לדופן דירה [וצ"ב דאדרבה הכא נעשה בשביל הסוכה ועדיפא מהתם וצ"ל דכוונתו דלא נעשה לדופן דירה הראויה לסוכה פחות מכ' אמה אלא לדירת קבע וצ"ע]

ג) **שיטת התוס'** רי"ד יעויין היטב בתוס' רי"ד שביאר דהס"ד היה שלא נעשה דופן עקומה כיון שקרקע עולם מפסיק בין דופן לאיצטבא ואין לומר בקרקע עולם שנעשה ממנו דו"ע קמ"ל דאמרינן. **ומבואר מדבריו שיטה מחודשת בסוגיין**, דדין דו"ע הכא אינו בראש הדופן ובסכך אלא להיפך דאנו רואין הקרקע היורד מהאיצטבא וקרקעית החפירה למטה מהאיצטבא כל זה הוא חלק מהדופן וכיון שכן נמצא שדופן זו מתחלת מגובה קרקע האיצטבא ולכן אין גובהה יותר מכ' נדמה שהיא יורד ועולה לא מחשיבה לדופן גובהה מכ' כיון שמתחילתה לסופה יש פחות מכ' **ומתפרש דבריו** אם סובר דפסול כ' הוא בדופן ולכן לא יועיל מה שהסכך מצטרף לדופן [אף שראשו מגיע לאיצטבא דמ"מ הדופן היא יותר מכ'] וסברא דהדופן מתקרב לא ס"ל ולכן הוכרח לפרש דו"ע דסוגיין באופן זה. **ויל"ע לדרכו** אי שרי להשתמש תחת הסכך חוץ לאיצטבא, ומסתברא דשרי דמאי איכפת לן שיושב ומשתמש על הדופן.

הרחבת דברים בשיטת הריטב"א בדין דו"ע ויש לדון בדברי הריטב"א בזה, דיעויין בריטב"א שכתב דהכא דלא חזיא לדופן משום דאם נתקרב הסכך לדופן לא היה מועיל ומשא"כ בבית שנפחת וצ"ב למה הוצרך לכל זה ולא כתב בפשיטות דהכא הוי דופן פסולה, **ולכאורה נראה מזה** דסובר דליכא כלל פסול בדופן ולהכי ביאר דברי הגמ' בענין אחר אך אם כן צ"ב מה הסברא דלא נימא כה"ג דופן עקומה וצ"ל דכיון דהמקום שבו הדופן אינו ראוי לסוכה הרי זה מחשיב את הדופן שאינה שייכת לסוכה ולא שייך בה דו"ע **ויעויין בריטב"א להלן** בדף יז דהתם מחלקינן בין סכך פסול לסכך כשר שלא הונח לשם צל ותמה הריטב"א דכיון דהדופן מתעקמת מאי שנא ותירץ דבסכך פסול ס"ד דחוצץ ומפסיק מאוד בין הדופן לסוכה והם הם הדברים.

ויעויין בריטב"א בדף יט ע"א שכתב שם להכריע בפלוגתא דאמוראי בשיעור סכך פסול אם פוסל בד' טפחים או בארבע אמות וכתב דבהכרח הלכה כדברי האומר בד"ט שאל"כ אין צורך להלכתא דדו"ע שהרי לא נאמר דו"ע בשבת וכיו"ב אלא בסוכה כדי לקרבו לסכך ואם שיעור הפוסל בד"א אין צורך כלל לדין דו"ע ומדאיתאמרא הלכתא דדו"ע לדין ש"מ דפוסל בד"ט עיי"ש. **ושמענו להקשות על דבריו מסוגיין** שהרי הדופן הכא פסולה היא מחמת שהיא למעלה מכ' ובעינן לדין דו"ע כדי להכשירה לתואר דופן ובזה אף למ"ד דפוסל בד"א בעינן להלכה דדו"ע שהרי אין כאן דופן כשרה וכדמבואר להדיא כן ברש"י דהדו"ע הכא מכשירה להיות דופן, **ומבואר ומוכרח מדברי הריטב"א** כמש"נ דהכא ליכא פסול כלל בדופן והדין דו"ע רק בא לקרב הדופן לסכך ולפי זה בהכרח מתפרש סברת לא חזיא לדופן בענין חציצה והפסק בין הדופן לסכך וכמש"נ.

מחלוקת הראשונים בדין דו"ע במחיצות שאין מגיעות לסכך עיין בר"ן שכתב דכיון דדין דו"ע הוא לצרף הסכך אל הדופן אם כן בהכרח דסוגיין מייירי כשמחיצות מגיעות לסכך אבל אם אין מחיצות מגיעות לסכך לא אמרינן דו"ע. **והוכיח מזה הר"ן** דהלכתא כרבא דמשום דירת עראי פסולה ולא כרבה דאילו לרבה הרי בדפנות מגיעות לסכך כשרה אף למעלה מכ'. **ולא ביאר הר"ן טעמו** מדוע באין דפנות מגיעות לסכך לא אמרינן דו"ע. **ואולם יעויין בטור** בתחילת סי' תרלב שכתב להדיא דאף אם הדפנות הן י' טפחים רואים כאילו עולות למעלה ועבדינן דופן עקומה.

ולכאורה נראה בפשיטות דלשיטתיהו אזלי, שהר"ן כתב כן רק להדעה דרואין כאילו נתעקם הדופן ומשמע דאם מתקרב הדופן כשרה כה"ג, **ויעויין בטור להלן שם** בסי' תרלב בסעיף ב שדן שם בסוכה שיש באמצעה סכך פסול ומפורש בדבריו להדיא שסובר דגדר דו"ע שמתקרב הדופן [וכדברי התוס']

רא"ש בסוגיין ולכן מכשיר אך צ"ע בזה דמתחילת סי' תרלב משמע דגם להטור הדופן מתעקם⁹⁰, אבל עיקר הדבר צ"ב למה להצד דהדופן מתעקם לא אמרינן כה"ג דו"ע להר"ן.

והרע"א בתשובה בח"א סי' יב ביאר דברי הר"ן לשיטתו דיעויין בר"ן לקמן בדף ט ע"א בדפי הרי"ף שביאר למ"ד התם בגמ' דדוקא במחיצות מהני לבוד אבל לא בסכך דהיכא דאיכא הפסק ג"ט אור בדו"ע לא מהני דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדין וביאר הרע"א כוונתו דכיון דאלו השתיים הן הלכתא למשה מסיני לא אמרינן תרי הלכתא בסוכה וביאר הרע"א לפי זה דזו כוונת הר"ן כאן דכיון דבאין דפנות מגיעות לסכך כשר רק מדין גוד אסיק לא אמרינן גו"א ודו"ע יחדיו. נוביאר זה מיוסד על ההנחה בדפני סוכה שאינן מגיעות לסכך בעינן לדין גו"א והוא נידון באחרונים ויבאר בסוגיא בע"ב בס"ד] והוסיף הרע"א לבאר יסוד גדול בזה והוא דאין הכוונה דסוכה לא נכשרת בשתי הלכות אלא דהיכא דההלכתא האחת בנויה על האחרת אזי לא אמרינן תרי הלכות כגון הכא דקודם הגו"א א"א לומר דו"ע כיון שיש כאן אור ורק אחר הגו"א שייך כאן דין דו"ע וכן התם שייך לבוד רק אחר דין דו"ע שנעשה הסכך דופן. [ובזה מבואר מה שעולה מדברי הר"ן דלמ"ד דדו"ע מתקרבת אמרינן דו"ע אף כה"ג והיינו משום דשתי ההלכות אינן תלויות זו בזו אך קשה אם כן על הרע"א מדוע הכריח כן מדברי הר"ן עצמו]

ומכאן זה תמה הרע"א על המג"א והפוסקים, דיעויין במג"א בריש סי' תרלב שהשו"ע שם הביא לדין דו"ע והשמיט דברי הטור דמיייריאף באין דפנות מגיעות לסכך וכתב המג"א בסק"א דהיינו כהר"ן דדוקא במגיעות אמרינן דו"ע, ותמה הרע"א, דיעויין בטוש"ע בסי' תרל בסעיף ט שפסקו דאם הדפנות אינן מגיעות לסכך וגם רחוקות ממנו פחות מג"ט כשרה הסוכה נובגמ' איתא לשני הדינים האלו בנפרד, רחוקות ונמוכות, והטוש"ע הרכיבם יחדיו] וזה מהני מכאן תרי הלכות דגו"א ולבוד הרי מבואר דהשו"ע חולק על הר"ן והיאך סתם המג"א ד' השו"ע בסי' תרלב כהר"ן.

ואחרונים השיגו על דברי הרע"א שאינו במשמעות דברי הר"ן והריטב"א וביארו דכוונת הר"ן הכא אינה משום תרי הלכות אלא דלא שייך דופן עקומה כשיש הפסק אור באמצע ואף דין גו"א אינו מועיל לזה דבמציאות סו"ס יש כאן אור ואי אפשר לראות הכל כדופן אחת המתעקמת והולכת, עיין בזכרון שמואל [סי' כו] ובעמק ברכה כאן ועוד [וכן יש לדייק מדברי הריטב"א שכתב לדין זה והוסיף 'כדפרישנא' וכפה"נ דכוונתו למש"כ שם לעיל דכשיש אור בין הדפנות לסכך לא אמרינן דו"ע משום דא"א לומר דנתעקם אך אין זה סתירה לדברי הרע"א שאם באור היינו אומרים דו"ע נמצא שאין ההלכות צריכות זו לזו ומ"מ סתימת הדברים לכאורה משמע כמש"כ האחרונים] והאריכו עוד בד' הר"ן בדף יח וביסוד הרע"א דל"א תרי הלכות, עיי"ש.⁹¹

ויש לחקור לדעת הר"ן היכא דהמחיצות אינן מגיעות לסכך עד היכן צריך האיצטבא להתקרב לדופן המרוחקת די"ל דדינה בג"ט כדין לבוד וי"ל דדינה בארבע ונדון המקום שחוץ לאיצטבא כסכך פסול

90 וראה בהערה לעיל מש"כ בשיטת הטור

91 ויש להעיר עוד על הרע"א דהנה הרע"א נקט לפשוט דמחיצת סוכה שגובהה י' טפחים כשרה מדין גו"א והיינו משום דאינה מגעת לסכך וכ"ה באמת במאירי בריש פרקין דבעינן בזה לגו"א וכמו שסובר הרע"א, אך בדברי הר"ן [בדף ב ע"א סוד"ה גרסי'] משמע לא כן שכתב דבסוכה לא בעינן וליכא כלל לההלכתא דגוד אסיק ולא נצרכה אלא לשבת ולפי זה מבואר דמחיצת י' כשרה בלא גו"א והטעם משום דחשיב מגיעות לסכך כל שהן מכוונות כנגדו מלמטה [דלא הצריכו מגיעות אלא כנגד רוחב הסכך אבל לא בגובה ופשוט] אך יש לדחות דלק"מ דבאמת בעלמא לא בעינן גו"א אבל הכא כדי למעבד דו"ע בעינן גו"א, ומש"כ הר"ן דבסוכה לא בעינן לעולם גו"א הוא לשיטתו דהכא לא יהני הגו"א.

הפוסל בארבעה. ולכאורה תלוי בהנידון בפסול כ' אמה דאם הוא פסול גם במחיצות אזי עד שלשה לא יועיל דהדופן עצמה פסולה ולא יועיל לן שסכ"פ כשר עד ארבעה ואם הוא פסול בסכך י"ל דפוסל בארבעה [ויש לדחות בשני הצדדים, דאף אם הוא פסול בדופן י"ל דדופן שאין לה שטח ארבעה טפחים שהיא חוצצת עבורו אינה דופן דכ"ה בדיני שבת בדפנות ואפשר דגם בסוכה הוא כן, ולאידך גיסא י"ל דלמעלה מכ' מגרע מסכך פסול דאין לזה שם סוכה כלל וראה להלן]

ויעויין בחזו"א בסי' קמד סק"ה שכתב על דברי רש"י שביאר דמיירי שהאיצטבא בסוגיין היא בת ז"ט וכתב החזו"א דאם האיצטבא היא ד' אין להכשיר בצירוף המקום שלמטה ממנה אף שסכך פסול בפחות מג' מצטרף להכשיר בסוכה קטנה משום דסכך שלא במקומו גרע מסכך פסול ואף דעדיפא מיניה לענין פסל. [נמתבארים הדברים טפי אי חלל סוכה תנן דהדין הוא בחלל הסוכה כולה שיהיה זע"ז בגובה פחות מעשרים] **ולפי דבריו** ה"נ בצירוף שכתבנו לעיל לא יוכשר אלא בלבד גמור. [ומ"מ צ"ע בסוכה זע"ז גבוהה כ' אמה ומשהו ובנה בה איצטבא בגובה טפח ורחבה טפח ומשהו לכל צד דמדין לבוד נחשוב הכל כסתום ונכשיר הסוכה כולה, ובדין לבוד לא שייך סברת החזו"א ואפשר דאף לבוד לא מהני להשלים חלל דסו"ס היא סוכה יותר מכ' אמה וצ"ע]

שיטת הרי"ץ גיאות ראה ברא"ש שהביא שיטת הרי"ץ גיאות גבי בנה איצטבא באמצע שכתב דאם האיצטבא גבוהה י' טפחים פסולה ותמה עליו **הרא"ש** דמה טעם לחלק בזה הרי סו"ס מדין דו"ע מוקפת האיצטבא מחיצות מכל צד **ובב"י בסי' תרלג כתב לבאר** על פי דברי הר"ן להלן בהיתנה גבוהה יותר מכ' אמה ובנה בה עמוד בגובה י' שכתב שם הר"ן דאפשר דלא אמרינן בזה דו"ע כיון שלגבי שבת חשוב העמוד רשות לעצמו ומוקף מחיצות.

וי"ל לבארו בתרי אנפי א) להצד דדו"ע גדרו שהדופן מתקרב אל האיצטבא י"ל דהכא שחלוק במחיצות [אף שאינן כשרות לסוכה דל"ה מחיצות הניכרות אבל מ"מ שם מחיצות עליהן, ב) לשני הצדדים בדין דו"ע י"ל דהכא איכא מחיצות המחלקות ומפרידות בין הדו"ע לחלל הסוכה ואין הדו"ע יכול ליחשב כה"ג כדופן הסוכה. ועוד יתבאר להלן בע"ב בדברי הרי"ץ גיאות.

בגמ' היתה פחותה מ' טפחים וחקק בה וכו' פסולה נראה שיש כאן ב' דרכים בכל מהלך הסוגיא מדוע פסולה הסוכה: **א) בפשוטו** הוא משום דליכא כאן כלל מחיצה דכיון שחלקי המחיצה רחוקים זמ"ז אין להם שם ודין מחיצה כלל וזה נראה דעת התו"י בשבת דף ז ב) **אך מדברי התוס' דידן כאן ובשבת** נראה דהפסול הוא משום שחלק המחיצה העליון רחוק מן הסכך ואיכא ביה פסולא דהרחיק הדפנות מן הסכך דלקמן במשנה דף יז ע"א ויתבאר באורך בכ"ז להלן.

דף ד ע"ב

בגמ' פחות משלשה טפחים כשרה ראה ברש"י שכתב דדין הלבד כאן הוא להקריב החקק אל הדופן החיצונה וכ"ה בר"ן, **ויל"ע** למה לא נקט רש"י לבוד להיפך לקרב המחיצות החיצונות אצל החקק. [ושמא סובר רש"י להכשיר אף לישוב מעל החקק וכדעת הטור ראה להלן מחלוקת ראשונים בזה] **ובחי' ר"א מן ההר** וכ"ה גם בפ"י ריב"ב [הנדפס סביב לרי"ף] כתבו באמת דמהני הלבד לקרב המחיצות אל החקק וכן נראה כוונת התוס' בשבת דף ז ריש ע"ב.

תוד"ה פחות וכו' וי"ל וכו' מבואר מדברי התוס' דהיכא דמבפנים יש עשרה אז לא איכפת לן דמבחוץ הוי גידוד ומחיצה [ויסוד הפסול דגידוד ומחיצה נראה דהוא משום דמחיצה יכולה להיות באחד משני אופנים או כלפי מעלה או כלפי מעלה וצירוף של ה' מכאן וה' מכאן לא מהני אך כלפי הבפנים ליכא האי חסרון שכלפיו הכל מחיצה כלפי מעלה] אבל להיפך שמבחוץ יש עשרה לא מהני, **ומבואר מזה דעיקר דין מחיצה** הוא כלפי

פנים הרשות שתהיה לה מחיצה. וקצ"ע מדבריהם להלן דעיקר דין מחיצה בשבת הוא למנוע רגל רבים ולפי זה צריך לכאורה שעיקר המחיצה תהיה בחוץ כדי שיהיו הרבים מופרדים במחיצה, וצ"ל ע"כ.⁹²

שם בתוס' דלא דמי רשות שבת וכו' מבואר מדבריהם דבעיקר דין מחיצות אין הלכה שיהיו חלקי המחיצה קרובים זה אל זה אלא סגי בחמשה טפחים ועוד חמשה רחוקים מהם. נורק שבסוכה שאני ויתבאר להלן ולכאורה צ"ב דהא סו"ס אין כאן מחיצה י' והלכתא היא שתהיה המחיצה י' טפחים ואפשר לזה בב' אופנים:

(א) יעויין בחי' רבנו חיים הלוי בפ"ז הי"ב משבת שעמד שם בדברי הרמב"ם שפסק דקורת מבוי שעשאה מעצי אשרה פסולה משום דשיעור קורה טפח ואשרה העומדת לשריפה כתותי מכתת שיעורה ומ"מ לחי שעשאה מעצי אשרה כשרה שלחי עביה כל שהוא [ומקו"ד הרמב"ם הוא בגמ' בעירובין דף פ ריש ע"ב] ותמה עליו הראב"ד דאף שאין ללחי שיעור ברחבו אבל יש לו בגבהו שיעור י' טפחים וביאר הגר"ח ברעת הרמב"ם 'בכל מחיצות רה"י דבעינן שיהא גובהן עשרה עיקר השיעור אינו בעצם המחיצות כי אם במקום דבעינן שגובה עשרה שבו יהא מוקף מחיצות ואם מצאנו גובה עשרה שמוקף מחיצות בכל העשרה שבו לא איכפת לנו כלל בעצם המחיצות אם הן מחזיקות עשרה אם לא וכו' עכ"ל ולפי זה מבואר היטב דברי התוס' דאף שאין כאן מחיצה שלימה אבל סו"ס יש כאן גובה י' מוקף מחיצות⁹³. נולא איתברר לן לדברי הגר"ח דין מחיצות דעמוד שגובהן י', והרי גובה י' דהרשות הוא מעל העמוד ומהני המחיצות מדין גו"א או משום שגודרות נמי מעל העמוד כמו שביאר הגר"ח בהלכות סוכה וסו"ס אינו מובן מדוע שיעורן למטה י', וכן במחיצות דאמרינן בהו גוד אחית בעינן שתהיה המחיצה י' וג"ז צ"ב לדרך הגר"ח, ושמא כך נתנה ההלכה דגוד אסיק וגוד אחית דכל מחיצה שהיא מחיצה הראויה לגדור במקומה אמרינן בה גוד, וצ"ע]

(ב) ואולם אף התוס' בעירובין בדף פ ע"ב עמדו בשאלת הגר"ח מ"ש לחי מקורה ותירצו שם בחד תירוצא דבלחי אף דכתותי מכתת שיעורא לא איכפת לן כיון שאם היה מדבק הכתיתים לכותל נמי שרי [וביאר דבריהם נראה דאין דין במחיצה עצמה שתהיה מחיצה שלימה בגובה י' אלא דסך כל חלקיה יעלה לגובה י' וכתותי מכתת שיעורא שייך רק היכא שבעינן דבר שלם עם שיעור] ועוד תירצו שם דבלחי הקילו. ומבואר מפשטות דבריהם דשיעור י' טפחים במחיצה הוא ולא בהמקום ולכן צ"ל דאף דיש שיעור י'

⁹² ויש לפרש הענין דהיושב על גבי התל [שגובהו חמשה ועליו מחיצה חמשה] הרי גובה התל כשלעצמו אינו מחיצה המונעת בני רה"ר מלהכנס לשם, כי הוא רק חמשה טפחים, ואלמלי הא י' גובה הרי מחיצת התל למעלה שאף היא חמשה אף היא אינה חשובה, אלא שבצירוף שניהם יש כאן מחיצה וזוהי איכא הפסול דגידוד חמשה. ואף שהרשות שלמטה גדורה במחיצה [ואם היה התל רשות האוסרת היה חשוב הגידוד והמחיצה יחד לגדור הרשות דלמטה] אבל התל אינו גדור. ואין זה סתירה כלל להא דהמחיצה באה למנוע מבני רה"ר שאף שבפועל הם מנועים מהתל אבל כך הוא ההלכה שהמניעה תהיה על ידי מחיצה ואין לתל זה מחיצה.

ועיין בתוס' בעירובין [בדף פט ע"א ד"ה במחיצות וכו'] שביארו דגג הבולט לרה"ר אף שגובה ממנה יותר מ' לא חשיב רה"י ולא דמי לתל אף דלא בקעי ביה רבים [והרי כלפי רגל הרבים אין שום הבדל אם יש מחיצה בין הגג לרה"ר כעין תל או שהגג תלוי באויר] דכך היא ההלכה דהרשות צריכה להיות מופרדת במחיצה.

⁹³ והנה מקור דין מחיצות שבת לדעת רבי מאיר הוא מילפותא דכרובים לקמן בדף ה [ועיין בתוס' כאן בד"ה עשרה טפחים וכו' דמבואר דאף מחיצות שבת הן בכלל נידון הסוגיא ולפי"ז בהכרח לר"מ מהתם ילפינן לה] ותמוה שהרי שם לא היה מחיצות כלל ואין הילפותא אלא על הסכך וביאר בזה מו' הגר"ר שליט"א על פי דברי הגר"ח הנ"ל דגובה י' אינו דין במחיצות אלא ברשות דבעינן שיהיו י' מוקף מחיצה ולפי זה ביאר דהילפותא מהתם היא דרשות בכל מקום היא י' טפחים ודין מחיצות י' הוא משום דבעינן מחיצות לכל גובה הרשות ולכן אפשר למילף מהתם דגובה הרשות הוא י' [מדקרי לה סוככים דסוככים היינו על רשות אחרת] ולכן בעינן מחיצות י'

אינו דין שתהיה מחיצה שלימה בגובה י' אלא שיהא סך גובה המחיצה י' טפחים וזה אפשר גם במחיצה משני חלקים נפרדים [וזה מתאים עם מש"כ בביאור תירוצם הנ"ל, אך כמובן שאין להוכיח מהא דמהני כתיבים דמהני בשני מקומות].

שם בתוס' לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך ביארו התוס' דאף דבשבת סגי כה"ג שחלקי המחיצה אינם סמוכים זל"ז בסוכה לא מהני ועיין היטב בדבריהם בשבת בדף ז ע"ב ד"ה ואם וכו' שביארו בזה דבסוכה איכא הלכה שיהיו סמוכות לסכך והביאו מקור לזה ממתני' לקמן בדף יז דאיתא התם דהרחיק את הסיכוך מן הדפנות פסולה, והנה התם זהו דין אויר הפוסל בשלשה בין באמצע בין מן הצד ולמדנו מדברי התוס' דהתם אינו דין מחודש דאויר פוסל אלא דיסוד הדין הוא דהמחיצות צריכות להיות סמוכות לסכך והאויר מחלקם. ואויר באמצע שפוסל צ"ל כנ"ל שמחלק הסוכה לשתי חלקים והמחיצות של חלק הפנימי אינן חשובות סמוכות לסכך של חלק החיצון ודוק. ומקור דין זה כתבו התוס' דהא ילפינן מחיצות דסוכה מקראי דבסוכה בסוכות [לקמן דף ו ע"ב] והיינו דכיון דילפינן דין מחיצות סוכה מגזיה"כ מסתברא שבעינן שיהיו סמוכות ועיין בריטב"א בסוגיין שביאר דסוכה שמצותה בדפנות בעינן שיהיו סמוכות כדי שיהיו נראות כשלה וכמו דבעינן להלן בסוגיין מחיצות הניכרות ולא סגי במחיצות דגו"א.

ולפי זה עולה שיטת התוס' דבין בשבת בין בסוכה אין דין מחיצה שלימה ופסולא דהכא פסול הוא בחלק העליון של המחיצות משום דאינן סמוכות לסכך, וביאור דין לבוד לפירוש זה עיין בתוס' בשבת שביארו דהחזק מצטרף למחיצות כדי שיהיו המחיצות סמוכות לסכך שכנגד הנקב וממש"כ דהוא סמוך לסכך כנגד הנקב מבואר כנ"ל ולשונם שכתבו דהחזק מצטרף לפי"ז צ"ל דהוא לאו דוקא אלא המחיצות מצטרפות להחזק.

ושמענו להקשות לדרך התוס' דהכא פסולא הוא משום מחיצות שאינן סמוכות לסכך אם כן יהיה כשר אף אם רחוק המחיצה מהגידוד עד ארבעה טפחים שהרי סכך פסול פוסל בארבעה ולא כאויר בשלשה והכא הרי יש סכך בין המחיצות לחזק ולמה שיעורו בשלשה, וצ"ל דסוכה שאין בה י' טפחים מגרע גרע מסכך פסול וחשיבא כמאן דליתא. נויש להסתפק כה"ג גם בגבוהה יותר מכ' בציור דליכא דו"ע כגון להר"ן כשהמחיצות אינן מגיעות לסכך והאיצטבא רחוקה מן הסכך יותר משלשה טפחים אי כשר כבסכך פסול או שדינו כאויר דיותר מג"ט פסול, והתם מסתברא לדמויי לסכ"פ]

ויעיין היטב בתוס' ישנים שם בשבת [נדפס על גליון הגמ' בצד התוס' שם] שתירצו לחלק בין סוכה לשבת באופ"א והוא דהתם איכא מחיצות החיצונות הגבוהות י' ולכן הוי רה"י ורק דליכא אויר י' ברשות ולזה מהני החזק ומשא"כ בסוכה ש' צריך לצרף הגידוד [ובפשטות כוונתם דהכא אין במחיצות החיצוניות י' והנה מבואר מדבריהם: א) דס"ל דבין בשבת בין בסוכה בעינן מחיצה שלימה ואין לצרף המחיצות **ב)** דמהני מחיצה הגבוהה י' מבחוץ אף שבפנים אין אויר י' ולא אמרינן דמה שהמחיצה היא כנגד הקירוי בטפח העליון שלה מבטל ממנה שם מחיצה [וזה צ"ע שהרי התוס' נקטו גבי גידוד חמשה ומחיצה חמשה דבעינן מחיצה כלפי פנים ולא כלפי חוץ וצ"ע ג) מבואר מדבריהם דמה שבעינן אויר י' ומחיצה י' הם שני דינים נפרדים וגם אין הכרח שיהיה זה כנגד זה ואפשר שתהיה המחיצה גבוהה מאויר י' דהרשות.⁹⁴ ונ"מ לדינא בין התוס' לתו"י היכא דאותו הבית אינו גבוה י' מבחוץ אי מצטרף מחיצה דהחזק לענין שבת. עוד צ"ע אי נ"מ בסוכה כשיהיה מחיצות י' מבחוץ דלכאורה לדברי התו"י מהני

94 וקשה כיון דמקור דין י' טפחים הוא בסוגיא להלן מהלכתא או מהכרובים מנא לן שני דינים בזה ועיין מש"כ בזה בהערה בעמ' הקודם ולדעת התו"י צ"ע בזה.

אך זה לכאורה אינו שהרי אין המחיצות סמוכות לסכך ומשנה שלימה היא דבעינן סמוכות לסכך אך לשון התו"י משמע דבסוכה שאני משום שאין י' בחיצונות ועיין בשפ"א שם בשבת שהבין כן בדבריהם וצ"ע וראה להלן.

ועיין ברא"ש שם בשבת שכתב לתרץ קושית התוס' ופתח כדברי התוס' דבעינן סמוכות לסכך ומשא"כ בשבת שאף רחוקות מהני, וסיים דלכן בשבת מהני כיון שיש בחיצונות י' ומשמע דבדליכא י' בחיצונות לא מהני ונראים דבריו כסותרים מתחילתם לסופם. **וראה בתוס' רא"ש** שהוסיף דבעינן שיהיו המחיצות החיצוניות עשרה דהפנימיות שהן מופלגות מהן יותר מג' אינן מצטרפות וזה לכאורה להדיא כדברי התו"י, וצ"ע **למה הוצרך להוסיף** דבסוכה בעינן סמוכות, ובפשטות צ"ל דסובר הרא"ש כתי' התו"י דאין לצרף חלקי מחיצה ומה שהוסיף דבסוכה בעינן סמוכות לסכך **כוונתו לומר** דבסוכה אף כה"ג שיהיה בחיצוניות י' לא יועיל מחמת שאינן סמוכות לסכך וסוגיין אף כה"ג מיירי. [והעירו בזה דהתוס' רא"ש כתב כן בשם הריב"א ואף התוס' כתבו לתירוצם בשם הריב"א ותימא לומר דהם שני תירוצים שונים לגמרי] **ואולם יעויין בחזו"א** בסי' סה ס"ק סא שביאר בדברי הרא"ש דסובר כתי' התוס' אך היכא דאין י' בחיצונות לא מהני דבעינן שיהיה מחיצה כלפי חוץ וכיון שהמחיצה החיצונה אינה י' לא יועיל לזה מה שנצרף מחיצה הפנימית ולכן בעינן י' ובזה לא סגי שיהיה מחיצה כלפי פנים שאין בפנים גובה י' ולזה מהני צירוף הגידוד והמחיצות, וצ"ל דלא דמי לגידוד ומחיצה בעלמא כגון בור וחוליתו דהתם אף לחיצון יש מחיצה גמורה של י' אם רוצה ליכנס לבור אך הכא שיש הפסק בין המחיצות כל אחת מהן אינה כלום כלפי חוץ ועיי"ש להלן שכתב החזו"א להוכיח כן שהרי אין סברא שאם יש כרמלית גדולה טובא המוקפת מחיצת חמשה וחקק בה באמצעה עומק חמשה יהיה החקק רה"י] **אך יל"ע מדברי התוס' רא"ש** שכתב בסו"ד דאין המחיצות והחקק מצטרפים ולדעת החזו"א צ"ל בכוונתו דאין מצטרפין כלפי חוץ וצ"ע. **וראה להלן בדברי הראשונים.**

ויעויין היטב ברמב"ן ברשב"א ובר"ן שם [על הרי"ף וכן בחי' הר"ן -נדפסו במהדורות הישנות בחי' הריטב"א] שכתבו תירוץ קושית התוס' ועיקר תירוצם הוא כהתוס' ולא כהתו"י **שלהדיא הקשה הרמב"ן וכ"ה בר"ן** היאך מצטרפי הגידוד והמחיצה. **אך תמוה לשון הרמב"ן והר"ן** שכתבו בתוה"ד דהתם בשבת מהני משום שיש מחיצות עשרה מבחוץ ומשמע דאם המחיצה החיצונה היא פחות מי' לא מהני והשתא אמאי הרי מצטרפי הגידוד והמחיצה וצ"ב.

ולדינא נחלקו בזה אחרונים בדעת הר"ן דיעויין במ"ב בסי' שמה סקס"ג ובשעה"צ שם שהביא מהא"ר שנקט דלהר"ן אין צורך שיהיו מחיצות החיצונות גבוהות עשרה, וצ"ע מסתימת לשון הר"ן וביותר מלשון הרמב"ן **ואולם יעויין בחזו"א שם** שביאר לדרכו בדעת הרא"ש דאף להר"ן בעינן מחיצות חיצונות י' כיון דבעינן מחיצה כלפי חוץ ומ"מ בעינן גם בפנים מחיצה ולכן צריך לצירוף המחיצות עם החקק. **אך להלן שם** בסוף ס"ק ע חזר בו החזו"א וכתב דממה שדימה הר"ן לדין גידוד חמשה ומחיצה חמשה משמע דמצטרפים אף אם אין בחיצון שיעור י' [ולשון הר"ן ורמב"ן דהחיצונות עשרה לפי זה לאו דוקא והיינו בצירוף עם הפנימיות].

ועלה בידינו מחלוקת התוס' עם התו"י בביאור סוגיין אם החסרון הוא משום דאין הדפנות סמוכות לסכך כדעת התוס' או משום דליכא הכא דופן כלל כדעת התו"י, ובדעת הרא"ש והראשונים אין הדברים ברורים כה"צ ועכ"פ בתוס' לא הוזכר כלום מכ"ז וודאי משמע מדבריהם כמש"כ, וביאור נידון הסוגיא אי אמרינן דו"ע תלוי בזה וכמושי"ת בע"ה.

בגמ' ומאי שנא וכו' הכא דלשוויי דופן וכו' לדעת התו"י [וכן להרא"ש שהצריך מחיצה חיצונה לכה"פ בשיעור י' והכא הרי ודאי מיירי כשאין מחיצה חיצונה י'] צ"ב טובא היאך היה מהני דו"ע להס"ד שהרי הכא ליכא

מחיצות כלל ולכאורה צורת הדו"ע כאן הוא כבעלמא שהסכך מצטרף לדופן [ראה ציור א' להלן] וזה לא יועיל כאן כלום שסו"ס אין כאן מחיצה י'. וי"ל בשלשה אופנים: א) דאמרינן דופן עקומה בקרקע שבין שתי המחיצות [ראה ציור ב' להלן] והוא חידוש לומר דופן עקומה כה"ג מיהו מצאנו כע"ז בדעת התוס' רי"ד בסוגיא דאיצטבא. ויש ללמוד כן מדברי הלבוש בסי' תרלג שכתב דהכא לא אמרינן דופן עקומה למטה משום דליכא מחיצות. וכ"מ מהבגדי ישע על המרדכי.⁹⁵ ב) וי"ל עוד דעבדינן דו"ע בסכך וכיון שראש חלק העליון של המחיצה החיצונה מכיון כנגד התחתון חשיבא כחדא מחיצה [והוא דומה קצת למש"כ רש"י לעיל דכיון דראשה כלה כנגד האיצטבא חשיבא כדופן פחות מכ"ן וצ"ע בסברא אם נכון לומר כן וגם נ"מ לדינא בפירוש זה היכא שחלק העליון הולך באלכסון וחלקו העליון סמוך לסכך דאז לדינא יוכשר כה"ג דהא לא בעינן בזה להלכתא דדו"ע. [ראה ציור ג' להלן. ג) וי"ל דסברי כהראשונים בדו"ע הדופן מתקרב אל הסכך ולפי זה י"ל דהוי מחיצה שלימה [אך גם בזה יש חידוש לומר דהלכתא דדו"ע אינה רק כלפי דין מחיצות הסמוכות לסכך להחשיבה כסמוכה אלא אף כלפי הכשר דין מחיצה להחשיבה כמחיצה שלימה וצ"ע]

ולדעת התוס' דהכא הנידון הוא משום דהמחיצה החיצונה רחוקה מן הסכך לכאורה י"ל בפשיטות דהדו"ע הוא לצרף הסכך אל המחיצה. אך קשה לאידך גיסא מה שדוחה הגמ' דהכא לאשוויי דופן והרי הדופן חשובה דופן אף בלא סמיכותה לסכך וכל פסולה הוא מדין סמוכות לסכך וככל דופן הרחוקה מן הסכך. וצ"ל דבעלמא הדופן חשובה דופן למקומה ואינה כשרה לסוכה מחמת ריחוקה ומדין דו"ע אמרינן שהסכך מצטרף אליה, אבל הכא אף למקומה אין כאן שיעור מחיצה ומה שיש כאן שיעור מחיצה כלפי הסוכה לא מהני כיון שרחוקה מן הסכך אין לה שם מחיצה לענין סוכה, ולזה לא אמרינן דו"ע להכשירה מעיקרה ודוק.

ויש לחקור לדעת התוס' אי מהני באופן שדופן העליונה רחוקה ג' מהתחתונה אך הולכת באלכסון וראשה פחות מג' לסכך אי מהני דלכאורה כיון דלדבריהם כל חסרון המחיצה הוא משום דאינה סמוכה לסכך כה"ג יהני, [אך י"ל כמש"כ האבא א"ז [הר"ד לעיל בדעת הרמב"ם בדו"ע] דבעינן מחיצה הסמוכה לכנגד הסכך לכל אורכה דהמחיצה צריכה להיות סמוכה לחלל הסוכה הכשר אם כן לא יהני מה שהמחיצה סמוכה בראשה לסכך, אך לפי זה צ"ב היאך מהני כל דופן עקומה להכשיר ואי נימא דהדופן מתקרב א"ש אך ברש"י בדף יט מבואר דאף להצד דמתקרב היינו דמתעקם באלכסון וצ"ע גם צ"ע היאך מהני סוכה העשויה כמין צריף]

בשיעור רוחב החקק ובדין המקום שבצידי החקק ראה ברש"י שכתב דהא דמכשרינן חקק הסמוך בפחות מג' למחיצות חקק הזה שיעורו זע"ז כדין הכשר סוכה וכ"כ הראשונים, ועיין בספר המכתם שהביא שיטה הסוברת דסגי בד' טפחים ומשהו ומדין לבוד חזינן להחקק כאילו מגיע עד המחיצות ויש כאן ז' טפחים. ועיין בר"ן שביאר כדעת רש"י וכתב דאף דמדין לבוד חזינן להמקום כאילו הוא פנוי ויש כאן חלל י' מ"מ פסול דהוי דירה סרוחה. והרמב"ם בפ"ד הט"ו מסוכה סתם בלשונו ולא הזכיר דמיירי

95 באות א שכתב שם דהקמ"ל הוא דלא אמרינן דו"ע אלא למעלה ומבואר מזה דלהס"ד עבדינן למטה אך מדבריו מבואר דזה גופא הקמ"ל וצ"ע דהוא נגד סתימת הגמ' ורש"י דמשמע דהטעם הוא משום דלא הויא דופן.

כשיש בחקק ז"ט ועיין במ"מ ורבינו מנוח שפירשו דמיירי בזע"ז ויל"ע להרמב"ם לשיטתו דפסול דירה סרוחה לעיל הוא רק לכתחילה א"כ הכא לכאורה אין צריך שיעור ז' בחקק.⁹⁶

בדין המקום שחוץ לחקק עיין במאירי ובמכתם שכתבו בפשיטות דאם בחקק יש שיעור זע"ז שרי לישב אף חוץ לחקק דכלבוד דמיא [לא כתבו להכשיר מדין פסל ויל"ע דסו"ס דירה סרוחה היא כמש"כ הר"ן] **ואולם הטור כתב** [סי' תרלג סעיף ט] דהסוכה כשרה רק בתוך החקק אבל מחוץ לחקק פסולה, **ועיין בב"י** שתמה אמאי אינה כשרה מדין פסל וכמו בלמעלה מעשרים ובנה בה איצטבא דכשר מדין פסל. [ובשו"ע השמיט לדברי הטור דכשר בתוך החקק ומשמע דכשר גם בחוץ וכשיטתו בב"י]

ושלש דרכים נאמרו בביאור שיטת הטור: (א) הב"ח כתב דהכא במקום שחוץ לחקק אין לו מחיצות [כיון שבו אין היקף גבוה י'] ליכא למימר ביה דין פסל, [אך לכאורה זה תלוי בגדר דין פסל דמדברי הרא"ש נראה דאף מקום היוצא מחוץ להיקף מחיצות כשר מדין פסל ראה לעיל בסוגיא דאיצטבא] **ועיין במג"א שם בסק"ט** שהביא דברי הב"ח והקשה מסוכה העשויה כמין צריך שפסק הטור בסי' תרלא דשרי לישון אף במקום שאינו גבוה י' והרי אין לו היקף מחיצות, **(ב) בחידושי הגהות שם על הטור** כתב דהיה אפשר דכיון דהוא דירה סרוחה לא מהני לזה דין פסל **אך הקשה על זה** כנ"ל מדין סוכה העשויה כמין צריך שפסק שם הטור כהרא"ש דשרי אף במקום שאינו גבוה י' ומדין פסל ואף דהוי דירה סרוחה. **(ג) עוד כתב בחידושי הגהות שם** די"ל דדין לבוד גורם שהמחיצות חשובות כאילו הן על שפת החקק וכיון שכן הרי הן מפסיקות בין הסוכה שבמקום החקק לבין המקום שחוץ לו ולכן אינו כפסל נזה כסברת התוס' רא"ש בסוגיא לעיל דאם הדו"ע מתקרבת לאיצטבא א"א להכשיר האיצטבא מדין פסל **והקשה על זה שם** דאם כן ברוח רביעית דאין אנו צריכים למחיצה שמחוץ לחקק מיהא לכשר וסתנימת הטור משמע דבכל הרוחות פסול.

[שייך לעיל] **הבאנו לעיל** שנחלקו ראשונים בדין הלבד דסוגיין ויש בזה ג' אופנים לכאורה דרש"י כתב דמדין לבוד החקק ממשיך עד המחיצות ואילו בתוס' בשבת משמע להיפך דהמחיצות מגיעות לסכך וכ"ה בחי' ראמ"ה, ולשון הרמב"ם משמע דהדין לבוד בא לחבר חלקי המחיצה. **ולכאורה הוא תלוי בתירוצי התוס' והתו"י** דאם חסרון המחיצות בסוגיין הוא ריחוק מן הסכך אם כן הלבד בא לקרב המחיצות אל הסכך ובעינן שיתקרבו העליונות [כמש"כ בדברי התוס'] ואם החסרון הוא בפירוד שני חלקי המחיצה וכהתו"י אזי בעינן ללבד שידביקם זל"ז [ומיהו עדיין בעינן לדין לבוד גם לסמוך עליונו של דופן לסכך] ואולם דברי התוס' בשבת צ"ע דכיון דבעינן שעליונה של מחיצה יתקרב לסכך למה כתבו שהגידוד מצטרף למחיצה והיינו תחתונה של מחיצה והרי אין לנו צורך אלא בסימוכו של עליון המחיצה לסכך וצ"ע

ומש"כ רש"י דהחקק מתרחב הנה צ"ב דמ"מ בזה העליונות עדיין אינן סמוכות לסכך שכנגד הנקב.⁹⁷ **ומוכרח מדברי רש"י** דסובר דהמחיצה עצמה פסולה כיון שאין חלקיה קרובים אבל עדיין צ"ע למה כתב שהחקק מתרחב ולא כתב בפשיטות דחשיבא כחדא מחיצה מדין לבוד או שהמחיצות מתקרבות לסכך וגם דבמה שכתב שהחקק

96 ואפשר דהכא הוי דירה סרוחה לגמרי שהרי אין בה חלל י' כלל ברוחב ז' ורק בהוצין שאינם ממעטים החלל סובר הרמב"ם דהוי לכתחילה, ויש להעיר עוד דהרמב"ם פירש דין הלבד שבכאן 'כאילו הוא דבוק' והיינו דשני חלקי המחיצה חשובים כמחוברים ולא פירש כרש"י דע"י לבוד חזינן להחקק כאילו מגיע עד המחיצות ולפי זה י"ל דאין כאן חלל י' כלל וא"כ י"ל דסובר כהר"ן ולא מטעמיה.

97 ואף להסוברים דשרי לישב חוץ לחקק מדין פסל זה לא יועיל דמחיצות הסמוכות לפסל לא חשיבי סמוכות לסוכה שאם כן באיצטבא מן הצד יוכשר טפי מד"א אלא פשוט דאם אין כאן הכשר סוכה אין גם פסל והדר הוי אינן סמוכות לסוכה וה"ל הכא בהכרח יש לנו לדון שיהיו סמוכות לכנגד הנקב ואז נוכל להכשיר השאר.

מתרחב עדיין לא הועיל שהרי סו"ס העליונות רחוקות מהסכך הכשר ובעינין לדין לבוד למעלה להסמיכם לסכך כדי להכשירם וצ"ע.

נידון האחרונים בסוכות שדפניהן בנויות על מעקה מרפסת סוגיא דידן מיירי כשחלק העליון של המחיצה אף הוא פחות מ' והחקק משלימו ל' דאז פסול היכא דיש ביניהם שלשה טפחים, ויש לדון היכא דחלק העליון גבוה י' ובפנים יש חקק רחוק מן המחיצות יותר מג"ט. ונידון זה מצוי מאוד בזמננו כשבונים סוכה על מעקה מרפסת שדרכם שבנויים ממעקה אבן גבוה בערך ד' טפחים ורחבו יותר מג"ט ועל מעקה זה בצמוד לחלקו החיצוני מניחים את דפנות הסוכה.

ויעויין במנחת שלמה ח"ב סי' נו שדן הגרשז"א דהמחיצות שעל גבי המעקה הרי גבוהות מקרקעית הסוכה יותר מג' ונמצאו פסולות מדין מחיצה תלויה, ואם כן אין כאן הכשר סוכה כלל, ודן להכשיר ולומר דאנו דנים המחיצה כמחיצה אחת רחבה מלמטה וצרה מלמטה [ובמק"א נתבאר משמו דשאני מחקק שבו הקרקע שבין חלקי המחיצה משמשת להילוך רבים וקרקע היא ואין לדון שתי החלקים כמחיצה אחת אבל הכא הכל מחיצה אחת] ודן דמ"מ על גבי אותו מעקה אסור לשבת שם דהרי הדפנות העליונות העולות למעלה רחוקות מהסכך שכנגד קרקע הסוכה יותר מג"ט ואנו צריכים לדין דו"ע כדי להכשירם ואין לישוב תחת דו"ע.

וחזר בו הגרשז"א צ"ל מהוראתו כיון דמבואר בשו"ת דבר שמואל ובשו"ת קול הרמ"ז המובאים בשע"ת בסי' תרל"ג סק"ג דהיה פשיטא להם דאותם ג"ט ויותר שעל גבי מעקה האבן מצטרפים לשיעור זע"ז ואנו רואים את עליון של המדריגה ורצפת המרפסת כרצפה אחת אשר בחלקה היא גבוהה ובחלקה היא נמוכה ואין המחיצה רחוקה מן הסכך אף לא מחיצה תלויה.⁹⁸

ויש לדון דמסוגיא דידן מבואר הכשר לסוכה זו עכ"פ לגוף הסוכה דהנה בגמ' איתא דמה"ט לא עבדינן דו"ע כיון דליכא הכא דופן, ואם נפרש דהדו"ע הוא למטה הרי בסוכה כזו מצינו למעבד כן כיון שהעליון יש בו י"ט הרי הו' דופן ואפשר לעשות לו דו"ע ואין להקשות דהו' מחיצה תלויה דכל המחיצה כולה מקשה אחת היא מלמטה עד למעלה, וכן אם נפרש דהדו"ע למעלה לצרף הסכך אל הדופן ומ"מ מצטרף העליון לתחתון [לפי פירושי הראשונים ראה לעיל בכ"ז] כ"ש דהכא בודאי נעבד דו"ע למחיצה העליונה לחברה לסכך ולתחתון, וכד פרכת דהו' מחיצה תלויה אם כן יקשה גם בצירור דסוגיין היאך מהני דו"ע דלמעלה הרי הו' מחיצה תלויה וע"כ דכשר כה"ג [ומיהו יש לחלק דמחיצה המונחת על גבי קרקע עולם לא נחשבת לעולם כמחיצה תלויה אף כלפי בור העמוק ממנה וצ"ע] **אך במק"א צידר הגרשז"א** דמחיצה שכעת היא כמחיצה תלויה ואתה מכשירה על ידי דו"ע הו' כאשוויי דופן ולא אמרינן.

98 והסברות שדנו להכשיר בזה אינן פשוטות כלל בין בסוכה עצמה בין ע"ג המדריגה דמה שכתבו דהו' כמחיצה אחת רחבה מלמטה וצרה מלמעלה הרי בסוגיין מבואר דבעינן מחיצה כלפי פנים ושיהיה היושב רואה עצמו בתוך המחיצות וכיון דכלפי פנים אין כאן מחיצה שהתחתונה רחוקה מהעליונה והעליונה תלויה אין כאן אלא מחיצה מבחוץ ומחיצה מבחוץ כתב שם הגרשז"א בעצמו דלא מהני ומסתברא כן מאוד דדמי למחיצות שאינם ניכרות וכל שאין מחיצה כלפי פנים מסתברא דאינה מחיצה והסברא לדון אף כלפי פנים הכל כמחיצה אחת אינה ברורה כה"צ. ומה שדנו להחשיב כל הקרקע לקרקע אחת הנה אם נדון שאין המחיצות חשובות כמחיצה אחת נראה דלא יועיל כלל הגע עצמך הרי שתהיה המדריגה תלויה באויר ותחתיה אין מחיצה והגדיים בוקעים לרצפת המרפסת וכי יועיל מה שיש מחיצה לחלק מקרקע הסוכה, ואף אם נאמר דהכל מחיצה אחת הרי מקום ד' לגבי רשויות שבת מקום אחד הוא והיכא דגבוה יותר מג"ט כרשות אחרת חשיבא ומהיכי תיתי דלגבי סוכה יחשב הכל קרקע אחת רחבה ז'.

ושמענו לשדות נרגא בזה דיעויין בריטב"א לקמן בדף יט ע"א שכתב שם דאין שום נ"מ בדופן עקומה אלא לקרב הדופן אל הסכך וכתב דלמ"ד דסכך פסול באמצע שיעורו בד"א ליכא כלל לההלכה דדו"ע ואם נימא דכה"ג הדו"ע מכשרת המחיצה הרי משכח"ל נ"מ אף להך מ"ד עיי"ש ודוק בזה כי ראייה גדולה היא.

בגמ' היתה גבוהה וכו' א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא יש לעיין בשורש הסוגיא דיעויין בגמ' בשבת [דף צט ע"ב] דמבואר שם שעמוד חשיב רשות היחיד לענין שבת. וצ"ב מדוע לענין שבת הוי רה"י ואילו לענין סוכה לא חשיב מחיצות. ועמדו בזה ראשונים, ושני דרכים נאמרו בזה: יעויין בתוס' רי"ד שביאר דאביי סבר לדמות דין סוכה לדין שבת דכמו דהתם עמוד הוי רה"י ה"נ מהני לגבי סוכה והשיבו רבא דבסוכה לא מהני דבעינן מחיצות הניכרות, ויעויין ש בתורי"ד שביאר דבשבת לא בעינן סככה אבל בסוכה בעינן סככה ואם אין המחיצות ניכרות לא אמרינן בהו גו"א ואינו מובן מה השייכות בין הא דבסוכה בעינן סכך לדין מחיצות הניכרות, וצ"ע. נויש שהביאו בשם הגר"ח דהא דבעינן דפנות בסוכה הוא מדיני הסכך דסוכה דהסכך בעי שיהיו לו דפנות – ויש לבאר הדברים דצורת ההלכה דסוכה נאמרה שישב אדם בצל סכך המוקף בדפנות – ולפי זה א"ש דברי התורי"ד, ויותר נראה בדעת התורי"ד דדין מחיצות בסוכה הוא ביסודו כדין הסכך שנועד להגן ולהסך על האדם היושב בסוכה, וכמו דמפורש בקרא דבעינן סכך כך ילפינן מקראי דסוכות דבעינן דפנות ולא בתורת מחיצה בעלמא לגדור הרשות אלא לסכך ולהגן על האדם היושב בסוכה, והרי מצינו למ"ד דבעינן דפנות מפסולת גורן ויקב [לקמן ז ע"ב] ואף לדידן ענין הדפנות כענין הסכך אלא דליכא בהו דיני הסכך בכשרותם. ומ"מ מחיצות ניכרות בעינן אף לדידן

ויעויין בריטב"א שביאר דאף דלגבי שבת חשיב מחיצות העמוד כמחיצות ניכרות מ"מ לענין סוכה בעינן מחיצות הניכרות ונראות עמה. **ושנה הריטב"א בביאור זה** לעיל גבי סוכה גבוהה פחות מ' שביאר שם דבעינן מחיצות הסמוכות לסכך כדי שיהיו ניכרות שהן מחיצות הסוכה ודימה זה לדין סוגיין עיי"ש. **ולכאורה היה נראה** דכוונת הריטב"א דאותן המחיצות שאנו מושכים ומעלים מעל העמוד הן אינן ניכרות אך צ"ע בזה מדברי הריטב"א להלן וכמו שנבאר.

ולהלן בגמ' מספקינן אי נחלקו רבנן ורבי יעקב בנעץ קונדיסין על שפת הגג, **וראה בתוס' ד"ה אבל וכו'** שנתקשו מאי שנא שפת הגג דלכו"ע כשר מעמוד דלא מהני ותירצו התוס' דמחיצות דבית ניכרות טפי, **ולכאורה לדברי הריטב"א** אין מקום לחילוק זה שהרי המחיצות שמעל העמוד והגג שוות הן ואינן ניכרות ואולם **יעויין בריטב"א להלן** שביאר כהתוס' וכתב דשאני בית שיש לו מחיצות עשויות למטה והיו מחיצות הניכרות וצ"ע.⁹⁹

ואולם יעויין במאירי שהביא קושית הרי"ד מאי שנא מעמוד דחשיב רה"י לשבת וביאר המאירי דבאמת במחיצות דעמוד שאינן ניכרות לא אמרינן גו"א כלל לא בשבת ולא בסוכה, והעמוד בשבת חשיב רה"י אף בלא דין גו"א אלא כיון שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה נכתב המאירי הטעם משום אינו מקום תשמיש של בני רה"ר והוי רה"י בלא מחיצות אך א"א לפרש דבריו כפשוטם ראה בהערה¹⁰⁰ **ועיין בחידושי ר"א מן ההר**

99 והנה נחלקו הגר"ח והחזו"א בגדר דין גו"א דהגר"ח הבין דאנו מושכים המחיצות ומאריכין אותן עד למעלה כפשוטו ואולם החזו"א כתב בגליונות דהגדר הוא דמחיצה הקיימת למטה היא חשובה כאילו גודרת כל הרשות עד למעלה, ולהבנת החזו"א אפשר לבאר קצת דברי הריטב"א דהמחיצות דעמוד הן הן המחיצות שגודרות מעל העמוד ולכן חסרון דניכרות בהם נאמר ומשום דסתומות ואטומות ואינן ניכרות במקומם אף כלפי מעלה לא חשיבי מחיצות ומשא"כ מחיצות דבית ומ"מ עדיין צ"ע שהרי אין חסרון זה דניכרות כלפי הסוכה דווקא אלא שאין ניכר כלל שהן מחיצות ובריטב"א לעיל משמע דיסוד דין ניכרות הוא ביחס המחיצות אל הסוכה ודוק וצ"ע.

100 דברי המאירי תמוהים מאוד דנראה מדבריו דאף בלא דין מחיצות כל שהוא גבוה י' הוי רה"י וזה נסתר מגמ' מפורשת בשבת דף קא ע"א דאיתא התם דנעץ קנה ברה"ר והניח על גביו טרסקל [והוא סל הרחב ד"ט] לא חשיב רה"י

שביאר דבעמוד לא אמרין גו"א אפילו בשבת כיון שאינן ניכרות ועיי"ש להלן שהקשה כקושית התוס' מאי שנא עמוד מגג שנעץ עליו קונדיסין בשפת הגג ו**מזה הכריח הראמ"ה** דעמוד חשיב כאינן ניכרות מחמת שהעמוד אטום ואף כלפי שבת ומשא"כ בבית דאמרין ביה גו"א.

ולמדנו מדברי הראשונים דנחלקו בתרתי: (א) בדין מחיצות הניכרות דסוגיין אם הוא פסול בסוכה או הלכתא כלפי גו"א דל"א באינן ניכרות. (ב) בדין עמוד בשבת דלהמאירי והראמ"ה חשיב רה"י אף בלא גו"א אך מהרי"ד מוכרח דבעינן גו"א להכשירו [נדאל"כ אין קושיא מהתם להכא, **ומדברי הריטב"א אין ראייה שחולק בזה על המאירי** דאפשר לפרש דהכא הוי דין בסוכה ומ"מ עמוד הוי רה"י בלא גו"א] **אבל מדברי הראשונים בכמה מקומות** מבואר דס"ל דעמוד הוי רה"י מטעם גוד אסיק, **עיין ברש"י בעירובין** [דף פט ע"א ד"ה כולי עלמא וכו'] שכתב להדיא דעמוד בשבת הוי רה"י רק משום דאמרין גו"א מחיצתא. ולפי דבריו אנו מוכרחים לפרש דדין מחיצות הניכרות הוי דין בסוכה. **וכן מפורש ברשב"א ובריטב"א שם ובאו"ז** [ח"ב סי' קצה] **ובתוס' רא"ש בשבת** [דף מט ע"א ד"ה הם העלו וכו']

ובגמ' כאן סבר אביי וכו' גוד אסיק וכו', לדעת הסוברים דאף בשבת הוא מטעם גוד אסיק הרי סברת אביי לדמות מחיצות סוכה למחיצות שבת, ובזה השיבו רבא דלא דמי דבסוכה בעינן מחיצות ניכרות, **אבל לדעת הסוברים** דבשבת לא בעינן גוד אסיק צריך לומר דאף אביי פשיטא ליה דמחיצות התחתונות אף דמהנו לענין שבת לא מהנו לענין סוכה כיון שאינן מחיצות לסוכה עצמה, **אבל חידש אביי** דמ"מ בסוכה אפשר להכשיר מטעם גוד אסיק, ודחה לו רבא דבעינן מחיצות הניכרות ולדרך זו אפשר לפרש דברי רבא בשני האופנים או דבסוכה בעינן מחיצות ניכרות או דבשבת נמי לא אמרין גו"א ממחיצות עמוד וכמש"כ המאירי והראמ"ה.

ועיין בחי' רבנו חיים הלוי [פ"ד הי"א מסוכה] שעמד בשיטת הרמב"ם שפסק להלכה דעל שפת הגג כשרה ואמנם בעמוד פסק כרבא דהסוכה פסולה, **והקשה הגר"ח** דהא כמו דבעמוד לא מהני גו"א משום דלא הוו מחיצות הניכרות ה"ה בשפת הגג וכקושית התוס'. ואף שהתוס' תירצו דמחיצות דבית ניכרות טפי הם כתבו כן משום דהוקשה להם בסתירת דברי הגמ' אבל הרמב"ם דלא גרס האיבעיא כלל אין לו מקור לחלק בזה.

ולכן חידש הגר"ח מהלך חדש בפשט הגמ' להרמב"ם וכתב שם דדין מחיצות הניכרות הוא דכה"ג לא אמרין גו"א ואף בשבת ושאיני עמוד דלא בעינן ביה לגו"א, **והוכיח כן הגר"ח מדברי הרמב"ן והרשב"א, דיעויין ברמב"ן בשבת** [דף צט ע"ב] שכתב שם דעמוד הגבוה י' ורחב ד' יש לו דין רה"י כלפי מה שמונח על גביו אבל אוירו לא הוי אויר רה"י וליכא ביה הדין דרה"י עולה עד הרקיע וביאר הרשב"א הטעם דלא אמרין כן אלא ברשות שגמורה במחיצות. והו"ד גם ברשב"א ובריטב"א שם. **וביאר הגר"ח כוונת הראשונים** דהכא בעמוד לא אמרין גו"א ולכן רק גבו ממש הוי רה"י ומשא"כ ברה"י המוקפת מחיצות שאמרין גו"א ולכן עולה עד לרקיע, **והקשה ע"ז הגר"ח** מדברי הרמב"ם שביאר דאף בעמוד עולה רה"י

לרבנן אלא לר"י בר"י ומשום גוד אחית מחיצתא ומבואר דבלא מחיצות לכו"א אינו רה"י וכן להלן שם בגמ' גבי עמוד גבוה י' ורחב ד' ובסיס העמוד צר ואינו רחב דע"ד מבואר בגמ' דהוי רה"י רק מדין גוד אחית מחיצתא, ולכן צ"ל דכוונת המאירי נמי מחמת מחיצות של העמוד רק דהוקשה לו דהמחיצות אינן עולות על גבי העמוד והיאך יועילו מחיצות התחתונות לגבי העמוד למעלה ולזה תירץ דכיון דאין כאן מקום תשמיש לבני רה"י אין צורך במחיצות למעלה ודוק. [ועוד שמענו להקשות מהגמ' בעירובין דף טו ע"א שהגמ' דנה במחיצה העומדת מאליה אי הוי מחיצה ומייתי ראייה מתל דהוי רה"י ומוכח דהוא משום המחיצות ובהא שמא יש לדחות דרה"י בלא מחיצות לא עדיפא מקרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה כיון שאין לה מחיצות כלל וראית הגמ' היא מדשרי לטלטולי ביה מדרבנן כדאיתא להדיא בבביתא שם]

עד לרקיע וביאר הגר"ח דדין עולה עד לרקיע להרמב"ם אינו משום גו"א אלא משום דכך הוא הדין דרה"י שאוירה עד למעלה חשיב רה"י. ועיין עוד בספר גנוזי הגר"ח ח"א סי' א ששם באו הדברים בהרחבה טפי.

ואולם יש להעיר בעיקר הבנת הגר"ח בדברי הראשונים שנקט דהחילוק בין עמוד לחצר הוא בדין גו"א, ומשמעות לשון הראשונים בשבת הוא באופ"א קצת דרשות שאין לה מחיצות לית לה אויר ולא הוזכר בדבריהם ענין גו"א כלל. ועוד שמענו להעיר דהרי לדברי הגר"ח חידושו של הרמב"ן שם בשבת הוא מסקנא דרבא ודלא כאב"י [וכ"כ להדיא שם בגנוזי הגר"ח בסוף הסי'] ותימה שכתבו הרמב"ן שם בדרך אפשר וסתם ולא פירש דהם הם דברי רבא.¹⁰¹

אך יעויין בעבוה"ק להרשב"א בשער שלישי פ"א הכ"ג שכתב שם וז"ל חורי רשות היחיד יש להם גובה ואין להם עומק, עשויין הם להשתמש על גביהן ולפיכך רואין אותן כמלאין עד לרקיע ואין עשויין להשתמש תחתיהן כדרך שאדם משתמש ברשות היהחיד עצמו ברומו ובעומקו ולפיכך אין לחורין עומק עכ"ל **ומבואר מדבריו** דדין אויר עולה עד לרקיע הוא מחמת שהאויר הוי מקום תשמיש של הרשות דומיא דדין עומק, **ולהלן שם בהלכה כח** הביא דברי הרמב"ן גבי עמוד וכתב שם שיש שאמרו דאין אויר לרה"י אלא לרשות שיש לה מחיצות כגון בית או חצר [ושם הכריע דלא כהרמב"ן] ומשמע מלשונו דהוא סברא דעמוד אין לו אויר משום דאינו רשות גמורה כיון שאינו מוקף מחיצות ולא משום דליכא גו"א בעמוד וכך גם דקדוק לשון הרמב"ן והרשב"א שהביא הגר"ח וע"ע בריטב"א שם בשבת בדף צט ע"א ד"ה מתני' וכו'.

ויש להוכיח דלא כהגר"ח מדברי הריטב"א שהגר"ח כתב דמדברי הרמב"ן אלו מוכח דמפרש סוגיין דלא אמרינן גו"א בעמוד דאי אמרינן גו"א אם כן אמאי אינו עולה לרקיע והנה הריטב"א שם כתב כהרמב"ן והכא ביאר דהוא דין בסוכה ומוכח דאמרינן גו"א ודוק] **ועיין במאירי בשבת שם** שכתב די"א דאין לעמוד אויר דלא אמרו דין אויר אלא במקום שיש גו"א וזה להדיא כהגר"ח [והמאירי לשיטתו בסוגיין ואמנם המאירי בסוגיין נוטה כדעת האומרים דבבית נמי לא חשיב מחיצות ניכרות כיון דעשויות לבית והסוכה על שפת הגג פסולה ודלא כהרמב"ם בזה]

ועיין גם ברשב"א בעירובין דף פט ע"ב ד"ה אלא לרב וכו' דמבואר להדיא דעמוד הוי רה"י משום גו"א וכ"ה גם בריטב"א שם בד"ה אבל אין וכו' וכן מבואר מדברי הריטב"א בסוגיין גבי מחיצות דים וע"ע ברשב"א ובריטב"א שם בדף פז ע"ב גבי גוזזטרא דמבואר כן ושם הוא ג"כ בפיה"מ להרמב"ם אלא שיש לחלק בגוזזטרא, ומכ"ז מבואר דבעמוד איכא גו"א ומ"מ סברי בשבת דף צט כהרמב"ן דלית ליה אויר ועל כרחך צריך לפרש דאף דאיכא גו"א לא חשיב כרשות היחיד גמורה ליתן לה אויר וכמו שלמדנו מדברי העבוה"ק.

והא דהעמוד הוי רה"י בלא דין גו"א ביאר הגר"ח דהגדר הוא דהמחיצות שלמטה חשובות לחוץ גם הרשות שמעליהן ומשא"כ בסוכה דאיכא דין דפנות לא מהני זה ובעינן לגו"א **ועיין בגליונות החזו"א שם** שהשיג על הגר"ח וביאר דמה שכתב הגר"ח דהמחיצות גודרות כל הרשות שמעליהן יזו שאנו קורין גוד אסיק' והיינו דזה גופא הגדר בגו"א ולא שאנו מושכים ומעלים המחיצות כאילו יש כאן מחיצה בפועל עד למעלה. **וע"ע שם בהשגותיו** ומכ"ד החזו"א מבואר דאין אפשרות לחלק הדינים ואם

101 ועוד שמענו להקשות דיעויין במלחמות כאן [בדף ב ע"א מדפי הרי"ף] שהשיב על השגת בעה"מ על מה שהשמיט הרי"ף ברייתא דר"י וחכמים גבי דיומדין והשיב על זה הרמב"ן דכיון שכתב הרי"ף דקיי"ל שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח הרי זה כחכמים דר"י בין על שפת הגג בין באמצע הגג ומבואר בהכרח דסברת חכמים היא בהלכות סוכה דבעינן מחיצות ניכרות והיינו שתים כהלכתן שאם בדין גו"א נחלקו היאך רמוז דין זה בשתים כהלכתן

המחיצה מועילה כלפי מה שמעליה זהו גופא דין גו"א ומהלכתא ובלא ההלכה א"א לומר כן **אכן מדברי המאירי וראמ"ה** מבואר להדיא כהגר"ח בזה דיש דין רה"י לעמוד גם בלא גו"א.

והנה לרב הונא ודאי פליגי בשפת הגג וצ"ע טעמים של חכמים לביאור המאירי הראמ"ה והגר"ח, ולכאורה צ"ל דסברי דאף התם לא אמרינן גו"א, **אך יעויין בגמ' בעירובין** בדף פט ע"א דמבואר התם להדיא דאמרינן גו"א בגג בית ורב ושמואל מודו בה ותימה לומר דרב הונא פליג אתרויהו ואסתמא דסוגיא התם, **וצ"ל** דהתם בעירובין הוא כלפי דיורי הרשות ומדברנן כמש"כ החזו"א בגליונותיו נאך פלא מדברי הגר"ח שהוכיח מהתם דבבית לכו"ע אמרינן גו"א ותמוה היאך יפרנס דברי רב הונא] **ועוד י"ל דלרב הונא** ודאי פלוגתייהו בסוכה דוקא ומשום דבעינן ניכרות דסוכה נוסתיתמ הראמ"ה לא משמע כן כלל שחילק בין שני סוגי הניכרות ולא הזכיר דזה לשבת וזה רק לסוכה אך בדברי הגר"ח הקושיא ששאלנו לעיל מכריחתנו לפרש כן אם כי בזה אכתי לא ניחא כ"כ דסו"ס אין מקור להרמב"ם נגד סברא דרב הונא ולגרסתו הרי ר"נ לא פליג בה ולא הזכירה כלל

ובעיקר קושית הגר"ח על הרמב"ם מנא ליה דלכו"ע כשרה דבריו **בזה תמוהים מאוד** דהנה המ"מ כתב דהרמב"ם לא גרס האיבעיא 'אלא ה"ק ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשרה וכו' וכבר הגיה החזו"א דמש"כ המ"מ 'וה"ק' צ"ל וה"ג' ולפי זה גרסתו להדיא דעל שפת הגג כשרה ואין מקום לקושית הגר"ח והגר"ח כפה"נ הבין שהמ"מ לא בא לצטט הגרסא אלא פירש דה"ק וכו'. **אך ברא"ש בסוגיין ובעיטור בהלכות סוכה** דף פ ע"א מפורש להדיא דגרסת הגמ' להנך ראשונים היא דבשפת הגג לכו"ע כשרה ואין מקום לכל קושית הגר"ח. **ומצאנו בתשובת ברכת אברהם** לר"א בן הרמב"ם בסי' כו ששאלו השואל מדוע הכריע הרמב"ם דכשרה הרי סלקא ליה בתקו והשיבו הר"א דגרסת הגמ' דלכו"ע כשרה 'ושמא בספריכם חסרון בדברי ר"נ' **ואולם מדבריו מבואר** דגרס האיבעיא אחר דברי ר"נ אלא שהבין דהאיבעיא אינה לר"נ ראה לשונו בהערה¹⁰² וצ"ע.

רש"י ד"ה גוד אסיק וכו' הגביהם עשרה וכו' נראה דנחלקו ראשונים בדין גובה מחיצות סוכה מדברי רש"י **דידן מבואר** דדין גו"א הכא הוא להגביה המחיצות עשרה טפחים מעל העמוד **ומבואר מדברי רש"י** דסוכה שמחיצותיה עשרה כשרה אף אם אין המחיצות מגיעות לסכך בלא דין גו"א שאל"כ הל"ל דיש לנו להגביה המחיצות עד הסכך, **ועיין בר"ן בסוגיין** בסוד"ה גרסי' וכו' שכתב דבסוכה למסקנא אין צורך כלל לדין גו"א ולא איתמר הך הלכתא אלא לענין שבת, **ומבואר מדבריו כנ"ל** דסוכה שאין מחיצותיה מגיעות לסכך כשרות בלא גו"א. **ואולם יעויין בריטב"א** בדף טז ע"א שכתב דכל סוכה שאין מחיצותיה מגיעות לסכך כשרה מדין גו"א **וכן כתב גם המאירי** בריש פרקין [ויש לפרשו דסובר דבעינן גו"א כדי שיהיו מחיצות סמוכות לסכך [ורש"י והר"ן סברי דבעינן מגיעות ברוחב מכוונות כנגדן] ועו"ל דבעינן מחיצה על כל גובה הסוכה באשר היא סוכה ולא מדין מגיעות לסכך] **ומכאן תמיה ע"ד רע"א** שפירש לעיל בדברי הר"ן בדין דו"ע במחיצות שאינן מגיעות לסכך דהוא מדין תרי הלכות גו"א ודו"ע והרי מבואר מדברי הר"ן כאן דבסוכה אין צורך לדין גו"א וצ"ע.

102 וז"ל שם תשובה. לא ידעתי מאי קושיא דבפירוש אמרינן בגמרא ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל בשפת הגג דברי הכל כשרה והילכתא כרב נחמן דרב הונא דאמר מחלוקת על שפת הגג אבל באמצע הגג דברי הכל פסולה כבר איתותב וסלקא ליה בתיובתא דארץ באמצע הגג דמי והאי דאמרת לא איפשיט דמחלוקת רבי עקיבא ורבנן באמצע הגג אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה כבר איפשיט בדברי ר' נחמן וזה שאמרת אפילו לרב נחמן דאמר באמצע הגג מחלוקת לא איפשיט דעל שפת הגג דברי הכל כשרה לא ידעתי האיך יתכן דבר זה עם נוסח דברי ר' נחמן שכתבנו לן בגמרא ושמא בספריכם חסרון בדברי רב נחמן והאי דאבעיא לן בגמרא שמא בין זו ובזו מחלוקת לא איכפת לן בה מדאמר רב נחמן דמחלוקת באמצע הגג בלבד ולא אתותב כדאתותב רב הונא שמע מינה שתירוצי הבריתא כדבריו דמחלוקת באמצע הגג אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה.

ובעיקר דברי רש"י יש ללמוד מדבריו בגדר גוד אסיק כהבנת הגר"ח שיש כאן מחיצות נמשכות ממש למעלה, דאם נפרש ענין גו"א כהחזו"א שהמחיצות למטה גודרות את הרשות אם כן אין שום משמעות למה שאנו מושכים אותם י' טפחים אלא הגו"א הוא דכל הסוכה עד הסכך גודרה מכח המחיצות דלמטה.¹⁰³

בגמ' או דילמא בין בוז בין בוז מחלוקת יל"ע בכוונת הגמ' אי מחלוקתם בשפת הגג היא משום דלכו"ע לא אמרינן גו"א הכא דבעינן ניכרות ומה דפליגי בשפת הגג הוא מחמת הקונדסין וכמחלוקתם באמצע או דבשפת הגג מחלוקתם בתרי טעמי דרבי יעקב מכשיר מתרי טעמי ורבנן פליגי בתרווייהו ועיין בבב"ל בח"ג סי' נג אות ה שביאר דפלוגתייהו בשפת הגג נמי משום קונדסין היא ולא בדין גו"א והוכיח כן מהא דאמרינן דפליגי באמצע וה"ה וכו' להודיעך כחו וכו' ואם בשפת הגג פליגי משום גו"א הרי בשפת הגג יש לרבי יעקב טעם נוסף חלוק לגמרי מדין דיומדין והיאך נוכל לידע מפלוגתייהו באמצע הגג דפליגי נמי בשפת הגג. וכן הקשה על מה דקאמר הגמ' לעיל דפליגי באמצע הגג אבל על שפת הגג לכו"ע כשרה והיינו מטעם גו"א ודילמא על שפת הגג פסולה לכו"ע אלמלי דין דיומדין ולרבי יעקב, ומזה הוכיח דכוונת הגמ' דפליגי בשפת הגג בקונדסין. ועיין ברע"א כאן שנקט כהב"ה"ל מכח דמיון הגמ' לרבי יעקב בשתי המחלוקות, אך תמה בזה הרע"א מדברי הגמ' לימא תיהוי תיובתא וכו' אמר לך רב הונא וכו' והמבואר בגמ' דאי לרב הונא פליגי נמי בשפת הגג ניהא דעת רב הונא בחלק הזה שאמר דפליגי בשפת הגג, ומשמע דלא איתותבו דבריו כלל, והרי רב הונא אמר להדיא דפליגי בגו"א ואם כן דברי רב הונא בטעם דגו"א איתותבו לגמרי.

ועיין ברש"ש שנקט בפשיטות דפלוגתייהו בשפת הגג ובאמצעו שתי מחלוקות הן האחת בגו"א והאחת בדיומדין ועמד בקושיות הבי"ה"ל והרע"א וביאר הרש"ש דדין דיומדין אף הוא בגדר גוד ודמיה לגו"א ולמ"ד דמהני דיומדין כ"ש דאמרינן גו"א נמי. נודברי הרש"ש צ"ע שאם כוונתו דבעיקר הדין דמו אהדי הרי טעמם של רבנן בשפת הגג הוא משום דאינם ניכרות ושמא אף כוונתו משום ניכרות אלא דאם גדר דין דיומדין דסגי בטפח זה חשוב כניכר והגוד דידהו הוא דאינו ניכר ודוק וצ"ע]

אך נראה לבאר באופן דיסוד פלוגתייהו דרבי יעקב ורבנן הוא בדין שתיים כהלכתן וכדמבואר בבב"ה"ל ששיבו לו רבנן שתיים כהלכתן ובה דחו דבריו בין באמצע ובין בשפת הגג והיינו דכלפי דבשבת מהני בין גו"א ובין דיומדין למדנו בסוכה דתרווייהו לא מהני לרבנן וזה מבואר בשתיים כהלכתן דבעינן ניכרות [וכעין זה בדברי הר"ן בדף ז דבשתי מחיצות לא מהני צוה"פ משום דאינם ניכרות והיינו דינא דכהלכתן שהרי בשלישית לא מהני בלא צוה"פ לרבא ונמצא שכל עיקר החילוק בין השתיים לשלישית הוא במה שלא מהני צוה"פ וזה מבואר בדין כהלכתן, ויסוד לזה מדברי הרמב"ן במלחמות שכתב דהר"ף שכתב שתיים כהלכתן כלל בזה הכרעת הלכה דלא כרבי יעקב בין באמצע הגג בין בשפת הגג

והשתא ניהא כל הסוגיא די"ל דפשוט להגמ' דגו"א הוי טפי ניכרות מדיומדין ולכן אמר ר"ה דבשפת פליגי ובאמצע פסולה ואין זה תוספת דין לעצמה שחידש רב הונא דבאמצע לא מהני דיומדין אלא כוונתו דבזה מודה רבי יעקב וכן לרב נחמן בשפת הגג לכו"ע כשרה דבזה מודו חכמים, וכן ספק הגמ' ולהודיעך כחו דר"י, הכל מתפרש להפליא.

¹⁰³ ובודאי מסתברא דבסוכה בעינן דפנות לכל גובה הסוכה ומה דמהני דפנות י' הוא משום שהן גודרות את כל חלל הסוכה, [וכסברת החזו"א בגו"א] והאדם היושב בגובה הסוכה למעלה מכ' נחשב כגדור על ידי מחיצות שלמטה, ואם כן בהכרח שהגו"א עד עשרה ענינו הוא שיש כאן מחיצות ממש עד גובה עשרה.

והרש"ש ציוה לעיין בדברי רש"י לקמן בדף ז ריש ע"ב דמבואר דגדר דיומדין [בשבת] הוא דרואים כאילו יש מחיצות מזה לזה ומבואר דזהו גדר דיומדין. ועיין ברש"ש לקמן בדף ו ע"ב שביאר כן גם בדין שלישית אפילו טפח דגדר הדין דהמחיצה נמשכת כדין גוד ודומיא דדיומדין [ומדוקדק לשון מחלוקתם דר"י סובר דמהני טפח בכל אחת מהמחיצות בשני צידיה וחכמים אומרים שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח והיינו דבשלישית מודו דמהני טפח ומקילים בטפח אחד ובשניים הוא דמחמיר] ואולם יעויין בתוס' בעירובין בדף יז ע"ב ד"ה עושין שהקשו היאך מהני דיומדין הרי הפרוץ מרובה ותירצו דכיון דעביד אמה מכל צד דמיא לפתח ומבואר מדבריהם דאינו דומה לגוד אלא דבמחיצה כזו סגי דלא להוי פירצה וברשב"א שם ולעיל שם בדף טו ע"ב כתב בשם התוס' דבשיעור מחיצה כזה מכל צד סגי מן התורה למחיצות וזה משמע שלא כדברי רש"י דהוא מדין גוד אלא דבדיומדין גופא סגי למחיצה¹⁰⁴.

וראה בתוס' בסוגיין שהקשו מאי שנא דיומדי שבת דהווי שיעורם אמה בכל צד ואילו בסוכה שיעור דיומדין טפח ותי' דבשבת החמירו. ועיין באבנ"ז בסי' רסה שהקשה על דבריהם דמאי קשיא להו דבשלמא בסוכה נתחדש שיעור טפח במחיצה מהלכתא אבל בשבת בכל מקום מחיצה היא בארבעה טפחים ותירץ דא"נ אלא דהוקשה להתוס' דתסגי בד' בשבת ולזה תירצו דהו' הוא חומרא דרבנן וכתב לפי זה דבדיומדי ד' סגי בשבת מן התורה. וכדברי האבנ"ז מבואר בדברי התוס' ר"פ כאן שכתב דבשבת החמירו כיון דבעינן ד' מחיצות ומחיצת שבת ד"ט החמירו להעמידה ב' טפחים אבל בסוכה דשלישית אפילו טפח ה"נ סגי בטפח. [ומבואר מדברי התוס' ר"פ והאבנ"ז דחידושא דשלישית אפילו טפח מבואר בו דשיעור שם מחיצה בסוכה הוא טפח ושניא בזה משיעור מחיצה בשבת וצ"ל דלא דמי לההלכתא בשבת דסגי בשנים ולחי כל שהוא דהתם הלחי כל שהוא אינו שיעור במחיצה אלא חידוש דלא בעינן מחיצה ממש אלא תחילת מחיצה כל שהוא, אבל הכא בטפח אינו כן ודוק]

בגמ' עשרה טפחים מנ"ל ראה בתוס' שכתבו דמחיצות שבת עשרה טפחים נמי מהכא ילפינן, ובעיקר דין עשרה טפחים האמור במשנתנו צ"ע וביורור אם הוא דין בחלל הסוכה שלא יהא פחות מעשרה נלבד מדין דירה סרוחה] או דין במחיצה עצמה שתהיה עשרה טפחים, ובאמת דפשוט הוא דבמחיצה איכא דין עשרה שהרי סוכה שהיא גבוהה מעשרה צריכה מחיצות לכה"פ עשרה אף דחללה יותר מי' [נמהני מחיצות אלו או משום גו"א כמש"כ המאירי בריש פרקין והריטב"א בדף טז או בלא גו"א כמו שנתבאר מדברי רש"י והר"ן בסוגיא דלעיל ואיך שלא יהיה השיעור למחיצה כדי להכשיר הסוכה או כדי דנימא גו"א הוא ביי' אך יש לחקור אי איכא נמי דין בחלל הסוכה, ועיין במאירי בריש פרקין שביאר דין משנתנו דבעינן עשרה טפחים משום דחלל פחות מעשרה אינו ראוי לשום דבר. ועיין בר"ח בשבת בדף ז ע"ב שביאר הא דבית שאין בתוכו עשרה דאינו רה"י משום דלא חזי לדירה וחזינן דהוא דין בחלל. ומדברי התו"י שם בסוגיא עולה דהם שני דינים נפרדים המחיצה והחלל עיי"ש.

ויל"ע מהו המקור לשני דינים אלו בין בשבת ובין בסוכה ולמסקנת הסוגיא ילפינן לדעת רבי מאיר מקרא דכרובין ולר"י מהלכה למ"מ ובשלמא לר"י י"ל דבהלכה נמסרו שני דברים אך לר"מ צ"ב היכי ילפינן תרואיהו מחד קראה [ואין לומר דחד מינייהו ילפינן מהלכה למ"מ שהרי בגמ' אמרינן בסוף הסוגיא דלר"מ לא איצטריכא הלכתא לשיעור י' אלא לגוד ולבוד ודו"ע]

104 והריטב"א שם בדף טו כתב דהא דפרוץ מרובה פוסל הוא במחיצות העומדות מעט ופרוצות הרבה אבל דיומדין דמיא לצורת הפתח ולפי תקרה ויורד וסותם והיינו דזה גופא צורת המחיצה דידהו וכעין דברי התוס' והרשב"א. אבל צ"ע מה שכתב לדמותו לפי תקרה דהוא מדין גוד אחית ויורד וסותם וזה כהבנת הרש"ש ולאידך גיסא דימהו לצורת הפתח דבזה הגדר דהפתח אינו פרצה במחיצה אבל לא בדין גוד, ולכאורה הוי תרתי דסתרי וצ"ע בכוננתו.

עור צ"ב דהתם גבי כרובים הרי ליכא מחיצות כלל ולא מצינו למילף אלא דסבך למטה מעשרה לא מקרי סבך ואין כאן מקור לדין מחיצות ולכאורה אף לא לזה דבעינן חלל עשרה נוכחן בשבת דליכא דין סבך ומ"מ מבואר בר"ח דאיכא דין חלל עשרה]

ושמענו לבאר בזה מהגר"ר שמואלביץ שליט"א עפ"י דהגר"ח דשיעור י' במחיצות אינו גזיה"כ במחיצות עצמן אלא דבעינן שיהיו בגובה הרשות וכיון דרשות היא עשרה בעינן מחיצות עשרה וכיון שכן י"ל דמכרובים ילפינן דשיעור רשות הוא עשרה דאין לך שם סבך אלא סבך המסבך על רשות (וביתר ביאור דמהות ענינו של סבך הוא לחצוץ על הרשות מלמעלה וכמו דמחיצה חוצצת ומפרידה הרשות מצידה כך הסבך חוצץ ומגן עליה מלמעלה אבל אם אין כאן רשות אין כאן סבך) ולכן ילפינן מכרובים דרשות היא עשרה וממילא המחיצות בעינן שיהיו עשרה ודוק.¹⁰⁵ **ועיין בגמ' בעירובין דף ד ע"ב** דהתם ילפינן לר"מ מחיצות מכפורת נוצ"ע דלא ילפינן מכרובים כמסקנת הסוגיא כאן] **וביאר שם רש"י** וכתב דמהא דלא ירדה שכינה וכו' חזינן דמעל עשרה כבר אינו אותה רשות תחתית אלא רשות אחרת **וראה ברש"י בסוגיין** בדף ה ריש ע"א ד"ה ותניא וכו' ש"מ למעלה מעשרה מיפסקא רשותא עכ"ל והם הם הדברים.

וראה בגמ' להלן דמקשינן אימא עשרה בהדי סככה **וקושיה הגמ' צ"ב** אחר שמבואר ברש"י דהילפותא היא דמעל הארון הוי רשות אחריתא היכי פריך דאימא בהדי סככה הרי באמת כן הוא הדין דכלפי מעל הארון חשוב מקום הסבך להצטרף לשיעור י' כדחזינן בבית שקירוי משלימו ל' דחשיב רה"י וכיון שכן למדנו דשיעור רשות עשרה וממילא כלפי פנים הבית והסוכה בעינן י' מלבד קירוי, שהרי כן הוא האמת, וצ"ע.

ויעויין במהרש"א בדף ה ע"ב שכתב דאף למסקנא קיימא הך ילפותא מארון וכרובים ומהניא כלפי בית שקירוי משלימו לעשרה [ולכאורה ה"ה לכל תל ברה"י] ולא נצרכה הילפותא השניה אלא כדי ללמד שאין תוכו רה"י כל זמן שאין בו גובה עשרה מבפנים, **ולכאורה לדבריו** ילפינן באמת ב' דינים: א) מארון דגובה מחיצות הוי עשרה ולכן מעל הבית והתל הוי רה"י ועלה ליכא פירכא. ב) דבעינן בכל רשות חלל עשרה ולזה בעינן ילפותא נוספת מכרובים, וזה לכאורה שלא כמו שנתבאר לעיל דשורש הכל אחד הוא, אך צ"ע לפרש כן דברי המהרש"א דאם כן אף האי דינא דבעינן י' טפחים במחיצת סוכה ילפינן מארון ואי"ז משמע כ"כ בדבריו. וצ"ע בדברי המהרש"א.

דף ו ע"ב

ואותו טפח היכן מעמידו וכו' כנגד היוצא דעת רש"י דכנגד היוצא הכוונה היא שהטפח סמוך לאחת הדפנות [להלן ציור א'] נפירוש כנגד היוצא הוא דאותו הדופן שהוא סמוך לה היא חשובה דופן אמצעית וממנה יוצא דופן האחת ועכשיו מוסיף טפח ממול היוצא במקום תחילת יציאתו] **ויעויין ברמב"ן** במלחמות וכ"ה בתוס' רא"ש שפירשו דכנגד היוצא היינו כנגד **סוף** הדופן היוצא [להלן ציור ב'] **ובפשטו** לדעת רש"י

105 והנה כ"ז לדרכו של הגר"ח אך התוס' בעירובין דף פ הרי הקשו דנימא גבי לחי כתותי מכתת ולא תירצו כהגר"ח, וחזינן דהוי דין במחיצה עצמה וכן בסוכה להראשונים דלא בעינן גו"א והרי הסוכה עצמה חללה עד לסבך הוא ואמאי סגי ב' טפחים גם דברי הגר"ח צ"ב בכל תל ברה"י הרי עשרת הטפחים של המחיצה אינם כלל אותם עשרה של הרשות שאלו בגובה התל הם ומנא לן שיעור עשרה בכה"ג. אכן נראה דאף אם נאמר הלכתא במחיצות עצמם שיהיו י' אין זה אלא משום ששיעור רשות בעלמא י' טפחים קים להו לחז"ל דשיעור מחיצה כשיעור רשות. וראיה לזה מהא דמבואר בסוגיא להלן בדף ז' דשיעור רוחב מחיצה לסוכה הוא ב' טפחים [דלכן בעינן ז"ט במחיצה שלישית לרבא], והא מנא לן, ודאי מה דרוחב סוכה עצמה ז' טפחים ממילא הוי גם דין במחיצה ששיעורה בז', וכן גבי שבת הוא כן דשיעור רוחב מחיצה הוא ד"ט ולא בא מקור מפורש לזה, רק ממה דשיעור רשות בשבת הוא ד' ממילא הוי דין במחיצה, ודוק.

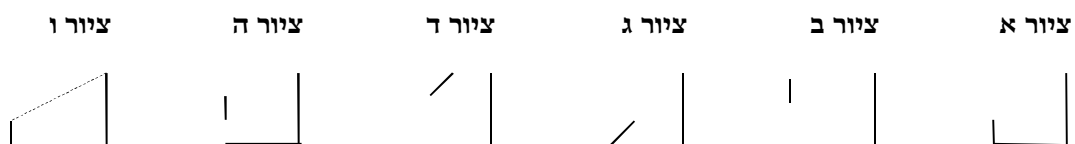
אליבא דרב כשר דוקא כשהדופן סמוכה לאמצעית, ויל"ע מדוע, ואמנם יש עדיפות באופן זה משני טעמים: האחד דכשהוא רחוק מהדופן האמצעית יש לומר דאתי אורא ומבטל ליה כמש"כ התוס' להלן, ועוד דכשהוא סמוך לדופן חשוב אפילו בטפח כיון שהוא באופן דעריבן דהיינו ששתי הדפנות סמוכות זו לזו בלא פילוש ביניהן. **וגם לדעת הרמב"ן** בפשוטו לדעת רב מהני דוקא כה"ג שהוא עומד בקצה והטעם לזה פשוט דאז הוא כגודר כל הסוכה אבל אם הוא סמוך לאמצעית אינו גודר אלא כנגד וגדר על טפח אינה כלום שאין הסוכה גדורה.

בגמ' אמרי ליה רב כהנא וכו' ראה ברש"י, וגרסא דידן ברש"י אי אפשר לאוקמה שיש בה סתירה מיניה וביה דמש"כ דיעמידנו במקצוע צפונית מערבית [להלן ציור ג'] אז הטפח סמוך לאחת הדפנות ומש"כ דיעמידנו במזרחית דרומית כשהדפנות וכו' אז רחוקה מהדפנות [להלן ציור ד'] **וראה בגליון הגמ'** שיש גרסא בתחילת דברי רש"י 'דרומית מערבית' ואז דברי רש"י מתאימים [וכציור ד']

ומצינו בזה שתי שיטות בדעת רש"י דמדברי המהרש"ל [כפי שהובאו במהרש"א ומהר"ם] נראה שפירש דראש תור היינו סמוך לדופן באלכסון [ציור ג'], ובחכמת שלמה שלפנינו לא צוייר כן [וצ"ע המשך דברי רש"י וכפה"ג דלא גרס לה המהרש"ל. **והמהר"ם פירש בדברי רש"י** דהראש תור רחוק מהדפנות [ציור ד'] **ודרך שלישית** בדעת רש"י כתב המהרש"א וביאר דמש"כ רש"י דהוא במקצוע צפונית מערבית לאו דוקא מקצוע אלא רחוק ממנו באמצע הרוח [ונראה לכאורה כוונתו כמו שיצוייר לקמן ציור ה'] עיי"ש בזה והדברים צ"ע.

והמהר"ם הקשה על פי' המהרש"ל ממש"כ רש"י דנראה כד' מחיצות ואילו לדברי המהרש"ל אין כאן ד' מחיצות [וי"ל עפי"ד הרש"ש שיסד דדין טפח בדופן שלישית שייך בדין גוד והיינו שחזינן שהדופן ממשיך עוד ואם כן כשעשאו בכזה אופן אם נמשיכנו באלכסון תיסגר כל הסוכה בצורת משולש ואז חשיב כד' דפנות דאין קפידא בד' דפנות אלא בד' רוחות והרי גדר ארבע רוחותיה] **ולדעת המהר"ם** מתפרש היטב דמחיצה זו שבאלכסון הרי היא כמחיצה הגודרת מעט את שתי הרוחות הנותרות.

ולפי' הרמב"ן בדעת רב מתפרשת קושית הגמ' דיעמידנו כנגד ראש תור הכוונה שיעמידנו בתחילת דופן היוצאת ויועיל לתחום את הסוכה באלכסון עד סוף הדופן היוצאת [ציור ו'] והיינו דרב סבר דאם לא יעמידנו בסוף אינו חשוב כמחיצה על כל האורך והם הקשו לו דאף בתחילה יכול ליחשב כמחיצה כנגד האלכסון **וביאר הרמב"ן** דפלוגתייהו דהכא דמיא לפלוגתייהו בשדה במסכת ב"ב עיי"ש **ועיין בריטב"א**.

ודברי הרמב"ן צ"ע דאם ראש תור הוי מחיצה מעליא מחמת שסוגר האלכסון אם כן בסוכה קטנה אין כאן שיעור זע"ז, וצ"ל דמיירי דווקא בסוכה גדולה שאחר שהשלימה באלכסון נשאר בה לרבע זע"ז אך קשה דאם כן מה הקשו לרב דיעמידנה הרי הלכתא נאמרה גם בסוכה קטנה ובה בהכרח יש להעמידה כנגד היוצא וצ"ע. **וכן קשה גם לדרך המהרש"ל ברש"י** [ציור ג] דאם מעלת הראש תור הוא שגודר באלכסון אם כן בעינן זע"ז בתוך האלכסון, וצ"ע.

דף ז ע"א

תוד"ה ויעמידנו וכו' אתי אורא וכו' מבואר מקושיית התוס' דהבינו דראש תור היינו כדעת המהר"ם או כהשיטות האחרות שהטפח רחוק מהדופן, וכן הוכיח המהר"ם עצמו מדבריהם, ויל"ע מדוע לא הקשו כן התוס' לעיל גבי כנגד היוצא דאף התם לדעת הרמב"ן [ציור ב] יש אור בין הדופן לטפח ואחר הטפח איכא אורא דעלמא, ולכאורה מוכח מזה דהתוס' סברי כמו רש"י בכנגד היוצא, אך יעויין בתוס' רא"ש שפירש כנגד היוצא כהרמב"ן ומ"מ הקשה כהתוס' דוקא בראש תור, ויעויין בתוס' בעירובין שם בדף י ע"ב ד"ה ואצבעיים וכו' שהביאו דעת הריצב"א דאורא דעלמא אינו מצטרף לדין אתי אורא ורק אור שאנו רוצים לסתמו חשיב לבטל המחיצה, ולפי זה אפשר לפרש דברי התוס' דידן דלדעת רב לא הקשו שיצטרף אור העולם לבטל, כיון שאין אנו רוצים לסתמו, אבל לרב כהנא ורב אסי דבכנגד ראש תור יש אור דהרשות משני צידי הדופן טפח הוקשה להתוס' דנימא אתי אורא וכו'.¹⁰⁶

שם בתוס' הכא דטפח דאורייתא וכו' דבריהם צ"ב דאין משמע מלשונם דכוונתם דהא גופא הלכתא היא דלא אתי אורא אלא כיון דהוי מחיצה גמורה מכח ההלכה אין אור מבטלה וצ"ב הטעם בזה.¹⁰⁷

בגמ' רבי סימון וכו' טפח שוחק ראה ברש"י שביאר דבעינן טפח שוחק כדי שיהיה שיעור רוב דופן של שבעה טפחים וכ"כ התוס' כאן בשמו ועיין בריטב"א שתמה דאם כן תסגי בטפח מצומצם שאף משהו פחות מארבעה הוי רוב משבעה, והריטב"א ביאר דבעינן ארבעה משום דפחות מארבעה לא חשיב בשום מקום [דסתם שיעור מחיצה בשבת הוא ארבעה כגון בפסי חצר, וכן שיעור רשות בשבת ארבעה, וכן סכך פסול פוסל בארבעה משום דהוא שיעור מקום] ומדברי הריטב"א משמע שבא לחלוק על רש"י ולפרש הגמ' בטעם אחר ויעויין בר"ן שהביא לטעם דרוב והוסיף דבעינן ארבעה משום דהוא שיעור בכל דוכתא ומשמע דהוא תוספת טעם לדברי רש"י [וכן מבואר מהמ"ב בסי' תרל סק"ח שנקט כן בדברי הר"ן] וצ"ב, ואפשר דמעיקר הדין בעינן רוב ורבנן החמירו לאוקמי משום כך בארבעה, ועיין במאירי שדעתו דבאמת בדיעבד סגי בטפח מצומצם ולכתחילה בעינן ד' שיהיה רובא דמינכר.

תוד"ה עושה לו וכו' קושיית התוס' צ"ב היאך הבינו הסוגיא שהרי רב סימון הצריך טפח שוחק ולבוד אלמא בעי ארבעה טפחים, ואם כן היאך יועיל קנה בפחות משלשה. ואם הבינו התוס' שרבי סימון בא לחדש שירחיק הטפח מדופן האמצעית פחות מג' אם כן מדוע הצריך טפח שוחק דוקא.

106 ויש להוכיח כן דהתוס' דידן סברי כהריצב"א, שהרי התוס' שם הקשו בעו האסלא דנימא אתי אורא ובתירוצם הראשון של התוס' שם נקטו דגם אורא דעלמא מצטרף וכתבו דבעור עסלא ליכא כלל דין דאתי אורא דלא אמר כן אלא במחיצות קבועות ומהתוס' דידן מוכח דלא אזלי בשיטה זו שהרי מפורש בדבריהם דבעור העסלא איכא אתי אורא ובהכרח דסברי כהריצב"א כמש"כ בפנים

ומיהו צ"ע שהתוס' דידן נראה מדבריהם דגם גבי עור העסלא מפורש הדין דאתי אורא והוקשה להו מאי שנא הכא דלא אמרינן, וזה תמוה שהרי אדרבה בגמ' לא הזכיר כלל דין אתי אורא גבי עור עסלא ורק דהתוס' שם הקשו אמאי לא אמרינן בזה אתי אורא ותירצו בב' אופנים וכנ"ל, וצ"ע.

107 ואין לומר דהיינו כמו דאורא דעלמא אינו מבטל ה"נ הכא כיון שאין הטפח צריך לסתום הכל הוי כאורא דעלמא שזה אינו דמצינו בעירובין בדף טז ע"ב דמחיצת חבלים מצטרף האור שמעל גובה עשרה טפחים לבטלה ואף גובה עשרה סגי בו מדינא ומ"מ מצטרף אור שמעליו לבטל. וראה להלן בהערה שיתבאר דבדין אתי אורא יש ב' מיני אור דחדא מהם הוא המבטל [ולזה פשיטא דלא מהני אורא דעלמא ואור שווה לעומד וכדו'] והשני הוא המצטרף [שבו נחלקו תירוצי התוס' בעירובין אם מצטרף לזה אורא דעלמא] ואפשר דהכא כיון דאיכא טפח שלם אין כאן פרוץ ממש ושני האוירים אין בהם כח לבטל ודוק.

וכן קשה גם לתירוצם השני שכתבו דבקנה בעלמא אתי אוירא ומבטל ליה, וסתמו ולא פירשו דאם כן מאי מהני טפח דאינו מתבטל, וכפה"נ דסמכו על דבריהם דלעיל דטפח שהוא מחיצה דאורייתא אינו מתבטל, אבל אם כן קשה מדוע הצריך רבי סימון טפח סוחק, הרי גם טפח מצומצם אינו מתבטל, וצ"ע.¹⁰⁸

שם בתוס' ועוד דקנה מבטל וכו' בפשוטו נראה כוונתם למה שכתבו לעיל דאתי אוירא דהאי גיסא וכו', ויעויין בתוס' לקמן [דף יז ע"א ד"ה פס וכו'] ששם כתבו בתו"ד דסוכה שעשאה מקנים קנים פחות משלשה כשרה ולא אמרינן אתי אוירא, דלבוד חשוב כסתום. והקשה המהרש"א שם בסתירת דבריהם דהכא מבואר מדבריהם שהלבוד מצטרף לבטל בדין אתי אוירא, וכתב המהרש"א לחלק דגבי מחיצת טפח לא אמרינן לבוד אלא אתי אוירא וכו' וגבי מחיצה שלימה מהני מדין לבוד, וציון המהרש"א לדברי התוס' להלן [דף יח ע"ב סוד"ה סיכך וכו'] ששם מיירי בסוכה שיש לה שתי דפנות ובמקום דופן שלישית יש לה שני פצימין שאין בהם טפח וביניהם פחות משלשה ופירשו התוס' דלאביי התם כשרה מדין לבוד ורבא סבר דלא אמרינן לבוד אלא במחיצה אבל בטפח דשלישית לא אמרינן לבוד עייש"ה.

ודברי המהרש"א צ"ב דהתם סברת התוס' לדעת רבא דלא מהני כלל לבוד להשלים הטפח וזה שלא כדבריהם הכא כלל ולא באו שם מדין אתי אוירא, ולהצד דנקטו הכא דמהני לבוד להשלים אם כן מה החילוק גבי אתי אוירא בין מחיצה שלימה למחיצת טפח וצ"ע כוונת המהרש"א. ויש לבאר דברי התוס' דידן באופ"א ראה בהערה.¹⁰⁹

יש לעיין ולברר בעיקר דברי רבי סימון, דהא בברייתא תני שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ורבי סימון בעי ארבעה טפחים [בצירוף הלבוד] ובודאי לא פליג על הברייתא, וכן מוכח להדיא בסוגיא בנדה [דף כו ע"א] דאיתא התם דחמשה שיעורם בטפח וביניהם דופן סוכה, ולהלן שם בע"ב מפורש בגמ' דבפלוגתא לא קמיירי, ומוכח להדיא דדין טפח מוסכם על הכל. ואם כן מדוע מצריך רבי סימון ארבעה.

108 ושמענו לבאר דברי התוס' באופן מחודש דבאמת דבריהם לא קאי כלל אטפח שוחק דרב סימון אלא שהתוס' הבינו דר' סימון בעי ארבעה טפחים גמורים מדרבנן [כדמבואר בדבריהם בע"ב דהך ד' מדרבנן הם וראה להלן בזה] ולזה מצטרף הלבוד וכלפי זה כתבו התוס' דאע"ג דהכא הלבוד מצטרף אך לעיקר שיעור דטפח כנגד היוצא א"א לעשותו ע"י קנה בלבד כמו דהכא עבדינן טפח ולבוד [וס"ל לפי"ז דכנגד היוצא היינו כפי' רש"י ולא כהתוס' רא"ש ובאמת בתוס' רא"ש דיבור דידן ליתא כלל] ומשום שהטעם כאן הוא רק משום דבעינן רוב דופן ולזה מצטרף הלבוד אך לא לעיקר השיעור ועוד וכו'.

109 מהסוגיא בעירובין עולה דבדין אתי אוירא יש חילוק בדין שני האוירים דאזיר אחד בעינן שיהיה טפי מהעומד והשני אף אם הוא שווה לו מצטרף לבטל [אפילו למ"ד פרוץ כעומד מותר] ובשניהם שוים אינם מבטלים, ומבואר מזה דבאמת אחד מהאוירים מבטל רק צריך עוד אויר מהצד השני להצטרף עמו [והיכא דמצד אחד מרובה והצד השני מועט אז לא מצטרף המועט וביאר שם רש"י הטעם דהעומד מבטלו להמועט וכסתום דמיא] וכן מבואר שם גבי אוירא דעלמא דהתוס' הקשו דיצטרף לבטל אבל הקשו כן רק להאוקימתא שהחלל בעסלא גדול מהעומד אבל בשוים משמע דלא הוקשה להו עייש"ה ומבואר כנ"ל דאוירא דעלמא יכול להצטרף אבל אינו חשוב כמבטל ולכן בשווה מצד אחד ואוירא דעלמא מצד שני ליכא דין אתי אוירא.

ולפי זה י"ל היטב דלבוד מצטרף לאתי אוירא ליחשב כאזיר אבל אינו יכול להיות מבטל דסו"ס אינו כפרוץ ולכן היכא שיש לבוד מב' צדדים אין כאן אתי אוירא וכמו שכתבו לקמן אבל הכא דאיכא לבוד מצד אחד ומהצד השני פרוץ מצטרף הלבוד לאזיר השני המבטל להמחיצה ודוק, ואולם יל"ע לדבריהם לעיל דבמקום טפח לא אמרינן אתי אוירא וביארנו לעיל דהיינו משום דהשאר לאו כפרוץ דמי אם כן כשהלבוד משלים לטפח הרי אין האזיר השני כפרוץ, אך נראה דכיון דאנו באים לצרף הלבוד לשיעור פתח ע"י שסתום מחמת הקנה אמרינן דאדרבה הפרוץ מבטל להקנה בצירוף אויר הלבוד וממילא אין כאן טפח ודוק.

ונראה שיש בזה שתי דרכים בראשונים: יעוין בריטב"א להלן בדברי רבא בד"ה גרסת הספרים וכו' שכתב שם דהכי גמירי להוא דטפח לחוד לאו כלום הוא ולהכי אמר רבי סימון דהאי טפח מתכשר כשיהיה שוחק ובלבד וכו' עיי"ש ומבואר דמגוף ההלכתא הוא. ומבואר מתו"ד הריטב"א תירוץ לשאלה ששאלנו, והוא דבאמת בעינן מחיצה טפח אלא דניתנה ההלכה שיהיה הטפח הזה כשר כשהוא שוחק ובצירוף הלבד. עוד יש ללמוד מדבריו דלגוף שיעור המחיצה אין הלבד מצטרף שאל"כ מאי נ"מ בטפח הא ארבעה בעינן, ובהכרח שכך ניתנה הלכה דלכא"פ טפח יהיה רוחב המחיצה עצמה ותגדור עוד ארבעה על ידי לבד, וכן לשאר אמוראי דמצרכי צוה"פ אין הצוה"פ מועילה לגוף הכשר המחיצה אלא לתוספת סתימת הרוח.

ואולם יעוין בתוס' להלן בע"ב [בד"ה סיכך וכו'] שכתבו דהא דרבי סימון מדרבנן היא ומדאורייתא סגי בטפח בלבד. ולדבריהם יש לפרש בפשיטות שדין הברייתא הוא עיקר הדין מן התורה דבעינן שלישית טפח ורבי סימון אמר דרבנן החמירו להצריך בה טפח שוחק ולבד, ולפי זה יתכן דעיקר חידושו של רבי סימון הוא דבעינן ארבעה מדרבנן אלא עצה קמ"ל לעשותו באופן דטפח שוחק ולבד כיון דלבד מהני להצטרף והוא צריך לסתום ארבעה יעשה הטפח שוחק מעט ויעמידנו וכו'.

במחלוקת הראשונים אם לבד מצטרף לשיעור טפח מדברי התוס' דידן לכאורה מבואר דלבד מצטרף להשלים לשיעור טפח ולפי דבריהם לכאורה הוא הדין אם ישנים שני קנים בפחות פחות משלשה יהני לרב סימון [לתירוצם הראשון דליכא אתי איורא ואף להתי' השני למש"כ לעיל בהערה 109 אפשר דיהני הקנה הראשון שיש לו לבד משני צדדיו, אך לפי מה שביארנו פשט מחודש בדברי התוס' לעיל בהערה 108 הרי הדבר תלוי בשני תירוצי התוס' דידן עיי"ש ודוק] ויעוין בתוס' לקמן [בדף יח ע"ב סוד"ה סיכך וכו'] דשם צידדו לומר דהוא מחלוקת אביי ורבא התם.

ואולם מדברי הריטב"א שהובאו לעיל משמע להדיא דלבד אינו מצטרף לשיעור טפח שהרי ביאר ההלכה לרבי סימון שיעמיד הטפח באופן דלבד הרי להדיא דבעינן לבד וגם טפח ואם לבד מצטרף לשיעור טפח נמצא שההלכה היא לסתום ד"ט בלבד או במחיצה היאך שירצה ואין שום נ"מ בטפח עצמו.

ומסתבר מאוד דאזלו בזה הראשונים לשיטתם דלהריטב"א עיקר החידוש דרבי סימון הוא שהטפח צריך לבד עמו ואם כן ברור שהלבד אינו מגוף הטפח, אבל להתוס' שרבי סימון דין דקרבנן קאמר אם כן אפשר שמדברנן בעינן ארבעה והלבד מצטרף לשיעור הטפח עצמו.

ויעוין בהגהת הגר"א [סי' תרל ס"ג] שהוכיח דלבד לא מהני לשיעור דשתים כהלכתן דאם מהני לשיעור מחיצה אם כן לרב סימון הלכתא בד' היא ולא בטפח שהרי בהכרח בעינן ד' ולמאי נ"מ בטפח ובחידושי הגר"ז על סוכה הקשה בסגנון אחר דהרי בברייתא דלעיל מפורש דשיעור שלישית הוא בטפח [ואמוראי דהכא לא באו לחלוק אלא לפרש כדמבואר בגמ' אותו טפח היכן מעמידו וכו' וע"ז נסבו דברי רבי סימון] והרי אין שיעורו בטפח לרבי סימון אלא בארבעה ומזה הוכיח דהלבד אינו מצטרף לשיעור דופן¹¹⁰ [וביאר דלדופן אינו מצטרף אלא להחשיב הרוח כסתום ויתבאר להלן]

ועוד שמענו להוכיח מדברי המאירי והראשונים כהגר"א דאין הלבד מצטרף שהמאירי כתב דבאמת בדיעבד לא בעינן טפח שוחק דהא איכא רוב דופן אף בפחות מארבעה וסגי בטפח מצומצם ולכתחילה

110 ובגמ' בנדה דף כו ע"א איתא חמשה שיעורין טפח וכו' דופן סוכה וכו' ושם בע"ב מבואר בגמ' דבפלוגתא לא קמיירי, הרי להדיא דאין מחלוקת בזה ולכו"ע שיעור דופן הוא טפח וכמש"נ בפנים.

בעינין שוחק, ומבואר מדבריו דלכה"פ טפח מצומצם בעינין אף בדיעבד ואם הלבד מצטרף אם כן סגי בכחצי טפח ומשהו. [וכן גם מדוקדק מקושיית הריטב"א והר"ן על רש"י דלסגי בטפח ולא הקשה דלסגי בחצי טפח ומיהו בזה י"ל בדוחק שהקשו לרווחא דמילתא לכה"פ בטפח אבל המאירי כתב כן לדינא] **ואמנם התוס'** **כפה"נ פליגי בזה וכמש"נ.**

ודע דהגר"א השווה דין הלבד בדופן שלישית להנידון אי מצטרף הלבד להשלים שיעור ז' גבי השתים כהלכתן **ולהלן יתבאר** מחלוקת הראשונים אי מצטרף לבד לשיעור ז' כהלכתן דשתי דפנות וגם דלכאורה נחלקו רבותינו אם דמיא הא דטפח שלישית להלכתן או דיש לחלק ולומר דלשלישית לא מצטרף ומ"מ לשתיים מצטרף.

בטעם הדין דאין לבד מצטרף לשיעור טפח הנה עיקר הדבר צ"ב לדעת הגר"א ושכ"נ מהמאירי ואף התוס' לקמן בדף יח לדעת רבא דאין לבד מצטרף, מדוע אין הלבד מצטרף לשיעור טפח ומ"מ חשיב כרוב דופן, וממ"נ אי לא מהני לבד אם כן גם ארבעה אין כאן ואי מהני – וכך הרי פשוט הדבר בסברא שהרי לבד בכזה"ת כסתום לגמרי הוא – אמאי אינו משלים שיעור טפח, **ויעויין בחידושי הגרי"ז שביאר בזה דע"י** הלבד חשוב כסתום ויש כאן מחיצה ד' אבל כל זה לא מועיל לענין עיקר דין דופן האמור בסוכה והדופן עצמו אינו אלא טפח.

[ומסתברא דאין כוונתו דבסוכה מלבד דין מחיצות דידה איכא נמי דין מחדש דדופן, חדא שאין לנו מקור מקראי דבסוכות לשני דינים דמחיצה וגם דדופן ועוד דאם כן הרי בשבת ליכא להך דינא כלל והיאך אמרינן לקמן מגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה התינח דין מחיצות איכא ביה מגו אבל דופן הא ליכא [ואף שיש שביארו שם דהמגו הוא ברשות עצמה להחשיבה כמקום סוכה מגו דהוי רה"י אך כ"ז אם מטרת הדופן הוא לחצוץ ולחלק הרשות וכבשבת אבל אם איכא דין דופן נוסף לזה לא יהני מגו כמו שלא יכשיר סוכה בלא סכך ופשוט ובהכרח שענינה של דופן הוא להגדיר ולקבוע הרשות ואם כן היינו דופן היינו מחיצה אך כוונת הגרי"ז כמו שיתבאר]

ונראה ביאור הדברים דהלבד אינו עצמה של מחיצה והעושה מחיצה ע"י לבד אין מחיצתו אלא טפח אלא דטפח זה ע"י שנמשך בדין לבד סוגר וחוצץ בעד ארבעה טפחים וההלכתא שנאמרה בסוכות נתנה שיעור בגוף המחיצה עצמה שתהיה ז' בשתי דפנות וטפח בשלישית, אלא דקים ליה לרבי סימון דהך טפח בעינין שיסתום בעד ארבעה טפחים מהסוכה וזה מתקיים שפיר ע"י לבד.¹¹¹

ולקמן איתא בגמ' דעושה לה צוה"פ אחר הטפח **ויעויין בחי' הגר"ח בפט"ז הט"ז** משבת שהקשה דאם עשה צוה"פ למה לו טפח וביאר דצוה"פ אינה מצטרפת לשיעור מחיצה ולא מהני אלא לאחשובי להמקום כמקום מחיצה אבל אינה עצמה של מחיצה ומשא"כ לבד שהוא מעצם המחיצה **והחזו"א שם השיג עליו** שהרי לבד אף הוא אינו מצטרף לשיעור מחיצה. **אכן סברת הגר"ח מוכרחת** שהצוה"פ גרועה מן הלבד שהרי אם לא כן יוכל לעשות טפח מצומצם סמוך לדופן וצוה"פ עמו, ובגמ' מבואר דעושה טפח שוחק בלבד כרבי סימון ומוסיף לו צוה"פ, ועל כרחין דשלש דרגות יש כאן.¹¹²

¹¹¹ והנה ידועים דברי הגר"ח בספרו שביאר דמהני לחי מעצי אשרה ולא אמרינן בזה כתותי מכתת שיעורא מפני שאין שיעור י' טפחים בלחי עצמה אלא דבעינן שיהיה הלחי על גובה י' מהרשות, ויש לחקור בשלישית טפח אי מהני בעצי אשרה, דבפשוטו נראה דלהגר"ח ה"ה בשיעורי ז"ט טפח שהם שיעורים במקום הסגור על ידי המחיצה ולא במחיצה עצמה, אך להאמור בפנים הרי מהני לבד להשלים השיעור לד' ולא מהני לטפח ומפני דבעינן מחיצת טפח הסותמת ארבעה ואם כן בעצי אשרה נאמר בה כתותי מכתת שיעורא וליכא במחיצה עצמה טפח.

¹¹² וביאור הדברים כמש"כ הר"ן דצוה"פ לא חשיב מחיצה בסוכה כיון שאינה ניכרת ובאמת יש חילוק גדול בין לבד לצוה"פ וכ"א מהם יש לו מעלה וחסרון, ובודאי לבד עדיף מצוה"פ שאינה סותמת הרוח כלל, והרי המקום פתוח לכל

ובדין עומד בדפנות סוכה אי בעינן לה ואי מצטרף לשיעור טפח יתבאר להלן בסוגיא דמגו.

בגמ' א"ר יהודה סוכה העשויה כמבוי וכו' עיין בר"ן כאן ולעיל [על הברייתא בדף ו ע"ב דשתים כהלכתן] **שמבואר מדבריו דנחלקו אמוראי** בדין שתים כהלכתן אי סגי במה שיש בהם שיעור ז' ליחשב כהלכתן וכדעת רב יהודה ואילו רבי סימון סבר דבעינן שתים בשיעור ז' ועריבן ובקיום שני תנאים אלו חשיבי כהלכתן, ולכן עושה לו פס ד' וכו' דע"י הפס ד' טפחים חשיבא הסוכה כעריבן.

ויש לחקור בדעת רבי סימון מה מהני הפס ד' כאפשר לומר בזה בשני אופנים: (א) דעל ידי הפס ד' והלבוד הוי הסוכה סוכת עריבן. (ב) דלא מהני הפס להחשיבו כסוכת עריבן [ויתבאר להלן הטעם בזה] אבל סוכה שאינה עריבן אינה פסולה אלא דבעי בה תיקון טפי ולא סגי בה בטפח שוחק אלא דבעינן בה פס ד'.

ונראה שנחלקו בענין זה ראשונים: דיעויין בר"ן להלן [בסוד"ה ואמר רבא] שכתב בתו"ד וז"ל ולפי זה צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים (ד' כיון דבעינן שתי דפנות דעריבן, ובסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבעה הא איכא שתי דפנות דעריבן. וכו' עכ"ל. **הרי לן דברים מפורשים** אשר תועלת הפס ד' היא דעל ידי זה הוי שתי דפנות דעריבן. ולהלן ב'הרחבת דברים' יתבאר שכך היא גם שיטת הרא"ה והריטב"א. **ולעומת זאת יעויין ברא"ש** שהביא את מחלוקת הראשונים להלן אם בעינן צוה"פ בסוכת מבוי וכתב שם הרא"ש טעם הסוברים דבעינן צוה"פ משום דיתרון התיקון במחיצות גרועות דלא עריבן משוי אותן למחיצות טובות להתיר בתיקון גרוע ושקולין הן לענין צוה"פ עכ"ל ונראה כוונתו דיתרון התיקון היינו פס ד' במחיצות גרועות עושה אותן כמו מחיצות דעריבן עם טפח שוחק. **אך תמוה מאוד** שהרי אחר שעשה פס ד' והרחיקו כלבוד נמצא שיש כאן עריבן גמור כמש"כ הר"ן והיאך יהיה שקול עם מחיצות טובות בתיקון גרוע הרי כאן יש גם מחיצות טובות וגם תיקון טוב. **ומבואר מדבריו הרא"ש** דאף אחר שעשה הפס ד' לא הוי הסוכה כעריבן ובאמת נשארת היא סוכה דלא עריבן אלא דמהני בזה ע"י תיקון טוב טפי דפס ד' וחולק בזה על הר"ן שכתב להדיא דע"י הפס ד' הוי הסוכה עריבן. **ועיין בריטב"א** שביאר סברת רבי סימון וכתב בתו"ד אבל הכא דליכא שתי דפנות דעריבן עדיין [דדופן] דטפח שוחק עומד פרוץ וצריך ד' ומשהו וכו' ומש"כ הריטב"א דאין כאן שתי דפנות 'עדיין' כוונתו ברורה דאחר שיעשה התיקון כבר יהיה כאן דפנות דעריבן, וזה כדעת הר"ן אבל להרא"ש גם אחר התיקון אין כאן דפנות דעריבן

הרחבת דברים במחלוקת הראשונים בדין סוכת עריבן

שיטת הריטב"א והר"ן יעויין בר"ן להלן [בסוד"ה ואמר רבא] שכתב בתו"ד וז"ל ולפי זה צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים (ד' כיון דבעינן שתי דפנות דעריבן, ובסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבעה הא איכא שתי דפנות דעריבן. וכו' עכ"ל. **וכבר למדנו מדבריו לעיל** אשר תועלת הפס ד' היא דעל ידי זה הוי שתי דפנות דעריבן. **ולמדנו עוד מדבריו הר"ן** אשר העריבן אינו חייב להתקיים דוקא בשתי הדפנות השלימות אלא אפשר שיהיה עריבן על ידי הדופן השלישית כי פס ד' זה אינו חשוב כדופן שלימה אלא כדופן שלישית כמו שיתבאר בע"ה להלן. **ועוד למדנו מדבריו הר"ן** אשר סוכה שאינה כעריבן פסולה

אדם להכנס אלא דאינו פרוץ אלא צורת פתח יש לו, ומחיצה ניכרת היינו שסותמת המקום והנה ע"י לבוד המקום סתום כי פרצה קטנה פחות מג"ט חשובה כסתומה, אך סו"ס מצד שני הלבוד אינו בעצמו מחיצה אלא מחיצת הטפח סותמת ארבעה ולכן לא מצטרף לשיעור טפח או ז', אך בהצוה"פ הוא טעם אחר דודאי היא עצמה מחיצה ואינה מסתייעת ממחיצה אחרת שבצדה, אך אינה מחיצה גמורה שאין המקום סתום על ידה ולכן בעינן טפח ממש לשיעור מחיצה ולבוד כדי לסתום ארבעה וצוה"פ להשלים צורת דופן ויתבאר עוד להלן במימרא דרבא.

ולכן אם יש בקרנות פתחים פסולה הסוכה אף אם יש לה ארבעה דפנות שלימות. וזה לדרכו דתי' הגמ' הוא דעל ידי הפס ד' יש עריבן אבל עכ"פ היכא דליכא עריבן הסוכה פסולה. ומקור חידושו של הר"ן בפסול פתחים בקרנות הוא בחידושי הרא"ה ובחי' הריטב"א כאן, ומדבריהם מוכח שאף הם פירשו בדסוכה העשויה כמבוי איכא עריבן על ידי הפס ד' שהרי סוכה שאינה עריבן פסולה.

ויעויין עוד בריטב"א ובר"ן לקמן בע"ב שלמדו מסוגית הגמ' שם דהעושה סוכה בחצר כמין מבוי ויש כותל החצר כנגד פילוש הסוכה סגי בטפח שוחק ואין צריך פס ד' דכיון שעושה בחצר ויש דופן כנגדה לא חשיב פילוש [השו"ע והמג"א בסי' תרל ס"ג נחלקו בהבנת דברי הר"ן ובריטב"א מפורש כדעת השו"ע ואכ"מ] **ודברי הראשונים תמוהים מאוד וכבר רמז לתמיה זו המג"א** [שם] שהרי הסוכה רחוקה מדפנות החצר ואין כתלי החצר חשובים כדפנות לסוכה והיאך תתכשר הסוכה בלא שתי דפנות דעריבן, ובאמת שהריטב"א לא כתב דמהני משום דאיכא שתי דפנות כעריבן אלא דכיון שהוא סתום שאין יוצאים בו לרשות אחר כמאן דאיכא שתי דפנות כעריבן דמי וכו' עכ"ל. ויש לפרש דברי הראשונים עומק נוסף בדין עריבן והוא דמה דבעינן שתי דפנות כעריבן הוא משום דאיכא פילוש בסוכה מצד לצד ויכול אדם ליכנס מרה"ר לסוכה ולצאת בצד שכנגד והפילוש מבטל מחיצות הסוכה, וכאשר הסוכה במקום סגור לא בעינן כלל שתי דפנות כעריבן דאין כאן פילוש גמור.

ואולם יעויין בפנ"י שהקשה בסתירת דברי הר"ן בזה דלעיל הובאו דברי הר"ן שכתב דלדעת רבי יהודה גם שתי דפנות העשויות כמבוי חשיבי כהלכתן ורבי סימון פליג וסובר דלא חשיבי כהלכתן אלא כשהן עשויות כמין גאם ותרתי בעינן שיהיה השיעור שלם ושיהיה עריבן. וצ"ב דאם כן מאי מהני הפס ד' וביאר הפנ"י דהפס ד' חשיב עריבן בשתי הדפנות לפי שיש בו שיעור דופן [וכוונת הפנ"י דהפס ד' והדופן הסמוכה לו הן השתים כהלכתן] **וקשה דאם כן** ודאי לא יועיל כלום מה שהסוכה בחצר דסו"ס אין לה שתיים כהלכתן. **ועיין בהערה בישוב קושית הפנ"י.**¹¹³

שיטת הרא"ש למדנו לעיל מדברי הרא"ש שאף אחר התיקון לא הוו המחיצות עריבן אלא דאעפ"כ כשרה הסוכה כיון שעשה לה תיקון טוב, ומכאן אנו למדים שהסוכה כשרה אף כשאינה עריבן אלא שהיא צריכה תיקון טוב יותר. **והרא"ש חולק על הר"ן** בשני ענינים אלו.

¹¹³ ויש מקום לומר דהשתי דפנות והכהלכתן תרי דיני ניהו כילפינן מקראי שלש דפנות ואתא הלכתא וגרעה וכו' והשתא נשאר הדין דבעינן שתי דפנות שלימות להיקף הסוכה וכל זה בכלל ההלמ"מ ואמרו חכמים שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ורצונם בזה דאם השנים כהלכתם בלא פילוש אזי סגי בשלישית טפח אבל אם אינם כהלכתם [וכהלכתם היינו כראוי ולא כהדין שאל"כ אין מקום למחלוקת אם שנים כמבוי חשיבי כהלכתם אלא המחלוקת מה ההלכה] אזי בעינן תיקון בסוכה ואפשר אמנם שיתקיים הכהלכתן בשניה ושלישית דהדין דכהלכתן עצמו הוא דין בסוכה.

ודרך נכונה יותר היא לומר דשתיים כהלכתן היינו השתים כהלכתן כפשוטו אבל כהלכתן אינו דין בצורת הדפנות אלא בצורת הסוכה דהיינו שיהיה שתי דפנות בלא פילוש וזה חשוב שתיים כהלכתן אבל אם יש פילוש בסוכה הפילוש מבטל גידור השתים, וביתר ביאור דשתי דפנות [בכל צורה שיניחם] הן גידור לרשות והשלישית תוספת תיקון ועיקר גידור הרשות בשתים [והרי אף בשבת הוא כן] אלא דמהני גידור השתים להחשיב הסוכה על ארבעת צדיה כגדורה ובתנאי שאין בה פילוש וזה שתיים כהלכתן שהשתים גודרות הסוכה באופן דאין בה פילוש [ואמנם לשון כהלכתן משמע הדפנות, אבל בודאי שפשט המימרא שתיים כהלכתן הוא שתיים כמין גאם כמש"כ הר"ן להדיא והיינו משום דאז אין פילוש בסוכה אבל הדרישה לכהלכתן היא שלא יהיה פילוש בסוכה, וההפך בין שתי הדרכים כך הוא דלהדרך הראשונה אין הכהלכתן מתיחס כלל לדפנות אלא לסוכה עצמה, ולהדרך השניה גידור שתי המחיצות עצמו נפגם על ידי פילוש בסוכה, וכאשר מתבטל הפילוש בכל אופן שיהיה אז נתקן גידור שתי המחיצות, וזה נראה יותר מדוקדק בדברי הר"ן.

ואמנם צ"ב דסו"ס אחר שיש כאן פס ד' ולבוד מדוע לא הוי כעריבן. **ויש לבאר דעת הרא"ש בשני אופנים:** (א) דסובר הרא"ש דלבוד לא חשיב כעריבן דסו"ס אין המקום סתום ולא מבעי אי לא מהני לבוד להשלים לשיעור ז' אלא אפילו אי מהני י"ל דמ"מ לא מקרי עריבן¹¹⁴ (ב) אבל יותר נראה דלרא"ש עיקר דין עריבן בעיקר צורת השתים כהלכתן הוא דשתי המחיצות כהלכתן תהיינה מחוברות ולכן דופן שלישית לעולם אינה ממלאת חסרון דעריבן דסו"ס שתי הדפנות אינן מעורבות זו בזו וכח"ג בעינן תיקון טפי בשלישית נהא דלא חשיבא הכא האמצעית כשניה הוא כנ"ל או משום דהלבוד אינו מצטרף או משום דהפרוץ מרובה על העומד ויתבאר בזה בהרחבה להלן **ולדרך זו נמצא** שחולק הרא"ש על הר"ן גם בחידוש השלישי שלמדנו מדברי הר"ן דאפשר להכשיר בעריבן אף אם נעשה העריבן על ידי רוח שלישית, ולהאמור לרא"ש אינו כן אלא עריבן הוא דין בשתים כהלכתן.

ובעיקר מה שלמדנו מדברי הרא"ש שאף אחר התיקון לא הוי מחיצות עריבן יש לדקדק כן **מלשון רבינו ירוחם** [ראה לשונו בהערה¹¹⁵] וכן משמע קצת לשון הר"י מלוניל עיי"ש, **ועיין שם ברבינו ירוחם** שהביא שיטה הסוברת דדין צוה"פ דרבא נאמר רק אסוכה עשויה כמבוי אבל סוכת גאם אינה צריכה צוה"פ [והיא שיטה מחודשת והובא גם בשיבה"ל ובפסק הרי"א¹¹⁶] וביאר הטעם משום דבסוכה כמין גאם שהיא עריבן אין צריך צוה"פ ורק במבוי שאינה עריבן בעינן צוה"פ **ומבואר מזה** כנ"ל בדעת הרא"ש דאף אחר התיקון אין הסוכה עריבן.

ולפי זה עולה שנחלקו הראשונים בפשט תי' הגמ' דמשני דהכא דליכא ב' דפנות דעריבן וכו' דהר"ן והריטב"א פירשו דכוונת הגמ' דבסוכה איכא דין עריבן ולכן בעינן פס ד כדי דליהוי עריבן אך הרא"ש למד דאין כלל דין כזה שיהיה עריבן ותי' הגמ' הוא דמחיצות דלא עריבן הן גרועות ולכן בעינן פס ד. **ולשיטתם נראה דנחלקו גם בהבנת שיטת הרמב"ם** דלרא"ש סברת הרמב"ם היא דבמחיצות גרועות ותיקון טוב וכן בטובות ותיקון גרוע בעינן צוה"פ אך להר"ן ליכא להאי טעמא וצ"ל דכלל הוא דכל שאין כאן מחיצות ז' שלימות בעינן צוה"פ וכמש"כ הגר"א בדעת הרמב"ם.

ובכל זה נראה דיש נ"מ גדולה, דלעיל הובאו דברי הר"ן שכתב דאין לעשות פתחים בכל קרנות הסוכה וכ"כ הריטב"א בשם הרא"ה וכ"ה בחידושי הרא"ה והנה כ"ז הוא לדרכם דבעינן שתהיה הסוכה עריבן ותיקון דפס ד עושה הסוכה לעריבן אך להדרך שלמדנו מדברי הרא"ש אינו כן אלא דהסוכה באמת אינה עריבן רק דבסוכה כזו בעינן תיקון מעליא טפי דפס ד **ואם כן** בסוכה שיש בה דפנות שלימות של ז טפחים יתכן מאוד דלא איכפת לן כלל שאינה עריבן וכשרה אף שיש פתחים בקרנותיה.

114 ויסוד לזה מדברי הרא"ש עצמו שהרי צוה"פ מוכח מהרא"ש דלא מחשיב לה עריבן שאל"כ כיון שעושה צוה"פ עד הסוף אם כן הוי עריבן לצד השני ויעשה טפח שוחק בלחוד ומ"מ צוה"פ סובר הרא"ש דמצטרף לשיעור ז' כדמבואר כן מדבריו להלן בסי' לד הרי ששייך שמחיצה המועלת בסוכה לא תועיל לענין עריבן, אכן ודאי שיש חילוק דצוה"פ אינה מונעת הפילוש שהרי פתח היא ולא מחיצה ומשא"כ לבוד [ודוגמא לזה הא דבשבת לא מהני צוה"פ לבטל הילוך רבים ובעינן דלתות ולבוד הוי סתום לגמרי]

115 וז"ל רבינו ירוחם [תולדות אדם וחווה נתיב ח חלק א דף נד טור ג] סוכה העשויה כמבוי כלומר דופן כהלכתו מכאן ודופן כהלכתו מכאן כנגדו והיא מפולשת כמבוי המפולש עושה פס רחב ארבעה טפחים ומעט יותר ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לאחד מהדפנות העשויות כהלכתן לאי זה דופן שירצה בענין שיהיה בדופן זה השלישי שבעה טפחים ואף על פי שכתבתי למעלה כי דופן ג' הוכח' בטפח שוחק שאני התם דשתי דפנות העשויות כהלכתן לא עריבן כלומר מעורבות ודבוק' יחד ואז די בדופן הג' בטפח שוחק כמו שכתבתי למעלה אבל בכאן שהב' דפנות העשויות כהלכתן לא עריבן אלא עומדות זו כנגד זו ואינן דבוקות יחד צריך פס רחב ד' טפחים. עכ"ל.

ורבינו ירוחם הביא שם בשם מורו רבי אברהם בן איסמעאל [שהיה תלמיד הרא"ש] דיני הסוכה ומבואר שם מדבריו דאפשר לעשות צוה"פ בקרנות הסוכה וכבר כתב החזו"א בסי' עה דדבריו שלא כהר"ן שכתב דאין לעשות פתחים בקרנות הסוכה ולהאמור מבואר היטב שתלמידי הרא"ש רבינו ירוחם והרא"א בן איסמעל אזלי בשיטת הרא"ש דלא בעינן שתהיה הסוכה עריבין.¹¹⁶

שם בגמ' עושה לו פס וכו' יש לעיין ולברר אחר שעשה לו פס ד בתוך ג' אי חשיבא הך דופן כדופן שניה כהלכתה או דמהניא מדין דופן שלישית, ויעויין בפנ"י להלן בע"ב שנקט לפשוט דהוי דופן שניה.¹¹⁷ ואולם יעויין בחזו"א [בסי' עה סק"י] שהוכיח דהכא בהכרח מהני מדין דופן שלישית, וראיתו דאל"כ מדוע בעינן כלל שתהיה עשויה כמבוי דהיינו שתי דפנות שלמות מהצדדים, ואחר שעשה תיקון זה דפס ד ולבוד יוכל לעשות באחד מהצדדים טפח שוחק, ומוכח מזה דהתיקון דפס ד מהני רק מדין דופן שלישית. וכך משמע ברא"ש שהרי כתב דיתרון התיקון וכו' הרי להדיא דאף אחר התיקון לא הו' שתים כהלכתן דעריבין, וראה לעיל שביארנו הטעם משום דהעריבין בעינן שיהיה בתשים והכא מדין דופן שלישית הוא דמהני.

אלא דמילתא טעמא בעי מדוע לא מהני הפס ד והלבוד ליחשב לדופן ז שלמה, וי"ל בזה בשני אופנים: האחד שאין הלבוד מצטרף לשיעור ז ולכן אין כאן דופן ז שלמה ומהני רק מדין דופן שלישית. והשני אם עושה פס ד בסוכה קטנה אה"נ דמהני מדין דופן שניה ואז יוכל לעשות השלישית טפח, אבל בסוכה גדולה שהפורץ בה הוא יותר ז בזה לא מהני מדין דופן שניה דבעינן עומד מרובה ואז מועיל הפס ד מדין דופן שלישית. ויתבאר להלן.

בדין לבוד אם מצטרף לשיעור ז נראה שנחלקו בזה ראשונים: יעויין בסוגיא לקמן [דף טז סוע"ב] אמר רבי אמי פס ארבעה וכו' וביאר הריטב"א שם דמיירי בדופן שניה ואחר שעושה לה פס' ד' ומשהו עם לבוד יוכל לסמוך לה דופן שלישית ע"י טפח שוחק, ויעיין בתוס' שם שביארו באופן דומה.¹¹⁸ ומבואר מדברי התוס' והריטב"א דהך דופן שניה יש לה דין 'כהלכתן' ולכן יוכל לעשות דופן נוספת שאינה דופן גמורה והיא הדופן השלישית.

¹¹⁶ וצ"ע בדעת הב"י שהעתיק הן לדברי ר"א בן אסמעאל והן לדברי הר"ן דצריך לזהר וכו' וסתרי אהדדי, אכן בשו"ע השמיט לגמרי דברי הר"ן ואפשר שפסק כהראב"א ולדרכנו י"ל דפסק כן מפני שיסוד דברי הראב"א מהרא"ש שדרך השו"ע לפסוק כמותו. ומיהו השו"ע פסק לדברי הר"ן בסוכה העשויה בחצר דסגי לה בטפח ויש לעיין אם דברים אלו מתאימים גם לשיטת הרא"ש ולעיל ביארנו בשני אופנים למה להרא"ש לא הוי הכא עריבין, והנה בהא תליא, דאם נימא דלהרא"ש בעינן שיהיו שתי המחיצות עצמן עריבין ודופן שלישית לא תועיל לתקן הפילוש כ"ש שדופן חצר לא תועיל אך להתי' השני שכתבנו לעיל משום דהלבוד אינו מועיל ובעינן ז' עריבין י"ל דדופן חצר עדיפא, וצ"ע.

עוד יש להעיר בכל זה בדברי המ"ב בסי' תרל שבס"ק יד ביאר דענין הפס ד הוא לאשוויי הסוכה עריבין וכהר"ן ואח"כ ביאר דעת הסוברים דצריך צוה"פ בסוכת מבוי והעתיק לסברת הרא"ש ולהאמור לעיל הרי הדברים סותרים זא"ז שאם יש כאן עריבין אין כאן תו מחיצות גרועות.

¹¹⁷ ונראה שהוכרח לו כן ממש"כ הר"ן דאם אינן כמיין גאם אינן כהלכתן לדעת רבי סימון, ונקט הפנ"י דאם אין השתי דפנות עצמן כהלכתן לא יועיל תיקון עריבין בשלישית דסו"ס הן אינן כהלכתן, אך מכח זה נתקשה בסתירת דברי הר"ן, ועיין בהרחבת דברים לעיל שנתבאר באורך בשיטת הר"ן באופן אחר.

¹¹⁸ הריטב"א ביאר דמיירי בדופן האמצעית וכו"ל, והתוס' כתבו באופן שיש דופן אמצעית במזרח ועושה פס ארבעה זה בדרום ואז סגי ליה בצפון בטפח, וי"ל ע' שהתוס' העמידו בדופן היוצאת והריטב"א בדופן אמצעית אם הוא בדוקא או מודו אהדדי, ובסברא אין לכאורה מקום לחלק בזה בין מחיצה אמצעית למחיצה היוצאת, וצ"ע.

ואולם יעויין בר"ן שם [בדף ח ע"ב מדפי הרי"ף] שביאר דמיירי בסוכה עשויה כמין מבוי דאי בכמין גאם הרי סגי בטפח ולכן ודאי מיירי בכמבוי ובעינן פס ד', ועיין בחזו"א [סי' עה סקי"א] שלמד מדברי הר"ן דדוקא בכמין מבוי מהני והיינו שהשלישית הוי דופן גמור כנגד הראשונה ולא סגי כה"ג שיעשה השלישית בטפח שוחק ודלא כהריטב"א. וראית החזו"א מבוארת [עיין לעיל שם בסקי"ן] דכד עביד דופן אחת שלימה והשניה הסמוכה לה בפס ארבעה אם נאמר דסגי בשלישית טפח אם כן אין כאן תו סוכת מבוי שאין צורך יותר בשלישית שלימה, ומדקרי לה הר"ן סוכת מבוי אלמא אחר התיקון בד' חייב לעשות דופן שלישי שלמה.

ויעויין בר"ן להלן גבי מימרא דרבא שהביא שנחלקו ראשונים אם צריך לעשות צוה"פ בסוכה העשויה כמין מבוי והביא שם דעת הרמב"ם דבעינן צוה"פ, וכתב הר"ן דאף להרמב"ם היכא דאיכא בהך דופן אמצעית ז' שלמים מודה הרמב"ם דאי"צ צוה"פ ואם כן מבואר מדברי הר"ן דלבוד לא חשיב כז' שלמים ולשיטתו ועיין בהגהות הגר"א [סי' תרל ס"ג] שביאר דעת הרמב"ם דסובר שהלבוד אינו מצטרף להשלים שיעור דופן והוכיח כן הגר"א מהא דלא מהני להשלים שיעור טפח בדופן שלישי, והר"ן כאן דלא דחה שיטת הרמב"ם אזיל לשיטתו דהלבוד אינו מצטרף כמש"כ.

ועיין בריטב"א שהכריע דאין צריך צוה"פ בעשויה כמין מבוי ומשום דהוי דופן ז' גמור ונראה דאף הוא אזיל לשיטתו בדף טז דהלבוד חשוב כדופן גמור וכמש"נ.

ועלה בידינו שנחלקו הר"ן והריטב"א בעיקר דין סוכה העשויה כמבוי דלהרמב"ם והר"ן מהני אף שאין הדופן האמצעית כהלכתה דמ"מ מהני בתיקון זה ליחשב כעריבן אך בעינן בה להלכתא דדופן שלישי ולהריטב"א יש כאן מחיצה גמורה ותו לא הוי סוכת מבוי ע"י תיקון זה עכ"פ בסוכה קטנה ודוק.¹¹⁹

ואולם בדין דופן שלישי יל"ע בדעת הריטב"א דהנה הגר"א שם השווה דין השלישית טפח לדין השתים כהלכתן דמה דמהני בזה מהני בזה, ואם כן לדברי הריטב"א יקשה קושיית הגר"א למאי נאמרה הלכה דטפח הרי בעינן ד'. ואין לתרץ כמש"כ לעיל בשיטת התוס' דהך לבוד הוא מדרבנן דבריטב"א מפורש דהוי דאורייתא.

ונראה מבואר מדברי הריטב"א שחולק בסברת הגר"א וסובר דאף דלשלישית לא מהני לבוד להשלים הטפח מ"מ מהני לגבי שתים כהלכתן, ומצינו סברא כזו בדברי התוס' לקמן [בדף יח ע"ב סוד"ה סיכך וכו'] שכתבו דרבא דהתם סובר דלא מהני לבוד לטפח אלא לשתים שלמות.¹²⁰

ולפי זה כשנבוא לדון בסוגיין, לדעת הר"ן הרי הענין מבואר דהכא אין הלבוד מצטרף לשיעור ז' ולכן מהני הפס מדין דופן שלישי, אלא דבטפח לא סגי שאין הסוכה עריבן ולכן בעינן פס ד' דעל ידי זה יש

119 אך יש להעיר בעיקר דרך זו בדברי הר"ן שיסודה מדברי הר"ן בדף טז וביאור החזו"א שם, דהר"ן הקשה על רבא דבעינן צוה"פ דאם כן מאי קולא דדופן שלישי הרי כל דפנות מהני צוה"פ ולבוד ותירץ דצוה"פ לא מהני לסוכה. והנה בקושייתו כלל הר"ן גם לבוד. ובתירוץ תירץ אצוה"פ ומשמע להדיא דלבוד מהני להצטרף לשיעור מחיצות שאל"כ ה"ל למימר חידוש גדול טפי וצ"ע. [נשמא בלבוד פשיטא להר"ן דלא מהני כיון דאינו עצמה של מחיצה וגרע מצוה"פ שהיא עצמה מחיצה ומש"כ הר"ן דלבוד מהני היינו דלא נימא דהכא בשלישית מגרע ע"י הלבוד דהלבוד מהני שלא תפסל הדופן בכל דפנות וה"נ הכא אינו מקלקל וצ"ע]

120 ויש לפרש הטעם בזה דכיון דהך טפח אינו מחיצה שלמה אלא קולא דסגי בטפח לא הוקל הדבר להסתפק בטפח לבוד שהלבוד אף הוא אינו מחיצה אלא מהלכה ולא נאמרו שתי קולות אלו יחדיו [ועוד אפשר בדעת הריטב"א דסובר דמהני לבוד אף בשלישית לטפח אלא דבזה אמרינן דאתי אורא דהאי גיסא וכו' וכהתי' השני של התוס' וזהו הנ"מ בהלכה דטפח אף דבעינן ד' הנ"מ הוא דכיון ששיעור מחיצה עצמה הוא טפח אין זה הטפח מתבטל ע"י האויר.

עריבן, [ואף שאין הלבד מצטרף לשיעור מ"מ לענין עריבן מצטרף דחשיב כסתום] ומהני עריבן גם בדופן שלישית וכמש"נ לעיל באורך בדעת הר"ן.

ואולם לדעת הריטב"א קשה דאם מהני הפס ליחשב כדופן ז כמש"כ הריטב"א להלן אם כן תקשה קושית החזו"א דהכא נמי תסגי בטפח בדופן השלישית ולמה יעשה שתי דפנות שלמות מהצדדים. ואין לומר דאה"נ וכשרה כה"ג דאם כן נמצא עיקר חידושו של רבי סימון דסוכת מבוי אינה כשרה כלל ואין לה תקנה עד שיעשנה כמין גאם ואז כבר אין צורך בדופן המבוי וזה לא משמע בלשון הגמ', אלא להיפך דכשרה בתורת סוכת מבוי על ידי תיקון זה.

ויש לפרש עפ"י הריטב"א כאן שכתב שפס ד ולבוד מהני בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה מאוד, וי"ל דבסוכה קטנה אה"נ דיהני אף מדין שניה וסגי בשלישית טפח, אבל בסוכה גדולה מיהת בעינן לתיקון זה בדין דופן שלישית דכיון שהפרוץ מרובה על העומד ברוח זו לא מהני מדין דופן שניה דבעינן עומד, ולכן מהני מדין דופן שלישית והשתים כהלכתן הן דפנות המבוי, והוי עריבן על ידי הדופן שלישית. ועיין בריטב"א כאן.¹²¹

ולפי זה נמצא דבסוגיין לכו"ע מהני הך דופן מדין דופן שלישית וכפשטא דגמ' דסוכה דידן עשויה כמבוי [והיינו ששתי דפנותיה כהלכתן עומדות כמבוי] אלא דלהר"ן לעולם הוא כן ולהתוס' וריטב"א רק בסוכה גדולה בעינן לחידוש זה.¹²²

בשיעור פס ד' בסוכת מבוי אי מיירי בסוכה קטנה או גדולה בריטב"א מבואר דמיירי הכא בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה. וי"ל^ע בסוכה קטנה האם סגי לה בטפח שוחק באמצע ולבוד לכאן, ולהסוברים דלבוד אינו מצטרף לשיעור דופן הרי פשוט דלא מהני הלבד כלל אך להריטב"א עצמו צ"ב, ויעויין בריטב"א לקמן [דף טז ע"ב] שכתב שם בסברא דלעולם לא אמרינן תרי לבודין בפחות מפיס ד" וכתב הריטב"א דאין להוכיח כן מהא דהכא לא מוקמינן לה בטפח בי מצעי ומשום דהכא בעי לאכשורי אף בסוכה גדולה, וסיים הריטב"א דאמנם אין ראיה אבל הדין נכון דלא אמרינן תרי לבודין כה"ג ולפי זה מבואר דבריו כאן לשיטתו. אך עיקר סברת הריטב"א סתומה אמאי לא אמרינן לבוד לשני צדדים. והר"ן שם בדף טז כתב דבסוכת מבוי לא סגי בטפח שוחק בי מצעי כיון שאין בעומד שיעור הראוי ודברי הר"ן אף הם צ"ב מדוע בעינן בעומד שיעור הראוי, ויש לפרש דלבוד מצטרף רק היכא דאיכא שיעור מחיצה שהוא בד' טפחים. ואפשר דזו כוונת הריטב"א דבפס פחות מד' לא עבדינן לבוד לשני צדדים וצ"ע.

¹²¹ ואפשר לכיוון דבריו דזו כוונתו במש"כ דבזה מהני אפילו בסוכה גדולה מאוד והיינו דחידושו של רבי סימון הוא בסוכה גדולה דוקא. ואולם יש לדון בזה לדעת הסוברים דבעינן צוה"פ מלבד הפס ד בסוכת מבוי אם כן אף בסוכה גדולה אין כאן שום חידוש שהרי העומד מרובה דאין הצוה"פ חשיב פירצה, ואמנם הריטב"א חולק על הרמב"ם אך לא השיג עליו מגוף סוגית הגמ', אך באמת לק"מ דשיטת הריטב"א דלא בעינן צוה"פ על פני כולה אלא ד"ט בלבד, ואם כן בסוכה גדולה הפרוץ מרובה ובעינן לדין דופן שלישית להכשירה. ועיין בחזו"א שכתב דלא מהני הפס ד בסוכה גדולה אף דאיכא צוה"פ, ולא נתברר לן כוונתו.

¹²² והנה מש"כ בדעת הריטב"א דהחידוש הוא בסוכה גדולה, נכון להריטב"א לשיטתו שכתב להלן דרך בדופן שלישית מהני פרוץ מרובה מהלמ"מ, אבל שיטת הר"א בן איסמעיל ועוד ראשונים דבכל דפנות הסוכה מהני פרוץ מרובה על העומד, [ראה להלן המחלוקת בזה בסוגיא דמגן] ולדידהו הדרא קשיא לדוכא, ובהכרח צ"ל דסברי דאין לבוד מצטרף לשיעור ז.

והתוס' בדף טז הקשו כן אסוגיא דהתם אמאי בעינן פס ארבעה בסוכת מבוי ויעשה טפח שוחק בי מצעי ותיירצו בסו"ד דהוי מחיצת שתי וכל מחיצת שתי אינה מחיצה עיי"ש.ה. ועיין במהרש"א שם שביאר דבריהם דבאמת להלכה מהני כה"ג רק דרב אסי דהתם בעי לאוקמה אף למ"ד דמחיצת שתי לא הוי מחיצה, וכדברי המהרש"א משמע בתוס' רא"ש עיי"ש שכתב דנקט פס ארבע 'משום דאיכא מ"ד בעירובין וכו' ועיי"ש עוד תי' נוסף. ולפי דברי המהרש"א סוגיין אליבא דהלכתא היא רק בסוכה גדולה אבל בקטנה מהני בפס טפח שוחק כיון דסברי התוס' דלבוד מצטרף לשיעור דופן. ונמצא לפי המהרש"א שחולקים התוס' על סברת הריטב"א דלא עבדינן לבוד משני צדדים ולדידהו בסוכה קטנה סגי בטפח שוחק בי מצעי. וכך מבואר מהתוס' רא"ש לשני תירוציו שם, וכ"כ העיטור בהל' סוכה דבסוכה קטנה סגי בטפח בי מצעי.¹²³

והמג"א בפתיחה לסי' תרל ביאר בדברי התוס' באופ"א והביא דברי הר"ן בסוגיא שם דבעינן שיעור הראוי בעומד וכתב שם דכן מוכח גם מדברי הר"ן בסוגיין בלישנא דצריכה נמי שכתב דבעינן טפח שוחק וצוה"פ ד"ט וכן הוכיח מההג"מ שכתבו דבעינן צוה"פ ד"ט [נוראיתו מדברי הר"ן אלו ומההג"מ אינה מובנת, ונראה כוונתו דכיון דהצוה"פ היא רק ד"ט ואינה על פני כל הדופן ואם כן אינה אלא להשלים שיעור ז' אם כן למה ליה צוה"פ כלל יעשה קנה נוסף בפחות מג' ואית ליה לבוד לתרי גיסי וכ"נ מדברי הפמ"ג בכוונת המג"א] ולפי זה ביאר המג"א דאף התוס' סברי כן דלא מהני לבוד משני צדדים כמו שכתבו במסקנת דבריהם ומה שמועיל קנה קנה בפחות משלשה הוא דוקא בארבע דפנות אבל לא בשלש ואף שהתוס' כתבו שאין בזה סברא לחלק למסקנא חזרו בהם. [והמעין יראה שיסוד דברי המג"א בדעת התוס' אינם לומר דלבוד אינו מצטרף לשיעור דופן אלא לומר דמחיצת שתי אינה מחיצה אף למסקנא גבי סוכה ולכן בעינן פס ד אבל אחר פס ד מצטרף הלבד לשיעור סוכה ואף ששגור הדבר בפי רבים דלהמג"א אין הלבד מצטרף לשיעור דופן אין זו כוונת המג"א ולכן לא הזכרנוהו לעיל כלל גבי נידון צירוף הלבד לשיעור מחיצה בסוכה שאינו ענין לשם] אך לכאורה דוחק הוא כ"ז בדברי התוס' שהרי לעיל כתבו דאין סברא כלל לחלק והכא שינו טעמם לגמרי וסמכו על חילוק זה ועוד דבתוס' רא"ש משמע להדיא כמהרש"א כמש"כ.

ועיין בחזו"א [בסי' עה סקי"ב] שביאר ע"ד המג"א דתי' התוס' דמחיצת שתי אינה מועילה וביאר דאין זה סותר לדבריהם לעיל דבתחילת דבריהם דנו אי לבוד מצטרף לשיעור דופן ובזה הכריעו לגמרי דמצטרף ואין לחלק בין ג' לד' אך תירוצם הוא דמחיצת שתי אינה מחיצה ובעינן פס ד' ולבוד [והלבד מצטרף אמנם לשיעור ז'] ומיהו לשון התורה רא"ש משמע כהמהרש"א,

ועלה בידינו אשר דעת הריטב"א והר"ן דלא מהני טפח שוחק בי מצעי, וכן דעת המג"א וחזו"א בשיטת התוס', והעיטור והתוס' רא"ש סברי דמהני וסוגיין בסוכה גדולה וכן דעת המהרש"א בדברי התוס' דידן.

ומדברי המג"א מבואר דיסוד סברת הר"ן והריטב"א דלא מהני מחיצה פחות מד' בשני לבודין משום דהוי מחיצה של שתי והיינו דכל מחיצה שאין ברחבה ד' איכא בה פסול מדרבנן של מחיצת שתי, וסתימת דברי הר"ן והריטב"א לא משמע כ"כ שהוא דרבנן וגם לא הזכירו כלל הסוגיא בעירובין דמחיצת שתי שהיא מקור הדברים להמג"א וגם יעויין בריטב"א בסוגיין להלן בד"ה איתבייה אביי

¹²³ ויתכן דאולי בזה הראשונים לשיטתם, כי מדברי התוס' בסוגיין נראה דלבוד מצטרף אף לשיעור טפח, ולעיל כתבנו דלדעת הריטב"א מוכח דאינו מצטרף, ויתכן דבזה פליגי דהתוס' סברי דלבוד מצטרף אף לשיעור המחיצה עצמה וכמחיצה גמורה הוא לכל דבר, ואפשר למעבד לבוד בטפח בי מצעי, אבל להריטב"א דלא מהני לבוד להשלים שיעור טפח ה"ה דלא מהני להשלים שיעור ד' בסוכת מבוי.

שמבואר מדבריו דמחיצת שתי שרי בסוכה [ומשמע מדבריו שנוטה כפי' רש"י דגם בשבת שרי להלכה ולא רק בשיירה וכ"ש בסוכה] וצ"ע ובירור בגדר הדברים. [גם צ"ע דמשמעות דבריו שם בסוגיין דמהני קנה קנה בכל גווי ולא הוזכר בדבריו שום חילוק בזה וזה סותר לכאורה למ"ש בדף טז דלא עבדינן תרי לבודין ושמא בקנה קנה אין צורך לתרי לבודין דאם נאמר לבוד אחד לכל קנה לימינו נמצא כל ההיקף סגור ורק בטפח בי מצעי שאין שום קנה נוסף בזאת הרוח הוא דפסול וצ"ת]

עד עתה נתבאר דסוגיין מיירי בסוכה גדולה ופליגי רבואתא אי מיירי גם בקטנה ואולם בדברי המג"א בסק"ג מצינו דרך שלישית דהמג"א שם נראה שנסתפק לומר דמיירי דוקא בסוכה קטנה אבל אם יש יותר מג"ט מהפס לדופן השני לא מהני ומשמע שם מדבריו דאף להסוברים דבעינן צוה"פ לא מהני כה"ג ודברי המג"א תמוהים טובא [נחדא דאי בפחות מג' הרי איכא לבוד לתרי גיסי ופשיטא דמהני ולמה צריך צוה"פ ועוד דאי בפחות מד' הרי יש הסוברים דלא מהני כלל צוה"פ דאין צוה"פ פחות מד' ועוד דאם כן הרי יש כאן דופן שניה מעליא ולמה עושה הסוכה כמבוי ויוכל עתה לעשות השלישית בטפח שוחק, ועוד קשיא דבגמ' איתא דעושה פס ארבעה ומוקי לה בפחות משלשה סמוך לדופן ומשמע דמהדופן השניה אינו צריך להיות בלבוד והאחרונים האריכו בביאור דברי המג"א עיין ביד אפרים שם ושאר נ"כ וצ"ע]

בגמ' אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצוה"פ נחלקו רבותינו דינא דרבא אם הוא מדאורייתא **דיעויין בב"ח** [בסי' תרל] שכתב דהצוה"פ דרבנן היא וכן העתיקו גם המ"ב [שם בסק"י] **וכ"כ המאירי לקמן** בסוגיא דמגו [בד"ה אע"פ וכו'] **ואולם מדברי הריטב"א מוכח** דהוא דינא דאורייתא [שהקשה לדעת רש"י דצריך צוה"פ ע"פ כל הרוח אם כן מאי מעליותא דדופן שלישית על שאר דפנות ואי דרבנן הוא לא קשיא, ודע כי חידושי הריטב"א לדפים אלו לא נדפסו במהדור' הישנות ולכן לא היו לפני רבותינו האחרונים]

ויעויין ברא"ש לקמן [בסי' לד] שכתב דהיכא דעשה צוה"פ הוי הטפח שוחק דרבנן, נוהרא"ש שם קאי ללישנא בתרא דצריכה נמי צוה"פ] ומדברי הרא"ש מוכח דהצוה"פ דרבנן שהרי במקום צוה"פ אין צריך טפח מדאורייתא כלל [ומוכח מהרא"ש דעיקר הטפח כה"ג דרבנן ולא רק הלבד עיי"ש] ואם נאמר שהצוה"פ דאורייתא אם כן האי הלכתא היכי משכח"ל הרי במקום צוה"פ ליכא דין טפח מן התורה, וע"כ דהצוה"פ דרבנן. אך יעויין ברא"ש כאן בלישנא קמא שכתב דרבא קיבל מרבתי דאותו הטפח צריך לעשותו בצוה"פ וזה משמע דהוי דאורייתא וצ"ע. ואפשר שהדבר תלוי בלשונות דרבא וראה עוד להלן]

לישנא קמא דרבא ראה ברש"י שביאר בל"ק דעושה צוה"פ וקנים שלה הם חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן, **ויש לחקור** בגדר האי דינא האם הכוונה היא דבעינן גם צוה"פ וגם מחיצת טפח רק קמ"ל שיכול לחלק הטפח בין קני צוה"פ ואינו צריך להעמידו בפ"ע – ולצד זה כ"ש שכשר כשעושה טפח או טפח פחות משהו בצד אחד וקנה כל שהוא בצד השני – **ועוד אפשר לומר** דהוא בדוקא כה"ג שעושה חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן, **וראה בתוס' שהקשו** דהרי בכל דוכתא מהני צוה"פ בקנה כל שהוא ותירצו דהכא בעינן מחיצות ניכרות ופשטות דבריהם משמע דבעינן שיהיה קני צוה"פ ניכרים ושיעורם בחצי טפח כ"א וכהצד השני שכתבנו, **ויעויין בחי' הגרי"ז כאן** שדן בדברי התוס' וביאר דמה שעושה חצי טפח בכל צד הוא להשלים שיעור טפח ולפי"ז הוא הדין בטפח מצד אחד וקנה מצד שני. ופירש כן בדברי התוס' דידן וצ"ע לשון התוס'. **ויעויין בערל"נ** שהקשה על התוס' למה להו לטעם דמחיצות ניכרות ולא תירצו בפשיטות דאיכא הלכתא דטפח ולכן בעינן כן **ומבואר שהבין כוונת התוס' לא כהגרי"ז** אלא כפשוטו דהכא בעינן חצי טפח מכל צד מדין מחיצות ניכרות [ולפי זה צריך לומר דכך ניתנה

ההלכתא שיעשה הטפח עם צוה"פ ולפי זה משמע דדין צוה"פ הוא דאורייתא¹²⁴ **ומשמעות הר"ן** כדעת התוס' לדרך הערל"נ עיי"ש ודוק. ועיין ברא"ש שמצד אחד משמע מדבריו דאין הטעם משום ניכרות אלא משום דבעינן מחיצה טפח, אך מ"מ משמע מדבריו שכך עיקר צורת הטפח, וע"ע בתוס' רא"ש וצ"ע.

ודרך נוספת בעיקר הפשט לל"ק דרבא מבוארת בריטב"א יעוי"ש שהביא בשם התוס' דבעינן חצי טפח מכאן ומכאן מהלכתא ודחה דבריהם וביאר דלל"ק בעינן טפח ואפילו מצומצם וסמוך לדופן ועמו צוה"פ [וגם מלשונו משמע קצת דלהתוס' הוא בדוקא חצי טפח מכאן וחצי מכאן וכדרך הערל"נ]

ובדעת הרי"ף נחלקו ראשונים בזה שהרי"ף כתב דללישנא קמא דרבא לא איכפת לן בטפח בין ישנו ובין אינו **והרא"ש ביאר דבריו** דלא איכפת לן אם ישנו במקום אחד או לא, **אבל הר"ן פירש כוונת הרי"ף** דלא איכפת לן בטפח שוחק אבל טפח מצומצם ודאי בעינן.

עלה בידינו דדעת הרא"ש אליבא דהרי"ף וכן הבנת הגרי"ז בתוס' דהך טפח אינו מדיני הצוה"פ אלא דבעינן טפח וקמ"ל רבא דיכול לחלקו בין הקנים, **ודעת התוס' להערל"נ וכן משמעות הר"ן והריטב"א בדעת התוס'** דהלכתא כך נאמרה דבעינן צוה"פ מקנים העשויים חצאי טפחים והטעם משום מחיצות ניכרות.

ראה ברש"י שכתב שעושה צוה"פ זו על פני כל הדופן. **והנה נחלקו ראשונים** אי מהני צוה"פ לכל דפנות סוכה דהר"ן בסוגיין כתב דלא מהני והריטב"א סובר דמהני [ויבואר להלן בל"ב דרבא] ומדברי רש"י דידן ראייה ברורה דלא מהני בשאר דפנות שאם לא כן הרי אתא הלכתא להחמיר להצריך קנים בשיעור חצי טפח ולא להקל וזה הרי מפורש בגמ' לעיל בדף ו ע"ב להדיא שההלכה להקל באה ולא להחמיר [וכן מוכח גם מדברי רש"י בשאר הלשונות ויתבאר]

וצ"ע בשיטת הרא"ש בזה דיעויין ברא"ש לקמן [סי' לד'] שכתב שם דהיכא דאיכא צוה"פ על פני הדופן פשיטא דמהני והטפח כה"ג הוא דרבנן. **וצ"ע לפי"ז ללישנא קמא** דאם כן לא באה ההלכה דטפח להקל אלא להחמיר שהרי צוה"פ לבדה ודאי מהני ומלשון הרא"ש כאן הרי משמע דמעיקר ההלכה הוא למעבד צוה"פ וצ"ע בזה. [וראה עוד בשאר הלשונות לדברי הרא"ש]

לישנא מציעתא דרבא ברש"י מבואר דללישנא זו סגי או בטפח או בצוה"פ ואם עושה צוה"פ אינו צריך להטפח כלל [רש"י ביאר דבעינן טפח שוחק כרבי סימון וצ"ע מנא ליה דרבא סבר כרבי סימון ומיהו ללישנא בתרא מוכח בגמ' במעשה דרב אשי ורב כהנא דאתי לכה"פ גם כרבי סימון, וללישנא קמא ודאי פליג שהרי לא הוזכר ברש"י לבוד כלל ולהך לישנא צ"ע מנא ליה כן לרש"י וכנ"ל] **ואולם הריטב"א ביאר** ללישנא זו דבעינן או טפח שוחק או טפח בינוני סמוך לדופן וצוה"פ עמו אבל אין אופן להתירה בלא צוה"פ. **ויעויין בחי' הגרי"ז** שביאר כהריטב"א דלהך לישנא דצוה"פ בעינן טפח מיהת וצ"ע מדברי רש"י בסוגיין.

ואף ללישנא זו פירש רש"י דהצוה"פ על פני כל הדופן ומבואר דלא מהני בשאר דפנות שאל"כ מאי קמ"ל רבא דניתרת בצוה"פ והוא פשיטא וכ"ש משתים כהלכתן ואם הא גופא בא לאשמעינן למה השמיענו בשלישית דייקא ומבואר כנ"ל. **וצ"ע** דאם לא מהני בשאר דפנות אם כן מדוע מהני בשלישית

124 והנה המ"ב בסק"י הביא מהפמ"ג דצוה"פ דרבנן וטפח שוחק דאורייתא והשיג עליו מהתוס' בע"ב דמבואר דטפח שוחק מדרבנן ולהאמור בפנים הרי מבואר בתוס' להיפך מהפמ"ג גם בפרט השני דצוה"פ דאורייתא. אכן אם נפרש דברי התוס' כמש"כ בפנים דאינו דין טפח כלל ולא יהיני אם יעשהו מצד אחד, אלא דבעינן שיהיו לחיי הצוה"פ ניכרות ושיעורן בחצי טפח אם כן אין לדמות כלל לישנא קמא דרבא לשאר לישני דללישנא זו מתפרש כל עיקר ההלכה דטפח באופן אחר מיסודו. וזה סברא נכונה גם ליישב משמעות דברי הרא"ש כאן שהוא דאורייתא ובסתירה לדבריו לקמן וכמו שהערנו לעיל בפנים.

וצ"ל דאף זה מכלל ההלכתא¹²⁵ או דמדאורייתא מהני אף בשנים ומדרבנן הוא דלא מהני ובשלישית הקילו, ולפי זה להסוברים דמהני בשאר דפנות בהכרח הכא הכוונה לצוה"פ בשיעור ד"ט בלבד וכמו שבאמת ביאר הריטב"א להלן.

ואף ללישנא זו צ"ע בדעת הרא"ש שמשמעות דבריו בסוגיין דהצוה"פ היא על פני כל הדופן נוידובר בזה באורך להלן בל"ב דרבא] ואולם צ"ע בזה בדברי הרא"ש כי לקמן [בסי' לד] כתב דצוה"פ מהני מעיקר הדין, ולפי זה מדוע קמ"ל רבא דוקא בדופן שלישית נוצ"ל למ"ש הרא"ש שם דבמקום צוה"פ הטפח הוא מדרבנן ואם כן הא קמ"ל רבא דבמקום צוה"פ לא הצריכו טפח אף מדרבנן או דקמ"ל דמהני מעיקר הדין והא דלא קמ"ל בשאר דפנות הוא משום דבעינן עריבן וכמש"כ בהערה הסמוכה לעיל]

לישנא בתרא דרבא בלישנא זו שווים הראשונים בפירושה דבעינן הן טפח שוחק והן צוה"פ [ומוכח כן בסוגיא להלן דרב כהנא דעביד טפח שוחק וצוה"פ] אך נחלקו הראשונים בשיעורה של הצוה"פ דמדברי רש"י מבואר דעושה הצוה"פ על פני כל הדופן ומשמע דאף בסוכה גדולה הוא כן, ויעויין בריטב"א שהקשה עליו, דהא צוה"פ מחיצה מעליא היא בכל מקום ואם בעינן צוה"פ על פני כל הדופן אם כן מה החידוש והקולא במחיצה שלישית, ולכן ביאר הריטב"א דשיעור הצוה"פ בד' טפחים בלבד ואף בסוכה גדולה. ויעויין בר"ן שהקשה כעין קושית הריטב"א מהו החידוש והקולא בדופן שלישית ותירץ הר"ן דמכאן מוכח דצוה"פ לא מהני בשאר דפנות סוכה ואינה מועילה אלא בדופן שלישית לסתום השאר.

ונמצאנו למדים בכאן מחלוקת ראשונים בעיקר דין צוה"פ, דדעת רש"י היא דבעינן צוה"פ על פני כולו ודעת הריטב"א דסגי בצוה"פ ד טפחים, וצ"ע בזה בדעת הר"ן שהרי הקשה כהריטב"א למאי נ"מ בהלכתא ומוזה הוכיח דלא מהני צוה"פ בשאר דפנות ואי סובר דסגי בד' אם כן לא קשה מידי למאי נ"מ, אך יעויין בדברי הר"ן שכתב בתוה"ד דעושה לה צוה"פ ארבעה וכן העתיקו גם המג"א [בסי' תרל בפתיחה ובסק"א] ותמוה דאם כן היאך הוכיח דלא מהני צוה"פ בשאר דפנות, אך יעויין בר"ן לקמן בסוגיא דמגו דהוי דופן לשבת שביאר שם דבסוכה מהני היכא שעשה דופן שלישית קצרה להתיר עד סוף הדופן מדין פסל, ומבואר מדברי הר"ן דבלא דין פסל אין דופן שלישית מתרת אלא עד מקומה בלבד, והשתא ניחא קושית הר"ן דלא איצטריך כלל לההלכה דשלישית שהרי דין פסל לא נלמד מהלכה זו. [וראה להלן שיטות הראשונים בישוב סוגיא דידן עם סוגיא דפסל]

ועולה מכ"ז שלש שיטות בדין צוה"פ: (א) שיטת רש"י דבעינן צוה"פ על פני כולה (ב) שיטת הר"ן דמן הדין בעינן על פני כולה אך לדינא מהני בד' משום פסל (ג) שיטת הריטב"א דבעינן מעיקר הדין רק ד'.

בגדר הדין דבעינן צוה"פ בשורש המחלוקת בשיעור צוה"פ לכאורה היה נראה דלהריטב"א בעינן צוה"פ כדי להשלימה לז' שהוא שיעור דופן וכן מסתבר לדרכו שהרי צוה"פ דופן גמורה היא ואיכא ז"ט, ולרש"י כיון שאין המחיצה שלימה צריך לסתום כל הרוח אך מדברי הריטב"א בסוכת מבוי לא נראה כן וכמו שנבאר.

דהנה בסוכת מבוי לא נתבאר ברש"י אך מסתבר דאי בעינן צוה"פ בעינן על פני כל הדופן, והריטב"א ביאר גם בזה דלדעת הסוברים דבעינן צוה"פ סגי בצוה"פ ד' טפחים, [בד"ה והני וכו'] **והענין תמוה מאוד**

125 ויעויין בתוס' לקמן בדף יח ע"ב שנקטו דפי תקרה מהני לדופן שלישית ואינו מועיל לשתי דפנות ומשמע דאיכא סברא לחלק ומהסוגיא שם נראה דהטעם הוא מחמת הפילוש דאם אין שתי דפנות כמין גם בלא פי תקרה דמיא למבוי מפולש, ונראה דהיא הסברא דסוגיין דבעינן מחיצות דעריבן, ואולי אף בצוה"פ הוא כן דבשתי דפנות לא מהני ובשלישית מהני מדינא והא גופא קמ"ל רבא וצ"ע.

דמה תועלת יש בצוה"פ של ד' שאינה סוגרת הרוח ואם כדי להשלימה לו' הרי יש ז' בלא"ה ע"י הפס והלבוד [והרי הריטב"א עצמו סובר דהוי דופן גמורה לקמן בדף טז וכתב דסגי בשלישית בטפח שוחק]

ועל כרחין צ"ל דכיון דהפרוץ מרובה ברוח זו, הן בדופן שלישית בעלמא והן בסוכת מבוי שמהפס ד' עד השלישית פרוץ הרבה בעינן להלכתא דשלישית להתירה וכל היכא דבעינן להלכה ואין הדופן גמורה על כל הרוח בעינן צוה"פ ולא באה צוה"פ לסתום הרוח אלא דהוי תיקון ושלמות בסוכה כשיש בה צוה"פ. **וכ"נ מדברי המאירי** שכתב בדעת הרמב"ם דבעינן צוה"פ ברוח שלישית או רביעית ותמוה מאוד דרביעית מאי עבדיתה וע"כ דיסוד הדברים הוא דכשאין הסוכה שלימה במחיצותיה בעינן תיקון נוסף על המחיצות ע"י צוה"פ המתקנת ומכשרת הסוכה.

ואולם בהג"מ כתב בשם הראב"ה דבעינן צוה"פ ד שיחד עם הטפח שוחק הווי להו שבעה ומשהו כדי הכשר סוכה ומשמע דענין הד"ט הוא להשלים השיעור ולפי"ז בסוכת מבוי אין טעם לצוה"פ ד אכן בחי' הראב"ה באמת מבואר דעתו דבסוכת מבוי אי"צ כלל צוה"פ.

ואולם לדעת רש"י דבעינן צוה"פ על פני כולה מסתברא דהצוה"פ באה לסתום הרוח ולא כהריטב"א לתקן הסוכה **וכן הוא לשון הר"ן** שכתב בתוה"ד 'ודאי אין צוה"פ מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית בלבד וכו' ומבואר כנ"ל.

ועלה בידינו שלש מחלוקות בכ"ז: (א) בשיעור צוה"פ וכנ"ל. **דלרש"י ולהר"ן** שיעורה על פני כל הדופן, ולהריטב"א ולהראב"ה שיעורה בד'.

(ב) **ועוד נחלקו הראשונים בתועלתה וענינה של צוה"פ** ובזה יש שלש דרכים: להשלים הדופן כדעת הר"ן [ומסתברא דזו שי' רש"י] או תיקון למחיצה כדעת הריטב"א או להשלימה לשיעור דופן כדעת ההג"מ

(ג) **עוד נחלקו הראשונים בדין דופן שלישית של ז'** אי מהני להתיר כל אורך הדופן מדינא כדעת הריטב"א או לא מהני כלל כדעת רש"י או דמהני מדין פסל כדעת הר"ן. [והריטב"א אזיל בהכרח לשיטתו בכל שלש המחלוקות וכמש"נ]

בדין צוה"פ במחיצות סוכה ומחלוקת נוספת בין הריטב"א לר"ן אם מהני צוה"פ לשאר מחיצות הסוכה דמהריטב"א מבואר דמהני ולהר"ן אינו אלא בשלישית ואף להריטב"א **דמהני** אמנם מפורש בריטב"א דלא מהני למהוי עריבין ולכן הנ"מ במחלוקתם הוא רק בסוכת מבוי כשהרוח השלישית היא בצוה"פ דאז סגי להריטב"א באמצעות בפס ד' ולבוד להתיר כל הרוח אף שהפרוץ מרובה. **ומסתברא** דרש"י סובר כהר"ן שאל"כ תקשי קושית הריטב"א מאי קולא דשלישית.

ובדעת הרא"ש בזה יל"ע דהנה הרא"ש כתב בסי' לד דבמקום צוה"פ אין צריך טפח שוחק מן התורה דצוה"פ מחיצה גמורה היא גבי שבת וכלאיים **ומשמע מדבריו** דאף בשאר דפנות סוכה מהני צוה"פ **וכך הוכיח מהרא"ש בבית"ל** בריש סי' תרל, אך קשה דלשון הרא"ש משמע דבעינן צוה"פ על פני כל הרוח¹²⁶ ואם כן קשיא קושית הריטב"א מאי חידושא דדופן שלישית, **וצ"ל** דצוה"פ מדרבנן היא ודלא כהריטב"א [וכן מוכח מיניה וביה שהרי במקום צוה"פ טפח שוחק מדרבנן [והיינו אף עיקר הטפח כך מוכח שם]

126 ואמנם המג"א פירש לשון הרמ"א דדוקא בסוכה קטנה הוא כן ולשון הרמ"א הוא לשון הטור הלכות מן הרא"ש אך בדעת הרא"ש עצמו יש ראיה ממש"כ שהרי"ף השמיט המגו כיון דאין בזה נ"מ דהרי בעינן צוה"פ ואי לא בעינן צוה"פ על פני כולה עדיין נ"מ בזה כמש"כ הר"ן ומוכח דבעינן על פני כולה וגם מוכח דלא מהני דין פסל להכשירה וצ"ל כהרא"ה דלא מהני דין פסל אעיקר סוכה וצ"ע.

ואם כן אימת נאמרה ההלכה דטפח ובהכרח דמדאורייתא לא בעינן צוה"פ] אך בעיקר ראית הביה"ל מהרא"ש יל"ע דלכאורה אינו מוכרח כ"כ דמהני לדפנות סוכה ושמא דוקא לדופן שלישית הקל הרא"ש בצוה"פ וצ"ע.

ויעויין בחי' הגר"ח בפט"ז משבת הט"ז שהקשה אשיטת הרמב"ם דבעינן צוה"פ גם בסוכת מבוי דאם כן למה לן כלל פס ד ולמה לא תועיל הצוה"פ עצמה להיות דופן **ועוד הקשה** בסוכת גאם נמי אחר דעושה צוה"פ למה לו למעבד הטפח שוחק כלל, **וביאר הגר"ח** דלענין סוכה אין צוה"פ מועלת ליחשב כמחיצה וכל ענינה הוא להחשיב המקום כמקום מחיצה אבל אינה עצמה של מחיצה ושאינו בזה מלבד וממחיצה עצמה ולכן בסוכה דאיכא שיעור מחיצה לא מהניא צוה"פ. **ועיין בגליונות חזו"א** שהשיג עליו בתרתי: א) דיש לתרץ בפשיטות בדברי הרא"ש דכשעשה צוה"פ הוי הטפח שוחק דרבנן, ועוד השיג עליו דאף לבוד לא מהני לשיעור מחיצה עצמה. **והנה מחלוקתם של החזו"א והגר"ח נראה דהיא היא מחלוקת הרא"ש והר"ן**, דהרא"ש הסובר דסגי בצוה"פ באמת כתב דהטפח כה"ג דרבנן ואילו הר"ן הוכיח מזה דלא מהני צוה"פ לשאר דפנות וכדברי הגר"ח. [ועמש"כ לעיל בענין לבוד בדברי הגר"ח]

ויעויין בחי' הר"ן בעירובין [דף יא ע"ב ד"ה לעולם וכו'] שהביא בשם הבעה"מ שהקשה דכיון דצוה"פ מהני למחיצות שבת אם כן בסוכה העשויה כמבוי אמאי בעינן פס, תיפול"ל בצוה"פ, וכקושיית הגר"ח, **ותירץ בשם בעה"מ** דכי אמרינן דצוה"פ מתרת בארבע רוחות דוקא גבי שבעת אבל גבי סוכה כיון דמנין דפנות ילפינן מקרא דפנות גמורות בעינן [ו]שתהא מחוברת להן בדבר שהוא מחברן [ולא] בצוה"פ אבל שתי הדפנות אין צוה"פ מחברן וכ"כ הרב הנשיא אלברגלוני ז"ל **עכ"ל הר"ן**.

ויש לעיין בקושיית בעה"מ מדוע הקשה דוקא בסוכת מבוי הרי בסוכה העשויה כמין גאם כ"ש דבעינן צוה"פ והתם נמי אמאי בעינן טפח שוחק תיפול"ל בצוה"פ. **ואפשר** דהא פשיטא ליה דבעינן טפח במחיצה גמורה דומיא דז' בשתי מחיצות ואף בסוכת מבוי לא הקשה אלא על רבי סימון דמצריך פס ס ולא סגי ליה בטפח.

בישוב סוגיין עם הסוגיא דפסל לקמן בדף יט ע"א מבואר בגמ' דסוכה שדופן האחת שלה ארוכה והשניה קצרה כשרה הסוכה כולה אף היוצא מדופן הקצרה מדין פסל, **וקשה מסוגיא דידן** שהרי ההלכה הכשירה דופן שלישית בטפח, ואם כן בדופן שלישית כשר אף שהפרוץ מרובה, ואף אי בעינן טפח שוחק מן התורה בצירוף הלבד בודאי משמעות הסוגיא דבזה סגי גם לסוכה גדולה, ואם כן מדוע בעינן כלל לדין פסל. **ואמנם** אי נימא דבעינן צוה"פ מן התורה ונימא דצריך צוה"פ על פני כל הדופן י"ל דחידושא דפסל הוא שכשיש דופן ז מהני גם בדליכא צוה"פ בהמשך הסוכה, אבל להחולקים על רבא, וכן להסוברים דבעינן צוה"פ ד"ט, וכן להראשונים שפירשו שהצוה"פ מדרבנן קשה.

ויעויין ברא"ש לקמן בסוגיא דפסל [סי' לה] שכתב דהתם מיירי שהמשיך לדופן שלישית יותר מז"ט ואם כן גילה דעתו שהסוכה עצמה מגיעה עד מקום סיום הדופן, ולכן שאר המקום אין לו אלא דופן אחת בלבד ובעינן לדין פסל להכשירו. **ומלשון הרמב"ם וכן בפסקי הרי"ד ובפסקי הרי"א** משמע באופן אחר דומה לזה והוא דהפסל שהוא קנים היוצאים מן הסוכה כדאיתא בגמ' וניכר הדבר שנוסף הוא על הסכך ואינו מהסוכה עצמה [כגון שקני הסכך עומדים שתי וערב ומרובים ואחר הדופן יוצאים קני שתי בלבד ומועטים וכל שמ"מ צילתה מרובה כשרים מדין פסל] וכ"כ הרא"ה שם.

ואולם יעויין בר"ן להלן בסוגיא דמגו שהקשה דכיון דקי"ל דדופן שלישית בטפח שוחק אם כן מחיצה מעליא היא לענין שבת ואמאי בעינן מגו, **ותירץ** דבעינן מגו כגון שהדופן האחת [בצד מזרח] ארוכה הרבה ונמצאת הדופן השלישית שבמערב כנגדה קצרה ופרו מרובה על העומד ומהני מדין פסל, וכה"ג

בעינין לדין מגו. ולמדנו מדברי הר"ן שסובר דמעולם לא הותר בדופן שלישית פרומ"ר אלא מדין פסל. וחידוש של דופן שלישית הוא רק בשיעור המחיצה דלא בעינין בה ז שלמים כבשאר מחיצות.¹²⁷

עוד קשה דהכא קי"ל לדעת רש"י ודעימיה דבעינין צוה"פ על פני כל הדופן, וקשה דכיון דמדין פסל יש לנו להכשיר בדופן שלישית קצרה אם כן תסגי בצוה"פ ד' טפחים. **ועמד בקושיא זו החזו"א** [בסי' עה סק"ח] ותירץ דבצוה"פ לא אמרינן דין פסל אלא בדופן גמורה **והוכיח כן מדברי הרא"ש** שהרי הרא"ש הקשה למה לן הלכתא דפסל ומאי קשיא ליה נימא דבעינין לההלכתא כשעשה צוה"פ ולפטרו מלעשותה כנגד כל הדופן אלא ע"כ דבצוה"פ לא מהני דין פסל, **אך צ"ב הטעם בזה** שהרי לדעת הרא"ש עצמו צוה"פ מצטרפת לשיעור דופן [אלא דבלא"ה קשיא דאם כן מה הקולא דשלישית וכתבנו בזה במק"א דמדרבנן מודה הרא"ש דלא מהני צוה"פ וזה מבואר מהרא"ש עצמו שכתב דבמקום צוה"פ בעינין טפח שוחק מדרבנן והיינו כנ"ל ולפי זה מדרבנן דצוה"פ אינה דופן לא נאמר בה פסל, ועוד י"ל בזה דאף אי צוה"פ הוי דופן גמורה לא אמרינן בה פסל דפסל היינו שחזינן הדופן כאילו ממשיכה וגודרת וזה שייך במחיצה אבל בפתח א"א לומר שהפתח ממשיך מעבר להצוה"פ דכל עצמה אינה אלא פתח במקומה בלבד ודוק]

אך יעויין ברא"ה לקמן [בדף יט ע"א] שעמד בדברים אלו וכתב שם וז"ל והא ניחא למ"ד דבעינין צוה"פ הני מילי בעיקר סוכה אבל בפסל דלא חשיב לא, ולמ"ד דלא בעינין [צוה"פ] משום דכיון דאיכא הכירא בסכך שמשלים ומפסיק למקום ששתי הדפנות מגיעות אפילו הכי כשרה כיון דמשכא חד דופן וכו' עכ"ל. הנה למדנו מדבריו תירוץ מחודש דפסל כיון שאינו מעיקר סוכה קיל דלא בעינין ביה צוה"פ אבל בסוכה עצמה בעינין צוה"פ על פני כולה, **ולמדנו מזה חידוש גדול** דקולא דפסל נאמרה דוקא בפסל היוצא נוכחן שניכר בצורת הסוכה שהוא פסל וכדברי הראשונים דלעיל אבל בסוכה עצמה אינו מועיל מדין פסל.

עוד קשה בסוגיין לדעת הריטב"א דצוה"פ מצטרפת לשיעור דופן וכתב הריטב"א דכל חידוש דין של דופן שלישית הוא להכשיר בפרומ"ר שהרי בצירוף הצוה"פ יש לה כבר הכשר דופן, וקשה אמאי בעינין לכל זה תיפו"ל מדין פסל. **ולדברי הרא"ה המובאים לעיל** יש ליישב היטב דבסוכה עצמה לא נאמר דין פסל.

ודעת הר"ן להלן בסוגיא דמגו דבאמת בדופן שלישית כשר מדין פסל ונראה שחולק על הרא"ה למש"נ ולדבריו נראה דליכא הלכה בדופן שלישית להכשיר פרוץ מרובה אלא מדין פסל והלכתא נאמרה רק להקל בשיעור דופן. ומה ששאלנו דאם כן למה לן צוה"פ עד סוף הדופן אה"נ דמפורש בר"ן לעיל דסגי בצוה"פ ד' וכן כתב המג"א בשמו.

בדין צוה"פ בסוכת מבוי נחלקו הראשונים על מה קאי דברי רבא דעת הרמב"ם דאף בסוכת מבוי בעינין צוה"פ **וכן דייק הרא"ש** מדברי הרי"ף **ויעויין בריטב"א** שחולק על הרמב"ם וכן הובאה המחלוקת בר"ן וברא"ש. **וכתב הר"ן** וכ"ה גם ברמ"א בסי' תרל דהיכא דאיכא שלש מחיצות גמורות מודה הרמב"ם שאין צריך צוה"פ ודבר זה מבואר מלשון הרמב"ם עצמו עיי"ש [שכתב בסוכת גאם דצריך צוה"פ לפי שאין לה שלש מחיצות גמורות והא ודאי מסתברא דשורש דין צוה"פ בגאם ומבוי אחד הוא **ובטעמו של הרמב"ם**

¹²⁷ וצ"ב דאם כן מדוע בעינין כלל להלכה הרי הר"ן סובר דלבוד מצטרף לשיעור מחיצה ואם כן בטפח שוחק ולבוד יש כאן ארבעה טפחים סתומים וסוכה קטנה כשרה מדין עומ"ר, [וגדולה בלא"ה לא מתכשרא אלא מדין פסל ולדין פסל אין צורך להלכתא דטפח] ומוכח מזה דבעינין בשתי הדפנות שיהיו ז שלמות ולא מהני בזה עומ"ר.

וגדולה מזו כתב הר"ן לקמן דבטפח בי מצעי לא סגי בסוכת מבוי משום דלא אמרינן תרי לבוד, וכ"ש דלא נימא לבוד אחד ולהכשיר השאר מדין עומ"ר.

יעוויין בהגהת הגר"א בסי' תרל סעיף ג שביאר דסובר דאין הלבוד מצטרף לשיעור מחיצה ונמצא שאין כאן מחיצה גמורה של ז' [ואז בעינן צוה"פ וכנ"ל דכל שאין לה שלש גמורות בעינן צוה"פ]

והרא"ש ביאר בדעת הרמב"ם דכיון שהמחיצות גרועות טפי שאינן עריבן אף שהתיקון הוא טוב בפס ד' בעינן צוה"פ ומבואר מדברי הרא"ש דאחר הלבוד לא הוי עריבן ודלא כהר"ן וכבר עמדנו בזה לעיל באורך ונראה חלוק טעם הרמב"ם להרא"ש מהר"ן דלהר"ן אף דהסוכה עריבן ע"י התיקון בעינן צוה"פ ומסתברא טעמא כיון שאין המחיצה גמורה כהגר"א אך להרא"ש הטעם הוא משום שהסוכה אינה עריבן ולפי זה אפשר שאף אם הלבוד מצטרף לשיעור מחיצה בעינן צוה"פ [ואפשר הדבר שיש כאן מחיצה ז' ומ"מ לא חשיב עריבן דסו"ס יש כאן פילוש אף שהוא בפחות מג' מיהו מסתברא טפי שאין הלבוד מצטרף ולכן חשיב כמפולש כיון שאין כאן מחיצה ז' אך מ"מ טעם הדין הוא הפילוש ולא עצם העדר המחיצה ודוק]

והיכא שהמחיצה גמורה דמורה הרמב"ם דאין צורך להצוה"פ לכאורה נראה שנחלקו הראשונים בטעם הדין דמהריטב"א בסוגיין מבואר דהיכא שעשה דופן שלישית ז' והשאר פרוץ מהני מכח ההלכתא דשלישית להכשיר כל הרוח [ולכן אף בעשה צוה"פ בדופן שלישית כמין גאם בעינן להלכתא כדי להכשיר השאר] ואולם מדברי הר"ן בסוגיא דמגו מבואר דרק מדין פסל כשר השאר, ולפי זה ה"נ הוא מדין פסל. ועיין במכתם ור"א מן ההר ורבינו מנוח על הרמב"ם שכולם הקשו על הרמב"ם מדוע בעינן צוה"פ ולא נכשיר מדין פסל [והנה אם אין הלבוד מצטרף לשיעור מחיצה הרי לא קשה כלל דבעינן תיקון כדי להכשיר הסוכה ומה מקום יש כאן לדין פסל ובהכרח דסברי דהלבוד מצטרף ומ"מ לא הקשו אלא מדין פסל וזה מתאים עם מה שכתבנו בדברי הר"ן] ועיין בריטב"א שביאר דלא כהרמב"ם [וביאר טעמו כיון שיש כאן מחיצה גמורה ולדבריו אי"צ בזה לדין פסל וכמש"נ]

ושיעורה של הצוה"פ להרמב"ם כתב הריטב"א שאינו אלא ד' טפחים, ומדברי הרא"ש מבואר להדיא דבעינן עד סוף הכותל [שכתב לקמן דהרי"ף השמיט סוגיא דמגו כיון דבעינן צוה"פ אין נ"מ בדין מגו דהוי שלש מחיצות שלימות ומה מבואר דבסוכת גאם בעינן צוה"פ עד הסוף ואח"כ כתב דמהרי"ף מוכח דבמבוי בעינן צוה"פ דאל"כ איכא נ"מ במגו ומבואר מדבריו דאחר דבעינן צוה"פ גם במבוי אין צריך למגו אלמא הצוה"פ אינו ד"ט אלא עד הסוף שאל"כ הרי בעינן למגו דבשבת הוי פרוץ מרובה בסוכה רחבה ודוק] ולכאורה לשיטתיהו אזלי במה שנחלקו בסוכת גאם בשיעור הצוה"פ ופשוט ויעוויין בשו"ע ורמ"א [בסי' תרל ס"ג] שמשמע מלשונם דבעינן צוה"פ עד סוף הכותל [ואמנם אפשר דסברי דאף בסוכת גאם בעינן עד סוף הכותל וכמשמעות לשון השו"ע לעיל אך המג"א שם פירש דכוונתו דבעינן ד"ט והכא קשה טפי לפרש כן וצ"ע].

בגמ' אמר רבה וכן לשבת מגו וכו' הקדמה לסוגיין: דין מחיצת שבת כך הוא דמדאורייתא דעת רוב הראשונים דסגי בשלש מחיצות ואפילו בשתיים ולחי, [ודעת הרמב"ם בפ"ד משבת ה"א דבעינן ג' ולחי] ולכן מבוי המפולש שיש לו שתי מחיצות אינו רה"י כלל ואם שם לחי בראשו הוי רה"י מן התורה ואסור מדרבנן, ומהמירו חכמים לאסור רה"י בת שלש מחיצות בטלטול והצריכה בה תוספת ברוח רביעית, ובדין התוספת הזו יש חילוק בין מבוי לחצר, דמבוי שאינו מפולש שיש לו שלש דפנות בעינן לחי ברוח רביעית או קורה. ובחצר בעינן פס ד ברביעית או שתי לחיים.

ודע עוד שנחלקו המ"ב והחזו"א בדין שתיים ולחי היא דעשויה כמין גאם: דיעוויין בביאור הלכה [בריש סי' שסג] שכתב דאין בדין זה נ"מ אם עשה השתיים כמבוי ולחי ברוח אחת או שתיים כמין גאם בכולהו הוי רה"י מן התורה. ואולם יעוויין בחזו"א [בסי' עב סוסק"י] שחולק על הביאור"ל וכתב דאף שאמרנו דבשבת סגי בשתיים ולחי הנה בשתיים זו כנגד זו והלחי בראש הדופן [כגון מבוי] הוי כולו רה"י אך

בשנים כמין גאם והלחי יוצאת מאחת הדפנות לא אמרין דכל הריבוע הוי רה"י כמו בסוכה ואף באלכסון אינה סוגרת אלא דהוי רה"י כנגד דופן הקצרה.¹²⁸ ומחלוקת זו יש לה שורש גדול בסוגיין וכמושי"ת.

ובדין המגו דסוגיין נחלקו ראשונים ושלש שיטות נאמרו בה: ראה ברש"י שפירש דאע"ג דלגבי שבת בעינן שלש מחיצות כדי להעשות רשות היחיד מ"מ בשבת דסוכות אם עשה סוכה ב' דפנות ושלשית טפח סמוך לביתו מותר לטלטל ממנה לביתו, ומבואר מדברי רש"י דהמגו מהני אף להתיר הך דינא דרבנן דבעינן ד' מחיצות. ומשמע מלשון רש"י דמדאורייתא אלמלא המגו אין הסוכה חשובה כרשות היחיד בשבת כיון שאין לה שלש מחיצות ומהני המגו הן לחשבה כרשות היחיד מן התורה, והן להתיר לטלטל בה בשבת. ועיין בר"ן שפירש שהמגו מועיל לשני דברים: האחד לאשווי רשות היחיד מדאורייתא אע"ג דליכא שלש מחיצות גמורות, והשני להתיר לטלטל אע"ג דליכא מחיצה מרוח רביעית כלל ובשבת דעלמא אסור מדרבנן הכא שרי.

ועיין בריטב"א ובר"ן שהקשו דהא קי"ל דבעינן בה צוה"פ ואם כן יש כאן שלש מחיצות שלמות, והר"ן תירץ דמייירי אף באופן שהשלישית הפרוץ בה מרובה על העומד וכשרה מדין פסל ומחמת דין מגו מהני זה לאכשורי אף לענין שבת, אבל הריטב"א פירש דאד"נ ומגו דסוגיין הוא על האיסור מדרבנן לטלטל בלא תיקון ברוח רביעית, ומבואר מדבריו דהיכא דאיכא פסול דאורייתא לא אמרין מגו כלל עיי"ש"ה. וראה בהערה בזה בדעת רש"י.¹²⁹

ודרך שלישית בסוגיא היא דרכם של המאירי והמכתם שסוברים דמהני המגו מן התורה להכשיר הרשות בשנים וטפח, אבל מדרבנן אסור לטלטל בה דסו"ס ליכא מחיצה מרוח רביעית כלל, והיינו דהמגו מועיל להחשיב הטפח שוחק כמחיצה שלישית אבל ברוח רביעית דאין בה כלום אין מתיר לה..

ויסוד השיטה הראשונה מבואר במאירי ובמכתם דטעמם דע"י המגו משוינן לדופן שלישית כדופן לענין שבת כמו דהוי דופן לסוכה אך להתיר בטלטול מדרבנן אי אפשר שהרי סו"ס אין כאן רוח רביעית ואף אם מדין מגו השלישית חשובה כשלימה לא יועיל זה לענין שבת.

וממוצא הדברים אתה למד דבשבת שאינה של סוכות בשנים כהלכתן ושלשית טפח לא הוי רה"י מן התורה, וכדמשמע להדיא מדברי רש"י וכ"ה להדיא בכל הראשונים, אלא שדנו להכשירה מצד הצוה"פ אבל הנחה מוסכמה היא דשנים וטפח אינה רשות היחיד מן התורה. ולכאורה צ"ב שהרי מבוי מפולש שתקנו בלחי הוי רה"י מן התורה, וכדאיתא להדיא בגמ' בעירובין [דף יג ע"ב] ומכאן הוכיח החזו"א שלא נאמר בשבת דין שנים ולחי אלא במחיצות מבוי, אבל כגון הכא בשנים כמין גאם ומחיצה שלישית טפח גבי שבת אינה גודרת אלא כנגד הקצר או באלכסון, ורק בשבת דסוכה ומדין מגו הוי רשות היחיד. ודברי הביאור"ל תמוהים מאוד שהם נגד דברי כל הראשונים בסוגיא, וצ"ע.

במחלוקת הראשונים אי מהני המגו לרוח רביעית נתבאר לעיל שהמאירי והמכתם הקשו על רש"י דמגו לא יוכל להועיל לדופן רביעית שאין בה מחיצה כלל, ובדעת רש"י והר"ן צ"ב היאך באמת מהני מגו

¹²⁸ דקדק החזו"א בלשונו דבג' דפנות הוי רה"י כנגד הקצרה ולא כתב כן בלחי, שהרי אין רה"י פחות מדע"ד, ולכן רק כשיש בקצרה ד"ט הוי רה"י כנגד הקצרה.

¹²⁹ יל"ע לדעת רש"י דבעינן צוה"פ על פני כולו, ואם כן ליכא לאוקמה בפרומ"ר בדופן שלישית דהא כה"ג אינה כשרה אף לסוכה [נודין פסל בהכרח מייירי כשיש הכר בסוכה וכמש"כ הראשונים והכא סתימת הסוגיא דמייירי בסוכה בעלמא דסוגיין שהוצרך בה צוה"פ על פני כולה, וצ"ע. ושמא סובר רש"י דרבה חולק על מימרא דרבא לעיל דמצריך בה צוה"פ וסובר דסגי לה בטפח, וכמש"כ הראשונים בדעת הרי"ף.

להתיר הטלטול הרי סו"ס ליכא רוח רביעית, וי"ל בזה בשני אופנים: א) דהמגו באמת לא מהני בגוף המחיצות לעשותם מחיצות לשבת אלא מהני לאשוויי הרשות לרה"י דעל ידי שמקום הסוכה מוגדר כסוכה מוגדר גם כרה"י לשבת וזה מתבאר אי נימא דיסוד דין מחיצות בסוכה אינו גזיה"כ בעלמא אלא נועדו כדי לעשות המקום למקום מובדל ונפרד מהסובב לו ורה"י דשבת ועיין בעמק ברכה שכתב דמסוגיין מבואר דבסוכה איכא דין רה"י והיינו שצריך לעשותה לרה"י ע"י הדפנות ומסתברא דלאו היינו רה"י ממש אלא שצריך להבדילה ע"י המחיצות. אך דרך זו נסתרת מדברי הר"ן לקמן שמבואר מדבריו דיסוד דין מגו הוא משום שאי אפשר שהמחיצה תתיר לחצאין ולכן בהכרח אם מתרת לענין סוכה ה"ה לענין שבת ואם כן מבואר שאין המגו ברשות אלא במחיצות. נועד ראייה מדברי התוס' והראשונים שדנו לאוקמי ההיא דסיכך על גבי מבוי באופן שאין סכך הסוכה מגיע עד הדופן האמצעית של המבוי, והנה התם הרשות המובדלת לענין שבת היא המבוי כולו ורשות הסוכה עצמה אינה מובדלת מהסובב אותה ואי נימא דגם בזה סגי אם כן יועיל אם יעשה סוכה במבוי או חצר אף אם אינה סמוכה לאף אחד מהכתלים דסו"ס הרשות מובדלת ועל כרחין דהמגו במחיצות הוא ויתבאר עוד להלן]

ב) ויותר נראה לפרש דהא דמהני שלש מחיצות בסוכה ביאר רש"י בדף ד דהוא משום דהרביעית פתח וכן י"ל גבי שבת דמהני שתיים ולחי או שלש משום דהרביעית פתח והיינו דשלש המחיצות חשובות כהיקף להתיר הרשות והמגו הוא מדמהני שלש מחיצות ליהשב המחיצות האלו כמקיפות הרשות ואין אנו רואים את הרביעית כפרצה הוא הדין דמהני לענין שבת להחשיבן כגודרות ומקיפות הרשות נוכן מסתברא עיקר היסוד מהא דמבואר ברש"י להלן דבעינן מבלבד דין עומ"ר בכל רוח ורוח גם שיהיה העומד בכל ההיקף מרובה על הפרוץ וחזינן שצריך להקיף בעיקר הדין גם רוח רביעית]

ויעויין במאירי שביאר הדבר וז"ל ועיקר הדברים וכו' להתיר אף בדרבנן וכו' שמאחר ששלש דפנות הוכשרו לסוכה הוכשרו לשבת (שבתוכה) [שבסוכה] ואע"פ שלשון דופן נאמר בה פירושו הואיל ודופן זה דופן המכשיר לענין סוכה כך מכשיר לשבת שבה עכ"ל ונראה לכיוון הדברים על פי האופן הב' שכתבנו וקושייתו שאין כאן מגו בגוף הדופן לאשוויי דופן ותירץ דמ"מ המגו הוא שהדופן הוא דופן המכשיר לענין שבת כמו לענין סוכה והיינו כנ"ל שיש לו הכח לגדור הרשות.¹³⁰

¹³⁰ והנה שיטת רבי יהודה [אליבא דאמוראי, עיין עירובין יב ע"ב וצה ע"א] דשתי מחיצות דאורייתא, וכל מבוי שיש לו שתי מחיצות חשוב רשות היחיד מן התורה, ויש לדון לדידה אם נאמר מגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה ותשתי סוכה בב' מחיצות בלי שום תיקון ברוח שלישית [ואף דלכאורה הוא נגד ההלכתא דשלישית טפח אבל גם שתיים ולחי הוי נגד ההלכתא דבעינן טפח] ולכאורה הוא תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל, דלדעת הסוברים דלא אמרינן מגו להתיר רוח רביעית כ"ש הכא דלא יהני מגו בשתי מחיצות להתיר שלישית ורביעית, אבל לדעת רש"י דמהני המגו לומר דמדהוי רה"י לענין שבת הוי נמי סוכה מעליא, או דמהני שתי המחיצות ולחי לגדור כל הרשות אף לענין סוכה הוא הדין הכא דמהני שתי המחיצות לאחשבו רה"י או לגדור הרשות.

עוד יש להסתפק בשיטת רבי יהודה מה הדין בשתי מחיצות כמין גאם אם אמרינן בזה שתי מחיצות דאורייתא או לא. ולכאורה מסוגיין מוכח דמחיצות כמין גאם עדיפות ממחיצות מבוי ואם כן כ"ש דבהם נמי נימא שתי מחיצות דאורייתא. [ובאמת דמלשון הביאור הלכה [בסי' שסג] משמע דפשיטא טפי כה"ג דשתי מחיצות דאורייתא ובא לחדש דאף בשתיים כמין מבוי סובר ר"י שהן מן התורה, ודבריו בזה תמוהים מאוד דמקור שיטת רבי יהודה הוא במחיצת מבוי] ונפשט הספק מדברי התוס' הרשב"א והריטב"א בעירובין [דף צד ע"א תוד"ה מאי שנא וכו'] שנקטו דגם בכה"ג הוו שתי מחיצות דאורייתא, ובריטב"א שם מבואר דכ"ש הוא דאם בשתי מחיצות דלא עריבן קאמר רבי יהודה דמהני כ"ש בדעריבן.

אבל יש בזה הערה גדולה, דהנה בשתי מחיצות כמין גאם ולחי עמן לענין שבת דעת החזו"א דלא חשיב כרה"י אלא כנגד הלחי או באלכסון, ונתבאר לעיל שכך מוכח מדברי רבותינו הראשונים בסוגיין, אלמא אין הלחי גודרת כנגד כל הרוח, ואילו בשתי מחיצות כמבוי ולחי עמן הוי רה"י מן התורה בכל היקף המחיצות, ועל כרחין הטעם דחזינן הלחי כגודרת כל

בשיטת הרי"ף הרי"ף השמיט מימרא דרבה, ועמדו בזה רבותינו הראשונים: יעויין במאירי ובמכתם שכתבו שהרי"ף סובר דכלפי הדאורייתא אין צורך למגו דכיון דבעינן צוה"פ דופן מעליא היא לענין שבת, וכלפי הדרבנן לא יהי המגו דסו"ס בדופן רביעית ליכא שום תיקון.

ועיין בר"ן שפירש דלהרי"ף נמי מהני מגו לענין אשוויי רה"י דאורייתא [והרי"ן שם לשיטתו דסגי בצוה"פ עד ז"ט ומהני השאר מדין פסל, ולפיכך כיון שהפרוך מרובה בעינן לדין מגו] אלא דכיון דלא מהני להתיר לגמרי דהא ליכא מגו לרוח רביעית השמיטה הרי"ף.

ויעויין ברא"ש שכתב וז"ל הרב אלפסי השמיט מימרא זו דרבה וכתב ב' מימרות אחרות דרבה והיינו טעמא משום דפסק דבעי נמי צורת הפתח ומילתא דפשיטא היא כיון דאיכא שלשה מחיצות מעלייתא דאמרינן מגו ואם איתא דסוכה העשויה כמבוי לא בעיא צורת הפתח לא היה לו להשמיט מימרא זו. **עב"ל**. **ודברי הרא"ש סתומים** דלכאורה נראה כוונתו דכיון דבעינן צוה"פ אם כן יש כאן שלש מחיצות מעליא, אך סיום דבריו שכתב דאמרינן מגו אינו מובן, ועוד קשה דהא בעינן מגו לרוח רביעית, ואולי סובר הרא"ש דלרוח רביעית לא מהני מגו אלא להתיר בשלש דפנות, וצ"ע. **ועיין בצ"ח** שפירש בכוונת הרא"ש דכיון דאיכא צוה"פ אם כן לא נצרך ענין המגו אלא לרוח רביעית, ובוה פשיטא דאמרינן מגו. ויש להוסיף בזה דבגמ' איתא דאם משבת לסוכה אמרינן מגו כ"ש איפכא דהשתא מחמירתא לקילתא אמרינן וכו', ואם כן כיון דלהלכה לא נצרך המגו אלא לענין דרבנן אם כן ניתן ללמוד דין זה בכ"ש ממה דמהני המגו משבת לסוכה דאורייתא, וכ"ש דמהני לענין איסור שבת דרבנן דקיל מסוכה דאורייתא, **ועיין בקיצור פסקי הרא"ש** שפסק שם למימרא דרבה וכתב דמותר לטלטל בה בשבת, ומבואר בדברי הצ"ח דמהני מגו לרוח רביעית אליבא דהרא"ש. **ועיין בב"י** [בסי' תרל] שהביא דברי הרא"ש ותמה על הטור למה הביא מימרא דרבה וכתב דהביאה ללמד דמותר לטלטל דאמרינן מגו לענין רוח רביעית.

ולהלן שם כתב הרא"ש להוכיח מהשמטת הרי"ף שסובר דבעינן צוה"פ בסוכת מבוי שאל"כ היה לו להביא דברי רבא אמחיצת מבוי. **ועמדו בדברי הרא"ש** דהוא פלא גדול שהרי כלפי הדאורייתא אף בלא צוה"פ הוי רה"י ע"י שתים ולחי. [ומבואר ברא"ש להלן אות ט דסובר דקיי"ל דהזורק לתוכו חייב כרבא] **וצע"ג**.

ובכל זה יש לעיין בשיטת הרמב"ם שאף הוא השמיט מימרא דרבה כהרי"ף **ויל"ע** שהרי שיטת הרמב"ם [בפי"א משבת ה"א] דמן התורה אין רשות היחיד אלא בשלש מחיצות ולחי ברוח רביעית. **וקשה** דאם כן בהכרח דמימרא דרבה מתפרשת להרמב"ם דמהני מגו לרוח רביעית שאל"כ לא תהיה כאן רשות היחיד כלל אף בשלש שלימות, אך לרש"י ושאר מהני המגו לרוח רביעית מדרבנן, ולהרמב"ם הוא מדאורייתא, **ואם כן קשה טובא** מדוע השמיט הרמב"ם מימרא דרבה, דהסבר המכתם והמאירי דלא בעינן מגו במקום צוה"פ לדאורייתא לא יועיל להרמב"ם דהא בעינן מגו מן התורה לרוח רביעית ולומר

המקום שבין שתי המחיצות אבל בכמין גאם אפשר שתגדור רק כנגדה כיון שאין מחיצה כנגד סופה. אלמא איכא גידור טפי במחיצות כמין מבוי. אבל לענין סוכה הוא להיפך, דבשתי מחיצות כמין גאם עם לחי חשובה הלחי כגודרת כל הריבוע, ולעומת זה בדפנות מבוי לא מהני טפח כלל ובעינן ד"ט, והטעם מבואר בראשונים דבוה איכא פילוש גמור, הרי דהסברות הפוכות, דבסוגיין משמע דמחיצות גאם עדיפות, ובדין לחי בשבת עדיפות מחיצות מבוי, וצ"ע. וכן לענין שתי מחיצות לרבי יהודה מבואר מדברי הריטב"א דיותר סברא בשתי מחיצות כמין גאם לחשבן רה"י.

דלא מהני מגו לרוח רביעית לא יתכן להרמב"ם וכנ"ל, והסבר הרא"ש שרוח רביעית מילתא דפשיטא הוא אף הוא לא יתכן, דהא רוח רביעית דאורייתא, וצ"ע.¹³¹

עיין במרחשת [ח"א סי' טז] שהקשה היאך אמרינן מגו מסוכה לשבת הרי בשבת בעינן שיגדרו המחיצות את כל ההיקף ואילו בסוכה סגי בשתים וטפח ובשלמא איפכא כגון בשתים ולחי ההלכה דלחי בשבת היא שאנו רואים את הלחי כאילו משוך על פני כל הרוח אבל בסוכה הרי סגי בטפח, ואילו בשבת לא סגי בטפח ומה יועיל מגו בזה. **וביאר בזה** דאף בסוכה דין מחיצת טפח הוא שנחשב הטפח כגודר את כל הרוח, דמדינא בעינן שלש מחיצות שלישיות ולא שבאה ההלכה לגרועי דסגי בטפח, וכיון שכן יש לפרש הענין דבהלכה למ"מ נתחדש שהטפח גודר את כל הרוח. **ולכאורה פשוט** שכל קושיית המרחשת היא להנך ראשונים דאמרינן מגו בשלישית ולא ברביעית דלדידהו ענין המגו הוא לגדור הרוח שהלחי או הטפח בה, אבל להסוברים דמהני המגו לרוח רביעית מתפרש ענין המגו באופן אחר דמכח שחשוב המקום כרשות לעצמו לענין סוכה חשוב הוא רה"י לענין שבת.

בגמ' איתביה וכו' אלא בעומ"ר נראה ששלשה פירושים נשנו בברייתא זו: א) ראה ברש"י שמבואר מדבריו דהשבת אינה ניתרת אף בשלש מחיצות אלא כאשר העומד בכל היקף הרשות לארבע רוחותיה מרובה על הפרוץ, ועיין בריטב"א שהעתיק דברי רש"י ומפורש כוונתו כן וכ"ה ברא"ש בשם רש"י. ויעויין בחזו"א שתמה בדברי רש"י שהרי ודאי דין עומ"ר בשבת נאמר בכל דופן ודופן בפ"ע ולא בכלליות ההיקף וביאר דכוונת רש"י דתרווייהו איתנייהו ומלבד דין עומ"ר בכל דופן ודופן בעינן שיהיה עומ"ר בכל ההיקף [נצי"ד שם דאולי ט"ס נפלה בדברי רש"י אמנם בהגלות חי' הריטב"א (שלא נדפסו בימיו על דפים אלו) הרי דברי רש"י מפורשים שם להדיא]

וכהיסוד שמבואר בדברי רש"י דבשבת בעינן עומ"ר בכל ההיקף מבואר גם בר"ן בעירובין בדף יא ע"א סוד"ה שכן התרתה ושרשו מפי' רש"י שם בסוגיא עיי"ש, וגם מפורש שם בר"ן דמלבד זה אם אחת הרוחות פרוץ שלה מרובה מבטל העומד, הרי מבואר כהחזו"א דשני דיני עומד מרובה איכא.

ויעויין בריטב"א שהשיג על רש"י [עיי"ה וקושייתו צ"ב, וראה בהערה¹³²] **ולכן פירש הריטב"א** דקאי על רוח שלישית בלחוד דבה מהני בסוכה בפרוץ מרובה מהלכתא דשלישית ולשבת אינו מועיל ולפי זה קושיית אב"י לרבה היא על כך מגו גופא שחידש רבה דאמרינן דמהברייתא מבואר דלא אמרינן [ומש"כ לרש"י דהקושיא היא דאי מהני מגו לשלישית יהני נמי לפרומ"ר] **ולעיל ביארנו** שנחלקו הריטב"א והר"ן אי הא דמהני שלישית בסוכה ארוכה הוא מהלכתא דסוכה כדעת הריטב"א לעיל או מדין פסל כדמבואר בר"ן כאן והריטב"א בפי' זה אזיל לשיטתו.

ויעויין בר"ן כאן שכתב דהמגו בדאורייתא מהני לשני דברים האחד לענין פרומ"ר כדאיתא בגמ' ועוד לענין רוח שלישית דמהני גם בסוכה ארוכה מדין פסל. **ומבואר מהר"ן** דדין פרומ"ר המפורש בגמ' אינו

¹³¹ ואולי יש לפרש להרמב"ם דרבה באמת סובר דג' מחיצות דאורייתא ולכן מהני המגו, אבל הרמב"ם שפסק ד' מחיצות דאורייתא לכן השמיט מימרא דרבה [דלא מהני מגו לרוח רביעית וכהמאירין] ואפשר שכך פירש הרמב"ם גם השמטת הרי"ף..

¹³² נראה כוונתו להקשות על מש"כ רש"י דבשבת שרי לטלטל רק בד' מחיצות אבל בסוכה וכו' והוקשה להריטב"א דמש"כ רש"י דבעינן ד' מחיצות אלמא אהתר טלטול מדרבנן קיימינן, ואם כן יתירה שבת על הסוכה דבסוכה אין צורך בד' מחיצות ואף אם העומד מרובה על הפרוץ הסוכה כשרה ובשבת אסור לטלטל, ולכן ביאר דהכא דאורייתא קיימינן ואדופן שלישית. אבל אינו מובן מדוע נאיד מפירוש רש"י, דהמ"ל דחידוש הברייתא הוא דבסוכה שרי אף שהפרוץ מרובה בכל ההיקף וכמו שפירש רש"י, אך הנידון הוא כלפי הדאורייתא בלבד, וצ"ע.

בדין דופן שלישית וגם מבואר מהר"ן דדופן שלישית שרי בסוכה ארוכה רק מדין פסל ודלא כהריטב"א ומ"מ למדנו **חידוש מדברי הר"ן** דאף על הכשר סוכה מדין פסל מהני מגו וכיון שמשמעות דברי הר"ן להלן היא דהמגו הוא במחיצות [ולא ברשות וכנ"ל] אם כן מבואר מדברי הר"ן דחידושו דפסל הוא להכליל מקום הפסל בכלל מחיצות הסוכה ודוק.

וכפירוש הריטב"א משמע בר"ח עיי"ש וכן כתב המ"מ בדעת הרמב"ם בפ"ד מסוכה הי"ב [ולשון הרמב"ם עצמו צ"ע ומשמע דהיינו אף בב' מחיצות אך לא כרש"י אלא כשיטת העיטור ודעימיה – ראה להלן].

ודרך שלישית בכ"ז נראה ללמוד מדברי ראשונים, דהנה מדברי רש"י מבואר דבכל דופן סוכה בעינן שיהיה העומד בה מרובה על הפרוץ [ממש"כ דסוכה ניתרת בפתח אחד או שנים וכו' ומשמע דאם בדופן עצמה הפרוץ מרובה פסול] **וכן מבואר מהריטב"א** [שהכשיר פרום"ר רק בשלישית] ומהמ"מ.

ואולם יעויין בב"י בס' תרל שכתב שם בשם רבינו ירוחם ד' מידות בסוכה מרבי אברהם בן איסמעיל ושם מבואר דהיכא שיש בדפנות כהלכתן ז"ט שלמים במקום אחד כשר אפילו אם הפרוץ שאח"כ מרובה על העומד [ודוקא היכא שהעומד אינו ז' שלמים אלא כגון ב' טפחים עומד ושלש פרוץ ועוד ב' וכו' אז מתבטל בפרומ"ר ונראה דהיינו משום דהפרוץ מבטלו שלא להצטרף להיות דופן כלל ואין העומדים מצטרפים כיון שהפרוצים מבטלים כל אחד מהם] **וכ"נ מדברי העיטור** [בהל' סוכה דף פ ע"א עיי"ש ושם אפילו בנסרים של ד"ט וד"ט מפסיק ביניהם וצ"ע בהמשך דבריו שם].

ולפירוש זה מתפרשת סוגיין באופן אחר וכפשוטה ממש דהשבת בעינן בה עומ"ר ומשא"כ בסוכה דכל שיש בדופן ז"ט כהכשר סוכה כשרה אפילו בפרומ"ר ואף בכל רוח שיש בה פרום"ר.

ויל"ע בזה טובא בדעת רבותינו, דיעויין ברמב"ם פ"ד הי"ב שסתימת לשונו משמע להדיא דאין כלל דין עומ"ר במחיצות סוכה אך המ"מ ושאר נו"כ לא פירשו כן [ועיין בב"י שהביא מהמ"מ בהלכות שבת פט"ז הט"ז ששם נראה שפירש דברי הרמב"ם כפשטם וצ"ע] **ויעויין ברא"ש** שכתב דפרוץ מרובה דפסול בשבת היינו שהפתחים מצטרפים עם הפרוץ וזה משמע לכאורה כדברי רש"י [וגם נוסף שם במוסגר דכן פירש"י] **אך יעויין בקיצור פסקי הרא"ש** ששם כתב בסתמא דהשתים כהלכתן כשרות אפילו אם יש בהם פתחים הרבה וזה משמע יותר כדעת הראב"א [שהיה תלמיד הרא"ש] **ועיין גם בטור בס' תרל** שאין בלשונו הכרע ברור בזה והב"י הביא שתי השיטות ולא הכריע ובשו"ע העתיק לשון הטור ואין הכרע מה כוונתו **אך יעויין במג"א בסק"ו** שפירש כוונת השו"ע לדין פרוץ מרובה בכל ההיקף אבל בפרוץ בדפנות עצמם פסולה.

[ולא נתברר לן הדברים במש"כ המג"א שם לעיל בסק"ה דבעינן שיהיה בעומד שיעור מקום וציין לדבריו בראש הסימן וכוונתו לכאורה דבעינן שיעור ד [עיין בנו"כ ובמ"ב ובשעה"צ] ואינו מובן דהרי אם ליכא שיעור עומד בדופן בלא"ה פסולה הסוכה דאינה עריבן ואנן קי"ל כרה"ן דבעינן עריבן, ואמנם מצינו דעת רבינו ירוחם בשם ראב"א דלא בעינן שיעור ז' בעומד אך לכאורה זה לשיטתו דלא בעינן עריבן כלל אך לדידן דקיי"ל כרמ"א אין נ"מ בכל זה ואם במקום לבוד הרי דעת המג"א שם דהלבוד מצטרף אם יש בעומד ד' וצ"ע]

בדין פרוץ מרובה בדפנות סוכה וברבינו ירוחם הנ"ל דקדק מדברי רש"י והרא"ש דסברי דסוכה קטנה שבעומד שלה אין שיעור ז' כשרה בעומ"ר אף בשתים כהלכתן ואין צריך שיהיה בעומד שיעור דופן, [ובב"י העתיק את דברי רב"י בקיצור וברבינו ירוחם עצמו מבואר מקורו מדברי רש"י כדלהלן] **וראיתו היא** ממש"כ רש"י שכשרה הסוכה כשיש בה פתח אחד או שנים וסתמא דמילתא מיירי רש"י אף בסוכה קטנה ומ"מ כשרה אף בפתחים בלא צוה"פ וכ"ה ברא"ש. **וכתב רבינו ירוחם** שיש שפירשו דרש"י

והרא"ש מיירי דוקא בסוכה גדולה אבל בקטנה באמת לא מהני ואח"כ הביא שם בשם הר"א בן איסמעיל שדעתו דבעינן ז"ט עומד לכה"פ ולא סגי בעומ"ר.

ולדעה זו בדעת רש"י נמצא שנחלקו רש"י והרא"ש בן איסמעיל מן הקצה אל הקצה דלדעת ראב"א הרי שרי בפרומ"ר אם יש ז עומד ואין כלל דין עומ"ר בסוכה ואילו לרש"י אין כלל שיעור לגוף הדופן כמה תהיה וכל שהיא עומ"ר כשרה, ואפשר דהא תליא דהא דתניא לעיל שתיים 'כהלכתן' לרש"י היינו שיהיה כדין מחיצות שבת בעומ"ר. ולהראב"א היינו אין כלל דין גידור כשבת בסוכה אלא נאמרה ההלכה שיהיו שתיים בשיעור ז שהוא שיעור סוכה קטנה.. ואמנם כל הנהו ראשונים דסברי לעיל דבעינן עומ"ר אין בזה הכרח דסברי כרש"י אליבא דרבינו ירוחם דאפשר ומסתבר דתרוויהו בעינן שיעור ז' מהלכתא ועומ"ר שאל"כ אינה מחיצה.

ודרך הר"י בדעת רש"י מחודשת שהרי לעיל למדנו דעת הגר"א [וכ"ה בפשטות גם דעת הר"ן] דלבוד אינו מצטרף לשיעור דפנות סוכה אלמא בדפנות איכא דין שיעור ז' [ומצוה"פ לא קשיא כ"כ די"ל דעומ"ר עדיפא שיש כאן מחיצה גמורה מדין רוב ומשא"כ בצוה"פ שאינה מחיצה ניכרת] **וכן בגמ' גבי סוכת מבוי** דמבואר דעושה פס ארבעה ומשהו וכו' בלבוד ואם איתא למה לן האי משהו ודין לבוד יעשה פס ארבעה ממש ויעמידו בשלשה סמוך לדופן ויכשר מדין עומ"ר מיהו הא לא קשיא כ"כ דהא מיירי נמי בסוכה רחבה הרבה שבה אין עומ"ר **ובגמ' בדף טז** נמי איתא דעושה פס ארבעה ומשהו וכו' והתם פירשוהו התוס' וריטב"א בדופן שניה ובסוכה קטנה ומ"מ הצריכו לבוד ומבואר דבעינן דפנות ז ממש.¹³³

בגמ' ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו יל"ע להסוברים דלבוד אינו מצטרף לשיעור דופן היאך מהני וצ"ל דמיירי באופן שיש כבר ז' והפרוץ מרובה וממעט הפרוץ ע"י לבודין נוכע"ז כתב בתוס' ר"פ כאן ליישב הסוגיא לדעת רבי יאשיהו וצ"ע וכן להמג"א צריך להעמידה באופן שעשה ארבע מחיצות **ועיין בריטב"א כאן ובמש"כ לעיל בזה בסוגיא לעיל**.

בגמ' אי הכי ליתני נמי צ"ב מאי אי הכי ומאי שיאטיה לדלעיל ועיין בזה בריטב"א.

בדין מגו משבת לסוכה עיין ברש"ש שהקשה היאך מהני הסוכה ע"י מגו הרי סוכה זו אינה ראויה לשבעה וכדאיתא לקמן **בדף כג ע"א** דלכו"ע בעינן סוכה הראויה לשבעה [ושם מבואר דגם סוכה שמחמת הדין אינה ראויה פסולה דמיירי שם בדופן מוקצה שאינה ראויה לשבת] **וכתב הרש"ש** דאף על זה מהני מגו וכ"ש הוא דאם כל מחיצה שאינה ראויה בעצמה מהני מגו כ"ש על מחיצה שמצד עצמה ראויה לששה, **ויל"ע בזה בסברא**, דיסוד דין מגו הוא ליתן על המחיצה שם מחיצה המתרת [או להגדיר הרשות] אבל פסול בסוכה אשר אינו מדיני מחיצות אלא מפסולי סוכה היאך יתירנו מגו, **ועיין במנ"ח במצוה שכה** שדן שם בסוכה ממחיצות גזולות אי אמרין בזה מגו **ותמוה כנ"ל** דאטו מחיצות גזולות דין הפסול הוא דאינן מחיצות, איברא דמחיצות הן ומ"מ פסולה הסוכה ומה יושיענו מגו לאשוויי להו שם מחיצות **ועיין"ש במנ"ח** שכתב כע"ז. [וכמו דפשיטא דלדעת רבי יאשיה לא יועיל מגו להכשיר מחיצות שצממ"ח או לדעת הראב"ה אליבא דרבי יאשיה להכשיר מחיצות שאינן מפסולת גורן ויקב]

דף ז ע"ב

¹³³ מיהו רש"י שם פירשה בדופן שלישית וכפה"נ דכוונתו דכה"ג דאיכא פס ארבעה כשרה בלא צוה"פ אך הא גופא קשיא דגם לזה יועיל עומ"ר ושמא שלישית שאני וצ"ע. וכן תמוה לפרש כן דברי הרא"ש שהרי הרא"ש צידד לומר דבסוכת מבוי לא בעינן צוה"פ כיון דיש בו הכשר סוכה ע"י הלבד וכן בסוגיא דפסל דעתו דאף בלא דין פסל כשרה בדופן שלישית כשעשאה לכה"פ ז' [דאל"ה בעינן צוה"פ על פני כולו] ואי ליכא שיעור בדפנות עצמן מנא לן שיעור ז להכשיר בו בשלישית וצ"ע.

תוד"ה סיכך וכו' ולא יתכן וכו' קושייתם צ"ב שהרי מפורש ברש"י דכיון דמן התורה הוי מחיצה איכא מגו ומאי מקשו מהא דלא שרינן בלחי וקורה דזה אינו אלא מדרבנן ועיין בתוס' ר"פ שמדבריו מבואר דהתוס' נקטו לפשוט דכיון דמדרבנן אינה רה"י אף לגבי סוכה לא יועיל המגו מדרבנן נומבואר מזה דתקנת רוח רביעית אינה איסור טלטול בעלמא אלא שהפקיעו חכמים תורת רה"י מהמבוי ועיין במ"ב בסי' שמו ס"ב בביה"ל ד"ה ומותר וכו' שלמד מדברי התוס' בשבת בדף ט ע"א דמותר לטלטל ממבוי שאינו מתוקן לכרמלית ואף דמדאורייתא הוי רה"י גמור מדרבנן כרמלית הוא ומותר לטלטל מכרמלית לכרמלית¹³⁴

ועיין בריטב"א שהביא פירוש זה דמדאורייתא הוי מחיצה ולכן אמרינן מגו וסוכה זו כשרה למצותה אבל אסור לטלטל בה אלא בד"א וכתב הריטב"א דזה דוחק [היינו שכשרה אך אסור לטלטל בה] ומבואר מדבריו דבעיקר הדבר מודה לסברת התוס' ר"פ דכח מחיצות דאורייתא משוי מגו לסוכה והקשו בזה בסתירת דבריו דלקמן גבי פסי ביראות כתב הריטב"א דרך גבי עולי רגלים הוי סוכה אבל פסי ביראות בזה"ז דליכא עולי רגלים אינה רה"י לא לענין שבת ולא לענין סוכה ומשמע מדבריו דלגמרי לא הוי סוכה ואין הדאורייתא מתיר לסוכה וצ"ע.¹³⁵

ועיניין בר"ן שהעמידה במבוי שאינו מפולש ובלחי שאין בה טפח וביאר דמהני המגו מדאורייתא לדאורייתא [והיינו דהלחי מהני להחשב כמחיצה מדאורייתא לחייב הזורק לתוכו] ומדרבנן לדרבנן [היינו דכיון דאיכא הכא שלש מלבד הלחי והלחי מהני להתיר הטלטול מהני לאשוויי סוכה מדרבנן] ויל"ע בשורש פלוגתת התוס' והר"ן מדוע לא אבו התוס' לפרש כהר"ן ואפשר דס"ל להתוס' דכיון דמקום זה רה"י הוא בלא הלחי לא חשיב מגו בדאורייתא כיון שאין הלחי מתיר בפועל [והר"ן סובר דכיון דנעשה רה"י ע"י ד מחיצות כ"א מהן יכולה לעשות המגו אף דאיכא למימר אכל אחת דל מהכא]

בדין עריבן בסוכה במבוי ובחצר עיין בר"ן שכתב דהיכא שעשה הסוכה במבוי שאינו מפולש ואין הסכך מגיע עד דופן הפנימי סגי [במקום שאין מגו] בטפח שוחק ברוח האמצעית ואין צריך פס ד ולא נאמר דין פס ד' כה"ג שאין המקום מפולש שהרי איכא דופן כנגדו. וכתבהר"ן דכך מוכח בגמ' וראית הר"ן מבוארת בריטב"א שנתקשה בהא דאמרינן בגמ' גבי סוכה העשויה במבוי דבעלמא בעינן טפח שוחק ואמאי הרי סוכת מבוי היא ובעינן בה פס ד וראה במהרש"א שהקשה כן ע"ד התוס' ועי"ש מה שפירש בגמ' באופ"א. ומזה למדו הריטב"א והר"ן לדין זה דכשאר המבוי מפולש סגי בטפח שוחק.

וראה בר"ן שהוסיף כמו העושה סוכתו באמצע החצר וכו' ועיין בשו"ע בסי' תרל סעיף שפסק שם לדברי הר"ן וכתב דבסוכה העשויה באמצע חצר ויש דופן כנגדה אין צריך פס ד אף בעשויה כמבוי, והמג"א שם תמה עליו דאטו בגמרא סוכה (כמבוי) [כמבוי] מיירי על פני השדה במקום שאין מחיצה כנגדה [וביאר המחזה"ש דבעיר בכל מקום שעושה הסוכה יש דופן כנגדה] ולכן כתב המג"א דבסוכה העשויה בחצר מודה

134 ובמ"ב בסי' שעד ס"ב בביה"ל ד"ה לכרמלית הביא בזה נידון גבי חצר שנפרצה לכרמלית וכתב שם בשם התוספת שבת שהוכיח מהתוס' הנ"ל גבי מבוי דמותר והביא שם שהמג"א נסתפק בזה וכתב בשם התוספת שבת דמדברי רש"י בעירובין דף כד מוכח לאיסור, ושכן מפורש בעבוה"ק להרשב"א. והנה לפי זה אפשר לדון דרש"י בסוגיין לשיטתו דאף מדרבנן שם רה"י עלה ואיסור טלטול דשבת אינו מונע המגו [ואף אי גדר האיסור הוא שם כרמלית מדרבנן אך דהוי כרמלית כלפי איסור טלטול אבל כלפי כרמלית גמורה חשיב רה"י סגי בזה כדי דנימא מגו ודוק] [וצ"ע שהמ"ב בסי' שמו הנ"ל נקט לדברי התוס' בלא חולק ובסי' שעד חשש לאסור בזה וצ"ע לחלק בין מבוי לחצר שהתוס' בשבת דף ט לא חילק ו ומנ"ל לחלק, גם בסברא תקנה אחת היא להצריך תיקון ברביעית]

135 ואפשר שיש לחלק בדפסי ביראות מדרבנן לא חשיב כלל מחיצות אך ברוח רביעית גדר התקנה הוא דלא סגי בהיקף דשלש מחיצות ולפי זה מסתברא טפי דלהריטב"א אסור לטלטל ממבוי שאינו מפולש ואינו מתוקן לכרמלית – ראה בהערה הקודמת – ויל"ע בזה.

הר"ן דבעינן פס ד ולא אמר אלא בסוכת מבוי אשר דפנות הסוכה סוגרות וחוצצות עד דופן האמצעי באופן שאין פילוש כלל דרך הסוכה. **ושורש מחלוקתם בפשט דברי הר"ן** שכתב 'כמו' וכו' האם כוונתו דאף התם הדין כן או איפכא דהכא במבוי לא בעינן פס ד כמו דבעינן בחצר עיין בר"ן. **ועיין בריטב"א שמפורש בהשו"ע** דאף בסוכה בחצר אין צריך פס ד [ולא נדפסו חי' הריטב"א לדפים אלו עד זמננו]

וקושיית המג"א צ"ב דהר"ן והריטב"א לא אמרו בכל מקום שיש דופן כנגדה אלא בחצר דווקא והיינו דפילוש לחצר אינו פילוש שהחצר גדורה ואך דאם אין דופן כנגדה הרי יש פילוש לרה"ר דרך הדופן הפתוחה בחצר ולכן בעינן תרתי וצ"ע כוונת הראשונים 'דופן כנגדה' אם הכוונה דוקא באותה הרוח שהלחי שם [כגון ב' דפנות דרומית וצפונית וקובע הטפח במזרח והדופן כנגדה אף היא במזרח] או דסגי אם יש דופן כנגדה בצד השני באופן שאינו מפולש מב' רוחותיו לרה"ר [היינו בציור הנ"ל והדופן במערב] או דבעינן שיהיה דופן כנגדה משני צדדים [מזרח ומערב] ומ"מ משמעות הראשונים שלא התירו בדופן כנגדה אלא בחצר אך לשון השו"ע משמע כפי שהבין בו המג"א וצ"ע.

ועיין בפנ"י שהקשה סתירת דברי הר"ן דלעיל מבואר מדברי הר"ן דדין עריבן הוא מההלכתא דשתים כהלכתן דבעינן שיהיו עריבן והכא מבואר מדבריו דכל היכא דליכא פילוש בסוכה אף ע"י דפנות שאינן השתים כהלכתן כשרה בטפח שוחק.

ולכאורה צ"ל דהיינו הלכתא דבעינן שתיים כהלכתן לאו היינו שיהיו כמין גאם אלא שלא יהיה פילוש המבטלן זה קרוי כהלכתן ואם נמנע הפילוש באיזה דרך אף בסוכת מבוי חשוב כהלכתן. ואף זה דין במחיצות הוא ודומיא דהא דאמרין בעירובין דבשתי מחיצות זו כנגד זו והרבים באמצע אתו רבים ומבטלי למחיצתא. ומיהו יל"ע היכא שיש פס ד וטפח שוחק והסוכה רחבה ולדעת הריטב"א דלא בעינן צוה"פ אם כן סו"ס יש פילוש בסוכה ומה מועיל הפס ד ולבוד עמו וצ"ע, וצ"ל דאם ע"י הדפנות יש כאן מקום בהכשר סוכה שאינו מפולש סגי בזה ועדיין צ"ע שהרי מהני הפס ד מהלכתא דשלישית שהרי שרינן אף בפרומ"ר ואין השתים כהלכתן שביניהן יש פלוש וצ"ע.

בגמ' ואמר רבא סיכך על גבי פסי ביראות וכו' ביארו התוס' דאף דהתם התירו רק לעולי רגלים כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מגו ורבנן הכא לא אסרו משום מצות סוכה, **ועיין ברא"ש** שכתב דמשום מצות סוכה התירו לטלטל בשבת דסוכה, **ועיין במהרש"א לעיל** ברש"י ד"ה ואלו וכו' שביאר דמש"ה שרי לטלטל בסוכה דמשום מצות סוכה התירו וכמו שכתבו התוס' דידן ומבואר מדברי המהרש"א דכוונת התוס' דידן שמשום מצוה דסוכה התירו לטלטל ולכן איכא מגו. ואף שקודם המגו אין כאן סוכה מ"מ התירו כיון דע"ז איכא מגו ויש לו סוכה דמצוה ופשוט. **ועוד יש לפרש** דכיון דאיכא רה"י מן התורה הוי סוכה מן התורה רק דרבנן הפקיעו שם רה"י וממילא גם סוכה לא הוי ובזה בא ההיתר דמצוה לשבת וסוכה. **וכדברי המהרש"א בדעת רש"י לעיל פירש גם הרא"ש, ויל"ע מדברי התוס' לעיל** שהקשו על רש"י ממבוי מפולש ולא תירצו כן **ועיין במג"א שביאר** [בסק"ט] דפסי ביראות שהותרו אצל עולי רגלים סברא שיותר לכל צורך מצוה וכמש"כ התוס' דידן דהוא פשיטא והיינו מה"ט ומשא"כ מפולש עם לחי שלא הותר בשום דוכתא. ועיין בהגהת הגר"א שם.

והתוס' ר"פ כתב דכיון דמדאורייתא הוי רה"י אמרינן מגו דהוי מחיצה לזרוק לענין שבת הוי מחיצה לסוכה לכל דבר **ואזיל הר"פ לשיטתו** שביאר כן בשיטת רש"י במבוי מפולש והתוס' נמי אזלי לשיטתם

ועיין בר"ן ובריטב"א שהביאו מחלוקת בהאי דינא שהרי"ף העתיק הדין דפסי ביראות והביאו דיש חולקים שכתבו דבזה"ז דליכא עולי רגלים ליכא להאי מגו וכן הכריע הר"ן. **ויל"ע לדבריהם** וכי הועיל המגו רק לעולי רגלים ועוד שהרי אף להם עצמם לא הותר וכמו שהקשו התוס' וצ"ל דסברי דמגו דחל היתר רה"י כלפי עולי רגלים חל שם סוכה עליה לכו"ע. [ואפשר דאח"כ כבר יש גם מגו איפכא ושרי לכו"ע

לטלטולי בה ואמרינן תרי מגון **והריטב"א כתב בשם התוס'** שסברי דדוקא בזמן עולי רגלים התירו וכן **כתב הגר"א סי' תרל ס"ז** דדעת התוס' דידן דלא כהרי"ף ויל"ע דאדרבה התוס' כתבו דמשום מצוה התירו לגמרי וצ"ל דכוונתם דבמקום שחל היתר לעולי רגלים משום מצות סוכה הותר לגמרי **אך צ"ב** מה הראיה מדבריהם לזה ושמה מודו דאף בזה"ז שרי וצ"ע..

והרמ"א כתב בסי' תרל ס"ז ואין להתיר אלא במקום שלחי ופסין מתירין לענין שבת דאז שייך מגו' **ועיין במג"א ובהגהת הגר"א** שפירשו כוונת הרמ"א דמהני רק עם עשה הסוכה ברה"ר או בשדה [המג"א כתב דפסים היינו בשדה ופשוט לכאורה כן דאף שלא היה רה"ר אבל ע"י המחיצות הו"ר רה"י מן התורה ולשון הגר"א דמיירי שעשאן ברה"ר ושמה לאו דוקא נקט] דאז באמת חל דין רה"י ע"י המחיצות.

ואולם יעויין ברא"ש שכתב בשם ראבי"ה דאף אם אין שם בור כלל שרי ונסתפק הראבי"ה מה הדין אם עשה כן בחצר, **ויל"ע בספיקו של הראבי"ה** דאי מיירי בחצר שהיא רה"י אם כן בעושה סוכה כמבוי בתוך חצר נמי נימא מגו ושמה אף כה"ג אית ליה מגו וצ"ע.

בגמ' חמטה מחמת סכך וכו' רבי יאשיה וכו' יש להסתפק בשורש דינו של רבי יאשיה אי דינא דחמטה מרובה דסכך ודפנות חדא הם או דכ"א נידון לעצמו, **דיעויין בשפ"א** שדן לומר דאף לקולא מצטרפי הדפנות היכא דמחמת הסכך עצמו חמתו מרובה ובצירוף הדפנות הצל מרובה די"ל דכשרה לרבי יאשיה [נהנה הדברים צ"ב דבמקום שנכנסת חמה מהגג לעולם לא תיכנס חמה מהדפנות ואם כן כד אמרינן חמטה מחמת סכך היינו דאנו דנים רק חמה הבאה מהגג או כמש"כ התוס' לקמן בדף כב דמחשבין בחמה בראש כל אדם ובזה אין מועיל כלום צל הדפנות אבל אפשר דכוונת השפ"א דכיון דחמת דפנות פוסלת ממילא מחשבים הכל יחדיו ולא איכפת לן מה שמהגג החמה מרובה אבל עדיין צ"ע דבחמה בראש כל אדם אין הדפנות גורמות הצל עוד צ"ע לדבריו באיזה שעה משעות היום יהיה החשבון ואפשר שדיינינן לה בחמה בצהרי יום בתקופת תשרי וצ"ע] **ולדרך זו יל"ע** דנצרך גם החמה הבאה מרוח שלישית הפרוצה ברובה וכן מרוח רביעית ונמצא שאף אם יש שנים כהלכתן גמורות תיפסל הסוכה בחמטה מרובה וצ"ע לומר כן [ושמה מחשבין חמת הגג וחמת דפנות המצוות בסכך וצ"ע]

ודרך אחרת היא דדין הדופן הוא גם לסכך בעד החמה ולכן כל כמה דבעינן דופן בעינן שתהא מצלת מהחמה שכנגדה ולפי זה השתים כהלכתן מצילות כנגדן והטפח מציל בשיעור טפח ובאותו מקום ושיעור דפנות בעינן צל מרובה ואינו מצטרף אם הסכך וכ"ש שאינו מצטרף עם רוח רביעית [ואף לא זו עם זו כגון שראשונה צילתה מרובה הרבה ושניה חמטה מרובה פורתא וכשנחשב שתיהן ביחד הצל מרובה דמ"מ תיפסל הסוכה] **ויתבאר בזה עור להלן.**

ובספר בני חיל הוכיח כדרך השניה מדברי התוס' לעיל בע"א ד"ה שלא יהא בין קנה לחברו וכו' שכתבו דהך דלא כרבי יאשיה דלדידיה הרי החמה מרובה ופסול וקשה דלדעת השפ"א הרי משכח"ל בסוכה גדולה הרבה ונמוכה דאז לעולם אף בלא דפנות כלל צילתה ע"י הסכך מצלת על רוב הסוכה ובהכרח דדנים כ"א לעצמו [ובדברי התוס' יש מקום לדחות דהתוס' דייקי מדקתני סתמא אך יעויין בתוס' ר"פ שכתבו לתרץ דמיירי כגון שחלק מהכותל עשוי כהלכתו וחלקו בקנים קנים ומדנחית לתרץ ולא תירץ בפשיטות דכה"ג שהסכך רובו כשר מוכח להדיא דלא כהשפ"א]

תודה מחיצה וכו' עיין היטב במהרש"ל ובמהרש"א ונחלקו בדעת התוס' דהמהרש"ל סובר דלא בעינן פסולת גורן ויקב אף לרבי יאשיה ואילו המהרש"א סובר דלדידיה בעינן פסולת גורן ויקב, **ונסתייע המהרש"א מדברי הראבי"ה** המובאים במרדכי וכ"ה בחידושי הראבי"ה שכתב דכל הפוסל בסכך פוסל

בדפנות לרבי יאשיה, וכן דייק גם מדברי רש"י במתני' דחבילי קש ששם כתב רש"י דכשר לדפנות משום דהוא מיתור ומבואר דלרבי יאשיה דקרי למחיצות סכך פסול לדפנות.

קושית האחרונים על הראב"ה ובקרב"נ אות ג הביא מקשים היאך משכח"ל לרבי יאשיה הלכתא דדופן עקומה וכתב הקרב"נ דאה"נ דלא משכח"ל דהא לרב דסכך פסול פוסל בד"א כתב הרמב"ן דליתא להלכתא דדופ"ע. ונראה דהמקשים הקשו על סמך דברי הרמב"ם הידועים בהקדמה לפיה"מ שכתב דאין מחלוקת בהלמ"מ והרמב"ן לקמן שכתב דלרב ליכא לההלכתא דדופ"ע נראה דהוא לשיטתו בהשגות לסה"מ בשורש ב שחולק שם על הרמב"ם וסובר דשייך מחלוקת גם בהלמ"מ אך לדעת הרמב"ם עדיין קיימת הקושיא על הראב"ה. ובעיקר הקושיא כבר עמד הרע"א לקמן בדף יט עיי"ש.

ומצאנו בספרי האחרונים שבעה תירוצים על קושית האחרונים, (א) דנ"מ בזה כלפי סוכה גבוה למעלה מעשרים ובנה בה איצטבא מהצד דמבואר בגמ' דכשרה מדין דו"ע ובזה מודה הראב"ה דגבי דפנות ליכא פסול. (ב) אי סובר הראב"ה כהשיטות בדו"ע שהדופן מתקרבת בזה אפשר דלא איכפת לן שהסכך שבין הדופן לסכך הוא פסול כיון שאינו חלק מהדופן [אך לרש"י הרי הדופן מתעקמת ומדבריו בדף יב משמע כהראב"ה ולדידיה קשיא עדיין ג] התוס' לעיל בדף ב ע"א כתבו דסכך שקבעו במסמרים פסול ומשא"כ בדפנות כיון שעיקר הסוכה ע"ש הסכך ויש לדון אי לרבי יאשיה גם בדפנות פסול במסמרים וי"ל דבזה מודה שעיקר הסוכה על שם הסכך ולא על שם דפנות ומשכח"ל דו"ע בסכך הקבוע במסמרים. (ד) פסול חבילי קש הוא משום שהניחם שלא לשם צל ועתה כשבא ליחדם לצל הוי תולמ"ה ויש לדון בתרתי חדא אם בדפנות בעינן לרבי יאשיה שיהיו לשם צל או דג"ז נדרש רק על הסכך ועוד דפסול תולמ"ה דילפינן מסוכות תעשה שמא גם לרבי יאשיה נדרש רק על הסכך ואם כן נ"מ באלו גבי דו"ע [מיהו ברש"י בדף יב מיירי אחבילין ומשמע דאי איכא קרא דדפנות סכך הם יפסלו הדפנות כה"ג ולדידיה עדיין קשיא וכנ"ל] (ה) **הרע"א לקמן** בסוף דף יז כתב דנ"מ למ"ד דלא אמרינן לבוד באמצע אם כן כשיש אויר מפסיק באמצע הסכך ע"י דין דו"ע יוכשר דנעשה דו"ע עד האויר ויחשב כאויר מהצד ואי סבר רבי יאשיה כוותיה נחא.

(ו) בספר סוכת דוד נדפס מהגרא"א שליט"א סברא לומר דהא דבעינן פסולת גורן ויקב לרבי יאשיה הוא רק בהחלק הנדרש לגוף שיעור הדופן אבל בסכך הנוסף אל הדופן כדי שיחשב כדופן המגעת לסכך בזה לא בעינן פסולת גורן ויקב, ומשום דדין פסולת גורן ויקב נאמר בדופן הגודרת את הסוכה אבל חלק העקום שלה הרי אינו נצרך וגם אינו מוסיף כלום בהגידור דסוכה ולכן אין בו דיני הכשר הדופן, ולפי"ז שייך לדידיה דו"ע בכל פסולי ספנות וסכך ואתיא רבי יאשיה כמתני' דדו"ע דלקמן. (ז) **בספר בני חיל** כתב וכן כתב שם בסוכת דוד עוד לומר דהא דבעינן פסולת גורן ויקב היינו משום דהדופן מסכך ודינא דפסולת גורן ויקב נאמר בהמסכך של הסוכה, ולפי זה יש לדון דהדופן אמורה לסכך בעד החמה שבאה מאותה הרוח אבל מהחמה שבאה מהגג אין צריך הדופן לסכך ולכן יש לדון דבחמה הבאה דרך הסכך העקום המצטרף לדופן לא תפסל הסוכה אף לרבי יאשיה ואם כן אותו חלק הדופן שעשוי מהסכך אינו צריך להיות מפסולת גורן ויקב. **וכעין זה דן שם בבני חיל** בחלק הדופן שהוא יותר מגובה י' טפחים להראשונים דאין צריך בזה גו"א בעלמא אם כן לרבי יאשיה מסתבר דהחמה הבאה מעל עשרה טפחים אינה פוסלת ואם כן אם יעשהו שלא מפסולת גורן ויקב לא יזיק וה"ה להסוברים דבעינן גו"א אי נימא דבעינן גו"א הוא משום דבעינן סמוכות לסכך אם כן אפשר בחממ"צ ואפשר גם בדברים הפסולים לדפנות וכ"ש בחלק הדופן מהסכך. [מיהו יש לדון בעיקר הדבר דלא מסתברא דלרבי יאשיה שיעור דפנות ביי' טפחים כיון דהדופן בעינן שתסכך]

דף ח ע"ב

רש"י ד"ה פנימית אינה סוכה, יעויין ברש"י לקמן דף יד ע"א ד"ה ר"מ וכו' שמבואר שם שביתו ממש פסול לסוכה משום דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה [וכן כתבו התוס' דרשא זו בדף ב סוע"א] ולקמן בדף יב ע"א ד"ה חדא היא ביאר שם רש"י דאוצר פסול לסוכה 'באוצרו במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד לא לשם סכך של צל דניהוי שם סוכה עליה ואפילו שם סוכה שאינה של חג אלא כבית בעלמא' וכו' ומבואר מדברי רש"י אלו דיסוד הפסול דבית אינו משום שדר שם כל השנה אלא משום שאינו עשוי לשם צל אלא לשם בית [והיינו לדיורים או לשם שם חפציו כגון אוצר שאף זה כבית דמיא]

והכא כתב רש"י משום שדר כל השנה ולא מינכרא ישיבתו ולא הזכיר כלל הדרשא דסוכה ולא ביתו ועיין במג"א בסי' תרלה סק"א שפירש בדעת רש"י דהכא בסוכת יוצרים שאינה בית ממש חשיב כעשויה לשם צל [שאינה בית ממש אלא סוכה ועיקר תועלתה הוא צלה] ומ"מ פסול משום דלא מינכרא וצ"ב דאם כן למה לן בבית ממש טעם דסוכה ולא ביתו ואפשר דהכא פסולה הוא מדרבנן [ואמנם לשון רש"י דאינה סוכה אך להלן כתב רש"י גבי חיצונה דלית לן למיסר ומשמע קצת כנ"ל]

ועיין בריטב"א ובר"ן שפירשו אף כאן דפסול סוכת יוצרים הוא משום שעשויה לאוצר ולדירה ולא לצל. ואיכא בה משום תעשה ולא מן העשוי, וכבר כתב המג"א שם דהר"ן פליג על רש"י, ודברי הראשונים צ"ב מיניה וביה דאם יש כאן פסול דביתו אם כן מדוע בעינן לדין תעשה ולא מן העשוי אך כוונתם דבדין זה היה ראוי דלסגי ביחוד בעלמא דמה שעתה קובע שימוש הסוכת יוצרים לשם סוכת חג הוי עומדת לשם צל ובזה היה סגי מן הדין אך כה"ג פסול משום תולמ"ה וכן משמעות רש"י גבי אוצר שהעתקנו לשונו לעיל שכתב בתוה"ד 'זהו עשוי ועומד וכו' והיינו כנ"ל דאף שעתה מיחדו לסוכה לא מהני שכבר הוא עשוי ותולמ"ה.

והב"ח שם בסי' תרלה פירש דלדעת רש"י כל שעשאה כדרך שעושים סוכה כשרה אף אם עשאה לדירה [ולמד כן מדברי רש"י דידן] ואינה פסולה אלא בעשאה בנסרים ששם בית עליה ולא הוי סוכה כלל עייש"ה אך המג"א פליג עליו וטעמו דהכא עשאה לצל ולכן ליכא בה פסולא דביתו.

ומקור הדין דבעינן עשויה לשם צל לרש"י הוא מימרא דרב חסדא בסוגיין והוא שעשאה לשם צל וביאר רש"י דאף לב"ה דלא בעינן סוכה לשם חג בעינן מיהא לשם צל דכה"ג מיקריא סוכה,

בגמ' אמר רב חסדא שיטת רש"י דדינו של רב חסדא הוא דאף לב"ה דלא בעו עשיה לשמה מיהו בעו עשיה לשם צל וכן דעת הר"ן והריטב"א שהו"ד לעיל דס"ל דזהו גם טעם הפסול בסוכת יוצרים.

והרא"ש הביא בשם ר"ת שפירש בענין אחר שלא תהיה מעובה כמין בית ולפי"ז י"ל דלר"ת לא בעינן עשויה לשם צל, ועיין בתוס' לקמן בדף יט ע"א סוד"ה לבראי שביארו דחידושא דפסל [היכא שיוצא מאחורי סוכה ואית ליה הכשר סוכה] הוא דמהו דתימא לפסלה לפי שאינה עשויה לשם צל קמ"ל דכשרה ומשמעות לשונם דזהו גופא חידוש הסוגיא דהתם דלא בעינן עשיה לשם צל, וצ"ב היאך יפרשו התוס' פסולא דאוצר ובית והתוס' לעיל בדף ב' כתבו להדרשא דסוכה ולא ביתו של כל ימות השנה וצ"ל דהפסול הוא מחמת שיש עליה שם בית ולא סוכה ע"י שבנויה בקבע כבית [וכשי' ר"ת דזהו גופא דינו של רב חסדא דמעובה כמין בית פסולה ועיין במש"כ שם בדף ב'] ולדעת רש"י ודעימיה צ"ב מסוגיא דפסל דבין פסל מאחורי סוכה ובין קנים היוצאים מן הסוכה הרי לא עשאה לצל ועיין בערל"ג שם בדף יט שעמד בזה וצ"ע.

ויל"ע לדעת רש"י ודעימיה היאך כשרה סוכה העשויה לשם חג הרי לא עשאה לשם צל ואם נאמר דבאמת גם כשעושה לשם חג בעינן שיכוין לשם צל היאך תועיל סוכה בעשרות קרניים דליכא חמה כלל ועל כרחק אינו מכוין לשם צל נוכן בארצות הצפוניות ליכא חמה כלל בתקופת תשרי מחמת סכך אלא מחמת דפנות ואי אפשר שיכוין לשם צל דהא ליכא חמה] ובמרומי שדה כתב דאף דבעינן עשיה לשם צל מיהו מהני נמי עשיה לשם חג וב' דרכים איכא בעשית סוכה או לשם צל או לשם חג, אך יל"ע מסברא היאך מהני לשם חג דהרי הטעם דבעינן לשם צל הוא משום דסוכה לצל איקריא סוכה ואם כן לשם חג סו"ס אינה סוכה ואפשר דרחמנא אחשבא לסוכה וצ"ע. ועוד דרך י"ל בזה דלשם צל לאו היינו שעשה כדי שיהיה צל אלא שיהיה הסכך סכך הראוי להצל ובעלמא לא משכח"ל שיעשה אדם סכך כדי שיהיה מצל אלא אם עושה כן באמת כדי להגן מפני החמה אבל העושה לצניעות אין מטרתו להשים כאן סכך המצל כלל אבל העושה לשם חג יודע שגורה תורה להשים סכך המצל כדי שיתקיים בו מצות סוכה ושפיר מכוין לשם צל. [ונ"מ באדם שלא ידע שמצות סוכה בסכך המיצל וסבר שמצותה בסכך העשוי לצניעות ומיהו כיון לשם סוכת חג דלהמר"מ כשרה ולהדרך השניה שכתבנו פסולה הסוכה]

ובספר משנת הלוי הביא ראיה גדולה לדרך זו שהרי בסכך למעלה מעשרים מבואר בגמ' בדף ב דאינו עשוי לצל ואם כן תקשי היאך כשר להחולקים על רבי זירא, ויעויין בר"ן שם שביאר דאין דין בסכך שיהיה עושה צל בפועל אלא דגדר סכך הוא סכך הראוי להצל ואף סכך דלמעלה מעשרים ראוי הוא להצל [אלא דמחמת גובהו אינו עושה צל ועיי"ש בריטב"א שראוי להצל אם ישפילו למטה מכ'] ואם כן על כרחק דלא בעינן עשיה לשם צל ממש שהרי בסוכה למעלה מכ' אינו שייך אלא בעינן עשיה דסכך המצל כמש"כ הר"ן דשם סכך היינו סכך מצל ואם כן בעשאה לשם חג שפיר מתכשר כה"ג.

ויל"ע בעיקר דברי הריטב"א והר"ן שכתבו דפסולה משום דאינה עשויה לצל והוי בכל תולמ"ה ולכאורה צ"ב דאי בעינן עשיה לשם צל אם כן למה צריכים תו לפסול דתולמ"ה [נפשיטא דציצית שלא עשאה לשמה פסולה אף בלא פסול תולמ"ה דסו"ס לא עשאה לשמה] וכן גם ברש"י בדף יב ע"א שגם שם משמע דהוא בכלל דין תולמ"ה שכתב [בד"ה חדא הא וכו'] והוא עשוי ועומד ולא לשם צל וכו' ומשמע כנ"ל דפסולו משום תולמ"ה.

ויעויין באבנ"ז בסי' תעה שדן בסוכה העשויה ע"י קטן דכיון דבעינן עשיה לשם צל הרי אין קטן בכלל לשמה וה"ה שאין עשיתו חשובה עשיה לשם צל וכתב דלכאורה תלוי במחלוקת הפוסקים אי קטן בר שימור גבי מצה, וכתב האבנ"ז דליכא למפסלה וז"ל ולאחר העיון נראה דהא דבעינן סוכה עשויה לצל לאו משום כוונת עשי' אתאן עלה, דאם כן למה צריך הש"ס לומר בחוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה משום תעשה ולא מן העשוי, תיפוק ל' דלא נעשה לשם צל ותעשה ולא מן העשוי לא שייך אלא כשעכשיו הוא סוכה כשירה ואין בה פסול אלא משום ששעת עשייתה ה' בפסול. מה שאין כן בנעשה לשם אוצר דאף עכשיו לא סר פסולה, שלא נעשה לסוכה היינו לצל. ועיין בתוס' מנחות (דף מ ע"ב) בד"ה שמא. אלא ודאי הא דבעינן עשוי' לצל היינו משום דלא נקרא סוכה כשאינה עשוי' לצל כמו כלי אינו מקבל טומאה אלא כשעומד להשתמש וכן אוכל כשעומד לאכילה וכשאינו עומד לכך צריך מחשבה לכך לתשמיש ולאכילה, הכי נמי בסוכה כל שאינה עומדת לצל אף שמוצל לא מקריא סוכה, ועל כן כשלא עשאה לצל אף שאחר כך חישוב עלי' לצל דהוה סוכה אחר כך, הוי תעשה ולא מן העשוי כיון דבשעת עשי' היתה פסולה ומחשבה שאחר כך לא הוי מעשה אלא גרמא בעלמא. ואם כן במצוה את הקטן לסכך, כיון שבעל הבית חישוב עלי' בשעת עשי' לצל, דבשעת עשי' היתה סוכה עומדת לצל על ידי מחשבת בעל הבית, שפיר מועיל עשיית הקטן דאין צריך מחשבה כלל בסוכה. עכ"ל

ויסוד דברי האבנ"ז דאינו כלל דין בעשיה אלא דין שתהיה הסוכה עומדת לצל ולכן אלמלי פסול תולמ"ה אפשר שיועיל גם אחר עשיה ועוד חידש דגם מהני בשעת עשיה אף שלא ע"י העושה, ולדבריו יש נ"מ גם לחומרא היכא שעשה סוכה לצל ואח"כ יחדה לאוצר או לשם צניעות בעלמא דאינו יוצא בה ידי חובתו, אלא דבזה ודאי מהני כשיחזור וייחדה לשם צל דליכא בה פסול תולמ"ה שהיתה עשיתה בהכשר [ומיהו מסתברא דבעינן כוונת בעלים ליחוד זה ואם אדם יושב בסוכת חברו והלה עשאה בתחילה לשם צל ואח"כ יחדה לאוצר לא יצא ידי חובתו להאבנ"ז] ולא פירש לן האבנ"ז שיחתו מה הדין בקטן המסכך סוכה של עצמו דלכאורה בזה ליכא להסברא שכתב דהבעה"ב חישב עליה לשם צל ולפי"ז פסולה היא וצ"ע. ושמא למחשבה כע"ז שאינה בעצם העשיה סגי בדעת של קטן ואין משמע כן באבנ"ז.

ואולם מדברי הריטב"א נראה מבואר דלא כהאבנ"ז דיעויין היטב בריטב"א לקמן בדף יא ע"ב שהקשה שם גבי מתני' חבילי קש דבשלמא במחובר איכא שפיר פסולא דתולמ"ה שלא היתה בהם עשיה כלל אבל המניח חבילי קש לא גרע מסוכת גנב"ך, ותירץ הריטב"א וז"ל איכא למימר דחבילי עצים ותקרה נמי פסולה בתחלתה במעשה הראשון משום דלא אתעבידא לצל דחבילים ניתנו על גגו לייבש ותקרה ניתנה לביתו לדירה ושתייהן פסולות משום דבעינן סוכה לשם צל ולא לשם דירה כדבעינן בסוכת גנב"ך הלכך כשמחשב עליהם לסוכה ולצל אי לא עביד בהו מעשה הו"ל סוכה מן העשוי שלא לשם צל וסוכה מכבר והתורה אמרה תעשה שיהא בה מעשה לשם צל וכו' עכ"ל ומשמעות תירוצו הריטב"א מבואר דלא כהאבנ"ז אלא דאיכא דין עשיה לשם צל הנלמד מקרא דתעשה ותעשה היינו עשיה ועשיה לשם צל. וקושית האבנ"ז דבחוטט בגדיש תיפוק ליה שלא עשאה לשם צל מתורצת מאיליה להריטב"א שהרי כ"ז בכלל קרא דתעשה. וע"ע בריטב"א בדף יב ע"א ד"ה חבילי קש ובריטב"א בדף טז ע"א ד"ה והא דתנן וכו' ¹³⁶ ועיין בר"ן שם בדף יא שמשמע טפי ע"ד האבנ"ז.

דף ט ע"ב

בגמ' אמר רבא לא שנו וכו' והא קא מצטרף וכו' נחלקו ראשונים בפירוש קושית הגמ' דהא קא מצטרף ושתי שיטות בדבר: (א) ראה בתוס' שפירשו דהגמ' סברה שמדובר דאופן שהסכך מצד עצמו חמתו מרובה והוא זקוק לסכך הפסול כדי להשלים שיעור צילתה מרובה ועל זה פריך והא קא מצטרף וכו'. (ב) עיין בחידושי הראב"ה [נדפס בקבצי מפרשים החדשים וכן הובא בשמו גם בראשונים] שפירש בשם הריב"א דגם באופן שהסכך צילתו מרובה אם מעל הסכך יש אילן הרי אותם קני הסכך שתחת האילן אינם נחשבים כסכך כשר ואם קני הסכך שאינם תחת ענפי אילן חמתם מרובה נמצא שאף כה"ג הוא זקוק לסכך הפסול להשלים שיעור צילתה ואף כה"ג פריך והא קא מצטרף. ויתבאר להלן מהלך הסוגיא לשתי שיטות אלו.

ודע דלא נחלקו התוס' וריב"א בעיקר דין קא מצטרף, ולכו"ע כשהסכך הכשר צילתו מרובה לא אמרינן כן, אלא דהריב"א סובר דהסכך כשר שתחת האילן כמי שאינו וממילא הדר הסכך הכשר להיות חמתו מרובה ולכן פריך והא קא מצטרף.

¹³⁶ ובדף יב כתב הריטב"א דפסולא דחוטט בגדיש הוא משום שאין הסוכה עשויה לשם צל וכן מבואר ברמב"ם בפ"ה ה"ט ובפיה"מ, ואולם רש"י בדף יא ע"א ד"ה אכשורי מכשר כתב דפסולא דגדיש הוא משום שנעשה מאליו ואין כאן עשיה כלל, ובדעת הריטב"א צ"ב אמאי חשיב עשיה כלל הרי בלא חלל טפח אין כאן סכך וצ"ע. וע"ע בעמק ברכה במחלוקת רש"י והריטב"א.

ונתקשו ראשונים בשיטת רש"י היאך פירש הסוגיא דיעויין ברש"י ד"ה הא קא מצטרף וכו' ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צילתה של סוכה עכ"ל. ומשמע מדבריו כפי' התוס' דמיירי הכא שצל הסכך מועט, ולקמן בסוף העמוד בד"ה הא קמצטרף וכו' וצריך להיות צילתה מרובה מחמתה מלבד זה עכ"ל ואף זה משמע כפי' התוס'.

והראב"ה הקשה מדברי רש"י לקמן בע"א בד"ה מ"ד ניגזור וכו' וכוונת הראב"ה היא להוכיח ממש"כ שם רש"י דהגזירה היא שמא יעשה סוכה עליונה למעלה מכ' ואז התחתונה פסולה משם דקא מצטרף סכך פסול דלמעלה מכ' ויש לחוש שמא כה"ג יטעה העושה ויכשיר התחתונה בסכך העליונה כמאן דליתא כיון שחמתו מרובה עכ"ד רש"י ואי נימא דמיירי אף הכא כשסכך התחתונה חמתו מרובה איך יטעה לומר דסכך העליונה כמאן דליתא, ועל כרחין דסובר רש"י דאף כשהתחתון צילתה מרובה שייך פסול דקא מצטרף, וכבר עמד בזה המהרש"א בתוס' דידן דלפי' התוס' אי אפשר לפרש הגזירה כן כמו לרש"י [ומבואר מדברי המהרש"א דנקט דרש"י חולק על התוס' ולא העיר כלום בסתירת דברי רש"י]

והפנ"י [לקמן שם] הוכיח מדברי רש"י להלן בע"א בד"ה תחתונה כשרה וכו' שהתוס' דידן העמידה שהתחתונה צילתה מרובה רק בצירוף סכך העליונה ולא כצילתה מרובה לעיל במימרא דרבי ירמיה שהיינו בעצמה צילתה מרובה, ומסתימת לשון רש"י הוכיח הפנ"י דסובר דמיירי כשצילתה של התחתונה עצמה מרובה, ושמענו להוסיף ראייה נוספת מדברי רש"י אלו, שהרי ביאר רש"י בתו"ד דהכא ליכא פסולא דשני סככים משום דהעליונה חמתה מרובה ומבואר מדברי רש"י דאם העליונה תהיה צילתה מרובה יפסל כאן משום שני סככים ומוכח אם כן דהתחתונה צילתה מרובה שאם נאמר שחמתה מרובה אם כן לעולם אי אפשר לפסול משום שני סככים כדאמר רבי ירמיה לעיל דאם התחתונה חמתה מרובה שתיהן כשרות ועל כרחין דהכא התחתונה צילתה מרובה ומ"מ הקשה רש"י דנימא דמצטרף סכך פסול וכו' ומוכח דלא כהתוס'.

והראב"ה כתב דרש"י חזר בו [והיינו דדבריו בדף ט ע"ב קודם חזרה ומש"כ בדף י' ע"א הוא משום דחזר בו לפרש הסוגיא כפי' ריב"א] ואולם יעויין במרדכי ובטור ששניהם כתבו בשם רש"י שסובר כשיטת התוס' דדוקא בסכך דחמתו מרובה אמרינן קא מצטרף וצ"ע היאך יפרשו את דברי רש"י בדף י', ודרך שלישית בדעת רש"י היא דרך הב"ח והפנ"י דיעויין בפנ"י שכתב דזה דוחק גדול ולכן פירש דמש"כ רש"י דידן דהאילן מהני להשלים כוונתו דכיון דמה שתחת כנגד ענפי האילן כמי שאינו ממילא נמצא שהאילן הוא המשלים צל הסוכה וכן לפי"ז בדברי רש"י להלן דצריך שיהיה צילתה מלבד זה כוונתו גם מלבד אותו הסכך שתחת ענפי האילן שהרי הוא כמי שאינו, ונמצא שיטת רש"י בכל הסוגיין כהריב"א. וכן פירש הב"ח בדעת רש"י בסי' תרכו ועיי"ש שתמה על הטור והמרדכי.¹³⁷

תוד"ה הא קא מצטרף וכו' לא מסתבר דתיפסל וכו' מבואר מדברי התוס' דפסול דקא מצטרף נאמר דוקא היכא שסכך הסוכה חמתו מרובה מצילתו אבל בצילתו מרובה לא יפסלנו האילן 'כיון דאי שקלת ליה לאילן וכו' והוא כסברת 'קלוש' המוזכרת בגמ' בעירובין בדף ג ע"א דדל מהכא סכך פסול. ואולם דע

137 ויש לדקדק בדעת הב"ח ופנ"י ממש"כ רש"י לעיל בד"ה הא קמצטרף [השני] ואע"פ שהוא רחוק ומובדל מרבה הוא את הצל וצריך להיות צילתה וכו' מלבד זה עכ"ל ואי נימא דמיירי שהסכך הכשר חמתו מרובה אם כן מה הרבותא ברחוק ומובדל הרי סו"ס אין צל מרובה בלא ענפי האילן ולהריב"א א"ש דס"ד דכיון שהוא רחוק חזינן ליה כמאן דליתא וממילא הסכך עצמו הוי צילתה מרובה. אך שמענו לפרש דברי רש"י גם ע"ד התוס' והוא על פי מה שנראה מהתוס' דפסולא דקא מצטרף אינו משום שחסר בשיעור הסכך כשר ואין הפסול משלים אלא דהפסול פוסל הסכך נראה בזה להלן באות ד' ולפי זה א"ש דס"ד דכשהסכך פסול רחוק ומובדל לא יפסול ודוק.

דבעיקר פסול סוכה תחת האילן האמור במשנתנו והוא כשהאילן צילתו מרובה מחמתו בזה פוסל גם כשהסכך הכשר צילתו מרובה ובזה לא אמרינן דאי שקלת וכו' ויסוד זה מבואר במהרש"א לקמן בדף י ע"א ובפנ"י כאן ולמדו זאת מדברי התוס' כאן שהקשו דאם כן למה לא העמידה הגמ' דברי רבא בסכך שצילתו מרובה דאז אין פוסל האילן שחמתו מרובה מצילתו, ומבואר מדברי התוס' דאם היה מייירי כשהסכך כשר צילתו מרובה בזה יכול היה רבא לבוא ולחלק דכשהאילן צילתו מרובה פוסל ומשא"כ בחמתו מרובה דאמרינן אי שקלת וכו' ומבואר דעכ"פ בצילתו מרובה פוסל. ויעויין בהגהת הגר"א בסי' תרכו ס"א שלמד כן מדברי התוס' דידן והוכיח כן הגר"א עוד מג' ראיות: א) מדאיתא במתני' דהעושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית נהיינו דפשיטא ליה להגר"א דבית פוסל בצל הבית מרובה אף כשצל הסוכה נמי מרובה וצ"ע מדוע פשיטא ליה טפי בבית מבאילן ב) מדמדמי בגמ' סוכה תחת אילן לסוכה תחת סוכה ובסוכה תחת סוכה כ"ש דבשתייהן צילתן מרובה פסולה התחתונה נהיינו דפשיטא ליה להגר"א דבפסול דתחת הסוכה מסתברא לפסולי בשתייהם צילתה מרובה והטעם משום דהתם אין הפסול מחמת פסלות הסכך אלא משום דיש כאן שני סככים והסוכה תחת סוכה אחרת היא וממילא שייך זה רק כששתייהן צילתן מרובה שאל"כ אין כאן שתי סוכות וכדמבואר במימרא דרבי ירמיה¹³⁸ ג) ועוד ראייה מתני' הגמ' דמייירי בחבטן ראה בהערה¹³⁹ ואולם בטעם דין זה נחלקו המהרש"א ופנ"י דהמהרש"א למד דכה"ג פסול מסברא כיון שהעליון מבטל להתחתון אך הפנ"י סובר דזה נלמד מקרא דבסוכות תשבו כמו שיתבאר וכ"נ מדברי הגר"א.

והמהרש"א לקמן בדף י ע"א הקשה בסתירת דברי התוס' דיעויין היטב בתוס' שם בד"ה פירס וכו' שכתבו דהא דפוסל סדין הפרוס על הסוכה מפני החמה הוא דוקא היכא שסכך הסוכה מצד עצמו חמתו מרובה אבל בצל הסכך מרובה כשר, והקשה מהרש"א דודאי משמע דהסדין הזה צילתו מרובה ואם כן תמוה מאי שנא מצל אילן שפוסל בצלו מרובה אף כשהסכך נמי צילתו מרובה מחמתו.

והמהרש"א תירץ קושיא זו עפ"י דהר"ן בשם ר"ת שכתב ר"ת לחדש דפסול סוכה תחת האילן הוא דוקא כשקדם האילן לסוכה אבל היכא שהסוכה קדמה ליכא לפסולא דתחת האילן ודקדק כן מדתני הדלה עליה את הגפן וסיכך על גבה וממשמע דוקא כשדלית הגפן קודמת הוא דמפסל נהסברא בזה

138 ולשון הגר"א דכ"ש דמיפסלא צ"ע דמשמע דאף בחמתה מרובה מיפסלא וכ"ש דמיפסלא בצילתה מרובה ותמוה שהרי בתחתונה חמתה מרובה מבואר בדברי ירמיה דכשר וכן בעליונה חמתה מרובה כשר ודוקא כששתייהן צילתה מרובה פסול וצ"ע.

139 ולכן כשר כשהאילן חמתו מרובה משום דבטל ברוב ומ"מ מבואר במימרא דרבא דהיכא שהאילן צילתו מרובה פסול ולא יועיל ביטול ברוב, ואם איתא דכשהעליון צילתו מרובה נמי אינו פוסל אלא כשהתחתון חמתו מרובה אם כן אף בצלו של אילן מרובה יוכשר ע"י ביטול, וכוונת ראייה זו היא דהנה צ"ב באמת דאם מדין ביטול מהני אם כן מה מחלק רבא בין צילתו של אילן מרובה או חמתו הרי בכל גווני אם הסכך הכשר רבה עליו יבטלו וכבר הקשה קושיא זו הראב"ה בחידושי.

ונראה כוונת הגר"א דכה"ג לא יתבטל האילן משום דאיכא פסול דשני סככים וכלפי פסול זה לא מהני ביטול ולכן הקשה דאם פסול זה נאמר רק כשהתחתון חמתו מרובה אם כן באופן שהסכך רבה עליו דאז ע"כ צילתו מרובה ממילא כשרה הסוכה והיאך מחלק רבא בין צל אילן מרובה לחמתו מרובה ודוק היטב.

אך עצם דברי הגר"א דאם האילן צילתו מרובה והסכך רבה עליו בהכרח שהסכך נמי צילתו מרובה צ"ב שהרי אפשר שהסכך כמות ענפיו גדולה אך מונחים זע"ז באופן שאינו מצל כי אם מיעוט הסוכה והאילן ענפיו מועטים ופרושים היטב על רוב הסוכה דנראה לכאורה דעדיין חשיב שהסכך מרובה ומשכח"ל. ואפשר דסובר הגר"א דענין הביטול ברוב הוא על הצל ולכן אין מודדים את כמות ענפי הסכך לעומת כמות ענפי האילן אלא את ה'מיצלי' שלהם שאם ענפי הסכך מצילים יותר מבטלים את ענפי האילן ברוב וצ"ע.

נראה דפסול תחת האילן הוא משום דאין הסכך חשיב מצל דענין מצל הוא במקום חמה וכמש"כ הטור בסי' תרכו דמצות סוכה היא לעשותה תחת כיפת השמים אבל במקום אילן אינה סוכה אבל כשהאילן בא אח"כ אמרינן דאדרבה הסוכה היא המצילה והאילן מסכך מקום המוצל ולפי זה התם בסדין לק"מ דשם הרי פירס הסדין על סוכה קיימת ולא מיפסל אלא כשהוא צריך להסדין להשלים צל הסוכה.

והביא המהרש"א בשם אחיו שתירץ דהנה יעויין בגמ' להלן בדף י ע"א דמספקינן בסוכה תחת הסוכה כמה יהא בין תחתונה לעליונה לפסלה ואיכא בזה שלש שיטות אי בי' טפחים או ד או טפח, **וסובר אחי המהרש"א דאף בסוכה תחת האילן הוא כן** דווקא כשיש שיעור ד או י טפחים מפסל מדין סוכה תחת האילן ולכן בסדין לא מפסל כה"ג דמיירי שהסדין מונח על הסכך עצמו וליכא ביה שיעור לפסול. **ומבואר מדברי אחי המהרש"א** דהפסול דתחת האילן המבואר במשנתנו יסודו הוא בפסול דתחת הסוכה ודיניהם שווים וכמו דהתם בעינן ד או י ה"נ הכא ולהלן יתבאר שנחלקו בזה ראשונים.

וכתירין זה נראה מבואר להדיא מדברי רש"י דיעויין ברש"י בדף י ע"א ד"ה אבל לנאותה וכו' שהביא דיש מפרשים לפסלה משום שני סככים ודחה רש"י דבריהם שהרי ליכא ד בין הסדין לסוכה **ומבואר מדברי רש"י להדיא** כאחי המהרש"א דאף בסדין בעינן שיעור ד או י בין סכך לסכך וצ"ע שלא העירו המהרש"א ואחיו מדברי רש"י אלו. [ועיי"ש בפנ"י מש"כ בדברי רש"י ודוק]

והמהרש"א דחה דברי אחיו, ולא נחלק עמו בעיקר ההנחה דפסול דשני סככים דילפינן מקרא הוא דוקא בדאיכא ד או י טפחים אבל סובר המהרש"א דסכך אילן שצילתו מרובה פוסל מסברא דעכשיו אין סכך הסוכה סכך מצל שהרי הוא תחת האילן, ומבואר מדברי המהרש"א דדין זה לא נלמד מקרא דבסוכות תשבו אלא סברא הוא ואה"נ דבאילן ושאר סכך פסול אין צורך להילפותא דבסוכות תשבו דבלא"ה הוא פסול מהך סברא, **והביא המהרש"א ראייה לדבריו** מהא דמספקינן בגמ' כמה יהא בין סוכה לסוכה ולא מספקינן כמו כן באילן מבואר דבאילן בלא י' טפחים הוא פוסל ומסברא וכו"ל. **וכתב המהרש"א** דאם כן הדרא קשיא לדוכתא מדוע גבי סדין ליכא להך פסולא ולזה מוכרח הדבר כמו שתירץ הוא לפי ר"ת.

ודרך שלישית בכ"ז מבוארת בפנ"י שביאר במשנה בד"ה העושה וכו' **דחלוק הדין** בין פסול דתחת האילן לפסול דתחת הסוכה דבסוכה בעינן שיעור סוכה כדי לפסלה אבל באילן שהוא סכך פסול בזה אף בדליכא שיעור סוכה בין הסככים פוסל הסוכה דלמטה ומשום דבסוכה תחת סוכה בלא שיעור סוכה חשיב הכל כחד סכך אבל באילן שהוא סכך פסול לא חשיב כחד סכך וכיון שהאילן הוא דבר קבוע ועומד חשיב סוכה תחת האילן. **ונמצא הפנ"י מסכים עם דין המהרש"א** שאף בפחות מי טפחים פסול **אבל לא מטעמיה** דהמהרש"א מודה לאחיו דקרא דוקא בי' טפחים אלא דפוסל מסברא והפנ"י סובר דהקרא מיירי בפחות מי' **ובסתירת דברי התוס' ביאר הפנ"י באופ"א** והוא דהסדין אין לו שם סכך בפ"ע דהוא בטל לסוכה ולכן אינו פוסל אלא כשסכך הסוכה חמתו מרובה ומשא"כ באילן דקבוע ועומד ואיכא בזה פסול שני סככים.

וסברת הפנ"י לחלק בין תחת הסוכה לתחת האילן עיי"ש"ה מש"כ בזה ונראה כוונתו דבשני סככים כשרים הרי באמת אין שום טעם לפסול הסוכה דמה בכך שסיככה ב' פעמים ושניהם יחדיו יהיו סכך הסוכה ולכן רק כשהעליונה קובעת שם מקום לעצמה ואינה סכך הסוכה התחתונה פוסלתה אך באילן כל שהאילן יש לו שם סכך נמצאת הסוכה מסוככת בסכך שלם כשר וגם בסכך שלם פסול. ועיי"ן היטב בפסקי הרי"ד ודוק. ובאמת שיש לחקור בדין סוכה תחת הסוכה האם פסולה משום 'שני סככים' דאז באמת אין עדיפות לסכך התחתון על העליון לומר

שהעליון פסול אלא דכל שיש לה שני סככים פסולה הסוכה או דהעליון הוא פסול לה שהוא סכך של סוכה אחרת וממילא התחתון לא מהני כיון שהוא סכך 'תחת הסוכה' ודוק.

וכדעת הפנ"י נראה מבואר מדברי הגר"א שהרי הגר"א למד דפסלינן גם בצילתו של סכך מרובה ממה דמשוינן בגמ' אילן לסוכה בלפותא ואם כן מבואר דמהך קרא דבסוכת הוא דממעטינן היכא שצל האילן מרובה ומוזה הביא מקור לדין השו"ע דכשצל האילן מרובה פסול והרי השו"ע ודאי מיירי גם כשאין י' טפחים בין האילן לסוכה ומשמע דג"ז ילפינן מהקרא.

ויל"ע לדרך הפנ"י בחבטן אם נמי איכא להפסול דשני סככים או דכיון דחבטם ועירבן הוי הכל סכך אחד. **ומדברי הגר"א מבואר** דאף בחבטן חשיבי שני סככים כל שצלם מרובה מחמתם.¹⁴⁰

ובעיקר הנידון של המהרש"א בסוכה תחת האילן וליכא י' טפחים ביניהם **כבר עמד בזה העיטור בהלכות סוכה** וכתב דצ"ע אם גם גבי אילן איכא להך דינא דבעינן י' והוכיח דאינו כן ממה דלא בעי לה בגמ' לגבי זה ובראית המהרש"א [ועייש"ה וצ"ע] **והא ודאי** דסתימת הפוסקים בטוש"ע מבואר דנקטו דאף בפחות מ' טפחים פסולה הסוכה, **ועיין בשעה"צ בסי' תרכו אות שכתב בשם הפנ"ג וביכורי יעקב** דסוכה תחת הסוכה אינה פסולה אלא כשיש לעליונה שלש דפנות כהלכתן אבל בלא דפנות כשרה התחתונה כמו שכשרה כשאין בעליונה י' **ומוכח מדבריהם** דהיה פשוט להו דבאילן אין צריך י' טפחים שהרי הא פשיטא דסוכה תחת האילן לא מיירי שיש דפנות מעל הסוכה סביב לענפי האילן.

ועכ"פ עלה בדינו שתי דרכים ביסוד שיטת התוס', דלהמהרש"א פסולה הסוכה מסברא כיון שאיכא סכך פסול מעליה אך כ"ז בקדם האילן [אך בגבוה י' טפחים פסולה אף בקדמה סוכה דלא גרע מסוכה תחת הסוכה שלעולם התחתונה קדמה ומ"מ פסולה] ולהפנ"י פסולה מקרא דבסוכת תשבו ואין צורך לחלק מי קדם למי.

בקושי הראב"ה לפי התוס' ותירוצה לפי המהרש"א ופנ"י לדעת התוס' מימרא דרבא עיקרה חידושה הוא כשאין בסכך הכשר צל מרובה ובזה קאמר רבא דהסוכה פסולה רק אם צל האילן מרובה אבל בחמתו מרובה כשרה ולמסקנא הטעם הוא משום ביטול ברוב, **ומדויק מהגמ'** דהיכא דצל האילן מרובה אף אם הסכך רב עליו פסולה הסוכה ואף כה"ג דחבטן [שאל"כ מאי קאמר דלא שנו אלא באילן וכו' ולא הל"ל אלא דלא שנו אלא כשאין רוב בכשר לבטל] **ותמוה דלמה לא נימא בזה ביטול ברוב כמו בחמתו מרובה, ועיין בראב"ה שהקשה כן לדרכו** שמייירי אף בסוכה שצילתה מרובה רק שהסכך שתחת ענפי האילן אינו נחשב ובלעדיו הוי חמתה מרובה וע"ז קאמר דבאילן שצילתו מרובה פסול וחמתו מרובה כשר ובצילתו מרובה נימא ביטול, **ותירץ הראב"ה** דהיכא שצל האילן מרובה הוי דבר חשוב ודבר חשוב לא בטל.

ואולם לדעת הפנ"י דכשיש באילן צילתה מרובה איכא פסול דב' סככים יש לדון דלא קשיא כלל דעל פסול זה של שני סככים לא יועיל ביטול ברוב, **אלא דיל"ע** היכא דחבטן אי איכא כלל הפסול דשני סככים או שמא חשיבי כחד ויתבאר להלן.

שם בתוס' והא דלא משני וכו' דהשתא נמי וכו' פריך מאי למימרא מדברי התוס' מבואר דהיה פשוט להגמ' דחידושה דרבא אינו בפסול דשני סככים אלא בא לומר דלא פסיל משום מצטרף וזה משום דפשיטא דבחתו מרובה ליכא למפסל משום שני סככים, **ומדברי רש"י לא משמע כן עייש"ה** שנראה מדבריו דקושיית הגמ' פשיטא

140 ראה בהערה לעיל מה שביארנו בראית הגר"א מתי' הגמ' דחבטן. וראה משי"ת לקמן בדברי התוס' על קושיית הגמ' מאי למימרא.

היא אחר שתירצה הגמ' דמיירי בחבטן ואם כן ליכא פסול דשני סככים כיון שהוא סכך אחד לזה פריך פשיטא עיי"ש ודוק.¹⁴¹

שם בתוס' ותדע וכו' ועוד אמרינן לעיל וכו' יל"ע בהנהו ראיות שהביאו התוס' לשיטתם ממה באו לאפוקי ולכאורה בפשוטו באו לשלול שיטת הראב"ה ודעימיה דאף בסוכה שצילתה מרובה פסול משום קא מצטרף ואולם יעויין בפנ"י שהוכיח דאין לפרש בדברי התוס' שבאו לשלול מסברת הראב"ה שהרי כל טעמו של ראב"ה הוא שהאילן העליון מבטל התחתון והרי במקרה סוכתו בשפודים לא שייך טעם זה דהתם אינם מכוונים זה כנגד זה. ובפשיטות י"ל דהתוס' ס"ד דאף כשהתחתון צילתו מרובה מיהו מצטרף עמו סכך העליון ולזה דחו אינו משום דאי שקלת וכו' נוחה כעין המתבאר בסוגיא בעירובין בדף ג דמקצת סכך למעלה מכ' ומקצת למטה כשר רק משום דאמרינן קלוש ונתבאר במקומו דהטעם לזה הוא משום דאלמלי זאת הוי סכך שלם המורכב מחלק פסול הפוסלן והפנ"י עצמו ביאר דברי התוס' באופ"א וצ"ע.¹⁴²

ואולם יעויין היטב בהגהת הגר"א סק"א וסק"ב דשם מבואר להדיא דראית התוס' היא נגד דברי הראב"ה והאריך לדחות ראית התוס' וליישב שיטת הראב"ה

ובעיקר ראיות התוס' יש להעיר דהרי בההיא דהוצים מיירי נמי כשסכך הפסול שלמעלה מעשרים אף הוא צילתו מרובה מחמתו וכן בשפודים לכאורה הוא כן נלדעת רב פפא דפרוץ כעומד כשר ולכן כשר מחצה סכך כשר וחשוב מחצה כצילתו מרובה אם כן גם סכך הפסול כן ואם כן למה באמת אינו פסול משום שני סככים וכמו שהוכיחו המהרש"א והגר"א מהתוס' דבאילן שצילתו מרובה לכו"ע פסול ולדרך המהרש"א נוחה בשפודים כיון שאין הפסול על הכשר ושני סככים ליכא אם אין י' ביניהם ובהוצים מבואר כנ"ל דבבאו בב"א כשר אך לדרך הפנ"י הוא תמוה מאוד ולכאורה על כרחין צ"ל דהכא כיון שמעורבים [בשפודים] או שההוצין יורדים מגוף הסכך חשיב הכל סכך אחד וליכא פסול דשני סככים כלל ולא ס"ד למיפסל אלא משום קא מצטרף ולזה הוכיחו התוס' דלא אמרינן כן.

[שם בתוס' ואע"ג דלא מהני חבטה לבטל הרחבת דברים בביאור ראית התוס' משפודים. עיין היטב בסוגיא שם וברש"י ותוס' דהגמ' פריך התם דהא אי אפשר לצמצם ומשני במעדיף או בנותנם שתי וכו' וראה ברש"י שם] פרש"י פירש דקושית הגמ' והא אפשר לצמצם היא לדעת ר"ה ברדרי"י הסובר פרוץ כעומד אסור דקשיא ליה ממתני' ומשני במעדיף היינו שהרווח בין השפודים גדול מהשפודים עצמם או בנותנן שתי היינו שהסכך הכשר רבה על השפודים ומבטלם ועיין בתוס' שם ד"ה והא אפשר שהקשו על מה שפירש רש"י בנותנן שתי היינו שהסכך כשר מבטל להפסול ותמהו התוס' שהרי הפסול ניכר ואינו מתבטל נומכא זה פירשו התוס' דקושית הגמ' אי אפשר לצמצם היינו דאי אפשר אף לרב פפא שימלא האויר בין השפודים לגמרי בלא שישאר אויר כל שהוא ונמצא שאין מחצה סכך כשר ולכך משני במעדיף ואיכא מחצה סכך כשר ועיין

141 ודברי רש"י נראים כסותרים אהדי דבתחילת דבריו נראה דליכא פסול דשני סככים משום דחמתה מרובה ואח"כ כתב משום דחד סככא הוא ועיין ברש"י שמחק את המשפט 'דכיון דחמתו מרובה וכו' אך באמת אין צורך למחיקה זו דיעויין בחי' ראמ"ה שהעתיק דברי רש"י ושם כתוב במקום 'דכיון' ו'כיון' וכן מצאנו בגמ' דפוס ונציה שכן הגרסא שם בדברי רש"י ולפי זה אין זה נתינת טעם למה חשוב חד סככה ופשוט. והנה לפי זה עולה דבחבטן ליכא כלל פסול דשני סככים ואם כן יקשה למה באילן שצילתו מרובה לא מועיל ביטול ברוב ועכצ"ל כהראב"ה וצ"ע.

142 שכתב דהתוס' באו לשלול דלא נימא דקרא דתחת האילן ממעט אפילו כשצל הסוכה מרובה וצל האילן מועט אך הדברים צ"ע חדא דלשון התוס' בראיותיהם הוא להוכיח דלא קא מצטרף כה"ג ועוד שהרי בהוצין ודאי מיירי באופן שהסכך עצמו נמי צילתו מרובה ובהכרח דהתם מטעם אחר ליכא פסול דשני סככים ואם כן מה ראית התוס' וכן בשפודין איכא שיעור סכך בפסול וצ"ע.

בפנ"י שם שתמה בדברי רש"י ותוס' הלמאי צריך התם ביטול כלל הרי כשנותנן שתי והוי סכך כשר בשיעור צממ"ח אין צורך לצירוף סכך פסול לשיטת התוס' דידן **ולכאורה מוכח מדברי רש"י ותוס' שם דסברי כהראבי"ה** דהסכך פסול מבטל להכשר שמעליו ולכן כד משני בנותן שתי והיינו שהסכך כשר חלקו הוא על הפסול צריכים דין ביטול ברוב שאל"כ אותו סכך כשר אינו מצטרף [ובתי' הגמ' במעדיף היינו שהרווח גדול מן השפודים בזה אין צורך לביטול כיון שאין הכשר כנגד הפסול] **ונמצאו דברי רש"י סותרים לדבריו בסוגיין להראשונים שפירשו כוונתו כהתוס' וכן דברי התוס' התם סותרים לדבריהם בסוגיין** שכתבו להדיא דבסכך כשר כשיעור אין צורך לביטול. **וכתב הפנ"י דרש"י וכן התוס' שם בהכרח סברי כשיטת הראבי"ה** דעליון מבטל להתחתון [אלא דהוסיף להקשות לדרכו שכתב בסוגיין דרך כשהעליון הוא הפסול מבטל להתחתון דהרי התם העליון כשר והניח הפנ"י בצ"ע] **ועיין בהגהת הגר"א בסי' תרכו ס"א [סק"ג] שעמד בסתירת דברי התוס', והגר"א הוקשה לו גם סתירה נוספת בדבריהם שביאר הגר"א דראית התוס' כאן משפודים דלא כהראבי"ה היא רק לפי רש"י דהתם שהתוס' דחו [ואין כוונת הגר"א לפי רש"י עצמו דאדרבה רש"י מוכח מדבריו שם כהראבי"ה אבל כוונת הגר"א דהתוס' כאן פירשו סוגיא דהתם כרש"י אך סברי דליכא ביטול כיון שהם ניכרים ולכן מוכח להו דאף בלא ביטול כשר כשהסכך כשר הו צממ"ח] ואם כן למסקנת דבריהם התם גם אין שום ראיה מסוגיא דשפודים לדבריהם כאן ונמצאו דבריהם סותרים בתרתי **וכתב הגר"א דהתוס' חזרו בהם** אחר שהביאו פירוש ר"ת דסכך למעלה מעשרים אינו סכך פסול ואזדא ראיתם מההיא דהוצין ומסקנת התוס' כהראבי"ה והתוס' התם קאי למסקנתם דהכא. **ואולם צ"ע בזה מדברי הרא"ש** שאף הוא פירש הסוגיא שם כמסקנת התוס' ומ"מ בסוגיין הביא לשיטת התוס' ולראיתם משפודין. ובדברי הרא"ש הכא אפשר שאחר שהביא דברי ראבי"ה ור"ת הוכרע כשיטתם אבל בקיצור פסקי הרא"ש נראה דהרא"ש לא הכריע בדבר ושתי שיטות הן ומוכח דהטור [שכתב את קיצור פסקי הרא"ש] לא הבין כהגר"א וצ"ע.**

ובעיקר דברי הגר"א שהתוס' חזרו בהם ולפי"ז צ"ל דגם רש"י סובר כהראבי"ה [שאל"כ יקשה התם מדוע צריך לביטול וכנ"ל] **איכא לעיונא** דלכאורה נראה שיש חולקים בזה על הגר"א דכך נראה לכאורה מדברי הטור שהביא להלכה מחלוקת בין רש"י להראבי"ה אם פוסל עליון את התחתון, וכן הובאו שתי השיטות בשו"ע, ואילו לדברי הגר"א בהכרח דרש"י סובר כהראבי"ה [או מתחילת הסוגיא או שחזר בו] ואף התוס' חזרו בהם **ואם כן ליכא חולק לדינא על הראבי"ה ולכאורה מוכח דפליג הטוש"ע עם הגר"א** אי הדרו בהו רש"י ותוס', **ואף הרא"ש הביא בסוגיין את שתי השיטות ואף הביא את ראית התוס' משפודין וצ"ע לדרכם בסתירת דברי התוס'.**

ויש לדון דמש"כ הגר"א דהתוס' הוכיחו כפי פירוש רש"י דהתם הוא להדריך שכתבנו לעיל דהתוס' באו בכ"ז לאפוקי מפירוש הראבי"ה, אך אם נפרש דהתוס' ס"ד דבכל גווני פוסל סכך פסול המצטרף בהדי סכך כשר ואפילו אם הפסול חממ"צ ומזה באו לשלול אם כן ראיתם פשוטה מעיקר דין שפודים המבואר במשנה דהיאך מתכשרת הסוכה בפרוץ כעומד לרב פפא או בעומד מרובה לרב הונא ברדר"י [וזה מדוקדק היטב בדברי התוס' שסתמו ראיתם טובא ולא הזכירו מסוגית הגמ' שם כלום ואם ראיתם היא נגד הראבי"ה נמצא שראיתם היא רק מתי' אחד בגמ' אליבא דרהברדר"י ושלא כהלכתא ומשמעות התוס' הראיה היא מעיקר דין שפודים]

אך בזה אין ישוב כלל על הסתירה הראשונה בדברי רש"י ותוס' דקושית התוס' שם אינה מובנת לפירושהם הכא דבדאיכא שיעור בסכך הכשר ליכא לפסול דקא מצטרף, וכן דברי רש"י תמוהים אי סובר כהתוס' מדוע הוצרך לביטול, וצ"ע¹⁴³]

שם בתוס' ור"ת מפרש עיין ברא"ש לעיל בסי' ג שביאר סברת ר"ת דאינו פוסל כיון דמין כשר הוא ואינו נפסל אלא מחמת גובהה, וכע"ז בשא"ר ודברי התוס' צ"ב טובא דמה בכך דאינו פסול בגופו הרי סו"ס הסכך הכשר חמתו מרובה מצילתו ואיך נצטרף סכך שלמעלה מעשרים להכשיר הסוכה וצ"ע.

ומתבארים דברי התוס' מדברי הריטב"א בסוגיין שמבואר מדבריו דבאמת אין דין שיהיה צילתה מרובה מסכך כשר אלא שני דינים נפרדים הם, האחד שיהיה הצל מרובה והשני שיהיה הסכך עשוי מדברים הכשרים לסכך ולכן יש להכשיר אף כשהסכך מיעוטו מסכך פסול אלא דסברת קא מצטרף היא דין חדש האומר שסכך הפסול פוסל את הכשר היכא שהסיכוך של צילתה מרובה הוא מכח שניהם. ובסכך שאין פסולו מגופו חידש ר"ת דליכא לדין זה וכשר, ובוזה יובן מש"כ לעיל לפרש דהס"ד דהתוס' היתה שאף כשהכשר צילתו מרובה יפסלנו הפסול ומוזה באו לאפוקי ומשום דאי שקלת וכו' ראה לעיל. ובזה מתבאר גם סברת ר"ת לקמן במשנה דפירס סדין שכתב שם דמיירי בסכך צממ"ח ומ"מ כיון דהסדין מגן שלא יתיבש ויהיה חממ"צ הוי בדין קא מצטרף וצ"ב דסו"ס עתה הסכך צממ"ח והגע עצמך אם יפרוס סדין מסביב כדופן מעל הסכך להגין מחמה וכי תפסל הסוכה ולהנ"ל מתבאר דהסדין פוסל משום דהוא חלק מסכך הסוכה אלא דלא נוכל לואמר דאי שקלת וכו' כיון דבעינן ליה להכשר הסכך וכסברת הגמ' בעירובין דף ג לדעת התוס' שם דלא אמרינן קלוש היכא דבלא סכך העליון תפוז הרוח את התחתון [ומיהו התם ר"ת עצמו פירש בע"א]

שם בתוס' ועוד מהאי טעמא הוה מצי למימר שתייהם כשרות וכו' עיין ברש"י לקמן בדף יא ד"ה מ"ד נגזור, ועיין במהרש"א כאן מה שביאר בדברי התוס' ולהמהרש"א על כרחין רש"י דלא כתוס' אלא כהראב"ה ואף הראב"ה שכתב דרש"י חזר בו מדברי רש"י אלו למד, וראה מש"כ בדף הקודם באורך בשיטת רש"י.

שיטת הראב"ה עיין בחי' הראב"ה כאן ובריטב"א ור"ן שביארו סוגיין דלא כהתוס' וס"ל דמיירי הכא בצילתה מרובה אלא שהסכך שתחת האילן אינו נחשב כיון שהאילן מיצל עליו וכמי שאינו דמיא

143 ואולי יש לומר בזה בדרך מחודשת, דלעיל הקשינו בשפודים מדוע ליכא התם פסול דשני סככים וי"ל בזה טעם משום דשני הסכים אינם זה על גבי זה אלא זה כנגד זה וי"ל דטעם דשני סככים הוא שאינו יושב בצל הכשר בלחוד אלא תחת צל כשר וצל פסול [וכן מבואר טעם בזה בתוס' ר"פ לקמן במתני' דפירס עליה סדין עייש"ה ועיין בסוף הסוגיא במש"כ בהרחבת דברים בגדר פסול דסוכה תחת האילן] ולפי זה י"ל דבשפודין שאין שני הסככים זה כנגד זה אין הפסול פוסל הכשר דאינו סותר ואינו מפריע לו כלל והוי סוכה תחת כיפת השמים ומה גרע שבמקום אויר יש שפודי ברזל בצדי הסכך כשר וזו סברה פשוטה, ולפי זה י"ל דהוקשה לרש"י שם בתי' הגמ' דנותנן שתי והיינו דכח הכשר הסכך כשרה לרב הונא ברדר"י הוא גם מחמת מה שמסכך על גבי הפסול ובוזה הוקשה לרש"י דאיכא פסול דשני סככים ולכן הוצרך להגיע לביטול ואף התוס' התם בזה עסקו דבריהם [ואף שהתם לרהברדר"י קיימינן והסכך פסול מחצה הוא מסתברא דכדי לפסול בשני סככים סגי במחצה דאף הוא מודה דמחצה חשוב סכך אלא דרחמנא אמר גדור רובא ודוק] ולפי זה אין סתירה כלל בדבריהם מהתם להכא ודוק

וביתר ביאור י"ל דהנה נקטו אחרונים בדעת הראב"ה דיסוד הפסול בסכך פסול ע"ג הכשר הוא אותו הפסול דסוכה תחת האילן והיינו שהצל כשר מעורב עם הפסול וברעת התוס' דפליגי יל"ע מה טעמיהו ועיין בתוס' ר"פ לקמן במתני' דפירס עליה סדין שמבואר הטעם מתוך דבריו דאילן שחממ"צ אין צלו חשוב כצל לפסול הכשר דצל שאינו ראוי לישבה אינו צל [או אפשר לומר כע"ז דהוא בטל ברוב אויר כיון שהוא מיעוט] ולפי זה י"ל דהתם באופן שהסכך פסול הוי מחצה חשיב כסכך שלם, ואף לר"ה ברדר"י כיון שאינו מיעוט כבר שם סכך עליו וממילא הצל הכשר שעל גביו אף שהוא על גבי מיעוט מהפסול מתבטל ע"י צל הפסול שהוא צל חשוב ודוק היטב.

ונמצא דסכך האילן הפסול מצטרף עם הסכך שאינו כנגד האילן להכשיר הסוכה. ונראה דבשיטה זו נאמרו שתים או שלש דרכים דלכאורה צ"ב למה אמרינן דסכך הפסול שתחת האילן כמי שאינו והאילן מיצל אדרבה נימא דהוא מיצל והאילן כמי שאינו, וסברת ר"ת המובאת בר"ן לקמן היא דתלוי מי קדם וכשהפסול קודם לכשר חשוב הוא המסכך וכשהכשר קודם חשוב הוא למסכך¹⁴⁴ אך יעויין בראבי"ה ששם כתב 'לא שנא קדם האילן לסוכה ולא שנא קדמה סוכה לאילן כיון שמונחין ענפי האילן כנגד הסכך הכשר זה וזה גורם פסול' עכ"ל ומבואר בזה דבאמת אין הסכך הכשר כמאן דליתא אבל הצל באותו מקום עשוי ע"י שניהם בזו"ג פסול וממילא מצטרף שאר הכשר בהדי תערובת זו ופסולה הסוכה.

ועיין בריטב"א שמבואר מדבריו דהסברא היא שהעליון לעולם חשיב מיצל [כיון שהוא מונע בפועל את החמה מלבוא] והתחתון כמאן דליתא ולכאורה משמע להדיא דתלוי בהעליון וכשהתחתון הוא הפסול אינו פוסל את העליון הכשר וכן משמעות דברי הר"ן ואם כן יש כאן דרך שלישית בשיטת הראבי"ה וכן איתא בפנ"י [בדף י ע"א במתני' דפירס ובדף טו ע"ב] שנקט לדרך הראבי"ה דאם התחתון הוא הפסול אינו פוסל אך אפשר שאין זו כוונת הראשונים ראה בהערה וצ"ע.¹⁴⁵

וכדרך זו מבואר גם בב"ח בסי' תרכו שכתב שם [בד"ה ומ"ש ובה"ע] בשם הסמ"ק שהביא דברי השר מקוצי גבי לאטיש דהיכא דמסכך תחת הלאטיש פוסלים אלו הסכך שכנגדם ובעינן חממ"צ בסכך שאינו נגד הלאטיש אבל היכא שמסכך מעל הלאטיש אין פוסלים כנגדם. ומבואר מזה דהעליון בדוקא פוסל את התחתון וזה שלא כדברי ראבי"ה דזו"ג.¹⁴⁶

144 ואמנם אמרה ר"ת כששניהם צילתם מרובה גבי פירס עליה סדין אך הראשונים הביאו ראית ר"ת מהמשנה דהדלה עליה והתם הוא מדין מצטרף ועיין בריטב"א במשנה שם וראה בפנים לשון הראבי"ה שבא לשלול סברא זו, ובבעה"מ כאן מפורש סברא זו גבי פסול קא מצטרף. ור"ת הוסיף על הבעה"מ טפי לאמרה אף בפסול דשני סככים כדמבואר בריטב"א במתני' דפירס עיי"ש.

145 ולכאורה נ"מ לדינא בין שלש הדרכים היכא שסכך האילן הוא למטה מהסוכה דלראבי"ה פסול ולר"ת פסול בקדם ולריטב"א לעולם כשר כיון שהעליון הוא המיצל והרמ"א פסק בסי' תרכו ס"א דאם הניח סכך כשר על הפסול הוי כמו חבטן וכשרה ומקורו מדברי המרדכי עיי"ש ועיין בתוס' ר"פ ובתוס' ר"פ מפורש הטעם משום דהוי כחבטן כמ"ש רמ"א אך לדברי הריטב"א לכאורה אין צורך לזה דהעליון כשר ודוק וראה בפנים להלן שהבאנו כן מדברי הסמ"ק המובא בב"ח דהיכא דמסכך על הלאטיש אין הלאטיש פוסלים כנגדם.

ואולם צ"ע בזה דבהדלה עליה את הגפן מבואר במתני' דכשר משום שהסכך רבה ומשמע דאם אין רוב הסכך פסול והרי התם הסכך הוא מעל האילן, אך יעויין בריטב"א שם במשנה דמוקי לה בלא"ה כשהסכך חמתו מרובה מצילתו. עוד קשה מדברי הר"ן גבי נויי סוכה דמשמע מדבריו דפסלי משום קא מצטרף [עיי"ש בף ה ע"ב ד"ה ולענין הלכה] ואף דהתם הוי תחת הסכך וודאי מיירי בסוכה שצילתה מרובה וצ"ע. והמ"מ בפ"ה הי"ב העתיק להג' דינים דהרמב"ן ושם כתב מפורש דלא שנא אם הכשר למטה והפסול למעלה או איפכא וכן משמעות לשון הרמב"ן עצמו, וגבי פירס עליה סדין ביאר שם הריטב"א בסו"ד דצל הסדין מבטל סכך הסוכה ואף דהתם הסדין למטה ומיהו התם הוי הסדין צממ"ח ובדין סוכה תחת האילן ואף שנראה מדברי הריטב"א אלו דגדר סוכה תחת האילן דצל האילן מבטל להסוכה מ"מ י"ל דזה שייך אף כשהאילן תחתון וצ"ע. גם במלחמות בריש פ"ב מבואר ברמב"ן דאם יש אהל תחת הסוכה חשיב הסוכה כאינה עשויה לצל ובריטב"א שם משמע דסובר דהעליון לעולם עושה הצל וצ"ע ובירור וצ"ע מה שיתבאר בזה בהערה 153

146 ובטור מצינו כזה גבי פסול דסוכה תחת האילן שמלשונו בריש סי' תרכו מבואר דהפסול הוא שאין הסוכה תחת כיפת השמים אבל ליכא פסול אם הסכך פסול הוא תחת הסוכה ודיני סכך פסול תחת הסוכה כללם הטור בסי' תרכו וביאר דכלל כולם הוא שלא יהיה אהל מפסיק בינו ובין הסוכה ומשמע מדבריו דאף פורס סדין לנוי משום אהל מפסיק הוא דמפסל עיי"ש.

ולדברי הב"מ מבואר ביסוד הפסול דסוכה תחת האילן אליבא דראבי"ה דהוא משום דהעליון הוא המצל [או הראשון וכו'] ולא גזיה"כ דשני סככים והוא ענין רחב ויתבאר בע"ה לקמן בסוף הסוגיא.

בתי' הגמ' בשחבטן ראה ברש"י שפירש דכיון דחבטן מתבטל סכך הפסול בסכך הכשר וראה ברש"י להלן בסוף העמוד בד"ה אלא דחבטן וכו' דבטיל אגב כשר והוי כוליה כשר' ומבואר מדבריו דע"י דין ביטול הופך הפסול להיות כשר לגמרי ולכן ליכא פסולא דקא מצטרף. ויל"ע לדרכו של רש"י דאם כן אף כשהאילן צילתו מרובה מחמתו יתבטל ברוב ויהפוך להיות סכך כשר לגמרי ובגמ' משמע להדיא דכה"ג פסול דאמר רבא לא שנו וכו' ומוקמי לה בחבטן אלמא אף בחבטן פסול בצל אילן מרובה, וקושיא זו הקשה בחידושי הראבי"ה ותירץ דכיון שסכך האילן צילתו מרובה הוי דבר חשוב ולא בטל. ובתשובת נחל"ד סי' מד עמד בקושיא זו ותירץ דהנה נחלקו ראשונים והובא בהג"א סי' כג שכתב בשם רבינו ברוך דהעושה סוכתו תחת הבית והסיר התקרה פסולה הסוכה משום תולמ"ה נכיון שכשהיה התחתון תחת התקרה היה הוא עצמו פסול] והר"י הלבן נחלק עליו וסובר דרק בפסול הגוף איכא דין תולמ"ה וכתב הנחל"ד דהכא לדעת רבינו ברוך א"ש היטב דכיון שקודם שחבטן היתה פסולה הסוכה הוי עתה בחבטן תעשה ולא מן העשוי, ובשלמא כשחמת האילן מרובה לא נפסל הסכך תחתון מעולם אלא שלא היה יכול להכשיר הסוכה דקא מצטרף וכו' ובזה מהני חבטן אבל בצל אילן מרובה התחתון עצמו נפסל [ולדרך הראבי"ה לא מהני תי' זה לכאורה שהרי הסכך שתחת ענפי האילן נפסל אף הוא אך באמת הראבי"ה לדרכו תירץ משום דבר חשוב וכנ"ל]

וידוע לבאר עוד דהיכא שהאילן צילתו מרובה הוי פסול דשני סככים ולזה לא מהני ביטול ברוב נואמנם ברש"י מפורש דהכא ליכא פסול דשני סככים דהא הוי חד סככא וצ"ל לדרך זו דדוקא כשהאילן חמתו מרובה חשיב חד סככא ולא מחמת חבטן בלחוד אך צ"ע שהרי בחמתן מרובה בלא"ה ליכא פסול דשני סככים אכן בלא"ה קשה דברי רש"י למה הוצרך לטעמא דחד סככא וצ"ע ומזה באמת למד הט"ז דבסכך פסול איכא פסול שני סככים אף בחמתו מרובה ואם דלא כהט"ז צ"ע בזה, גם עצם הסברא יש לדון בה לדעת רש"י דהוי ביטול ממש למה לא יועיל לבטל פסול דשני סככים ויש לדון בזה] וראה עוד להלן לדרך הר"ן בכ"ז.

בדין סכך רבה עליהם ואין צל הסכך מרובה מחמתו פשטות הסוגיא משמע דאף אם סכך הסוכה צלו מועט מחמתו אם אך הוא יותר מסכך האילן כשרה הסוכה ולדעת התוס' הוא מוכרח לכאורה שהרי קושית הגמ' דלפסול משום מצטרף מיירי כה"ג ועל זה משני דחבטן [והיינו דקמ"ל דלא גזרינן אטו לא חבטן ובהכרח מיירי בהיכי תמצי דבלא חבטן פסול] ולדרך רש"י הרי טעם הדין מבואר היטב שהרי הסכך הפסול בטל ברוב והוי כולו כשר ואם כן ודאי מצטרף להשלים וכן כתב המג"א בסי' תרכו סק"ד בדעת רש"י וראה עוד להלן להראשונים דסברי כהראבי"ה ואמנם זה לכאורה תלוי בנידון האחרונים בכ"ד אם דין ביטול משוי להמיעוט לקבל גם דיני הרוב או רק לסלק ממנו דיני המיעוט ואכ"מ.

והריטב"א והר"ן דרך אחרת להם בביאור תי' הגמ' שהקשו מאי שני ממתני' דשפודין דסגי במחצה סכך כשר ומחצה פסול [היינו כפרכת הגמ' שם דבשלמא לר"פ דפרוך כעומד כשר סגי במחצה כשר ואף הכא אליבא דר"פ דקיי"ל כוותיה הקשו ודוק] **והריטב"א תירץ** דדוקא בשפודים סגי במחצה לפי שבכל מקום שעומד האדם יש עליו מחצה סכך כשר ומחצה פסול וכו' עיי"ש אבל הכא אפשר שיהיה הצל על האדם רובו או כולו מהפסול ולכן צריך רוב דאז ודאי נתערבו היטב באופן שבכל מקום יש צל כשר על האדם. והר"ן תירץ דהתם שאינם מעורבים סגי בחצי אבל הכא כיון שהם מעורבין בטל חשיבות המחצה כשר ולא סגי במחצה אך כשיש רוב מהני דלא גרע רוב בתערובת ממחצה שלא בתערובת. ושוב כתבו הראשונים לפי"ז שלש דינים בסוכה עיי"ש"ה בכל דבריהם.

ובתו"ד ביארו להדיא הראשונים דהכא אינו מדין ביטול ברוב ומשום דהוי איסור שיכול להתברר ולכן הא דמהני הכא הוא משום דסגי במחצה כשר או כה"ג בעינן רוב כשר, וזה לכאורה שלא כפי' רש"י שכתב דע"י הביטול הוי כולו כשר.

ואמנם שיטת הראשונים צ"ב טובא: א) במה שהקשו מאי שנא הכא משפודין והקושיא תמודה מאוד שהרי התם איכא מחצה סכך כשר ביחס לכל הסוכה ואפשר לומר דדל מהכא הסכך הפסול אבל כאן הרי באילן שצילתו מרובה בלא"ה פסול בכל גווניו כמו שכתבו להדיא ואם כן באילן שחמתו מרובה היאך תסגי בסכך כמותו הרי הסכך חמתו מרובה והוא צריך להסכך הפסול להשלים השיעור וכיון דליכא ביטול [במחצה] היאך יהני. **ב) ואף בתי' הראשונים תמוה כנ"ל** היאך יהני הכא רוב אם אינו מדין ביטול ברוב הרי סו"ס ליכא בסוכה צילתה מרובה מסכך כשר ג) **ואף בשלש הדינים שכתבו** חוזר הדבר שהרי כתבו דהיכא דהאילן חמתו מרובה והסכך רבה עליו כשר וודאי משמע שהסכך מעט יותר מהאילן ונמצא שהסכך עצמו חמתו מרובה והיאך יועיל וכן במה שכתבו דהיכא דאינם מעורבים סגי במחצה כשר ולא הזכירו כלל דמיירי בסוכה שאין בה אויר כלל דהוא אוקימתא רחיקא ומשמע דאף כשיש אויר סגי במחצה כשר לעומת הפסול ותמוה כנ"ל דהרי הסכך הפסול חמתו מרובה.

ומצינו שתי דרכים בהבנת דברי הריטב"א והר"ן א) יעויין באבנ"ז בסי' תסג שביאר בדבריהם, וביאור הדברים ע"ד האבנ"ז הוא על פי מש"כ הריטב"א בתו"ד דלא אגמריה רחמנא למשה שיהיה רוב צל כשר אלא שיהיה רוב צל ושלא יהיה בה אויר (בסכך) [כסכך] והיינו דכלפי דין צילתה מרובה מצטרף באמת הסכך הפסול עם הכשר והוו תרופתו סכך אחד המצל על הסוכה ומכשירה אלא שבסכך עצמו איכא דיני הכשר שיהיה פסולת גורן ויקב ולכן בעינן שלכה"פ חצי מהסכך יהיה מדבר הכשר לסכך בו ובוה מתכשר כל הסכך ושם סכך כשר עליו ולעולם אין מצטרף האויר עם הסכך הפסול לפסול הסוכה משום דכלפי אויר אף הסכך הפסול מצטרף לבטל וראה **היטב בדברי הריטב"א שיש לפרש דזו כוונתו, **ועיין גם בריטב"א בדף טו** שאף שם ביאר בדין שפודין דאף דבעינן צלחה מרובה מחמתה מ"מ סגי לן בפרוץ כעומד דהיינו שיהיה העומד בסכך כשר כסכך הפסול שהוא הפרוץ דמחיצות ואע"ג דליכא רוב צל מסכך כשר וכו' עכ"ל.¹⁴⁷**

ואולם לדרך זו תמוה דאם כן אף כשלא חבטן נמי נימא כן ומאי פריך דליצטרף סכך פסול בהדי כשר וודאי אף במקום רוב פריך שהרי כד משני דחבטן מוקמינן לה דאיכא רובא ואמאי לא משני דאיכא רוב בלא חבטן ומוכח דגם ברוב סכך כשר אינו כשר כה"ג [ועל הריטב"א אינו קשה כ"כ ד"ל דאי לא חבטן אפשר שיהיה צל על האדם כולו מהפסול ולכן בעינן חבטן אך צ"ע שלא הזכיר הריטב"א ד"ז כלל בקושית הגמ' ואמנם הר"ן לא הזכיר סברא זו כלל ולדבריו תמוה טפין **וצ"ל בזה וכ"נ מדברי האבנ"ז דכל דין זה שהסכך כשמחצתו כשר כולו מהני להצטרף הוא בסכך אחד אבל בסוכה שתחת האילן והם נפרדים הוי שני סככים ואמנם בשני סככים כשרים מצטרפים בזה [כדין סוכה המדובללת] אבל כאן האילן לא יוכל**

147 והריטב"א שם ביאר דקושית הגמ' שם על ר"ה היא בדרך כ"ש דאם בסוכה דבעינן צממ"ח סגי בפרוץ כעומד כלפי הסכך פסול כל שכן במחיצות שבת, ולכאורה נראה כוונת דבריו דכלפי דין צל לא סגי במחצה וכך היא ההלכה דבעינן ביה רוב כלפי האויר [וכדעת הרא"ש לקמן בדף כב דניתנה הלכה שיהא הצל מרובה] ומ"מ כלפי הסכך פסול סגי במחצה ודוק בזה, והעירונו בזה דאם נכון לפרש כן דברי הריטב"א אם כן מוכח להדיא דהצל מהסכך פסול מצטרף להכשר סוכה שהרי כלפי החמה לא סגי במחצה ובעינן רוב והרי הסכך כשר הוא מחצה בלחוד ואם כן בהכרח שהסכך"פ מצטרף וכדרך האבנ"ז.

להצטרף שהרי כולו סכך פסול העומד לעצמו הוא [ואף שהראשונים פירשו כראבי"ה שיש סכך כשר גם תחת ענפי האילן ההוא ודאי לא יצטרף שהרי אינו מצל כלל על הסוכה ואין שם סכך עליו]

(ב) ואולם החזו"א פירש דברי הר"ן באופ"א דיעויין בחזו"א בסי' קנ סקי"א ואילך שהוכיח מהגמ' דהיכא דהסכך כשר אינו מסכך בעצמו מחצה או רוב לעולם פסול דאל"כ מאי קא פריך דהא מצטרף סכך פסול [וכמו שהקשינו לעיל לדרך האבנ"ז] **ולכן פי' החזו"א** דלעולם אינו כשר בשפודים אלא כשאין אויר כלל בסוכה והסכך כשר מסכך לגמרי מחצה, **וכתב החזו"א דכן הסכמת כל הפוסקים** דבעינן צילתו מרובה בסכך, **ובקושיית הר"ן ותירוצו ביארם החזו"א לדרכו** דודאי בעינן הכא שיהיה הסכך צילתו מרובה ועל זה מקשה הר"ן דלסגי במחצה סכך [כלפי כל הסוכה] ומשני דמהני חצי רק כשאין מעורבין ועיי"ש עוד מש"כ בכ"ד הר"ן והדברים צ"ת.

ולדרך זו יש לנו לפרש כ"ד הריטב"א ור"ן באופ"א וקושייתם משפודים צ"ל דהא פשיטא להו דבעינן סכך כשר צממ"ח [או לכה"פ מחצה] והקשו משפודים דחזו"א דסגי במחצה ואם הכא נמי כשהאילן מחצה בדיוק והסכך כשר מחצה תתכשר הסוכה ובגמ' משמע דבעינן רוב סכך כשר, [ואף שכ"א מהם מחצה לא מיירי בסוכה שאין בה אויר כלל דזה רחוק מאוד אלא מונחים זע"ז ויש בסוכה אויר ומ"מ כיון שאין הפסול מבטל להכשר בחבטן] כדמבואר בריטב"א בביאור תי' הגמ' וכמו שיתבאר להלן] סגי במחצה סכך כשר ואף שהסכך פסול אף הוא מסכך מחצה מהני בזה ביטול ואמנם צ"ב מאי שנא מסכך פסול צממ"ח דבו מבואר בר"ן דלא מהני ביטול אך בלא"ה קשה כן ממתני' דשפודים והערנו בזה במק"א **ותירוץ הר"ן** דמהני מחצה בשאינם מעורבים וכ"ז כשיש בסכך הכשר מחצה כנגד כל הסוכה [ולפי זה מהני באינם מעורבים רק בכגון דשפודים שאין אויר כלל בסוכה דאל"ה לא משכח"ל שכ"א מהם מחצה מכל הסוכה וזה דוחק בסתימת דברי הר"ן בהג' דינים שכתב שהר"ן סתם הדברים דאם יש סכך כשר כנגד הפסול כשר וכמו במתני' דשפודים ומשמע דמיירי בסתם סכך ורחוק הציור שיהיו כ"א מחצה בלא אויר כלל]

ואמנם כ"ז הוא מחלוקת ערוכה ומפורשת בין הראשונים דיעויין בחי' הרמב"ן ששם כתב להני ג' דינים וז"ל חבטן ועשאן סכך אחד כשר ופסול מעורבין אם היה הפסול בעצמו חמתו מרובה מצלתו והכשר צממ"כ הרי הכשר רבה על הפסול ומבטלו נמצא זה אינו פסול ואינו מצטרף וזו שנינו אם היה הסכך הרבה מהם וכו' וזהו דין שני וכו' **עכ"ל הרי מפורש הדין** כדעת המג"א וחזו"א דלא הכשירו אלא בצממ"ח [וצ"ב לשון הגמ' דאם היה סכך הרבה מהם דהרי בהכרח הוא הרבה מהם והרמב"ן באמת כתב דאם הוי צממ"ח "הרי" הסכך הרבה מהם וצ"ע] **וכן העתיק המ"מ בפ"ה הי"ב לדברי הרמב"ן.**

ואולם יעויין בחי' הרא"ה שכתב להנהו ג' דינים ושם מפורש להיפך שכתב שני היכא שעירבן שיהיה סכך כשר מרובה על הפסול ואף על גב דלית ביה צל כל הסוכה מרובה מחמתו בלי סכך פסול זה וכו' **עכ"ל הרי מפורש הדין** כדעת האבנ"ז דהסוכה כשרה, ומסתברא דסתימת הריטב"א והר"ן משמע דאזלי כדעת הרא"ה, [והריטב"א כתב בסוף דבריו שהדברים הם דברי מורי הרב בשם רבינו הגדול והיינו דהרא"ה אמרה בשם הרמב"ן, ולדרך האבנ"ז צ"ע שהרי קמן דנחלקו בזה הרא"ה והרמב"ן, ויש אופן לדחוק דברי הרא"ה ולפרש דכוונתו דסגי בסכך כשר מחצה מכל הסוכה והסכך פסול פחות ממנו אבל לא בסכך כשר צממ"ח וזה דחוק בכוונת הרא"ה]

ובשו"ע סי' תרכו ס"א הביא הרמ"א לדין דחבטן וכתב המג"א [סק"ד] דלדעת הר"ן שאין הרוב כאן מדין ביטול הרי כל זה הוא כשהסוכה צילתה מרובה בלא אילן ואין האילן מצטרף עמו דאין זה ביטול גמור כיון שיכול להסירו לכן אינו פוסל ואינו מצטרף, **ועיוין בהגהת הגר"א שם שכתב** 'מיהו אם כו' גמרא שם ודברי מג"א צ"ע גדולי' **ולכאורה נראה** שהגר"א תמה ע"ד המג"א מסתימת המשנה דאם היה הסכך רבה עליהם

כשרה אלמא אפילו בחממ"צ כשרה, אך יל"ע דסו"ס הדין מפורש במ"מ כהמג"א וכן גם ברבינו ירוחם שהביא המג"א, ודוחק גם לפרש דתמיהת הגר"א היא על שציין המג"א לדברי הר"ן, ועיין בחזו"א בסי' קנ סק"ד שביאר כוונת הגר"א באופ"א עיי"ש. ובפמ"ג בא"א סק"ד כתב דבעינן שיהיה בסכך הכשר שיעור והעיר שם דבר"ן משמע דלא בעינן שיעור והניח בצ"ע. וע"ע בשו"ע הרב סי' תרכו סעיפים ה-ט ובהגהה שם.

ויש לעיין ולברר בעיקר תירוץ הגמ' לדעת הריטב"א והר"ן דמשני בשחבטן ובדאיכא רובא והנה רוב בעינן כמו שביארו הראשונים ובלא חבטן משמע דאף רוב לא מהני נאף אם יהיה הסכך שאינו כנגד ענפי האילן רוב נגד האילן. **אך יש לחקור היכא דחבטן** אם האילן פוסל עדיין את הסכך שתחתיו או כיון דחשיבי כחד שוב אינו פוסל, ונ"מ בזה בשיעור הרוב שכתבו ראשונים דאם עדיין הוא פוסל צריך שיהיה רוב בסכך הכשר שאינו תחת האילן נגד ענפי האילן ואם אינו פוסל אם כן כל הסכך מצטרף לבטל. **ובודאי סתימת דברי הראשונים** משמע דכל שהסכך רבה על האילן מהני והיינו דאין האילן מבטל תו הסכך בחבטן וראה בלשון הריטב"א שמשמע כן. ומדברי החזו"א מבואר דנקט דבעינן רוב ענפי הסכך שאינם תחת האילן. אך מדברי הריטב"א במתני' דהדלה עליה את הגפן מוכח לכאורה איפכא ראה בהערה.¹⁴⁸

ונמצא שלדרך זו עיקר תי' הגמ' דחבטן הוא דע"י זה תו אין העליון מבטל התחתון רק דבעינן רוב כדי שתתכשר הסוכה נואפשר דבעינן רוב רק כאשר סכך הסוכה חמתו מרובה כגון בהדלה עליה אבל הכא לא בעינן דין רוב וצ"ע] **וכ"ה מפורש בריטב"א** שפירש כן תי' הגמ' דחבטן דתו אין העליון מבטל ומשא"כ לדרכו של רש"י עיקר תי' הגמ' דחבטן הוא דיש עי"ז רוב המבטל.

ואולם יעויין בראבי"ה שמדבריו מבואר דעיקר תי' הגמ' הוא דאיכא ביטול ברוב, **ומזה מוכח דחולק וסובר** דאף בחבטן עדיין איכא פסול דקא מצטרף ועדיין הוי בגדר זוז"ג ולכן בעינן לדין ביטול ברוב, ו אפשר דלשיטתו אזיל דהריטב"א שסובר שהוא גדר עליון מבטל התחתון היינו דסכך העליון הוא הקרוי מחיצת הסוכה המצלת ולא התחתון אבל בחבטן הוי הכל סכך אחד ולית לן לאפלוגי בין ענפיו דהעליונים עושים צל ולא התחתונים אבל הראבי"ה סבר דהצל עצמו פסול כאשר נוצר גם מסכך פסול והצל בפועל נעשה על ידי שניהם דכ"א בלא חברו יכול לעשות הצל ונמצא ששניהם גורמים, וכיון שהוא תלוי בצל בפועל אף בחבטן יש לומר כן.¹⁴⁹

¹⁴⁸ שהביא שם דברי ר"ת שדקדק מדקתני הדלה ואח"כ סיכך דאם קדם הסכך כשרה הסוכה, ותמה עליו הריטב"א שהתם בהכרח מודה ר"ת דאף בקדם הסכך פסול וראיתו היא שהרי בהכרח שהגפן שם חמתה מרובה [שאל"כ לא יהני סכך רבה בסיפא דמתני'] ואם כן רישא דמיירי שאין הסכך רבה אף הסכך חמתו מרובה מצילתו ואם כן כה"ג בהכרח לא יהני אף אם קדם הסכך שהרי אין בסכך שיעור צילתו וצריך הוא להסכך הפסול להצטרף עמו ובדליכא רוב פסול. ועיין בהגהת הגר"א בסי' תרכו ס"א [סק"ד] שכתב על הריטב"א וקושיתו איני מבין עכ"ל ותמוה מאוד מה לא הבין הגר"א בקושית הריטב"א. ועיין בחזו"א בסי' קנ סק"ד שביאר דאותם ענפי סכך שתחת [או מעל] הגפן אינם מצטרפים לשיעור הרוב שהרי הגפן מבטלם ואם כן ראית ר"ת נפלאה דדוקא כה"ג שהגפן קדם בעינן רוב סכך והיינו חוץ מהסכך שתחת הגפן אבל אם הסכך קדם אין הגפן מבטל הסכך וכל שיש בסכך צילתו מרובה כשר. ומבואר מדברי חזו"א בדעת הגר"א דאף בחבטן מבטל עליון להתחתון ובעינן רוב מהסכך שאינו כנגד האילן. ולדרך זו עיקר התי' דחבטן הוא לומר דהרוב מהני נגד האילן אלא דבעינן חבטן כדי שיהני הרוב.

¹⁴⁹ ולפי"ז י"ל עוד דעיקר יסוד הריטב"א דלא בעינן רוב צל מסכך כשר הראבי"ה פליג בזה וסובר דבעינן שיהיה הצל מסכך כשר ולכן אינו תלוי כלל בחילוק הסככים אלא המציאות של הצל צריכה להיות מסכך שגופו כשר, ודע עוד דמדברי הראבי"ה בדף טו נראה דסובר דבעינן שיהיה בסכך הכשר שיעור צממ"ח כדי להכשיר הסוכה ואף דסובר דהוא מדין ביטול לא מהני הביטול אלא כדי שהסכך פסול לא יפסול אבל לא להצטרף לסכך כשר וי"ל דהגדר בזה הוא משום דלא אמרינן ביטול לאשוויי פסול לכשר וכיון דבעינן שיעור סכך כשר אין הפסול משלים השיעור על ידי ביטול וכדברת אחרונים בזה גבי צירוף המתבטל ברוב לשיעור כזית ולחוטי ציצית.

שיטת הרמב"ם והר"ח בתי' הגמ' דחבטן ראה בר"ח שמבואר מדבריו שפירש דחבטן היינו שקצצן, ורש"י הביא פירוש זה בסוף דבריו והקשה ע"ז חדא דאם כן למה באילן שצילתו מרובה מחמתו פסול כה"ג הרי תלוש הוא ועוד למה בעינן שיהיה הסיכוך רבה עליהן ועיין ברמב"ם בפיה"מ במשנה דהדלה עליה עיי"ש שביאר שם דמה דקתני אם היה סיכוך רבה עליהן או שקצצן היינו דבסיכוך רבה עליהן סגי בקציצה בלחוד אבל אם אין הסיכוך רב צריך לקצצם ולנענע הענפים, והיינו דאם לא ינענעם הווי בפסול תולמ"ה. ונראה מדבריו שפירש דחבטן היינו קצצן כהר"ח ולפי"ז א"ש דבעינן סיכוך רבה עליהם משום תולמ"ה וגם מה שהקשה רש"י דאם כן אף בצממ"ח י"ל דבצממ"ח לא מועיל רוב נכמו לרש"י עצמו והטעם כמש"כ הראב"ה משום דהוי דבר חשוב או כמש"כ הר"ן שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום אבל עדיין צ"ב דממ"נ אי מהני ביטול ברוב יועיל אף למחומר ממש ואי לא מהני אם כן אף לפסול תולמ"ה לא יועיל. [ואפשר דהמחומר ודאי אינו בטל ברוב דלא חשיב כלל כתערובת עם התלוש וצ"ע] ועיין היטב ברמב"ם בפ"ה הי"ב והי"ג ובראב"ד ומ"מ שם שפירשו בדעת הרמב"ם שם דחבטן היינו שהפריד הענפים אך הכס"מ והלח"מ פירשו שיטתו שם על פי המבואר מפיה"מ הנ"ל ועל דרך הר"ח עיי"ש בכ"ז. וע"ע בחי' ר"א מן ההר בסוגיין.

שיטת הבעה"מ בחבטן עיין בבעה"מ שפירש בדין קא מצטרף דהוא משום דקדם סכך הפסול וכבר נעשתה הסוכה על ידו צילתה מרובה מחמתה ולא יועיל מה שמוסיף סכך כשר להכשירה¹⁵⁰ ותי' הגמ' דחבטן היינו שגלה בדעתו שאינו חפץ בסיכוך דהסכך פסול [ואף המאירי ביאר לדרכו דחבטה הוי גילוי דעת עיי"ש שיטתו בכל הסוגיא]

נידון הראשונים בלאטיש עיין בטור שהביא שיטות ראשונים שפסלו סוכה שתחת הלאטיש וכתב הטור דיש להכשיר היכא דהסכך שבין קורות הלאטיש צילתו מרובה מחמתו [והיינו דחלק הסכך שכנגד הקורות הרי ליון דהם הקורות מבטלו וכמאן דליתא דמי לדעת הראב"ה ולכן בעינן צממ"ח בסכך שאינו כנגד הקורות] ומלשון הטור משמע דאלו שאסרו לאטיש אסרו אף כה"ג שיש סכך כשר צממ"ח כנגד בין הקורות וצ"ע הטעם בזה אך יעויין בב"י שכתב דלא פליגי בזה ולכו"ע כשר אם יש סכך צממ"ח בין ענפי האילן וע"ע בט"ז מש"כ בכ"ז.

ועיין בב"ח שדן לאסור הלאטיש משום לבוד וכתב דהיכא שאין בין קורות הלאטיש ג טפחים פוסלות הסכך שתחתיהן ועיי"ש שהביא מתשובת הרשב"א מחלוקת ראשונים בזה [גבי נסרים משולבים כשליבת הסולם ואין ביניהם ג"ט שהביא הרשב"א מחלוקת ראשונים בזה וצ"ע בדברי הב"ח שמהרשב"א שהביא שם משמע דהאיסור הוא משום דחשיבי כנסר אחד והוי נסר יותר מד"ט [אך בדברי הרשב"א עצמו אינו מובן דאם כן מדוע הוצרך לכך שאין בין נסר לחברו ג"ט וצ"ע] אך הב"ח הבין דבריו משום לבוד וצ"ע ואפשר שהב"ח הביא דברי הרשב"א רק כדי ללמוד מהם דאמרינן לבוד להחמיר [וביאר הב"ח דהמחלוקת היא אם אמרינן לבוד להחמיר. ומבואר מדבריו הב"ח דלהצד דמהני לבוד להחמיר אף היכא שהאילן חמתו מרובה מצילתו אם ע"י לבוד מסכך על הסוכה הוי בפסול סוכה תחת האילן, וצ"ע בזה שהוא נגד כל פירושי הראשונים בסוגיין שדנו כולם מדוע פסלינן הסוכה ותירצו דמיירי בסכך צממ"ח או דפוסל כנגדו ולא

150 והבעה"מ כתב לחלק דכ"ז הוא בדין קא מצטרף אבל בסוכה תחת האילן אין חילוק מי קדם ודלא כר"ת ועיין בריטב"א שכתב דר"ת הפריז על סברת הבעה"מ ואמנם לכאורה סברת המאור חלוקה מסברת ר"ת שהרי לא מיירי בסכך על גבי סכך אלא דכיון שכבר נעשתה הסוכה צממ"ח לא יועיל מה שמוסיף סכך כשר אף במקום אחר להכשיר הסוכה ודוק ויל"ע בזה דמדברי הראשונים משמע דמישך שייכא דברי הבעה"מ עם דברי ר"ת וצ"ע.

כתבו כהב"ח, **ואולם בפסקי הריא"ז** המובאים בש"ג כאן פירש באמת דזו קושית הגמ' דקא מצטרף ומשום דמיירי שיש פחות מג"ט בין ענפי האילן ומשום לבוד עיי"ש.

בגמ' אמר רב ירמיה עיין בבעה"מ שהקשה על דעת ר"ת דבקדם סכך כשר אין הפסול פוסלו דאם כן בסוכה תחת הסוכה נמי אין התחתונה פסולה אלא כשבנה עליונה קודם וסיכך באמצעה ולמה לא השמיענו רבי ירמיה חילוק זה, **ולכאורה היה נראה** דר"ת מודה בסתה"ס דלא שנא בקדימה ומשום דפסול סוכה תחת האילן יסודו הוא משום דצל העליון מבטל התחתון [וכמו שביאר הגר"א בדעת ר"ת דלמד דינו מהדלה והתם בקא מצטרף מיירי וביאר הגר"א דלר"ת לא שנא דבתרווייהו חדא סברא היא] אך בסוכה תחת הסוכה ששתיהן כשרות גזיה"כ היא לפסול התחתונה [וכמו שנראה כן מדברי הריטב"א בתחילת פ"ב שכתב שם כן דבסתה"ס דסכך שתיהם כשר גזיה"כ הוא לפסול סוכה שיש עליה אהל חשוב] ולכן לא שנא מי קדם [והעיקור דמדוקדק כן לשון המשנה דעושה סוכתו תחת האילן וגבי סתה"ס איתא סוכה על גבי סוכה] **ואולם יעויין בחי' ר"א מן ההר וכן במאירי** שהביאו בשם ראשונים דאף בסוכה תחת הסוכה כן הוא דרך בקדמה עליונה פסול ורבי ירמיה לא השמיעה כי פשוטה היא.

דף י"א

בגמ' וכמה יהא בין סוכה לסוכה וכו' בטעמיה דשמואל יש לחקור אם נתן שיעור בלחוד דכהכשרה כך פסולה וכמו דהכשרה בי' אף פסולה בי' די' הוא שיעור אהל לדעת שמואל, או דיש כאן כלל בדין סוכה תחת הסוכה דבעינן בה כל דיני הכשר סוכה, **ועיין בשעה"צ בסי' תרכח סק"ה** שהביא בשם הפמ"ג וביכורי יעקב שהכריעו דאם אין לעליונה שלש דפנות כשרה התחתונה משום דכהכשרה כך פסולה, **ומבואר מדבריהם** דשמואל לאו שיעורא דאהל קאמר בלחוד אלא דבעי שתהא העליונה סוכה ממש כדי לפסול את התחתונה. **וממה שכתבו לחדש** דבעינן דפנות נראה דהא מפשט פשיט להו דבעינן שיהיה בעליונה רוחב זע"ז [שאם אין צריך רוחב ז' היאך יהיו לה דפנות ז'] **ועיין בפסקי הריא"ז** אות ב' ג' שכתב כן דבעינן בעליונה רוחב זע"ז.

ולכאורה נראה שנחלקו בזה ראשונים דיעויין בריטב"א בסוגיין שהקשה דאם כהכשרה כך פסולה אם כן אמאי איתא לעיל דכשהעליונה למעלה מכ' שתיהן פסולות הרי העליונה פסולה והיאך תפסול התחתונה, **ותירץ הריטב"א** דמה שהעליונה פסולה למעלה מכ' היינו משום דירת קבע וכ"ש דהוי סוכה גמורה, [וביאור דבריו דאף דודאי בעינן סוכה גמורה אבל פסול בסוכה שאינו מחמת חסרון אלא אדרבה מחמת שהיא דירה טפי ודאי לא ימנע פיסולה של תחתונה וכמו דפשיטא דאם העליונה סוכה גזולה עדיין התחתונה פסולה, ואין בזה סתירה כלל לדברי האחרונים בענין דפנות דבדליכא דפנות יש חסרון בשם סוכה שלה שאינה סוכה גמורה בלא דפנות]¹⁵¹ **ולמדנו מדברי הריטב"א** דדין דכהכשרה כך פסולה כללא הוא דבעינן הכשר סוכה בעליונה.¹⁵²

151 וביותר מבוארים דברי האחרונים אלו לפי היסוד דמטו משמיה דהגר"ח דדין דפנות הוא הלכה בסכך דהסכך צריך שיהיו לו דפנות והיינו דהסכך עצמו חשוב טפי כשיש לו דפנות ולפי זה ודאי מסתברא דבכלל דין כהכשרה כך פסולה שיהיו לה דפנות.

152 ויל"ע לרבי זירא הסובר דטעמא דעליונה משום דאין אדם יושב בצל סוכה דלפי זה יש לדון שלא תפסול התחתונה וצ"ע דהגמ' קאמר על מימרא דרבי ירמיה בסוגיין דהיא פשיטא וודאי משמע דלכו"ע היא. ולרבה דלמעלה מעשרים אין יודע שהוא יושב בצל סוכה פשוט לכאורה דגבי עליונה אינו שייך ופוסלת התחתונה והוי כסוכה גזולה. ובהאי ענינא העירו עוד בסברת הראשונים דעליון פוסל את התחתון דאין התחתון עשוי לצל וזה אמרו אף בסוכה למעלה מעשרים והרי אף לדין דלא קיי"ל כרבי זירא אבל לא יכחש המוחש שאין העליון נותן צל בלמעלה מעשרים [הר"ן הקשה כן על

וראה ברש"י ד"ה כהכשרה וכו' שביאר טעמו של שמואל דהא משום שתי סוכות פסלה קרא ואם אין בעליונה הכשר לאו סוכה היא ולא פסלה, ומבואר דיסוד טעמו של שמואל בשיעור י' הוא משום דבעינן שם סוכה כדי לפסול התחתונה.

ואולם יעויין בתוס' לקמן בדף כא ע"ב דאיתא התם בגמ' בדין הישן תחת המטה בסוכה דלא יצא ידי חובתו וקאמר התם שמואל דמיירי במטה י', וביארו התוס' שם דשמואל לשיטתו דבסוגיין נמי סבר דאהל פחות מעשרה לא חשיב אהל נואח"כ הוסיפו דשמה שאר אומראי מודו דמטה שהיא אהל עראי בפחות מעשרה לא חשיבא אהל ומבואר מדבריהם דשמואל שיעור אהל קאמר, ולדבריהם מסתברא דלא בעינן כלל הכשר סוכה בסוכה עליונה כמו דפשיטא לכאורה דלא בעינן דיני הכשר סוכה במטה נדפשוט דאף אם אין לה דפנות הישן תחתיה לא יצא ולפי זה מאי דקאמר שמואל כהכשרה כך פסולה שיעור בעלמא נקט דכמו דחשיבות אהל להכשיר סוכה הוא בי' ה"ה לפסלה.

ועיין גם בדבריהם לקמן בדף טז ע"א דאיתא התם בגמ' מימרא דרב הונא דהחוטט בגדיש אם היה שם סוכה בגובה טפח כשרה וכתבו התוס' שם בד"ה אבל וכו' דאפשר דרב הונא לטעמיה דבסוגיין נמי סבר שיעור טפח ואח"כ כתבו דאף מ"ד ארבעה מודה התם דהא לשמואל דאמר עשרה א"א לומר התם בעשרה ונתבאר דבריהם ברא"ש שם דהתם ודאי מודה שמואל דאי נימא דחוטט בגדיש כשרה רק אם היה שם כבר שיעור י' אין זה נקרא חוטט כלל שהסוכה כשרה ועומדת ולכן בהכרח דבציר שיעורא ומדשמואל מודה אפשר דר"ח ורבר"ה מודו. ואף התוס' בזה אזלו לשיטתייהו דלהסוברים דטעמו של שמואל הכא משום דבעינן סוכה כשרה מגזיה"כ כדי לפסול התחתונה אין לזה שום שייכות לשם וממה ששמואל מודה שם שאין שיעורו בי' אין ללמו דגם ר"ח ורבר"ה יודו דאינהו פליגי ארב הונא בשיעור אהל.

ויל"ע להתוס' דאם כן אמאי בעינן לשמואל שתהיה עליונה יכולה לקבל כרים וכסתות הרי אין טעמו משום הכשר סוכה אלא משום שיעור אהל ולמה לא יחשב אהל כשאין קרקעיתו מקבלת כרים וכסתות וצ"ע נגמ' במטה אם אין הקרקע שתחת המטה יכולה לקבל כרים וכסתות דלכאורה ודאי הישן שם אינו יוצא ידי חובתו ומאי שנא מהכא וכן בגדיש לכאורה לא ס"ד דהתוס' דהעושה סכך על גבי קרקע שאינה יכולה לקבל כרים ואח"כ חיזק הקרקע דליהוי תולמ"ה ומאי שנא הכא וצ"ע]

ובעיקר דין כרים וכסתות הנה בגמ' פריך מכלל דלרבנן וכו' וראה ברש"י שפירש הקושיא דאי לרבנן אין צריך שתקבל כרים וכסתות קשיא לשמואל וכן מבואר בר"ח, והיינו משום דאי לא בעינן כרים על כרחין לא בעינן שם סוכה לעליונה וסגי באהל בעלמא, ועיין בריטב"א שתמה על שיטת בעה"מ שפסק כר"ח ורבר"ה דסגי בד' כדי לפסול התחתונה ומ"מ פסק דבעינן יכולה לקבל כרים וכסתות (ע"י הדחק) ותמה עליו הריטב"א דאי סגי בד' אם כן בלא"ה אין בה דיורים כלל ואם כן כרים וכסתות למה לן. ועיין ברא"ש שהביא כן בשם בעל העיטור [שפסק בד' והצריך יכולה לקבל] וטעמו דבעינן יכולה לקבל הוא משום דאל"ה הוי דירה סרוחה, וכתב עליו הרא"ש דזה דוחק גדול שהרי סוכה שגבוה רק ד"ט אין לך דירה סרוחה יותר מזו נוהנה עכ"פ מבואר דלדעת בעה"מ דין כרים וכסתות אינו תלוי בדשמואל וכן גם שיטת העיטור דפסק כמ"ד ד' ופסק דבעינן יכולה לקבל כרים וכסתות ונראה דהתוס' סברי כדבריהם דטעם דין כרים וכסתות אינו משום דכהכשרה כך פסולה, ומסתברא דלדרך זו קושית הגמ' 'מכלל' וכו' אינה משום דקשיא

ר"ז דאף למטה מכ' ליכא צל ותיירץ דמ"מ מגין מן החום ולמעלה מכ' אף זה ליכא ויל"ע הכא דאף אם העליון מגין מעט מן החום אבל ודאי עדיין התחתון עשוי לצלל וצ"ע.

אדשמואל אלא הגמ' היה פשוט לה בסברא דבעינן יכולה לקבל ולכן מתמהינן דלא מסתברא דרבנן חולקים בזה ומשני דפליגי ביכולה לקבל ע"י הדחק אלא דצ"ב הטעם מדוע בעינן באמת דתוכל לקבל כרים וכסתות וצ"ע]

במחלוקת הרי"ף והראשונים בגדר סוכה תחת הסוכה יעויין ברי"ף בתחילת פ"ב שכתב שם דהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו משום דהוי כסוכה תחת הסוכה, ותמה עליו הבעה"מ דלא דמיא אלא התם הוי ליה משום אהל מפסיק, [ובפשטות כוונת המאור דהתם אהל דמטה מחלק המקום שתחתיו ליחשב חוץ לסוכה, והנה נראה דגם לדרכו עיקר הדין דחת המטה בעינן ליה גם בדין סוכה תחת הסוכה דבדין סוכה תחת הסוכה נתחדש דהתחתונה פסולה אלא דיל"ע מדוע לא יצא ידי חובה משום דחשיב כנמצא בעליונה אלא דפשוט דע"י הסכך התחתון נמצא המקום חלוק והרי הוא בתחתונה ולא בעליונה והתחתונה פסולה מגזיה"כ דסוכה תחת הסוכה, אך במטה אחר שנתחדש דהתחתונה מקום בפ"ע הוא אין צריך תו לקרא דסוכה תחת סוכה דהרי פשוט שהמטה פסולה היא שהרי גב המטה פסול לסכך בן]

ועיין היטב במלחמות מה שכתב בדעת הרי"ף ודבריו סתומים וצ"ב וראה בהערה.¹⁵³ **ועיין בריטב"א** שכתב בשם הרמב"ן ואף דבריו צ"ב, **ועכ"פ מבואר מדברי הרמב"ן בדעת הרי"ף** דשיעור עשרה בסוכה אינו דין משום הכשר סוכה אלא שיעור בחשיבות אהל דאהל עשרה חשיב לפסול הסוכה ולכן גם שיעור מטה בעשרה. **ועיין בריטב"א בשם הרא"ה שחלק על הרמב"ן** וביאר דמטה פוסלת משום אהל מפסיק [כמש"כ רש"י ותוס' שם בסוגיא] ושיעור עשרה דידה אינו ענין לשיעור עשרה דשמואל בסוגיין **והוכיח כן** מדלא פליגי אמוראי התם בשיעור אהל לא שייכא בדסוגיין.

ולפי כ"ז יש להעיר טובא בדברי הפמ"ג ושעה"צ הנ"ל שכתבו בפשיטות דהיכא דסוכה עליונה אין לה דפנות התחתונה כשרה, **דלכאורה זה תלוי במחלוקת הראשונים** לדעת הרא"ה והריטב"א דין כהכשרה כך פסולה הוא בדוקא דבעינן סוכה כדי לפסול סוכה שתחתיה וכמו שמשמע מפ"י רש"י אך לדעת הרי"ף התוס' והרמב"ן הרי זה שיעור אהל, **וביותר קשה** מיניה וביה שהרי הנך ראשונים נקטו

---

153 ופירושם נראה בהקדם שתי הנחות בדין סתה"ס לדעת הרמב"ן, א) דסובר הרמב"ן דהסוכה תחת הסוכה אינה חולקת שם לעצמה כלל ומי שנמצא בה חשוב כנמצא גם בעליונה וכאילו סוכה בתוך סוכה היא, ונמצא שיש עליו שני אהלים אהל הסוכה העליונה ואהל התחתונה, ב) וסובר הרמב"ן עוד דבדין סוכה תחת הסוכה לא נתחדש לפסול התחתונה מתורת סוכה אלא העליונה היא שפסולה משום שאינה עשויה לצל [וביאור הדברים דעשויה לצל בתוכה אבל לא כלפי הנמצא בתחתונה דכלפי חלק זה של הסוכה אינה עשויה לצל] ונמצא זה שיושב בתחתונה נמצא בתוך שני אהלים, אהל התחתון שהוא כשר ואהל העליון שהוא פסול, והעליון פוסל התחתון דהיינו שכיון שנמצא בתוך שני אהלים שאחד מהם פסול אינו יוצא ידי חובתו, וכ"ז בתנאי שיש בעליונה י' דרך אהל י' דחשיב הוא הפוסל היושב תחתיו אבל אהל שאינו חשוב אינו ראוי לקלקל ההאחלה של אהל הסוכה הכשרה. והשתא מבואר דברי הרי"ף דאף היושב במטה תחת הסוכה נחשב הדבר שנמצא בתוך שני אהלים, אהל הסוכה ואהל המטה ואהל הסוכה הוא הכשר ואהל המטה פסול והיכא שהאהל הפסול חשיב דהיינו שיש בו י' טפחים פוסל את הסוכה ליושב בתוכו.

ואולם בריטב"א הובאו דברי הרמב"ן באופ"א ומדבריו שם נראה דסובר הרמב"ן דסכך העליונה כשר הוא אלא דמ"מ פסולה משום דאיכא בתחתונה שני אהלים וכן גבי מטה. גם מדברי הריטב"א מבואר דסוכה תחת הסוכה מן הדין ראוי להכשירה כיון שהעליון עושה הצל [והיינו דכל כמה דאיכא סכך העליונה אדרבה מתכשרא בו וזה היפך דברי הרמב"ן קמן דסכך העליון פסול הוא לגבי תחתונה] וברמב"ן משמע דכיון שסכך תחתון מיצל מבטל את העליון וכבר הבאנו לעיל בריש הסוגיא נידון זה אי תליא בעליון או דתרווייהו מבטלי זא"ז ובריטב"א אף בסוגיין משמע דהעליון לעולם מבטל התחתון ואילו במ"מ כתב וכן משמעות דברי הרמב"ן דאף אם הפסול למטה מבטל התחתון ולפי"ז התם בפ"ב לשיטתייהו אזלי, [אלא שצ"ע שהריטב"א בסוגיין כתב דבריו בשם הרא"ה בשם הרמב"ן ואף התם בפ"ב כתב כן בשם הרמב"ן ושם חזר בו הרמב"ן פירש להרא"ה כהמבואר בריטב"א וצ"ע]

דאף במטה איכא פסול דסוכה תחת סוכה והרי מטה אין לה דפנות ומ"מ פוסלת ליושב תחתיה וצ"ע. **אכן** כיון דחזינן דבעינן שתהא יכולה לקבל כרים וכסתות אם כן י"ל דשמא אף דפנות צריך וצ"ע.

מתני' פירם עליה סדין וכו' ראה ברש"י שפירש דפסולה הסוכה משום דסדין פסול הוא לסכך, **וצ"ב כוונת רש"י והקשה כן בתוס' רבינו פרץ** שהרי סו"ס יש כאן סכך כשר נ' וסתימת לשון רש"י לא משמע דמיירי באופן שאין בסכך הכשר שיעור והפסול משלימו וכן נקט התוס' ר"פ וכ"נ מדברי התוס' וקצת נראה שהיה להם תוספת בדברי רש"י על הנדפס לפנינו ומהו פסולה של סוכה זו, **וביאר התוס' ר"פ** דפסולה משום פסול דסוכה תחת האילן ונראה מדבריו שהבין כן בדעת רש"י, **ואולם צ"ע בזה** דהנה **בלשון רש"י לעיל** בדף ט ע"ב ד"ה מאי למימרא וכו' משמע דפסול דסוכה תחת האילן גופו משום שני סככים הוא עייש"ה ואילו הכא בגמ' בד"ה אבל לנאותה וכו' הביא רש"י שיש שפירשו משום שני סככים ודחה דבריהם דאם כן בעינן מופלג ד' טפחים כמו בנויי סוכה, ולפי המבואר מדברי רש"י בדף ט דסוכה תחת האילן משום שני סככים היא אם כן מפורש ברש"י דהכא ליכא האי דינא כיון שאין מופלגים ד' ובהכרח דהכא לאו משום סוכה תחת האילן נגעו בה וצ"ע.¹⁵⁴

ודרך נוספת י"ל בדעת רש"י דמסברא פסולה הסוכה אם יש בה סכך פסול שלם שצלתו מרובה מחמתו.¹⁵⁵ **אך לדרך זו יל"ע** בכל סוכה תחת האילן מדוע בעינן לקרא ותיפול"ל דסיככה במחובר ופסולה כדהכא. ואפשר דהאילן שהוא קבוע וחשוב במקומו אינו חשוב כסכך הסוכה לפסלה ול"ד לפירס סדין על הסוכה וכן בסוכה תחת הבית ובעינן בהו לקרא וצ"ע. **וראה עוד להלן** בדברי התוס' בסו"ד בביאור קושיתם על רש"י.

תוד"ה פירם וכו' התוס' הביאו פירוש הגאונים דמתני' מיירי בסכך שחממ"צ ופסולא משום קא מצטרף סכך פסול וכפירושם לעיל, **ועיין ברא"ש שהקשה** לפירוש זה דאם כן לנאותם אמאי כשרה הרי ליכא שיעור סכך כשר בסוכה, וצ"ע בדעת התוס' בזה, **ובשם ר"ת כתבו התוס'** דמיירי דהסדין מונע שלא יתייבש הסכך ויפסל ולכן פסולה הסוכה, **ושיטת ר"ת צ"ב** דכיון דעתה סו"ס צל הסכך עצמו מרובה מאי איכפת לן בסדין זה [אחר דלהתוס' ליכא הכא פסולא דסוכה תחת האילן] והגע עצמך הרי שיקף בסדין סביב מעל דפנות הסוכה ועי"ז יהיה צל על הסכך שלא יתייבש אטו תיפסל הסוכה בזה וצ"ע **ויעויין בספר הישר לר"ת סי'** שסד דשם משמע דהוא פסול משום מעמיד בדבר המק"ט וצ"ע אם זו כוונתו, **גם צ"ע בסברא** דהרי כה"ג שיקף סביב לדפנות לכאורה ליכא למפסל משום מעמיד וה"נ הכא **ויעויין בראב"ה** שמדבריו נראה דגזירה היא שמא ינשרו העלים על הסדין ונמצאו עומדים ע"ג מק"ט, **ובמרדכי כאן הביא דברי ר"ת** וכתב דמפסיל משום דכוונתו היא דכשינשרו העלים יחזיקם הסכך ואז

¹⁵⁴ ולאידך גיסא קשה מדקדוק לשון רש"י במתני' בדף ט שביאר שם פסול סתה"ס משום שני סככים ולא ביאר כן בסוכה תחת האילן ומשמע דההיא לאו משום שני סככים היא וצ"ע. גם דאם פסולא דתחת האילן משום שני סככים ועל זה כתב רש"י דבעינן ד' טפחים או י' אם כן יוכרח חידוש דין דלרש"י סוכה תחת האילן פסולה רק בדאיכא ד' או י' טפחים בין סוכה לאילן ויקשה דקדוק המהרש"א אמאי פריך הגמ' כמה יהא בין סוכה לסוכה ולא פריך כמה יהא בין אילן לסוכה, וצ"ע.

¹⁵⁵ וראה גם במתני' דהדלה לקמן שפירש רש"י דפסולה משום שאין מסככין במחובר ולא פירש משום קא מצטרף וגם לא משום סוכה תחת האילן וצ"ע ומיהו התם הוכיחו ראשונים דמיירי כשהגפן חמתה מרובה מדקתני סיפא דאם היה הסכך רבה וכו' ואם כן בהכרח מדין קא מצטרף הוא וצ"ע.

יפסל משום מעמיד בדבר המק"ט ולכן פסולה כבר עתה וצ"ח אמאי פסולה כבר עתה ואפשר דהוא משום גזירה וקצת משמע כן בלשון השבלי לקט עיי"ש וראה בהערה.¹⁵⁶

ודרך אחרת בביאור שיטת ר"ת מצאנו בתשובת חת"ס ח"ב יו"ד סי' רד שכתב לבאר דיסוד סברת ר"ת הוא דכה"ג הסכך פסול הוי חלק מהסכך ואינו בטל לכשר ומשא"כ בלנאותה שהוא בטל לסכך הכשר ואינו פוסל ראה לשונו בהערה.¹⁵⁷ **ובאופ"א עד"ז** יש לומר דהיכא דאיכא סכך פסול וכשר ואין הפסול מועיל כלום ליכא לפסול דקא מצטרף כסברת התוס' לעיל בדף ט ריש ע"ב משום דאי שקלת לפסול אבל הכא ליכא למימר כן כיון שהוא צריך להפסול **ועיין לעיל באות ד במש"כ שם ומצאנו בעין סברא זו** בגמ' בעירובין בדף ג ע"א גבי מקצת סכך למעלה מעשרים דאיתא התם בגמ' סברא לפסול הסוכה משום דאי קלשת לה הוי חמתה מרובה מצילתה וביארו התוס' שם דלאו היינו חמתה ממש אלא דבלא הסכך העליון תבוא הרוח ותפוזר העלים ונצרך הסכך העליון להכשר הסוכה ומשום פסולה [ומיהו ר"ת עצמו פירש שם בע"א]

וראיה ברורה לדרך זו בדברי ר"ת מדברי הרא"ש דיעויין ברא"ש להלן בסי' יח שכתב דבנויי סוכה דוקא כשר בהפלגת ד' טפחים משום דבטילי לסכך אבל סכך פסול פוסל אף בסמוך לסכך מדפסול סדין מפני הנשר, **ועיין בקרב"נ** שהקשה שהרי הרא"ש עצמו פירש מתני' כר"ת דמשום דמעמיד הסכך פסולה ואם כן מאי ראייה דסכך פסול פוסל, ועיי"ש מה שתירץ, וכוונתו צ"ב, **ומוכרח מדברי הרא"ש** דאף לדעת ר"ת יסוד הפסול הוא משום הסכך פסול שפוסל ולא משום מעמיד או גזירה אלא דעצם דברי הרא"ש עדיין צ"ב. **ולדרך החת"ס יש לפרשם** דסברת ר"ת היא כדי לומר שלא יתבטל להסכך כשר וכמו שנתקשו התוס' בשיטת רש"י דה"ל להתבטל להכשר ולזה פי' ר"ת דמייירי שצריך להסכ"פ אבל שורש הפסול אינו משום מעמיד אלא משום דסכך פסול הוא ופוסל הסוכה ואפשר דזו כוונת הקרב"נ.

כתב הרא"ש דלפי' ר"ת ניהא בלנאותה אמאי כשרה, **וצ"ב** לכל הפירושים אמאי ניהא טפי הרי סו"ס נצרך הסדין להכשר הסכך, **ועיין בתוס' ר"פ** שתמה באמת גם לר"ת אמאי כשרה בלנאותה. ואפשר שסובר הרא"ש דכוונת המשנה לחלק במציאות דהיכא ששם הסכך לנאותה והיינו דבאופן שאין חשש שיתייבש הסכך ושם הסדין לנאותה כשרה.

156 וז"ל השב"ל ורבינו תם פי' מפני הנשר שלא ינשרו עליו והוי חמתה מרובה מצלתה וכיון דלדעת כן עושה אם כן בדעתו שאם ינשרו עליו וסדין מחזקם רוצה הוא להכשיר בסדין והיא פסולה מאחר שדבר מקבל טומאה מחזיק העליון התלושין ודבר זה אין לגזור אלא בפרושין מפני הנשר וכו' ולשון רבינו [שלמה] זצ"ל נראה בעיני דאי תימא דפירש סדין כדי להחזיק העליון שלא ינשרו ותהא חמתה מרובה מצלתה פשיטא דפסולה כיון דהוי סדין צורך לסכך דהוי דבר המקבל טומאה וכו' עכ"ל בקיצור. וצ"ע דמתחילת דבריו נראה דהיא גזירה אבל דלהלן כתב דפשיטא דפסולה וצ"ע.

157 וז"ל החת"ס שם על דברת נב"י מה"ת ח"ד סי' קל"ז סד"ה ונחזור שהעלה להלכ' דמקוה שקבעו בו נסרים במסמרות כדי שלא יחסרו מימיו משיעור לית ביה משום מהווה בדבר המקבל טומאה כיון שהמקוה עתה כשר לפנינו ואין הנסרים והמסמרות פועלים אלא למנוע שלא יתחסר לעתיד לי' ב' משום מהווה בדבר המקבל טומאה ופר"מ פקפק ע"ז משיטת ר"ת בסוכה בפירס עלי' סדין דמוקי בסוכה כשרה אלא שמתירא שעתידים עלי הסכך להתייבש או לנשר ויהיה אז צילתה מרובה מחמתה ולמנוע זה פירס עליה סדין ואפילו הכי פוסל רבינו תם משום מסכך בדבר המקבל טומאה אף על פי שאינו אלא מונע שלא תפסול והרי דלא כהגאון בנב"י הנ"ל.

אומר אני דבר גדול דיבר הנב"י ז"ל וסברא נכונה וישרה היא לדינא וחילוק גדול יש בין ההיא דר"ת לההיא דנב"י דהתם בפירס סדין לא פסלינן דמעמיד הסכך בדבר המקבל טומא' דזה לא נקרא מעמיד כיון שהוא כשר בלא"ה ואינו אלא מונע וכס' הנב"י ז"ל אלא שהוא פוסל מטעם סכך פוסל שהרי הסדין עצמו ראוי' לסכך ולעשות צל על ראשו אלא שהוא סכך פסול נמצא אדם יושב בצל סדין ורק אם הסדין אינו לצורך ונעשה טפל ובטל לגבי סכך כשר כמי שאינו הוא משא"כ כשהסדין הוא לצורך אפי' רק להני מפיסו' מ"מ לא בטיל לסכך וה"ל איהו גופי' סכך פסול ופוסל והה"נ גבי נסרים אלו וכו' עכ"ל הצריך לן.

יעויין במהרש"א שהקשה בסתירת דברי התוס' דלעיל בדף ט מוכח מדבריהם דבאילן צממ"ח פסולה אף בסכך צממ"ח, ועיין במהרש"א ובפנ"י במה שכתבו בזה ועיין לעיל באות ב במש"כ בדבריהם. ובאמת דבפשוטו התמיה היא חזקה על תוס' דילן מדוע לא פירשו מתני' כפשטה משום סוכה תחת האילן, [והמהרש"א האריך בזה משום דרצה להוכיח דאיכא להאי פסולה גם כשהסכך צממ"ח] ויעויין היטב בר"ן שהביא בשם ר"ת שסובר דפסול סוכה תחת האילן הוא דוקא בקדם אילן לסוכה ולמד כן ממתני' דהדלה ולכן הוצרך לפרש דהכא מיירי שהסדין מכשיר הסכך, והמהרש"א פירש כן גם בדעת התוס' דידן, ואולם סתימת דברי התוס' צ"ע שלא הזכירו מיסוד זה דקדימה בכל הסוגיא ודוחק לומר דמחמת כן נתקשו בפשט המשנה, והנה התוס' הקשו על פי' רש"י דאם כן מאי שנא מלנאותה ונראה מדבריהם דרש"י באמת פירש מתני' כפשטה דהסכך צממ"ח ומ"מ פסולה וכן הוא להדיא בתוס' ר"פ ואילו לדעת מהרש"א הל"ל לאקשווי על רש"י דהכא סוכה קדמה ואמאי תפסל. ודרך אחרת יש לבאר בסתירת דברי התוס' על פי דברי התוס' ר"פ וכמו שיתבאר.

שם ועל פי' הקונטרס קשה וכו' קושית התוס' על רש"י באה סתומה ועיין היטב בתוס' ר"פ בכל דבריו שנראה ללמוד מהם פשט דברי התוס' דידן והיינו דהתוס' תפסו בסברא דלנאותה כשרה משום דבטלה היא לסכך כיון שלא עשאה בתורת סכך בפ"ע אלא לצורך הסכך ולא חשיב כסכך העומד בפ"ע ומק"ט לפסול הסוכה ולכן נתקשו התוס' דאף כשפורס הסדין לצורך האדם נמי נימא דבטלה לסכך או י"ל דכיון דעשאה רק להגין מפני החמה והנשר לפי שעה לא חשיב כעשאה לסיכוך כלל ודמיא לפירס לנאותה נואמנם לכאורה צ"ב דהתינח כשפורס מפני הנשר אבל הפורס סדין מפני החמה הרי זה ממש סכך גמור בכוונת סיכוך וצ"ל דכשם הסדין באופן עראי להגין על היושב בסוכה לא חשיב כסכך בפ"ע אלא בטל לסכך¹⁵⁸ וראה בתוס' ר"פ שתירץ על קושית התוס' דדוקא לצורך הסכך בטלה לו משום דהוי צורך מצוה לנאותה אבל לצורך האדם אין הסדין בטל לסכך והוי בכלל דין סוכה תחת האילן. ומכ"ז נלמד דזהו שורש שיטת התוס' בסוגיין דנקטו בפשיטות דהפורס סדין לא נחשב כסכך בפ"ע לפסול הסוכה ולכן הוצרכו לפרש כהגאונים או כר"ת ולפי זה מתורצת מאליה קושית מהרש"א בסתירת דברי התוס' דפשוט דלא שייך הכא פסול סוכה תחת האילן כמש"כ. ועיין באו"ז ששם מבואר סדר דברי התוס' שהביא בתחילה פירוש רש"י והקשה עליו וכתב ונראה לר"ת וכו' והיינו דר"ת מיאן לפרשה בסכך צממ"ח מחמת קושית התוס' על רש"י וזה לכאורה מתפרש כמש"כ מדברי הר"פ ולא כדרך הר"ן ומהרש"א בר"ת.

בקושית הב"י בסתירת דברי הטור ויעויין בטור בסו"ס תרכט שביאר מתני' דידן כר"ת דפירס הסדין כדי שלא ייבש הסכך, והקשה הב"י בסתירת דבריו שהרי מבואר בר"ן דטעמו של ר"ת הוא משום דאל"כ הרי קדמה סוכה לסדין, וקשה שהרי הטור עצמו פסק בסי' תרכט דלא כר"ת בזה וס"ל דאף בקדמה סוכה לאילן פסול ואם כן למה פירש הכא כר"ת ותני' הב"י דאין סברות אלו תלויות זו בזו. ועיין במהרש"א שהוכיח מקושית הב"י דהכא ליכא פסולא דתחת האילן משום קדימה. ולהאמור בדברי התוס' מתפרש באמת היטב שיטת הטור די"ל דהתוס' והטור סברי דאין טעמו של ר"ת משום קדימת

158 ובשבלי לקט הקשה על פי' ר"ת דפשיטא ומאי קמ"ל מתני' וכתב דלרש"י ניחא וז"ל אבל לפי' רבינו שלמה זצ"ל אתי שפיר דאע"ג דלא הוי צורך לסכך אלא שעשאה לאהל עראי בעלמא מפני החמה או מפני הרוח המסיר את העלין לפי שעה אפי' הכי כיון דלשם אהל עשאה פסולה עכ"ל

הסוכה אלא משום דקא בטל הסדין לסוכה כמו בלנאותה [או אף בלא ביטול כיון שלא שמו בשביל סיכוך] ולכן פסול רק כשצריך את הסדין להכשר סוכה.

וכן מפורש להדיא בדברי הרא"ש הנ"ל לעיל שכתב לקמן גבי נויי סוכה דדוקא נוי כשר אבל סכך פסול פוסל אפילו באינו מופלג ארבעה טפחים והביא ראיה ממתני' דמפני הנשר, **ומכאן סתירה גדולה לדברי מהרש"א**, שהרי הרא"ש לעיל פירש מתני' כר"ת ואילו לדברי המהרש"א יסוד דינו של ר"ת הוא משום דאדרבה סכך פסול אינו פוסל בקדמה סוכה והרא"ש כתב איפכא והביא ראיה ממתני' כפירוש ר"ת **ועל כרחק** שהרא"ש למד שאין טעמו של ר"ת משום קדימה אלא משום דבפירסה להגין מפני החמה בטלה לסוכה והיכא דהוי סכך פסול ולא בטל פסול אף בקרוב לסכך משום סוכה תחת האילן, [והרא"ש מיירי בנוי שצילתו מרובה מחמתו וכך משמע להדיא בדברי הטור שהעתיק דברי הרא"ש בסי' תרכ"ז עיי"ש] **ועיין בשו"ע בסי' תרכט סעיף יט ובמג"א שם** שפירש דה"ט דר"ת דדוקא במעמיד הסכך משום דאל"כ בטל לסכך **ועיי"ש בפמ"ג שביאר** דלהכי ליכא בה דין סוכה תחת האילן משום דבטל לסכך וכהמג"א, **ותמוה מאוד דברי המהרש"א** שהביא ראיה מקושית הב"י ונתעלם מתירוצו של הב"י ושכך פסק בשו"ע שדברי ר"ת כאן אינם משום סברת קדם, וכפה"נ דפליגי בה ראשונים דלהריטב"א והר"ן טעמו של ר"ת משום קדימה אבל התוס' והרא"ש והטור ושו"ע למדו דטעמו של ר"ת משום ביטול, **וצ"ע**.

ויעויין היטב בטור בריש סי' תרכ"ז שכתב בגדר פסול דוכה תחת האילן דבעינן שיהיה הסכך תחת כיפת השמים **ובריש סי' תרכ"ז** כתב הטור דכי היכי דבעינן שתהא הסוכה תחת אויר השמים וכו' בעינן שיהא הוא באויר הסוכה ולא יהא סכך אחר חוצץ בינו לסוכה וכו' ובסי' זה הביא דיני ישן תחת המטהו ודין פירס סדין לנוי שאם מופלג ארבעה מן הסכך פסולה. **ונראה לכאורה מדברי הטור** דפסול סתה"א שייך רק היכא דהאילן הוא **מעל** הסוכה ואילו כל הנהו שהסכך פסול הוא **מתחת** הסוכה אין פסולם אלא משום דאהל מפסיק וחוצץ ולפי זה הרי אין מקום כלל לקושית הב"י דלמה יפסול סכך פסול תחת הסוכה אם אינו מעמיד הסכך.

[אך באמת אין נראה לפרש כן כלל דברי הטור חדא דלא מצינו לאחד מן הראשונים שיאמר כן ובדוכתי טובא מבואר בראשונים דפסול סתה"א שייך גם כשהאילן תחת הסוכה, דכן דעת כל הנהו ראשונים שפירשו מתני' דפירס כן וכן הרא"ש כתב כן גבי נויי סוכה דסכך פסול תחת הסכך פוסל ולמד כן מדברי ר"ת גבי נשר וע"כ כמש"נ לעיל בדבריו ועכ"פ אינו מטעם אהל מפסיק וכן הבעה"מ בריש סוגיין כתב דהיכא דהאילן תחת הסוכה כ"ש הוא, וגם דהרא"ש עצמו פירש דין ישן תחת המטה כהרי"ף דהוי כסוכה תחת הסוכה וזה היפך מדברי הטור לפי ביאור זה, ולכן נראה איפכא דהטור סובר דליכא כלל פסולא דאהל מפסיק ויסוד הפסול הוא כמו סתה"ס והיינו דהסכך צריך שיחצוץ בין האדם לכיפת השמים והיכא שיש חוצץ בין הסכך לשמים או בין הסכך לאדם הסוכה פסולה וז"ש בתחילת סי' תרכ"ז וכי היכי וכו' אלא דכדי שיחשב הסכך התחתון לחוצץ צריך שיהיה לו שם אהל חשוב בעשרה ולפי זה מתאימים היטב דברי הטור עם דברי הרא"ש והכל בכלל דינא דסוכה תחת הסוכה ותחת האילן].

הרחבת דברים בגדר פסול סוכה תחת האילן ופסול סוכה תחת הסוכה

בגדר פסול תחת האילן יש לברר מה גדרו ויש בזה שתי דרכים יסודיות בראשונים (א) **דהוא פסול דשני סככים** שגזרה תורה שכל שיש שני סככים לסוכה לא שנא שניהם כשרים לא שנא אחד מהם פסול פסולה הסוכה, (ב). **דכל שיש צל פסול יחד עם צל הכשר** פסולה הסוכה ולא שנא מי העליון כיון שהצל הכשר עם הצל הפסול.

הדרך הראשונה דהוא מדין שני סככים נראה דמפורש כן בדברי המאירי בסוגיין בתחילת הסוגיא שכתב וז"ל אמר המאירי וכו' שמאחר שצילתו מרובה שם סכך עליו ונמצא סכך שתחתיו סוכה בתוך סוכה וכו' ומה

שנראה לי בפירושה דרך קצרה הוא שכל שהאילן מרובה מחמתו הן שסכך תחתיו הן שפרש האילן על הסיכוך הן שמתדבק עם הכשר כעין דלעת וקיסום הן שאינו מתדבק בו הן שקדם פסול לכשר הן שקדם כשר לפסול פסולה שמאחר שצל האילן מרובה מחמתו אף על פי שצל סכך גם כן מרובה מחמתו ואינו צריך לצרופו מ"מ שם סוכה עליו והרי זה סוכה תחת סוכה כסוכה שבתוך הבית שפסולה על כל פנים עכ"ל הרי מבואר דיסוד פסול סוכה תחת האילן אחד הוא עם פסול סוכה תחת הבית, **וכן נראה משמעות דברי רש"י** בדף ט בד"ה מאי למימרא וכו' שכתב דהיכא דחבטן וחממ"צ אין לפסול משום שני סככים וכו' ופשטות כוונתו לפסול סוכה תחת האילן דמתני' נמיהו צ"ע דבמשנה עצמה לא פירש רש"י משום שני סככים אלא בסתה"ס ולא בסתה"א וצ"ע, גם צ"ע דבשני סככים כתב רש"י בדף י סו"ע דבעינן ד או י טפחים ובסתה"א לא משמע בסוגיא דבעינן י טפחים וצ"ע] **וכן מבואר בפסקי הרי"ד בסוגיין** [ראה לשונו להלן]

וכפה"נ שכך הבינו גם המהרש"א ואחיו דפסול סוכה תחת האילן דילפינן לה מקרא הוא מדין שני סככים, **ואחי המהרש"א סובר** דרק כשיש י' ביניהם פסולה והמהרש"א כתב דאף בלא י' פסולה מסברא.

ואולם במאירי מפורש להיפך דאף כשהם מונחים זה על גבי זה פסולה משום שני סככים וצ"ב מאי שנא מסתה"ס דדוקא בשיעור י' פסולה, **וכתב הפנ"י לחלק** דבסתה"ס אלמלי שיש ביניהם שיעור י' חשיבי כחד סכך [כמו שפירש רש"י שם שאלת הגמ' וכמה יהא וכו'] אבל סכך פסול מעצמו מתחלק ואם תחשיבו כסכך אחד ודאי דפסול טפי דפתיך ביה סכך פסול. **וכן מצאנו מפורש בפסקי הרי"ד** שכתב סברא זו ממש וז"ל אי קשיא סוכה תחת סכך כשר פסולה כל שכן סוכה תחת האילן דהוי סכך פסול וכיון דתנא סתה"ס אמאי תני העושה סוכתו תחת האילן וכו' י"ל סתה"ס לא מיפסלא אלא עד דאיכא אויר בין שני סככין ד"ס כדמוכח לקמן אבל אם כין אויר ביניהן ד"ס כשרה דתרווייהו חד חשיב וכסכך עב דמו אבל תחת האילן א"פ שאין ביניהם ד"ס פסולה דאפילו אי חשבת להו חד הרי היא מסוככת בסכך פסול וכו' עכ"ל הצריך לן.

והמאירי אף הוא עמד בקושיא זו לקמן במתני' דפירס עליה סדין וכתב בזה וז"ל ואף על פי שאלו היה סכך כשר היה הכל כסכך אחד פיסולו גורם ליתן לו שם בפני עצמו או שתפרש שמ"מ הוא יושב תחת סכך פסול וכו' עכ"ל. **ותירוצו השני** הוא כהרי"ד דאף אי נימא דסכך אחד הוא פסולה הסוכה ותירוץ הראשון דכל שהסכך פסול לעולם חשיבי תרי סככים.

ויש לחקור לדרך זו היכא דחבטן והם יחדיו אי איכא פסולא דסתה"א, והנה רש"י כתב דחבטן ליכא פסול דשני סככים דהא חדא סככא הוא אך י"ל דכתב כן רק בחממ"צ ואי נפרש כפשוטו דאף בצממ"ח הווי חד סככא קשה אמאי מיפסלא בחבטן כשצל האילן מרובה מחמתו [ואף אי נימא כהראבי"ה דדבר חשוב לא בטל אין בזה תשובה דאף בלא בטל אבל סו"ס מאיזה דין מפסל] ושמא התם הוא משום דסכך העליון מבטל התחתון [אלא דצ"ע אי סבר לה רש"י וכבר נחלקו המפרשים בדעתו] או דבסכך אחד שיש בו סכך פסול שלם ודאי מפסל מסברא. [כמו שאפשר לפרש כוונת הר"ן גבי דין זה שכתב דפסולה הסוכה משום דאין סכך הכשר מועיל כלום] **ובמאירי מפורש דאף כשהם יחד פסולה הסוכה** [נמיהו מיירי בזה ע"ג זה ולא בחבטן ממש] **והטעם בזה** כמו שהבאנו לעיל בשמו דחשיבי תרי משום דפסולם מחלקם או כהטעם השני שכתב וכ"ה בפסקי הרי"ד משום דאף בחד סכך פסול **אלא שבוזה צל"ע** אי האי פסולא דסכך אחד שחלקו פסול הוא מסברא או נמי מקרא דסתה"א וצ"ע.

ולדרך זו בסוכה שעל גבי האילן נראה נמי שיש לפסלה משום שני סככים [לבד מפסולא דאהל מפסיק] דסו"ס איכא שני סככים, **וכן נראה מדברי רש"י** בדף י ע"א שדן לפסול בנויי סוכה משום שני סככים.

וכן **מפורש במאירי** שכתב דהדלה עליה את הגפן נמי פסול משום סתה"א והתם הסכך על הגפן וכן פירש מתני' דפירס עליה והתם הסדין מפני הנשר תחת הסכך.

הדרך השניה דהוא משום שיש כאן צל פסול עם צל הכשר, דרך זו מפורשת בתוס' ר"פ במתני' דפירס עליה סדין שביאר בזה כשיטת רש"י דמייירי בסכך צממ"ח וביאר דפסולה הסוכה משום דבקרא דסוכה תחת האילן נתחדש דכל שיש צל כשר יחד עם צל הפסול פסולה הסוכה, והוסיף שם התוס' ר"פ לבאר דכ"ז הוא כשצל הפסול ראוי לישיבה דהיינו כשצממ"ח אבל בחממ"צ אינו כן ונהוצרך הר"פ לבאר גדר פסול סתה"ס במשנה זו דהתם מפורש דאף כשהסדין על הסכך עצמו פסולה ולכן לא מסתברא לפסלה משום שני סככים דכאחד חשיבי ולזה ביאר דהוא פסול משום הצל, ולזה הוקשה לו דאם כן אף בחממ"צ נפסול נולא ס"ל כראבי"ה דבאמת פוסל תחתיו ולכן ביאר דרק צל הראוי לישיבה חשוב לפסול ודוק]

ודעת ראבי"ה דפסול קא מצטרף הוא משום דזוז"ג וצל הבא מכשר ופסול הרי הוא פסול **והקשה המהרש"א** דאם כן אמאי בעינן קרא דסתה"א **ותירץ הב"מ** דלדעת ראבי"ה זה גופא נתחדש בקרא דסתה"א דצל העליון הבא עם התחתון פוסלו ונהטעם הרי מפורש בראבי"ה משום דזוז"ג ולא משום דעליון פוסל התחתון **ואם כן הרי זו אף דעת הראבי"ה.**

ודעת ר"ת המובאת בראשונים דאף בפסול סתה"א היכא דקדמה סוכה כשר ולמד כן ממתני' דהדלה עליה, **והקשה הגר"א** בסי' תרכו דהרי התם על כרחך חמת הגפן מרובה ואין לנו מקור להכשיר אלא כה"ג ומנ"ל בצל אילן מרובה **וביאר הגר"א דסובר ר"ת** דתרווייהו חד פסולא הוא משום דמצטרף צל הפסול עם הכשר. והם הם הדברים.

ולדרך זו פשוט דאין שום נ"מ אם יש ביניהם י' טפחים או לא דלאו משום שני סככים הוא נאלא דבר"פ מבואר דאף בסתה"ס הוי באותו גדר דהצל פוסל ויתבאר להלן בדין סתה"ס]

ויש לחקור אי האי פסולא איכא נמי בחבטן או לא, ובראבי"ה משמע דאף בחבטן איכא האי פסולא שביאר דעיקר תי' הגמ' משום ביטול ברוב, אלמא בלא ביטול עדיין הסוכה פסולה משום קא מצטרף ולהאמור הכל חד פסולא הוא. מיהו בריטב"א משמע דבחבטן אין העליון פוסל התחתון וראה להלן בדעת הריטב"א.

ובמתני' דפירס עליה סדין פירשו הריטב"א וזה"ר דפסולה משום סוכה תחת האילן וכתב שם הריטב"א בסו"ד וז"ל ואע"ג דבלא סדין הויא לעולם צממ"ח - דומיא דפירש ע"ג הקינוף דקתני בהדה - שצל הסדין מבטל סכך הסוכה. עכ"ל ומשמע דגדר הפסול אינו משום שני סככים אלא משום הצל הפסול [אך דעת הריטב"א גבי חבטן משמע דדוקא עליון פוסל את התחתון ולא להיפך וכבר נתחבטנו לעיל באורך בדעתו ראה בהערה 145 ואפשר דלדעתו חלוק פסול קא מצטרף מפסול סתה"א ופסול סתה"א הוא אף כשאילן תחתון, ונראה עוד די"ל דאין הגדר משום דהצל נעשה משניהם אלא משום דשני סככים מבטלים זה את צלו של זה וכ"א מהם אינו חשוב כמצל גמור כיון שיש צל בלעדיו ונ"מ בזה דבחבטן ליכא פסול דסתה"א וצ"ע [ולפי זה מש"כ הר"ן דבחבטן לא מהני כשצל האילן מרובה היינו מסברא ולא מקרא דתחת האילן] ומיהו בשניהם כשרים ל"ש כ"ז דאם הצל בא משניהם ואין כ"א מהם מצל לבדו מה בכך הרי סו"ס נגרם הצל משני סככים כשרים ולכן ביאר הריטב"א לקמן בריש פ"ב דסתה"ס גזיה"כ הוא לפסול סוכה שיש עליה אהל חשוב ודוק בכ"ז]

ולדרך זו נמי נראה דלא שנא אם האילן תחת הסוכה או מעליה דסו"ס צל פסול מעורב בה וכן להדיא בתוס' ר"פ שביאר מתני' דפירס סדין תחתיה מהאי טעמא ופשוט. [וכן ר"ת שלמד ממתני' דהדלה ועל כרחין פירש מתני' דהדלה בלא חבטן וצל הסכך כשר מרובה [שאלי"כ יקשה קושית הריטב"א דליכא סכך כשר] והרי הסכך פסול תחת הגפן ומ"מ פוסלו משום קא מצטרף והרי ביאר הגר"א דתרווייהו חד פסולא הם לר"ת]

ובכ"ז יש לחקור האם הפסול הוא בשם מחיצת הסכך כשיש מחיצת סכך נוספת המצלת על הסוכה או דכיון דבפועל הצל נעה מדבר הכשר לסכך בו ומדבר הפסול לסכך בו פסולה הסוכה וראה בהערה.¹⁵⁹

ובדעת ר"ת שהבאנו לעיל דתלוי בקדימה אם כן אין הגדר דיש כאן שני סככים והפסול פוסל את הכשר אלא דהמסכך הראשון הוא המסכך והשני כמאן דליתא וממילא פסולה הסוכה שתחת האילן וזה לכאורה גדר שלישי [אלא דיש לחקור לר"ת בבאו שניהם בב"א אם כשרה הסוכה ודוק]

עור יש לדון בדברי הטור שהקדים בסי' תרכו דסוכה שתה"א פסולה משום שצריכה הסוכה להיות תחת כיפת השמים עייש"ה ואילו בסי' תרכז ביאר דהיכא דאיכא סכך פסול תחת הסוכה פסולה משום אהל מפסיק עייש"ה ומבואר מכ"ד דפסולא דתה"א מיוחד הוא להיכא דהאילן מעל הסוכה. **ומסתבר טעמו** דכל שיש הפסק בין הסוכה לכיפת השמים נמצא שאין סכך הסוכה מיצל כלל. [נאבל כבר ביארנו לעיל דאין נראה לפרש כן דבריו עיי"ש]

והריטב"א והר"ן ביארו דין קא מצטרף כדרך הראבי"ה אבל כתבו הטעם משום דהעליון הוא עושה הצל וכ"כ הריטב"א בריש פ"ב **ולדרכם נמי קשה** אמאי בעינן קרא לסתה"א תיפוק ליה משום דעליון מבטל התחתון וי"ל דסברי דאף בסוכה תחת האילן הוא מה"ט וע"ד הב"מ, **אך יש לדחות** דאף אי סתה"א הוי פסולא אחריתי יש נ"מ להפסוק בחבטן דאז ליכא סברא דעליון פוסל התחתון [כדמפורש בריטב"א בתי' הגמ' או דנ"מ כשהאילן תחת הסוכה. **אך מפורש בריטב"א** ור"ן במתני' דפירס דאף אילן תחת הסוכה פוסלה שהרי פירשו כן בפסול דפירס תחתיה וכמש"כ לעיל].

בגדר פסול סוכה תחת הסוכה יש לחקור מה גדרו ויש ללמוד בזה מדברי ראשונים ארבע דרכים: (א) **מדין שני סככים** דגזיה"כ הוא דכל שיש לסוכה שני סככים אף אם שניהם כשרים פסולה היא. (ב) **דגזיה"כ** היא לפסול סוכה כשיש מעליה סוכה והיינו דדוקא **סוכה** פוסלת את שתחתיה ולא סכך. (ג) **דפסול סתה"ס** הוא דכשאדם יושב בתחתונה נמצא יושב בתוך שתי סוכות ופסלתן תורה [ובזה גופא יש שתי דרכים אם דוקא כשאחת מהן פסולה או אף בשתי כשרות] (ד) **דבסוכה תחת הסוכה התחתונה פסולה** משום דסכך העליון לא חשיב סכך כלפיה וממילא הוי סכך פסול הפוסל את התחתונה כדין סוכה תחת האילן.

הדרך הראשונה נראה ללמוד כן מדברי המאירי ופסקי הרי"ד ורש"י שמדבריהם מבואר דשורש פסול סתה"א הוא משום דהוי כסתה"ס והיינו דשני סככים פוסלים את הסוכה. **ולדרך זו** לכאורה הא דבעינן כהכשרה כך פסולה הוא רק כדי לחלק שני הסככים שלא יחשבו כחד אבל אינו דין 'סוכה' דוקא וכדמבואר בפסקי הרי"ד שהובא לעיל.

הדרך השניה נראה ללמוד מדברי הריטב"א בסוגיין שהוקשה לו בעליונה למעלה מעשרים אמאי פסלה ומבואר מדבריו דבעינן תנאי סוכה בעליונה כדי לפסול התחתונה וכן דעת האחרונים שהצריכו

159 והאופן הראשון נראה ללמוד מדברי הריטב"א שכתב גבי סדין לנאותה דאינו פוסל משום דבטיל לגבה 'ואינו חוצץ' וכן בריש פ"ב כתב דבסכך כשר ליכא להאי פסולא משום דכשר הוא ומין במינו ואינו חוצץ ומשמע טפי דהוא גדר חציצה שחוצץ בין הסכך הכשר לבין כיפת השמים והיינו דלא הסכך הכשר לבדו הוא המחיצה המבדלת וסוככת על האדם מפני החמה אלא יש כאן תואר סכך נוסף [ונגבי קא מצטרף נמי מבואר בריטב"א דבחבטן ליכא פסול קא מצטרף והיינו משום דהוי חד סכבא ומיהו בצממ"ח לא מהני חבטה ונראה דה"ט דאף כשהם מעורבים חשיבי כשני סככים נפרדים וצ"ע] והאופן השני כן נראה משמעות דברי התוס' ר"פ דהצל בפועל נעשה על ידי סוכה ודבר אחר וביאר דבאילן שהוא חממ"צ כשרה הסוכה משום דאינו צל הראוי לישיבה ומשמע דכיון שהצל בפועל בא מדבר שפסול לסכך בו פסולה הסוכה, ואין הדברים מוכרחים לשני הצדדים.

דפנות לעליונה כדי לפסול התחתונה וראה מה שנתבאר בזה לעיל באורך במקומו וראה בריטב"א בריש פ"ב שכתב דגזיה"כ היא לפסול סוכה שיש מעליה אהל חשוב אפילו ממנה ולדרך זו יל"ע דהתינח דתחתונה אינה סוכה אבל היושב בתחתונה למה לא נדונו כיושב בעליונה נמי ויצא ידי חובתו מחמת סכך העליון וצ"ל משום דאהל מפסיק ביניהם. וצ"ע בזה.

הדרך השלישית היא דרך הרמב"ן במלחמות בריש פ"ב ראה מש"כ בדבריו לעיל בהערה 153 ושם גם נתבאר שתי דרכים בזה לפי מה שנראה מהרמב"ן במלחמות וממש"כ הריטב"א בשמו.

הדרך הרביעית נראה ללמוד כן מדברי התוס' ר"פ שכתב לבאר דין סתה"א משום דצל האילן פוסל את הסוכה וכן ביאר דסוכה תה"ס מהאי טעמא פסולה דצל סוכה אמר רחמנא ולא צל סוכה ודבר אחר וצ"ב אמאי חשיב צל העליונה דבר אחר כלפי התחתונה ונראה ביאורו דסכך העליונה אינו חשוב סכך כלפי התחתונה שהיא אהל אחר וממילא דמיא כסכך פסול הפוסלה. ובחי' ר"א מן ההר וכן במאירי הובאה שיטה דבסוכה תחת הסוכה אינה פסולה אלא בשקדמה עליונה אבל בקדמה תחתונה כשרה [והבעה"מ הקשה על ר"ת מסתה"ס וכתב דמשמע דבקדמה תחתונה נמי פסולה והנך ראשונים למדו דאינו כן ובקדמה תחתונה כשרה] ונחזי אנן דמה טעם יש לפסול בקדמה עליונה על כרחין משום דאז אין סכך התחתון חשיב סכך ואמנם צ"ב דאם כן והעליון הוא המסכך מדוע תפסל הסוכה בכך ואי גזיה"כ היא משום דיש כאן שתי סוכות אם כן מדוע לחלק מי קדם, ועל כרחין שפירשו כנ"ל דהעליון אינו חשוב סכך לגבי סוכה התחתונה שחולקת מקום לעצמה וסכך דתחתונה אינו סכך שקדמו עליון נמצא זה יושב תחת סכך העליון וכלפיו סכך העליון כפסול דמי. ועיקר הסברא מפורשת לכאורה ברמב"ן במלחמות בריש פ"ב דסכך העליון חשוב כאינו עשוי לצל כלפי התחתונה.

כפסול סתה"ס אם הקרא פוסל העליונה או התחתונה הנה בכל סתה"ס יש לו לאדם לצאת ידי חובתו משום סוכה העליונה ומשום סוכה התחתונה ויש לדון מדוע נפסלה כ"א מהן, ולהדרך הראשונה דהוא משום שני סככים אפשר שהקרא פוסל שתיהם כלפי היושב בתחתונה, ולהדרך השנייה שסוכה שיש עליה סוכה פסולה ע"כ דבעליונה אי"צ קרא והיינו טעמא משום אהל מפסיק דלא עדיף עליונה כלפי היושב בתחתונה מסוכה שיש בה מטה דפסולה, ולהדרך השלישית הרי סובר הרמב"ן דאין כאן אהל מפסיק אלא דהעליונה פסולה משום שאינה עשויה לצל והתחתונה פסולה משום שיש בה אהל פסול [כמו שנתבאר בהערה לעיל דעת הרמב"ן, ולדרך הריטב"א ברמב"ן הקרא פסיל תרוויהו ודוק היטב] ולהדרך הרביעית עליונה פסולה משום אהל מפסיק ותחתונה משום שסכך העליונה שהוא כפסול פוסלה.